

Universitat Autònoma de Barcelona

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi queda condicionat a l'acceptació de les condicions d'ús establertes per la següent llicència Creative Commons: http://cat.creativecommons.org/?page_id=184

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis queda condicionado a la aceptación de las condiciones de uso establecidas por la siguiente licencia Creative Commons: <http://es.creativecommons.org/blog/licencias/>

WARNING. The access to the contents of this doctoral thesis it is limited to the acceptance of the use conditions set by the following Creative Commons license: <https://creativecommons.org/licenses/?lang=en>

Tesi doctoral

**LA INFLUÈNCIA DEL RELLEU GENERACIONAL EN LA TRANSFORMACIÓ DEL
COMPORTAMENT ELECTORAL A CATALUNYA**

Autor: Oriol Bartomeus Bayés

Director: Joan Botella Corral

Departament de Ciència Política i Dret Públic
Facultat de ciències Polítiques i de Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona

2016

ÍNDEX

1. Introducció.....	pàg. 5
2. El concepte de generació.....	pàg. 16
2.1 El problema de les generacions.....	pàg.28
2.2 Els estudis sobre generacions en la ciència política.....	pàg.28
2.3 L'estudi de les generacions a Catalunya.....	pàg. 64
2.4 L'estudi de les generacions a Catalunya des de la ciència política.....	pàg. 68
3. La transformació del comportament electoral a Catalunya.....	pàg. 77
3.1 Primera etapa: 1977-1980.....	pàg. 78
3.2 Etapa <i>clàssica</i> : 1982-1999.....	pàg. 81
3.2.1 L'abstenció diferencial	
3.2.2 El vot dual	
3.3 Transformació del comportament: 2003-2012.....	pàg. 94
3.3.1 Antecedents	
3.3.2 El cicle de 1999	
3.3.3 El cicle 2003-04	
3.3.4 El cicle 2006-08	
3.3.5 El cicle 2010-11	
3.4 El canvi en el territori.....	pàg. 132
3.5 El canvi de l'esquema de competència.....	pàg. 138
3.6 La consolidació del canvi: 2014-15.....	pàg. 143
3.7 Un nou comportament.....	pàg. 150
4. Les generacions a la Catalunya contemporània.....	pàg. 159
4.1 La trajectòria de les generacions.....	pàg. 166
4.1.1 Generació de la guerra civil	
4.1.2 Generació de la postguerra	
4.1.3 Generacions del <i>desarrollo</i>	
4.1.4 Generació de la democràcia	

4.2 Magnitud de les generacions.....	pàg. 171
4.3 Les generacions en el cens electoral via enquesta.....	pàg. 177
4.4 Perfil sociodemogràfic de les generacions.....	pàg. 179
4.4.1 Lloc de naixement/origen familiar	
4.4.2 Nivell acadèmic	
4.4.3 Coneixement del català	
4.4.4 Situació laboral	
4.4.5 Sentiment religiós	
4.5 Valors polítics.....	pàg. 192
4.5.1 Interès per la política i discussió sobre política	
4.5.2 Satisfacció amb el funcionament de la democràcia	
4.5.3 Grau d'acord amb les frases	
4.5.4 Valoració de les institucions	
4.5.5 Auto-ubicació en els eixos ideològics	
4.5.6 Preferència de relació entre Catalunya i Espanya	
4.5.7 Eleccions més importants	
4.5.8 Simpatia per partit polític	
4.5.9 Proximitat als partits	
4.5.10 Partit que millor defensa els interessos	
4.6 Els perfils de les generacions.....	pàg. 214
5. La influència del relleu generacional en la transformació del comportament electoral a Catalunya.....	pàg. 218
5.1 Hipòtesis.....	pàg. 222
5.2 Fonts de dades.....	pàg. 231
5.3 Metodologia.....	pàg. 236
5.4 Validació de les hipòtesis.....	pàg. 240
5.5 Significació de les relacions entre la pertinença generacional i el comportament electoral.....	pàg. 303
6. Conclusions.....	pàg. 313
Bibliografia.....	pàg. 332
Annex estadístic.....	pàg. 350

1. INTRODUCCIÓ

“Estamos en un momento en que se impone más o menos en todas las esfera el principio del autoservicio y la transitoriedad de los vínculos, la instrumentalización utilitarista de las instituciones, el cálculo individualista de los costes y los beneficios”

Gilles Lipovetsky, *“La felicidad paradójica”*

Els documents seminals d'aquesta recerca duien per títol “El terratrèmol silenciós”, una expressió que recorda la utilitzada per Inglehart al seu llibre *“The silent revolution”*. En el moment d'escollir la denominació de la meva recerca no tenia al cap el llibre d'Inglehart, però posteriorment, comparant un i altre títol, em refermo en el que jo utilitzava per una raó que considero fonamental. El concepte revolució implica al meu entendre una voluntat, un acte conscient per part dels individus que fan possible aquesta revolució. En definitiva, la revolució és un acte humà, realitzat per la voluntat dels humans. La noció de terratrèmol, en canvi, remet a les forces tel·lúriques de la natura, a un fenomen independent de la voluntat i l'acció humanes. Al meu entendre aquesta naturalesa geològica és el que millor defineix un fenomen com el relleu generacional, que és aliè a la voluntat humana i té una cadència (i això és fonamental) lenta, gairebé imperceptible a ulls dels éssers humans, com el moviment de les plaques continentals que formen l'escorça terrestre.

Al llarg del desenvolupament d'aquesta recerca he pensat en la geologia com la disciplina més acurada per entendre el paper que juga el relleu generacional en la transformació del capteniment humà. No és una revolució, un esclat sorprenent. Tot al contrari, es tracta d'un procés lent, que va fent via a poc a poc però de forma irremissible, d'aquí la segona noció del títol original de la recerca: silenciós. És una contradicció (com també ho era, de fet, el títol d'Inglehart). Un terratrèmol que ahora és silenciós, una modificació dramàtica de les condicions, del context, del territori, però que, a diferència dels terratrèmols convencionals, es produeix de manera silenciosa, sense que ningú no ho noti fins que ja s'ha produït, fins que les conseqüències del moviment tectònic ja són evidents.

D'aquesta manera, el relleu generacional actuarà com una força natural continua i sigil·losa, una remor de fons que no se sent fins que els seus estralls són evidents, un moviment que acompanya el nostre viure de manera tan consubstancial que no som conscients de la seva presència, del seu actuar, fins que ens adonem que el paisatge ha canviat, que el que era normal fins fa poc, ha desaparegut i ha estat reemplaçat per quelcom nou, diferent. L'efecte d'un terratrèmol lent però demolidor, silenciós i alhora implacable.

La noció primigènia d'aquesta recerca neix de l'encontre feliç de dues idees, una de recurrent i l'altra nova. La recurrent és l'estudi del comportament electoral a Catalunya i la seva transformació, que ha estat el centre del meu interès científic des que vaig llicenciar-me a mitjans de la dècada dels noranta. D'aleshores ençà he dedicat el meu treball principalment a l'estudi del comportament dels electors catalans, prenent com a referent la ingent obra de l'acadèmia sobre el tema i alhora analitzant l'encaix de les hipòtesis plantejades amb les tendències noves que han anat apareixent al llarg d'aquests vint anys. N'és una prova la meua memòria de doctorat, defensada el 2001, que duia per títol "Vigència i transformació del model explicatiu de l'abstenció".

Així doncs, l'elecció del cas català ve de forma natural. A més de ser el meu camp d'estudi, Catalunya és un exemple ric per a un politòleg, ja que es tracta d'un sistema autònom i alhora incardinat en un altre, amb unes característiques particulars que el fan especialment llamener per a l'estudi dels fenòmens polítics. A més, la dedicació a l'estudi del comportament electoral a Catalunya m'ha permès acumular un bagatge útil a l'hora d'emprendre una recerca com aquesta. Això no vol dir de cap manera que parteixi d'apriorismes. És solament que em sembla important per la bona marxa d'un treball com aquest (que pretén ser intensiu) el tenir un coneixement previ i extens de l'objecte d'estudi.

D'altra banda, he volgut centrar la recerca en el cas català perquè en els últims anys s'ha produït una transformació profunda del que havíem conegut com el model català de comportament electoral. No és un fenomen exclusiu de Catalunya. Precisament la

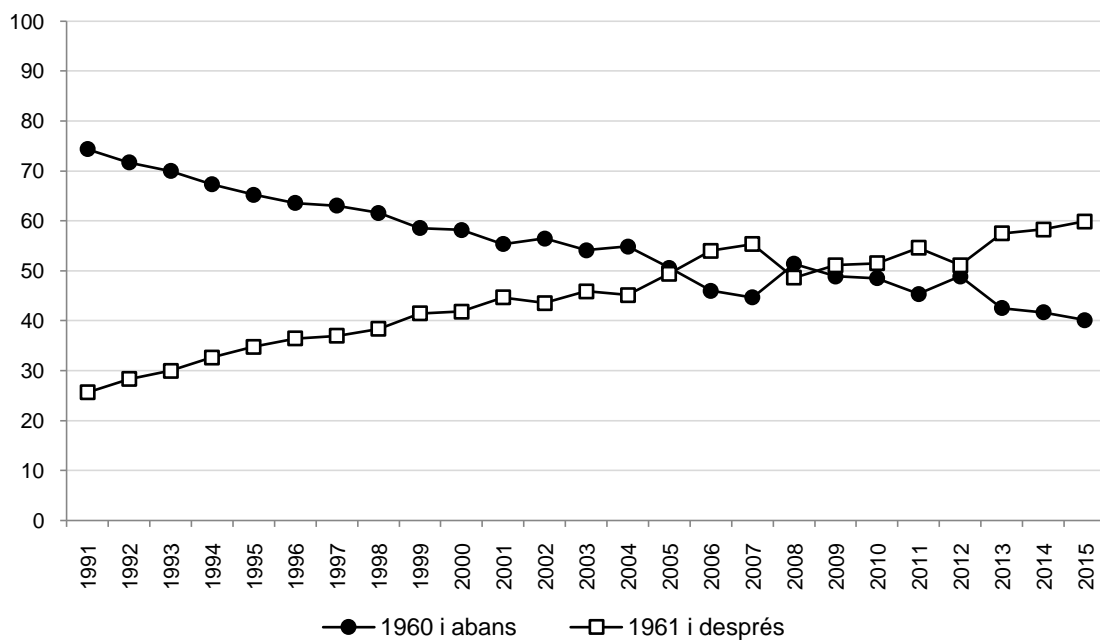
transformació i el canvi en el comportament electoral i en els sistemes polítics és la norma en els últims anys arreu d'Europa. Per aquest fet, perquè el cas català no és aliè a una dinàmica general, em sembla que l'estudi d'aquest és interessant com a cas específic susceptible de comparació amb els altres casos de l'entorn europeu (no diguem ja del cas espanyol, del qual el cas català forma part). En aquest sentit, entenc la tria de l'objecte d'estudi com una peça d'un treball més general i col·lectiu, com una aportació a un treball necessari que hem de fer entre tots per explicar què està passant en el nostre món europeu.

Aquesta idea de transformació, de modificació dels elements que conformen la manera particular en la qual els catalans s'expressen electoralment, ha anat afermant-se al compàs de l'esdevenir electoral dels darrers deu anys, en els que tant els resultats electorals com les dades demoscòpiques anaven indicant que existia un canvi profund en el capteniment electoral dels catalans, visible a totes llums. La modesta transformació del paisatge polític català que s'albirava a principis de segle, i que vaig intentar recollir a la memòria de doctorat, és avui un procés de mutació que no es pot eludir. Els elements definitoris del sistema estable dels anys vuitanta i noranta s'han vist afeblits fins pràcticament desaparèixer, i el cicle electoral que tot just ha acabat el desembre de 2015 ha reblat aquest procés. Els elements de transformació són massa nombrosos per fer-ne una cita exhaustiva, però tanmateix es poden anomenar els més cridaners: la distància en vot entre els dos partits amb més suport i la resta ha minvat significativament, han aparegut noves formacions amb capacitat d'assolir representació parlamentària, el relleu puntual entre PSC i CiU com a partit més votat en funció del tipus d'eleccions s'ha afeblit i en alguns casos desaparegut. La conclusió a la que es pot arribar és que en l'última dècada s'ha anat esberlant de forma evident l'arquitectura estable que havia mostrat el comportament electoral a Catalunya durant els primers vint-i-cinc anys de democràcia recuperada.

En aquest moment, de forma casi casual, va aparèixer la segona idea en forma de gràfic. Durant la preparació d'una sessió docent vaig voler conèixer el pes de les diferents cohorts en l'electorat català al llarg de la sèrie històrica de sondeigs de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials. El gràfic resultant és el que apareix més a baix

i crec que és prou il·lustratiu. Des de l'inici de la sèrie fins l'any 2005 el percentatge d'electors nascuts abans de 1960 havia anat afeblint-se de forma continuada, mentre creixia en direcció inversa el percentatge de nascut després de 1960. El resultat d'ambdós moviments coincidents era que a mitjans de la primera dècada del segle els nascuts després de 1960 eren més que els nascuts abans d'aquest any, i el seu avantatge havia anat creixent any rere any fins que el 2015 els primers representaven el 60% de tots els electors de Catalunya, per un 40% els segons.

Gràfic 1
 Percentatge d'electors sobre el cens electoral en funció de l'any de naixement

Font: sondeigs anuals ICPS 1991-2015

En resum, el gràfic mostrava clarament que s'havia produït un relleu generacional en l'electorat català. El fenomen no té res d'especial en termes demogràfics. El relleu d'unes generacions per unes altres es produeix de manera continua en la societat, i doncs en el cens. Ara bé, el que mostrava el gràfic tenia, a parer meu, un significat polític important, ja que els nascuts abans de 1960 eren la generació que havia participat en la transició a la democràcia com a individus adults, ja que el col·lectiu tenia quinze anys o més en el moment de la mort del general Franco. Els nascuts després de 1960, en canvi, no havien participat activament en el procés de transició, ni

com a actors ni com a espectadors adults, de manera que com a molt guardaven del període un record d'infant.

La pregunta es feia evident a la vista de les dades: podia tenir aquest relleu generacional, que tenia el seu punt culminant precisament el 2005, un paper en la transformació del comportament electoral a Catalunya que jo havia estat observant al llarg de la meua vida acadèmica i de recerca? És a dir, podia ser que els canvis que s'havien anat observant en l'escenari electoral català, que posaven de manifest que l'electorat ja no es comportava de la mateixa manera que s'havia comportat en els primers vint-i-cinc anys de represa democràtica, s'expliquessin no tant (o no només) per la mutació del capteniment dels electors sinó per l'aparició d'un nou contingent d'electors, que havien substituït un contingent més antic, que anava desapareixent?

Aquesta és la pregunta fundacional d'aquesta recerca, el punt de partida d'aquestes pàgines i la qüestió que volen resoldre.

Per respondre la pregunta es realitzarà un tall transversal del cens electoral català, que permetrà veure la seva composició en estrats generacionals en un moment donat, que compararem amb aquests mateixos estrats al llarg d'una sèrie temporal, el que permetrà donar a aquesta visió transversal una perspectiva longitudinal, de manera que no només es podrà observar la composició del cens en un moment sinó també les variacions d'aquesta composició al llarg del temps.

En aquest sentit, la composició generacional del cens pot entendre's (altre cop) en una lògica geològica, com si cadascuna de les generacions que componen una societat fos el sediment deixat per un moment particular de la història, que s'aferma damunt de sediments previs i que al seu torn veu com se li sumen al damunt nous sediments. La societat, així concebuda, té la forma d'un terreny format per estrats diferenciats, visibles a l'ull, que representen moments diferents que es van acumulant a mesura que va passant el temps. D'aquí la importància d'entendre una doble qualitat del temps. Per una banda, el temps passa, és un continu que no s'atura mai. Però alhora, el temps es solidifica, marca amb el seu segell particular les èpoques, i amb elles els individus

que les viuen i que en formen part. Aquests individus, que van passant, mantenen al llarg de les seves vides aquest segell particular que els ha imprès el fet d'haver viscut en un temps determinat.

Aquesta idea del pas i alhora de la permanència, del trànsit al llarg de la vida i de l'exclusivitat d'haver viscut en un moment concret, és el que hi ha al fons de la noció de relleu generacional. És per això que és possible veure els estrats geològics que el temps ha marcat en la societat i alhora l'acumulació d'estrats nous damunt dels vells. Perquè els individus no componen una massa amorfa sinó que es poden ordenar en funció de l'època en què han viscut (com també poden ser ordenats per altres variables, com la classe social, el lloc de residència o el sexe). Aquesta ordenació no és només cronològica, en el sentit que els estrats no només es van dipositant uns damunt dels altres en ordre d'aparició damunt la terra. Els estrats es diferencien entre ells, cadascun té característiques diferenciades, el que els dóna una coloració (seguint amb el símil geològic) distinta, de manera que és possible observar-los, resseguir-los, i fent-ho, inferir les condicions específiques del període en el que van viure, i com aquestes condicions han definit la seva composició.

En el cas concret de les generacions, es parteix de la idea que és possible diferenciar els individus en funció de la seva pertinença a un grup definit pel període en el qual van néixer o es van socialitzar, en el sentit que aquest fet els ha imprès un perfil (un segell) diferent d'aquells que els precedeixen i aquells que el succeeixen en el període de naixement. Així, el conjunt de la societat el formarien una sèrie de grups (d'estrats) definits pel moment en què van néixer, moment que dotaria a cadascun dels grups d'unes particularitats, que s'expressarien en tots els camps d'actuació d'aquests grups i es mantindrien al llarg de les seves vides. Entre aquests camps, el comportament electoral en seria un.

Aquests estrats generacionals estarien lligats per una mena de cadena generacional, de manera que no se succeïrien els uns als altres sense més, sinó que el context en el que neixen uns condiciona d'alguna manera el context en el que neixen els següents. Així, entès a l'engròs, l'acció d'una generació condiciona l'entorn en el que neix i creix

la següent, que al seu torn condicionarà l'entorn en el que naixerà la següent. En part, doncs, cada nova generació és producte de l'anterior. Insistim en això de "en part", ja que cap generació humana a cap indret del món i en cap moment de la història ha estat capaç de definir completament l'entorn en el que viu.

La cadena generacional es mou gràcies al mecanisme de relleu generacional, que en part és biològic (les persones neixen i moren), però que té una significació històrica. Aquest moviment té una cadència lenta, com s'assenyalava al començament, de manera que els seus efectes només són visibles a llarg termini. És per això que l'estudi dels efectes del relleu generacional a Catalunya no compta amb una llarga tradició, sobretot al camp de la ciència política. Això és així perquè l'estudi del comportament electoral a Catalunya només ha estat possible quan s'han produït eleccions, i aquestes han estat escadusseres i intermitents fins fa relativament poc. A més, el relleu generacional en particular no només necessita d'un període de temps llarg per ser estudiat, sinó que precisa continuïtat. I el cas català tot just ara comença a tenir l'allargada i la continuïtat necessàries per poder analitzar les possibles conseqüències del reemplaçament d'unes generacions per unes altres.

En aquest sentit, aquesta recerca ha hagut d'avançar a les palpentes, sense guia, el que molt probablement en perjudicarà la profunditat de les conclusions a les que arriba. El camp de la influència del relleu generacional en les modificacions del comportament electoral, degut al que es deia més amunt, compta amb aportacions de gran valor, però lamentablement escasses. Aquestes pàgines volen contribuir a obrir camí en un terreny que tot just està desbrossat, no tant per les limitacions dels estudiosos sinó per la manca fins fa ben poc temps del material necessari sobre el que poder bastir un camp de recerca que, en altres indrets on la vida democràtica ha tingut una trajectòria més antiga i més estable, compta ja amb diverses dècades de treball a l'esquena.

La idea de la influència del relleu generacional en el comportament electoral beu de la noció del comportament electoral com un fenomen entroncat en la societat. Pot semblar una objietat, però el comportament electoral no pot considerar-se un fenomen aïllat de l'evolució general de la societat al llarg del temps. És evident que en

una recerca de ciència política aquest comportament ha de ser realçat per poder estudiar-lo a fons, se l'ha de destacar del conjunt d'elements que conformen el perfil dels individus. Ara bé, això no pot fer-nos perdre de vista que el comportament electoral és una expressió més dels individus, una manera d'actuar particular però estretament lligada a les vicissituds de la societat, com ho són totes les expressions humanes.

Així, la idea que glateix a la base d'aquesta recerca és que el comportament electoral evoluciona al ritme que ho fa la societat, ni més ni menys. No n'és un cos estrany sinó que hi està inserit, de manera que en rep els efectes i, rebent-los, els converteix en acció. De manera que quan s'observa la transformació de la manera com els electors de Catalunya voten s'està observant una part d'una transformació més ampla, que afecta elements molt diversos, tan distants entre ells com la nupcialitat, els patrons de consum o la vida laboral. El comportament electoral és l'expressió particular d'uns canvis profunds que no es poden explicar només amb les eines de la ciència política, sinó que han de acudir a altres disciplines, com ara la demografia, la sociologia o la història.

Evidentment, aquesta pretén ser una recerca de ciència política i ho és, però tanmateix no vol oblidar el caràcter fronterer de la nostra disciplina, en el sentit que frega amb altres camps d'estudi, i això no la fa una disciplina menys important ni li resta valor. Ara bé, tot i tenint molt clar que la ciència política és una disciplina autònoma, el seu objecte d'estudi forma part d'un conjunt, el coneixement del qual no s'esgota només en la ciència política, sinó que s'empelta d'altres disciplines, sense les quals no és possible tenir-ne una visió completa.

Així, l'estudi de la transformació del comportament electoral a Catalunya és també l'estudi de l'evolució d'un sistema polític dictatorial a un de democràtic; l'estudi de l'evolució d'un sistema econòmic autàrquic a un de consum de massa, d'un consum de necessitat a un de tria; el d'una societat fortament compartimentada a una de fluida, on les fronteres es difuminen: fronteres entre classes socials, entre gèneres, entre estadis vitals o entre tipus de temps (temps de feina, temps d'oci). Fronteres que

tenien la seva expressió en elements tan evidents com el vestuari (faldilles per a les dones, pantalons per als homes, pantalons curts per als nens i llargs per als adults). També és l'estudi del canvi d'una societat on l'oci ha passat de ser un fenomen compartit a un en procés d'individualització.

Per posar un exemple, poden votar igual els electors que han crescut en un entorn amb poca disponibilitat de productes que aquells que des de petits han tingut a la seva disposició iogurts de més de deu tipus al supermercat? O aquells que disposaven d'un sol canal de televisió que congregava la família sencera, que aquells que disposen de cent canals, televisió per internet i *smartphone* des de l'adolescència? O més clarament, aquells electors socialitzats en un entorn de manca de democràcia que aquells que han nascut en un entorn d'eleccions lliures i amb cadència regular?

Tots aquests canvis s'haurien de traslladar, per força, al comportament electoral, ja que no deixa de ser una expressió particular de la societat, a través del qual podem observar aquesta societat. En aquest sentit, el relleu generacional podria ser un dels mecanismes que impulsen aquesta transformació, de manera que el canvi en el comportament electoral, d'un vot estable i concentrat a un de més volàtil i esmicolat, respondria al reemplaçament d'unes cohorts antigues, socialitzades en un entorn amb un clar patró social dominant ben definit, per unes de noves, crescudes en un context de major fluïdesa i sense un clar patró dominant. El pes minvant de les primeres i el pes creixent de les segones durant els darrers vint-i-cinc anys aportarien un dels motors (no l'únic) d'aquest canvi en el comportament.

Per esbrinar si aquesta hipòtesi és certa, en primer lloc s'intentarà definir el concepte de generació que es fa servir en aquesta recerca. El de generació és un concepte polisèmic, en el que es barregen elements científics (la majoria provinents de la demografia) amb altres de més mundans, fruit de l'èxit "comercial" del concepte. Alhora hi ha diverses maneres de referir-se al fet generacional, no totes coincidents. Així, el primer apartat intentarà desbrossar el concepte i destriar entre les seves múltiples accepcions.

A continuació es farà un repàs exhaustiu a la literatura politològica sobre relleu generacional, partint de les obres clàssiques, com la de Butler i Stokes per al cas anglès, l'escola nord-americana i la francesa, els estudis sobre descens de la participació i els treballs més generals sobre els efectes del relleu generacional en la societat (Inglehart i Putnam). Finalment, es repassaran els treballs dels autors catalans i espanyols sobre les generacions i el comportament polític, fent esment als motius que expliquen l'escassa producció científica sobre el tema.

La segona part de la recerca intenta fer una anàlisi aprofundida sobre l'evolució del comportament electoral a Catalunya els últims vint-i-cinc anys, posant especial èmfasi en la transformació dels elements que caracteritzaven el comportament electoral durant l'etapa d'estabilitat dels anys vuitanta i noranta.

El tercer apartat defineix les generacions vives a la Catalunya contemporània, segons els criteris del concepte de generació definits en el primer capítol. D'aquests grups generacionals se'n traça les dimensions i el recorregut històric, per posteriorment dibuixar-ne el perfil en base a una sèrie de variables demogràfiques i socials, a més d'una sèrie de valors polítics recollits en sondeigs.

El quart apartat defineix les hipòtesis de la recerca, els mètodes emprats per validar-les i les dades sobre les que es basen les anàlisis. A continuació s'apliquen aquests mètodes per donar resposta a la pregunta principal de la recerca, tot intentat descobrir si existeix alguna relació entre la transformació del comportament electoral i el relleu generacional.

L'últim apartat resumeix les principals conclusions de la recerca i apunta algunes línies d'investigació futures.

L'objectiu final de la recerca és el de poder contribuir, d'una banda, a definir i delimitar el perfil d'aquest canvi profund en la manera d'actuar políticament de l'electorat català i, de l'altra, fer llum en una part de la politologia a casa nostra que, per raons purament temporals, encara és en bona part a les fosques.

Agraïments

Aquesta recerca és responsabilitat meva, però no hauria estat possible sense una sèrie de persones que m'han acompanyat en el llarg camí de pensar-la i redactar-la. A totes elles els dec el més profund dels agraïments. A l'Agustí Bosch i a la Lucía Medina per l'inestimable ajut en l'apartat metodològic. A la Clara Cortina per l'assessorament demogràfic. A l'Oriol Nel·lo per introduir-me al Juan Antonio Módenes, del Centre d'Estudis Demogràfics, que em va suggerir que pensés en escenaris de futur. A la Paquita Sanvicén, que em va passar el contacte del Carles Feixa. Al Joan Rodríguez, que va muntar una trobada a València amb el Jaime Miquel, amb qui vam discutir molt sobre generacions. Al Salvador Giménez. Al Vicent Borràs, amb qui em vaig haver de re-reunir, que em va il·luminar el camí de la sociologia del consum. A l'Enric Ucelay, amb qui vam debatre sobre Mannheim. A la Marta Luque i la Cristina González, que van acceptar llegir la tesi. Al David Fernández, proveïdor de la tecnologia necessària per acabar-la. Al Josep Palau, que m'ha guiat per les procel·loses aigües dels procediments administratius. A les biblioteques de Barcelona, que m'han aixoplugat tants cops. A tots els alumnes amb els que, a base de discutir, he anat teixint la recerca. A tothom que, al llarg de tots aquests anys, m'ha preguntat, s'ha interessat, m'ha donat ànims i escalf. Al Joan Botella, que m'ha dirigit amb la saviesa necessària per donar-me corda. A l'Isidre Molas, que no em va dir què havia de veure, sinó que em va ensenyar a mirar. I per damunt de tot, a l'Alícia Fernández, lectora, correctora i animadora, que ha sofert aquesta tesi com ningú altre.

2. EL CONCEPTE DE GENERACIÓ

El terme generació ve d'antic. En temps dels grecs ja s'utilitzava el concepte per referir-se a les diverses etapes del cicle vital: joventut, maduresa i vellesa (Nash, citat per Braungart i Braungart, i Aristòtil, citat per Ortega). Herodot plantejava que existia una regularitat en la successió de les generacions, de manera que en un segle n'existirien fins a tres, de trenta anys cadascuna¹. Altres autors, com José Ortega i Julián Marías, detecten la seva presència als evangelis o a la Politeia de Plató². En qualsevol cas és un concepte clàssic que, potser precisament per aquesta antiguitat, ha tingut significats diversos i no sempre coincidents. Ara bé, en tots els seus significats, el mot generació fa referència al pas del temps en els humans.

Malgrat l'antiguitat del concepte, no és fins al segle dinou que les generacions entren dins del camp d'estudi de la ciència³. Els primers que les estudien són els positivistes, amb Comte al capdavant, però ho fan exclusivament des del punt de vista biològic, intentant fixar una llei numèrica que regeix la vida humana. Aquesta mena d'estudi, però, ja incorpora alguns dels elements que més tard fonamentaran el concepte social de generacions. Així, Dromel⁴ assenyala quatre principis que regeixen la "llei de les generacions": primer, el predomini d'una generació dura setze anys i després cedeix el comandament a la generació següent; segon, mentre una generació exerceix el domini, l'altra es forma políticament; tercer, l'ideal social d'una generació és fins a un cert punt contradictori amb el de la generació precedent; i quart, l'obra de cada generació és única. Aquests quatre principis, per bé que enunciats de forma acientífica, defineixen de forma bastant precisa el mecanisme del relleu generacional, que des d'un àmbit plenament científic, es desenvoluparà en el segle següent.

---

¹ Favre, Pierre: *De la question sociologique des générations et de la difficulté à la résoudre dans le cas de la France* a Crête, Jean i Favre, Pierre: *Génération et politique* Les Presses de l'Université Laval 1989, pàgina 314

² Ucelay Da-Cal, Enric: "¿Coincidir en una época? ¿Hubo una "generación" que juntó a Almirall y Costa?" a Ucelay Da-Cal, Enric i Pich, Josep (eds.): "Dos contemporanis enfrontats" Barcelona Nova Editorial, 2015 pàgina 391

³ Marías, Julián: *El método histórico de las generaciones* Revista de Occidente 4a edició 1967

⁴ Citat a Marías, *op. cit.* pàgina 43

A l'escola positivista la segueix l'escola romàntica alemanya, que no pretén descobrir una llei universal sinó que té per objectiu saber quins elements fan que determinats individus formin part d'una generació. Per a aquesta escola, el centre d'interès és al camp cultural, "espiritual", ja que el seu objecte d'estudi acostumen a ser grups significatius lligats a les arts o la cultura. Aquesta distinció és important pel que vindrà més tard.

Segons l'escola positivista les generacions responen al temps biològic dels individus, mentre que per a l'escola romàntica alemanya les generacions fan referència a les experiències històriques compartides per un grup de contemporanis. Aquesta diferenciació en el significat del concepte generació continua viva avui en dia⁵ i és la causa primera de la confusió que crea el concepte de generació i els seus diversos usos en molts camps de la ciència (demografia, sociologia, politologia) i en camps no científics (publicitat, literatura).

A principis del segle vint Mentré, Mannheim i Ortega y Gasset són els primers a intentar definir científicament el concepte de generació⁶. Ara bé, els seus treballs no es poden sostreure al debat sobre la significació múltiple del concepte. És més, hi incideixen.

Així, Mentré encunya el terme "generació social" per referir-se a una comunitat "de sentiments i de creences", "d'homes que pertanyen a famílies diferents, la unitat dels quals és el resultat d'una mentalitat particular, i la durada del qual abraça un període determinat"⁷. Aquesta definició del concepte generació és molt pròpia del moment (1920) i es pot titllar d'"elitista", en el sentit que defineix no una gran cohort d'individus sinó un petit grup, que s'identifica per "sentiments i creences" compartits, i que forma, doncs, una "comunitat". Veurem que aquesta és una de les maneres

---

⁵ Braungart, Richard i Braungart, Margaret: *Les générations politiques* a Crête, Jean i Favre, Pierre: *Génération et politique* Les Presses de l'Université Laval 1989, pàgina 13

⁶ "hasta pasada la Primera Guerra Mundial, existieron por separado dos reflexiones acumulativas – digamos, aportaciones que sumaron tradiciones- acerca de la noción de "generación", una alemana y otra francesa, que se ignoraban mutuamente" Ucelay Da-Cal, *op. cit.* pàgina 398

⁷ Citat a Braungart *op.cit.*, pàgina 13, i a Favre *op. cit.*, pàgina 285

d'entendre el concepte generació, però no és ni l'única ni la que s'utilitzarà en aquesta recerca.

El treball que estableix les bases del que es considerarà una generació en les ciències socials i que és reconegut com l'aportació seminal en aquest camp d'estudi és el publicat per Karl Mannheim el 1928-29, sota el títol d'"El problema de les generacions"⁸. En aquest treball, Mannheim, a diferència de Mentré i Ortega, no defineix les generacions "elitistes" sinó que assenyala els paràmetres que donen vida a les generacions "socials", bo i diferenciant les generacions d'allò que ell anomena les "unitats generacionals". De les primeres dirà que es corresponen a aquelles persones que, pel fet d'haver nascut en un període de temps similar, comparteixen una experiència similar, que té gran importància durant l'etapa de formació (de socialització, diríem ara) dels individus. Aquest concepte de generació abasta tots els individus nascuts en un mateix període, és a dir tots els integrants d'una cohort, que per aquest motiu s'assemblen entre ells i es diferencien d'aquells que han nascut en períodes diferents (abans o després).

A les generacions de tipus elitista, Mannheim les anomena "unitats generacionals", que serien aquells grups dins d'una determinada generació que, com deien Mentré i Ortega, comparteixen una visió del món i fins i tot un estrat social determinat. Aquestes serien les avantguardes generacionals, les generacions artístiques. Però la importància de Mannheim és la d'identificar els elements que constitueixen les diferents concepcions de generació.

El treball de Mannheim és citat per la majoria d'autors com la peça fonamental de l'estudi sociològic de les generacions, allunyat tant de l'escola positivista del dinou com del romanticisme alemany. Els primers pretenien descobrir una cadència fixa de la vida humana, de manera que fos possible instaurar una "llei general" de la vida. A l'altre extrem, l'escola romàntica alemanya entén les generacions com una manifestació de

---

⁸ En aquesta recerca s'ha utilitzat la traducció del text editada a la Revista Española de Investigaciones Sociológicas número 62 abril/juny 1993 pàg. 193-242

l'“esperit”, concebant-les en el sentit històric com a avantguardes dels canvis i les revolucions.

Mannheim se situa al mig d'aquestes dues concepcions, prenent elements d'ambdues i alhora allunyant-se'n. Dels positivistes pren la idea que és possible obtenir una concepció científica (mesurable) de les generacions, però rebutja de pla el concepte rectilini del progrés humà i la recerca de la durada finita i universalment vàlida de les generacions⁹. Dels alemanys, Mannheim pren la idea de “contemporaneïtat”, avançada per Dilthey¹⁰, però rebutja el mètode no científic que utilitzen. Així, assenyala *“aunque no lo sepamos, quizá haya también un ritmo secular en la historia y tal vez un día el hombre llegue a conocerlo. Pero debemos resistirnos a llegar a saberlo por un camino de especulación imaginativa – de forma muy especial cuando esa especulación biológica o espiritualmente fundada es tan solo una salida para evitar la investigación, que es más cercana e investigable, de la textura que trasluce el acontecer social y de su efecto sobre el fenómeno de las generaciones”*¹¹.

Mannheim, doncs, és el primer que aborda el fenomen generacional des de la ciència social. I fent-ho, defineix tres tipus d'agregacions generacionals: la simple contemporaneïtat biològica d'aquells que neixen en un mateix període (*posició generacional*); el fet de compartir una mateixa etapa històrica i un mateix entorn social (*connexió generacional*); i l'adhesió a una corrent “espiritual” per part de col·lectius de dimensions més reduïdes (*unitat generacional*).

Així doncs, segons Mannheim hi hauria tres “estadis generacionals” en funció de les relacions entre els seus membres. La posició generacional tindria un caràcter simplement biològic i no pressuposa més relació que el fet d'haver nascut en un mateix període temporal (el que en demografia s'entendria per cohort). La connexió

---

⁹ “parece como si la dificultad del problema tan solo estribara en calcular el período medio de tiempo que tarda en ser sustituida la generación anterior por la nueva en la vida pública y, principalmente, en encontrar el punto de comienzo natural donde se procede a hacer, en el decurso histórico, un oportuno corte, para poder empezar a contar” Mannheim, *op.cit* pàgina 196

¹⁰ “Los individuos que crecen como contemporáneos experimentan –tanto en los años de gran receptividad como después- las mismas influencias directrices de la cultura intelectual que les modela y de la situación político-social” Mannheim, *op.cit* pàgina 199

¹¹ Mannheim, *op.cit* pàgina 204

generacional naixeria del fet de compartir un mateix entorn social, i per tant de viure uns mateixos fenòmens, ja sigui activament o passiva. Les unitats generacionals, en canvi, definirien els grups dins de les generacions que viuen activament en el seu entorn¹², que el modifiquen fins i tot. Aquests són els grups que canvien la societat, i no tenen un relleu cadencial sinó que apareixen en moments puntuals i n'hi poden haver diversos dins de cada connexió generacional.

La importància del treball de Mannheim rau en el fet de ser el primer que intenta definir una teoria sociològica de les generacions i en el fet que identifica els elements de conflicte que a partir d'ell s'associaran al concepte generacional.

Ortega y Gasset, probablement coneixedor del treball de Mannheim, al seu llibre "*En torno a Galileo*"¹³, assenyala la diferència entre contemporanis i coetanis. Els primers són els que viuen en un mateix moment, sigui quina sigui la seva edat, en canvi els coetanis són aquells que tenen la mateixa edat, és a dir que comparteixen unes mateixes vivències. Aquests segons formen, segons Ortega, una generació. Ara bé, el concepte orteguià s'assimila així a la "unitat generacional" de Mannheim¹⁴. D'aquesta manera, una generació no es defineix tant per l'entorn en què creix sinó per una voluntat de superar l'univers que li han llegat les generacions anteriors. Una generació, segons Ortega, és un grup que actua, que comparteix una idea i intenta portar-la a la pràctica.

La noció d'Ortega, de fet, segueix més la línia dels positivistes en el sentit que considera que les generacions tenen una durada determinada¹⁵, de manera que proposa marcar l'inici i final de cadascuna de les generacions en anys concrets. L'objectiu final d'Ortega, com en els positivistes, és el de confeccionar una teoria

---

¹² "*Estas unidades generacionales (...) significan un modo de reaccionar unitario –un "agitarse juntos" y un modo de configurar que están conformados por un sentido semejante- de los individuos que están (en la medida en que lo están) directamente vinculados a una determinada conexión generacional*" Mannheim, *op.cit* pàgina 225

¹³ El llibre recull dotze lliçons pronunciades el 1933 a la Universidad Central

¹⁴ En algunes parts del text parla de "*generaciones decisivas*"

¹⁵ "*Yo diria, pues, que una generación histórica vive quince años de gestación y quince de gestión*" Ortega y Gasset, José: *En torno a Galileo* Revista de Occidente 2a edició 1967 pàgina 71

universal sobre les generacions¹⁶. Així, el que pretén Ortega és definir la seqüència de les generacions, assignant una cadència determinada (entre tres i quatre generacions), que marca la vigència¹⁷ del món creat per una primera generació, que les dues següents hereten i la quarta transforma (serà la “*generación decisiva*”). Aquesta cadència entre generacions “regulars” i generacions “decisives” permet a Ortega explicar que el relleu generacional és constant però només en moments especials es produeixen revolucions i canvis profunds en el món. Per calcular aquesta cadena generacional, Ortega identifica un “*epónimo*”, una figura central del període (un artista, un polític): “*se busca la figura que con mayor evidencia represente los caracteres sustantivos del período*”¹⁸.

A diferència de la visió elitista propugnada per Ortega, Philip Abrams, en el seu intent d'encaixar el coneixement sobre els individus i el coneixement sobre la societat mitjançant la noció d'identitat, recupera les arrels del concepte generacional de Mannheim. Per a l'autor, hi haurien unes generacions “sociològiques” que no poden entendre's en el concepte biològic de successió familiar. Aquestes generacions de tipus social serien “*a span of time within which identity is assembled on the basis of an unchanged system of meanings and possibilities*”¹⁹. El punt central, doncs, és el canvi de conjuntura. Hi ha generació perquè hi ha un “*system of meanings and possibilities*”, de manera que quan aquest canvia, neix una nova generació. Són els grans esdeveniments històrics els que marquen la cadència generacional, de manera que, segons Abrams, no és possible definir *a priori* un ritme pautat en el relleu generacional, sinó que aquest dependrà de les transformacions socials, és a dir de l'aparició d'esdeveniments històrics²⁰.

---

¹⁶ Marías intenta compilar aquesta teoria d'Ortega al seu llibre titulat precisament “*El método histórico de las generaciones*” Revista de Occidente 4a edició 1967

¹⁷ El concepte de vigència en Ortega està explicat per Marías.

¹⁸ Marías, Julián: *El método histórico de las generaciones op. cit.* pàgina 73. Aquest mètode també l'utilitza Thibaudet, segons Favre, *op. cit.* pàgina 314.

¹⁹ Abrams, Philip: *Historical Sociology* Open Books 1982, pàgina 259.

²⁰ “*Such a generation, a construction of historical time, may last for ten years or for a thousand. In this particular case [la joventut alemanya d'entreguerres] it lasted of course until a new decisive experience – defeat in 1944- made nonsense of the earlier System of meanings*” Abrams, *op. cit.* pàgina 259

Així doncs, en la definició d'Abrams, les generacions estan conformades pels individus que neixen i es formen (creen la seva identitat) en un sistema social determinat, que pot haver estat creat fa poc o fa segles, i que perdurarà fins que no el reemplaci un altre sistema. Així, el fet d'haver crescut en un sistema determinat equipara els membres de cada generació, els assimila, perquè tots ells comparteixen una certa identitat, i alhora els diferencia d'altres generacions que poden viure el mateix fenomen, però en una fase més avançada del seu cicle vital, és a dir, com diu l'autor, quan ja la seva identitat està construïda.

Al mateix temps, Abrams sosté, com molts altres autors, que és difícil determinar de manera clara els límits entre les generacions, malgrat que partim de la idea que aquestes són creades per esdeveniments històrics significatius²¹.

El concepte generació, doncs, no és un concepte unívoc. D'ell se n'ha dit que és un concepte fluid i inestable²², que té més d'un significat legítim²³, que és lluny de ser comprès perfectament en el pla analític²⁴, que té usos en nombroses esferes de la vida social²⁵ o que és un concepte "*extraordinariamente polisémico, lo que a menudo viene a ser sinónimo de confuso*"²⁶. El concepte més utilitzat en la bibliografia politològica per referir-se als grups humans definits per haver nascut en un període de temps similar o per haver experimentat el mateix esdeveniment significatiu en un estadi d'edat similar és el de "cohort". Tanmateix, no hi ha una posició única al respecte.

---

²¹ "the cut-off points between generations tend to remain obscure" Abrams, *op. cit.* pàgina 259 o "neither in time nor space could the generational pattern be given clear boundaries" Abrams, *op. cit.* pàgina 260.

²² Boumaza, Magali: *Les générations politiques au prisme de la comparaison: quelques propositions théoriques et méthodologiques* Revue Internationale de Politique Comparée, vol. 16 núm. 2, 2009, pàgina 189.

²³ Alwin, Duane F. i McCammon, Ryan J.: *Generations, cohorts, and social change* a Mortimer, Jeylan T. i Shanahan, Michael J. (eds.): *Handbook of the life course* New York : Kluwer Academic/Plenum Publishers, cop. 2003

²⁴ Braungart i Baungart, *op. cit.* pàgina 8

²⁵ En aquest sentit, se citen la generació Mitterrand, la generació Le Pen, la generació del 68, de la crisi, dels vells, les noves generacions o les generacions "*dépassées*", citat a Demazière, Didier: *Les générations comme catégories d'analyse* revista Temporalités, núm. 2 segon semestre 2004 pàg. 1-5, pàgina 1

²⁶ Caballero Guisado, Manuela i Baigorri Agoiz, Artemio: *¿Es operativo el concepto de generación?* Aposta, Revista de Ciencias Sociales num. 56 febrer/març 2013, pàgina 5

Braungart i Braungart assenyalen que el terme generació pot tenir fins a quatre accepcions, segons es refereixi a la descendència en la família, a la posició en el cicle vital, a la pertinença a una cohort o a una generació "*historiquement décisive*"²⁷. Les dues primeres farien referència a fenòmens de tipus biològic, mentre que les dues segones entrarien al camp d'allò social. Altres treballs, citats per Caballero i Baigorri²⁸, també parlen de quatre possibles significats: generació com un principi de parentiu descendent, com a cohort, com a estadi de vida o com a període històric. I afegeixen que "*es fácil encontrar que los sociólogos mezclan a menudo los significados en un mismo trabajo*"²⁹.

Alwin i McCammon defensen que hi ha tres idees diferents de "generació": d'una banda, hi hauria la generació, que és un concepte demogràfic que només ha de fer referència a "*a single stage or degree in the natural line of descent*", és a dir un concepte que només pot utilitzar-se quan es parla de relleu biològic en les famílies. La segona accepció es referiria al grup de persones "*born at about the same time and who therefore experience historical events at the same time in their lives*", que rebria segons els autors el nom de cohort. I finalment hi hauria un significat que referiria al concepte que els autors atribueixen a Mannheim i Ortega, i que definiria els grups de contemporanis que tenen una "identitat" definitòria, és a dir allò que Mannheim anomena "unitats generacionals" i que és el centre del treball d'Ortega, les elits generacionals, lligades a elements de tipus artístic, i que Alwin i McCammon escriuen en majúscula (*Generations*) per diferenciar-ho del terme demogràfic (en minúscula). Així doncs, segons aquests autors, el terme generació només fa referència a l'àmbit familiar, al camp de la demografia, mentre que per als estudis de tipus sociològic o politològic el terme correcte seria "cohort".

Ara bé, Jean Pilcher defensa que la noció de generació utilitzada per Mannheim és idèntica a la noció de cohort: "*clearly, Mannheim's concept of 'generation' is*

---

²⁷ Braungart i Baungart, *op. cit.* pàgina 19

²⁸ Citen els treballs de Troll i Kertzer. Caballero i Baigorri *op. cit.* pàgines 16-17

²⁹ Caballero i Baigorri *op. cit.* pàgina 17

*technically speaking properly a cohort*³⁰. D'aquí que es digui que *“generation meaning cohort remains in wide currency within social science”*. El mateix sembla defensar Miller³¹ quan diu que utilitza el mot generació com una manera retòrica per no utilitzar cohort, donant a entendre que un i altre són similars.

Una manera d'escapar del debat terminològic és la d'afegir un cognom a les diferents generacions en funció de l'àmbit a què fan referència. Així, hi hauria *“generacions demogràfiques”, “generacions familiars”* i *“generacions socials o històriques”*³². Aquestes últimes són les que interessarien a aquesta recerca, ja que defineixen *“des individus qui ont en commun d'avoir vécu certains événements marquants et d'avoir paratge des expériences spécifiques”*.

Delli Carpini³³ posa sobre la taula un concepte de generació particularment atractiu, i que salva alguns dels problemes de conceptualització que assenyalava Marías. Segons Delli Carpini, el que defineix una generació no és tant la vivència d'un fet, ni tan sols d'un fet extraordinari, sinó l'empremta particular que aquest fet deixa en una determinada cohort. També assenjala la dificultat de delimitar una generació: *“the idea of labeling particular generations and distinguishing them from others is really an artificial division of a dynamic process into a categorical one to gain a deeper understanding of the consequences of that process”*³⁴. Ara bé, *“one cannot look at a population at a particular point in time, neatly divide it into equal age groups and call each a generation”*. Així doncs, per Delli Carpini, una generació és un grup definit per l'època de naixement que reacciona de manera particular a l'impacte d'un fenomen, que li deixa una *“empremta”* que definirà aquest grup al llarg de la seva existència. I és interessant que també assenjala que hi hauria uns grups *“ambivalents”*³⁵, que correspondrien a aquella cohort més gran que la cohort principal i amb la qual

---

³⁰ Pilcher, Jean: *Mannheim's sociology of generations: an undervalued legacy* British Journal of Sociology, 45(3), pp. 481-495, pàgina 483

³¹ Miller, Warren E.: *The puzzle transformed: explaining declining turnout* Political Behavior vol. 14 núm. 1 1992 pàg.1-43

³² Demazière, *op. cit.* pàgina 1

³³ Delli Carpini, Michael X.: *“Stability and change in American politics: the coming of age of the generation of the 1960s”* New York University Press 1986

³⁴ Delli Carpini, *op. cit.* pàgina 11

³⁵ Delli Carpini, *op. cit.* pàgina 17

compartirien algunes característiques. Són les “zones d’ombra” situades a les proximitats de les fronteres generacionals.

En un sentit similar al de Delli Carpini, Favre proposa que les generacions són creades per un “esdeveniment generador”³⁶ al qual les diferents cohorts “s’exposen”. Segons aquesta idea, l’exposició a aquest “esdeveniment generador” té uns límits: per baix (només poden “exposar-se” aquells que tenen una edat suficient per participar del fenomen) i per dalt (només l’exposició a un sol “esdeveniment generador” fa una generació, de manera que els que han estat exposats a esdeveniments similars abans en la seva vida ja no poden pertànyer a aquesta generació creada per l’“esdeveniment generador”). Així doncs, la formació de les generacions es fa en base als individus joves (ni infants ni vells), però *“ce n’est pas parce que la jeunesse est un période où tout est possible, où la disponibilité est grande (ce qui n’est jamais qu’une imatge sociale de la jeunesse), mais parce qu’elle n’a encore vécu aucun événement générateur”*³⁷. Aquesta idea és extraordinàriament suggestiva i estalvia qualsevol debat (generalment interminable) sobre quina és l’edat a la qual els individus estan en situació d’absorbir les conseqüències (de rebre l’empremta) d’una transformació significativa del seu entorn.

Braungart i Braungart defineixen una cohort com *“un groupe de personnes nées à l’intérieur d’un même intervalle de temps, qui se trouvent au même stade de leur vie et qui, à mesure qu’elles mûrissent et vieillissent ensemble, partagent des expériences sociales similaires”*³⁸. Ara bé, una cohort no només es defineix per la seva composició demogràfica, sinó que cada cohort es fa gran en un entorn específic, amb normes, experiències i oportunitats que contribueixen a condicionar les maneres de pensar dels seus membres i que influeixen en *“la nature et l’orientation de leurs attitudes et comportements politiques”*³⁹. Així, una generació és una cohort que desenvolupa una consciència col·lectiva específica i una colla d’actituds i de comportaments diferents

---

³⁶ Un concepte similar de generació és el que usa Miller quan assenyala *“I take the boundaries between generations to be the result of specific events”* op. cit. pàgina 3

³⁷ Favre, op. cit. pàgina 311

³⁸ Braungart i Braungart, op. cit. pàgina 20

³⁹ Braungart i Braungart, op. cit. pàgina 20

dels d'altres grups d'edat a la societat. En canvi, una generació "política" va més enllà, ja que es percep a si mateixa com un "grup històric únic"⁴⁰.

Braungart i Braungart, tot i establir una definició precisa de les generacions, assenyalen que les dimensions i les dinàmiques estructurals d'aquestes, a diferència de les cohorts, no han estat definides més que "*à grands coups de crayon*"⁴¹. Així doncs, resta per conèixer i establir les fronteres d'una generació (ja siguin quantitatives i/o qualitatives), les diferències entre elles o les diferències "a l'interior" de les generacions.

Percheron també posa sobre la taula les dificultats a l'hora de definir el límits de les generacions i assenjala quatre maneres d'entendre i tallar ("*découper*") les generacions⁴². En primer lloc, hi hauria la manera històrica, que defineix les generacions en termes biogràfics i que suposa que en un segle hi ha tres o quatre generacions, depenent de si se les fa durar trenta o vint-i-cinc anys cadascuna. És la idea d'Herodot citada per Favre. La segona manera seria la dels demògrafs, que consistiria a identificar l'any de naixement dels individus per posteriorment agrupar-los en conjunts de dos, cinc o deu anys en funció del grau de precisió amb què vulgui treballar. Aquest, segons Percheron, és el mètode més utilitzat en els sondeigs i en les anàlisi de cohorts. Una tercera manera seria la de definir-les en funció d'"esdeveniments fundadors" a la manera que proposava Favre. El problema en aquest cas no és tan el d'identificar aquests esdeveniment històrics sinó el de definir quins grups d'edat en són afectats⁴³. Percheron assenjala que la sociologia electoral ha tendit a eludir el problema considerant les cohorts que han votat per primer cop durant el moment assenyalat, que també és una manera de definir les generacions sense fer referència a un "esdeveniment fundador". Finalment, la quarta manera de

---

⁴⁰ És en aquest sentit de generació "política" que Braungart i Braungart defensen l'existència de quatre generacions en els últims dos-cents anys d'història o que es refereixen a les generacions en funció dels seus "*jeunes leaders carismatiques*" *op. cit.* pàgina 49

⁴¹ Braungart i Braungart, *op. cit.* pàgina 25

⁴² Percheron, Annick: *Age, cycle de vie, génération, période et comportement électoral* a GAXIE, Daniel (ed.): *Explication du vote. Un bilan des études électorales en France*, París, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques 1985 pàgina 234

⁴³ Percheron posa l'exemple de "la generació del New Deal" o "la de la guerra d'Algèria" o "la del 68". Són exemples utilitzats en altres estudis.

definir els límits de les generacions seria la que s'utilitza en els estudis sobre famílies i que diferencia els grups d'ascendents i descendents.

Abramson per la seva part, deixa constància que *“il est évident que les frontières qui séparent les cohorts sont artificielles”*⁴⁴, i que per tant la fixació dels punts de trencament entre generacions és un exercici que no pot pretendre ser científic, sinó més aviat una tria de l'investigador. Així mateix, Abramson, malgrat que utilitza cohorts de durada fixa (vuit anys), assenyala, citant Mannheim, que, malgrat que entre l'adolescència i l'inici de l'edat adulta és quan els individus estan més exposats a les influències de les “circumstàncies històriques”, no tots els períodes històrics produeixen les condicions que poden efectivament diferenciar els joves⁴⁵. És a dir, malgrat que ell consideri que tots els individus formen part d'una generació, no totes les generacions tenen caràcter “polític”. Sembla doncs que defensi l'existència de generacions “normals” i generacions “extraordinàries” (polítiques).

La dificultat, i alhora la impossibilitat, de fixar una durada de les generacions es fa evident en el recull que fan Blais i Rubenson⁴⁶ dels treballs publicats els últims vint anys: alguns autors diferencien grans períodes generacionals (pre-New Deal, New Deal i post-New Deal), altres defineixen grups en funció de durades fixes (una dècada), mentre que altres fixen grups de durades diferents. No sembla haver-hi, doncs, una única manera de definir les generacions, la seva gènesi i durada.

Amb tot, Strauss i Howe, els definidors de la generació *millennial*, semblen tornar a la idea positivista de les durades fixes i iguals de les generacions en els seus treballs sobre el relleu generacional als Estats Units⁴⁷. Aquests autors pretenen fer una síntesi dels treballs previs (de Comte a Ortega) no només apostant per una durada fixa de les generacions (al voltant de vint anys), sinó marcant una sèrie d'arquetips generacionals

---

⁴⁴ Abramson, Paul R.: *Génération et changement politique aux Etats-Unis* a Crête, Jean i Favre, Pierre: *Génération et politique* Les Presses de l'Université Laval 1989 pàgina 96

⁴⁵ Abramson, *op. cit.* pàgina 94

⁴⁶ Blais, André i Rubenson, Daniel: *The source of turnout decline: new values or new context?* Comparative Political Studies, Gener 2013 vol. 46 núm. 1 pàgs. 95-117

⁴⁷ *Generations. The History of America's future, 1854-2069* (1991) i *The fourth turning: an American prophecy* (1997), citats a Caballero i Baigorri, *op. cit.*

(profetes, nòmades, herois i artistes) i una estacionalitat (*turning*), que defineix una cadència quasi perfecta en el relleu entre generacions. El seu semblant un treball per al gran consum mediàtic, més que per a una definició científica del fenomen generacional.

2.1 El problema de les generacions

Així doncs, existeixen dificultats a l'hora de definir el concepte de generació . D'una banda, és relativament senzill definir els moments de canvi en l'evolució històrica d'una societat, però de l'altra no és tan fàcil definir els grups d'edat que es veuen afectats per aquests canvis. L'estudi de les generacions és més complicat del que sembla a primer cop d'ull (Delli Carpini), no només pel fet que l'efecte del relleu generacional pot confondre's amb fenòmens de cicle vital i de període, sinó per la definició del que entenem per generació i la delimitació de les seves fronteres.

Que un grup humà es veu definit en part pels esdeveniments històrics que ha viscut, més quan aquests són de caràcter excepcional (Mannheim), és una afirmació que ratlla en l'evidència. Els fenòmens històrics afecten d'alguna manera un grup humà més enllà de les seves particularitats individuals, i aquesta afectació els fa adoptar un perfil comú, que iguala els seus membres entre ells i alhora els diferencia de la resta de grups que no han estat afectats pel fenomen, ja sigui perquè no existien en el moment en què aquest es produí, ja sigui perquè no l'han viscut de manera intensa o ja sigui perquè ja havien adquirit un perfil propi diferenciat (és a dir, ja eren membres d'una generació constituïda per un canvi profund en les condicions de vida anterior).

Favre descriu els problemes conceptuals i operatius d'utilitzar el concepte de generació en un "*inventaire des difficultés*"⁴⁸. El primer problema és el de passar d'un continu (el successiu reemplaçament generacional) a un discontinu (la definició i

---

⁴⁸ Favre, *op. cit.* pàgina 285 i següents

delimitació de les generacions)⁴⁹. El segon problema és el de respondre a la qüestió si la pertinença a una generació és general a tota la població o hi ha ritmes generacionals particulars en funció d'elements com la classe social, el sexe, l'adscripció política o fins i tot la professió. El tercer problema és el de definir què diferencia una generació d'una altra, és a dir, per què parlem de generacions diferents, què les separa.

Marías, definidor de la teoria orteguiana, detecta sis dificultats a l'hora d'abordar les generacions de forma científica, que en bona mesura són les que defineix Favre. En primer lloc, la dificultat de fixar el concepte entre la continuïtat de les cohorts basades en naixements i defuncions, en el moviment perpetu de les societats, i el concepte reduccionista de les generacions a àmbits elitistes de dimensions reduïdes (la generació del 98, per exemple). En segon lloc, la fixació del temps de durada de les generacions i la seva successió contínua o discontinua. Lligat a això, el caràcter de les generacions, si es consideren com a generacions "decisives", en la terminologia d'Ortega (o "unitats generacionals", com les anomena Mannheim). En quart lloc, l'abast de les generacions, si la pertinença a aquestes és universal o només afecta un grup determinat. Cinquè, si és possible pertànyer a diferents generacions en un mateix moment, és a dir, si hi ha una cadència particular en el cas de les generacions polítiques, una altra per a les generacions artístiques i una altra per a les literàries, per exemple. I finalment, la incidència de les circumstàncies personals, que podrien impedir en certa manera l'establiment de períodes generacionals (com podria ser el cas d'individus que no poden pertànyer a la generació que "els correspondria" per haver patit una malaltia, per exemple).

Moltes de les dificultats que assenyala Marías venen del concepte fix de la teoria orteguiana, sobretot pel que fa a la seva voluntat de precisar els límits temporals de les generacions i els límits (en edat) d'accés a aquestes. Malgrat això, tant Favre com Marías ens permeten esbossar una llista d'elements que fan difícil la fixació d'un concepte unívoc de generació. Afegim a la seva llista algunes aportacions més, com ara

---

⁴⁹ És summament interessant l'analogia que fa Favre amb la partició de la població per grups d'edat: *"faut-il regrouper en une classe d'âge les 15-20 ans ou choisir de mettre ensemble les 18-25 ans... Toute solution a ici sa part d'arbitraire"* op. cit pàgina 285

el caràcter inductiu o deductiu del concepte, assenyalat per Galais⁵⁰, en el sentit que és possible identificar les generacions per dues vies, ja sigui com a producte de l'anàlisi de diferents variables que agrupen els individus de manera que aquesta anàlisi fa sorgir una generació, o ja sigui fixant les generacions per endavant i intentant en l'anàlisi descobrir-ne els perfils (les similituds internes i les diferències amb les altres generacions). La tria d'una o altra via ve marcada per la direcció en la causalitat que li suposem a l'efecte generacional, i aquesta tria a parer meu és prèvia. Què entenem, que el fet de pertànyer a una generació ens fa tenir un perfil determinat o que pel fet de tenir un perfil determinat som membres d'una generació?

Finalment, deixem apuntat aquí un element que sura per bona part de les definicions i que és el dubte de si les generacions han de tenir caràcter especial, en el sentit de si la seva aparició ha de comportar quelcom d'excepcional, una modificació a fons d'algun element, ja sigui polític, artístic o social. Si la resposta és afirmativa s'està considerant les generacions com a "unitats generacionals", i per tant no es concep una cadència contínua del relleu generacional sinó que les generacions són productes d'èpoques singulars, tot i que no parlem de generacions de tipus artístic. Hi ha una confusió, al meu entendre, que lliga la idea de les generacions "transformadores" amb les cadències no fixes en el relleu generacional, com si una cosa anés lligada a l'altra. A mi em sembla que són dues coses diferents. Podem considerar que les generacions no tenen una durada fixa, però això no pressuposa que haguem de marcar el ritme de relleu en funció de l'aparició de generacions excepcionals.

Crec arribat el moment de definir el concepte de generació que s'utilitzarà en aquesta recerca. Per fer-ho, s'anirà desbrossant els problemes que Marías i Favre exposen, de manera que al mateix temps que es fa, s'aclareixen els perfils conceptuals del terme generació.

Per començar, en aquest treball s'entén que les generacions són grups d'individus definits per haver nascut i haver-se socialitzat en un context que presenta unes

---

⁵⁰ Galais, Carolina: *Edad, cohortes o periodo. Desenredando las causas del desinterés político en España*. Revista Española de Investigaciones Sociológicas núm.139 juliol/setembre 2012 pàg. 85-110

característiques determinades, el que provoca que aquests individus presentin un perfil diferenciat respecte dels seus antecessors i dels seus predecessors, nascuts i socialitzats en contextos diferents. Aquest perfil propi es condensa en una sèrie d'elements que els fa distingibles com a grup. Són l'expressió en els humans del pas del temps, és a dir, del canvi en les condicions de vida al llarg dels períodes temporals.

Aquest canvi es pot definir com un episodi històric que modifica significativament les condicions de vida (els paràmetres) de tota una societat. Pot ser un cataclisme, una crisi econòmica, un canvi de règim polític o una guerra. Un moment puntual (de durada limitada) a partir del qual les condicions en què viu una societat queden alterades, modificades, de manera significativa, marcant una clara línia de frontera entre el món d'abans i el món de després.

Per tant, tota generació viu un canvi històric significatiu en el sentit que sorgeix d'aquest. Una generació és el conjunt d'individus nascuts en el temps comprès entre després d'aquest canvi i abans d'un nou canvi. Així, no té sentit parlar de generacions independentment de l'evolució social i política, perquè és aquesta la que crea la generació, la que li dona sentit. Les generacions no existeixen fora de les vicissituds històriques d'una societat. Aquest punt és important, perquè com s'ha vist més amunt, hi ha una part de la literatura sobre el tema que posa el focus en el cicle vital de les persones, entenent que és aquest el que marca el relleu entre les generacions, de manera que es podria definir una pauta temporal fixa (quinze anys, trenta anys). Així, hi ha una sèrie d'autors que han partit dels grups humans i la seva cadència històrica per definir el ritme de les generacions, buscant fets històrics que s'adeqüin a aquest⁵¹. El plantejament d'aquesta recerca és l'invers. Partim dels períodes de transformació per marcar la cadència de les generacions. És la història la que defineix les generacions i no a l'inrevés. De manera que sí, tota generació viu un canvi històric perquè tota generació neix d'un canvi històric. Sense aquest no hi ha generació, és a dir no hi ha grup humà significativament diferenciat dels que el precedeixen i dels que el segueixen.

---

⁵¹ Com ara els cicles electorals. En la nostra concepció, això seria erroni. Un canvi en el vot (unes "eleccions decisives") podria fer aparèixer una generació, dur-la a la llum, però mai podria fer-la néixer.

En aquest sentit, entre les dues grans maneres de definir i operacionalitzar les generacions, o la segmentació de les societats en períodes iguals d'anys de naixement (ja siguin cinc o deu anys), o bé la definició d'uns anys de tall específics en funció d'elements temporals de caire històric, aquí s'ha triat la segona. Val a dir, tanmateix, que ambdues aproximacions són igual de vàlides, i a la literatura se n'observen d'ambdós tipus.

La divisió per dècades o lustres és menys arriscada que la fixació d'etapes significatives en funció de la transformació del context en què neixen i creixen les persones. Així, una bona part dels estudis politològics (pràcticament tots els estudis catalans o espanyols) es basen en talls iguals segons l'any de naixement⁵². Ara bé, aquesta opció, malgrat que sigui més "neta" des del punt de vista metodològic (perquè no necessita ser explicada), pateix al meu entendre d'una feblesa en l'origen, ja que considero les generacions no com una simple successió igual de grups en funció de l'any de naixement sinó com un agrupament significatiu en funció de les diferències en els períodes de naixement dels individus. De manera que no tindria cap sentit la divisió en trams iguals sinó que caldria primer identificar quins són els anys de tall entre aquests períodes històrics diferents.

Així doncs, aquí es considera que tota generació neix d'un canvi històric significatiu. Ara bé, no tota generació és responsable d'aquest canvi, en el sentit que li dóna Ortega al terme generació. Segons el nostre concepte, les generacions sorgeixen d'un canvi en els paràmetres socials, econòmics o polítics però això no vol dir que aquests siguin producte de l'acció d'un grup generacional. Són dues coses diferents. Les generacions, al nostre entendre, neixen com a tals, no es fan amb l'acció concertada dels seus membres (com seria el cas de les generacions literàries, que s'entenen per les característiques comunes que tenen les seves obres, o les generacions polítiques, que comparteixen una voluntat de fer o una acció política comuna i unívoca).

---

⁵² En serien un bon exemple els treballs de Tormos o el de Galais.

Així doncs, en la discussió sobre el concepte de generació, la nostra posició és la intermèdia. Concebem les generacions com a fenòmens més complexos que la simple reproducció de cadències de les cohorts en funció de grups d'anys de naixement estables i fixes, però com a quelcom més general i menys "elitista" que les unitats generacionals definides per Mannheim o les generacions d'Ortega.

Una generació sorgeix perquè les condicions de vida canvien en un moment determinat. Aquest canvi "afecta" totes les persones, però les afecta d'una manera diferent en funció del moment vital en què es trobin aquestes persones. Així, quan parlem d'una generació, parlem d'una empremta⁵³ que un fenomen històric ha deixat en un grup de persones definit per ser coetanis, és a dir, per haver nascut en un període compartit, comú a tots ells. Així doncs, i a diferència del que molts autors han defensat, la generació no sorgeix de les persones sinó d'una transformació profunda de la manera de viure, d'un canvi significatiu, que impacta els individus en funció del seu moment vital (de la plasticitat de les seves concepcions). Així, malgrat que aquest canvi afecti la societat sencera, l'empremta d'aquest canvi serà més profunda en aquells que no tinguin ja definit el seu pensament, és a dir en aquells que estiguin en una edat que permeti que l'empremta del canvi sigui més forta, perquè s'imprimeix en un llenç en blanc. Aquests seran els que compondran la generació sorgida del canvi⁵⁴.

Aquest concepte d'impacte pressuposa que cada generació és manté estable al llarg del cicle vital dels seus components en els seus trets essencials i definitoris. No podríem parlar de generacions si no hi haguessin uns elements estables que definissin els col·lectius de coetanis respecte dels seus antecessors i predecessors. Ara bé, tots els éssers humans tenen una capacitat de modificar el que pensen al llarg de la seva vida⁵⁵ i per tant també reaccionen a l'impacte de nous esdeveniments, i són capaços d'incorporar-los a la seva manera de pensar. Tanmateix, ho fan des d'una posició inicial prefixada, de manera que aquesta reacció pren perfils diferents a la d'aquells que no

---

⁵³ Delli Carpini, *op. cit.* pàgina 7

⁵⁴ Aquesta idea que hi ha un moment vital de l'individu en què és més fàcil l'empremta generacional és el que dona lloc a la teoria del "*impressionable years*".

⁵⁵ Aquesta idea és a la base del concepte de "*lifelong openness*", desenvolupat a diversos treballs, com els de Jennings o Dinas.

tenen una posició inicial definida i fixada o en tenen una de diferent. Això fa que puguem parlar de generacions, és a dir de diferències en la reacció davant dels canvis en funció del moment vital en què es troben els individus quan aquests canvis es produeixen. De tota manera, això no vol dir que existeixi una immunitat absoluta davant de l'evolució social i política, ja que l'aprenentatge és una funció present al llarg de la vida.

Els components d'una generació no només són els que estan en "etapa de formació" quan es produeix el canvi en el context. No podem parlar estrictament que existeixi un període concret en la vida de les persones que es defineixi com a etapa de formació, després de la qual les persones són immunes al canvi i la transformació. Tots els membres de la societat reaccionen davant dels canvis, però aquests tenen major impacte en aquells que no han assentat el seu sistema de valors particular, és a dir aquells que no han acumulat una experiència suficient per a delimitar i "fixar" (mai del tot) els seus pensaments, una determinada manera d'interactuar amb el món. Evidentment, la resta no és immune a les transformacions, però aquestes tenen un impacte menys profund, ja que s'incorpora a una estructura de pensament ja fixada (a uns valors, opinions i actituds que ja estan incorporats al pensament de l'individu).

Aquesta idea lliga amb el debat sobre els "*impressionable years*" i la "*lifelong openness*". Els defensors del primer concepte consideren que l'empremta generacional es produeix en un període vital determinat i que aquesta es mantindrà al llarg de la vida dels individus. Els defensors de la "*lifelong openness*", en canvi, consideren que l'empremta generacional és susceptible de variar a llarg de la vida dels individus, en funció de les modificacions del context en què aquests viuen i es desenvolupen.

El concepte que aquí es defensa no entra en el debat entre una i altra idea, tot i que se situa més proper a la primera, en el sentit que es considera que la empremta generacional, tot i que pot variar, no és totalment modificable al llarg de la vida.

A més, les generacions no estan compostes només per aquells que viuen el moment del canvi històric en la seva etapa de formació, sinó que hi ha una vivència d'aquest

canvi quan aquest ja ha passat. És a dir, la generació la formen tant els que han viscut com a infants el canvi com tots aquells que vindran després i que ja naixeran en les condicions imposades per aquest canvi. És a dir, l'impacte (l'empremta) que dóna sentit a una generació no només no es produeix de manera igual entre totes les persones que formen el cos social en el moment de produir-se en canvi, sinó que també es transmet en el temps a totes aquelles persones que neixen posteriorment. La transmissió d'aquest impacte, amb les seves evolucions, s'anirà produint fins que un nou canvi històric transformi les condicions de vida de les persones, impacti profundament en una nova cohort en formació i a partir d'aleshores vagi impactant en les noves cohorts nascudes a partir d'aquell moment. Fins i tot diríem que l'impacte és encara major entre els que neixen posteriorment al canvi, ja que aquests no han experimentat (ni com a infants) el món anterior a la transformació, sinó que ja han nascut en aquest món nou. És així com les generacions es creen més enllà del moment inicial del canvi històric que els dóna sentit.

En aquest sentit, la pregunta sobre la durada de les generacions és sobrera, malgrat que hagi estat la pregunta fonamental a la qual han intentat donar resposta els autors clàssics del tema, com s'ha assenyalat més amunt. És impossible determinar una durada fixa per a totes i cadascuna de les generacions, precisament perquè la successió de generacions no depèn de l'evolució de les persones (com creien els primers estudiosos) sinó de la permanència dels períodes d'estabilitat sorgits arrel dels canvis històrics. No hi ha una successió temporal finita de les guerres, per exemple, o dels canvis tecnològics que donen pas a noves conformacions del treball i la societat, o d'una crisi econòmica profunda. És fins un cert punt estèril intentar fixar una cadència a aquests fenòmens. Poden passar dècades, dos, tres o quatre. De manera que no hi ha una durada fixa en cadascuna de les generacions, ja que els esdeveniments que les fan néixer no segueixen unes pautes temporals fixades. Hi ha generacions més longeves i d'altres de menys longeves, perquè la seva durada no depèn de la durada de l'etapa de formació dels seus membres o del reemplaçament humà lligat a la durada mitjana de la vida (Ortega), sinó de l'adveniment d'un canvi històric significatiu, que propicia l'aparició d'una nova generació.

Ara bé, que puguem fixar amb una relativa facilitat els moments històrics de transformació i canvi del context social que fan néixer una generació, no vol dir que ens sigui igualment fàcil definir les fronteres d'aquesta. Aquest és el punt més complicat de l'anàlisi de les generacions, com assenyala Favre, i no té una solució fàcil. Decidir on se situa la línia de tall entre les generacions és un exercici fins un cert punt arbitrari, ja que tot i que podem definir amb precisió on se situa el moment de canvi històric (quan comença i acaba una guerra, un procés de canvi de règim o fins i tot – amb un cert marge- quan comença i acaba un període de crisi), no és tan fàcil determinar a quina edat aquest canvi afecta o deixa d'afectar de manera significativa les persones, i per tant qui forma part de la generació nascuda del canvi i qui queda com a membre de la generació anterior a aquest. Es podria agafar els nascuts a partir del canvi, o els que tenien menys de (posem) set anys en el moment, ja que considerem que no han generat encara una estructura de pensament fixa. Una o altra opció serien igualment vàlides. Per tant, la decisió és fins a un cert punt arbitrària.

I un cop fet això només hauríem resolt una part del problema, ja que la fixació d'un moment concret com a límit intergeneracional no ens pot fer oblidar que existeixen unes àrees d'ombra (Favre) a banda i banda d'aquesta línia tan ben definida. És a dir, que possiblement caldria entendre que dins de cada generació és possible distingir subgeneracions en funció de l'any de naixement d'aquells situats a prop de les fronteres de la generació, com si en cada generació fos possible determinar una lògica de naixement-maduresa-decadència en funció de la ubicació del naixement dels individus al començament, al mig o al final del període definit d'una generació. Hi hauria, doncs, una àrea d'ombra més que una línia nítida de frontera entre generacions. Per això és complicat determinar un any concret per marcar el canvi entre generacions, perquè existirien aquests anys de certa indefinició entre el període precedent que marca una generació i el posterior que marca la següent. Ara bé, això no ens pot dissuadir d'establir les fronteres entre generacions. En qualsevol cas, ens ha de mantenir alerta sobre el caràcter artificial i simplificador d'aquestes fronteres. No és res que passi únicament en el cas de les generacions. Quan s'estableixen grups en funció de l'edat ens trobem davant del mateix fenomen. O és que si marquem el límit en els trenta-cinc anys (cosa que es fa habitualment) considerem que entre els

individus que en tenen trenta-quatre i els que en tenen trenta-cinc (i que són de grups d'edat diferents) hi ha més diferències que entre aquests i els que en tenen trenta-sis (i que sí formen part del mateix grup)?

El mateix exemple ens pot servir quan es planteja la qüestió de si el fet de pertànyer a una mateixa generació fa que tots els seus membres pensin el mateix. En aquest sentit, les generacions s'han d'entendre com a col·lectius, per tant el seu perfil diferenciat s'expressa en tant que col·lectiu. Per tant, a l'interior d'aquest és possible trobar diferències individuals, lligades als diferents perfils socials o d'altre tipus, de la mateixa manera que les trobem en qualsevol col·lectiu. L'important és que en el seu conjunt la generació comparteixi aquells trets que la fan distingible dels grups humans anterior i posterior. Per entendre'ns, de la mateixa manera que treballem amb els joves com a col·lectiu, tot i que al seu interior els individus que en formen part mostren diferències evidents, podem treballar amb les generacions com a col·lectiu, sense haver de pressuposar que tots els integrants d'una generació hagin de pensar el mateix en tots els àmbits.

Així mateix, es considera que, ja que totes les persones han nascut i crescut en un context determinat, que les assimila als seus coetanis i les diferencia de les crescudes en un context diferent (ja sigui anterior o posterior), tots ells pertanyen a una generació. Per tant, no hi ha ningú que es pugui reclamar com a *extrageneracional* o *ageneracional*. Poden haver-hi casos "desviats" de persones que comparteixen elements de generacions que "no els pertocquen", però tothom és ubicable en una generació determinada, ja que considerem que aquesta és fruit d'un moment determinat del temps (determinat en aquest sentit s'entén com el contrari d'excursionista).

Per aquest mateix motiu, no es pot formar part de dues generacions. Individualment es poden compartir trets de generacions que no són la pròpia, perquè l'impacte del canvi és menys profund, ja sigui perquè es formi part d'una de les "zones d'ombra" al començament o al final del període generacional, o perquè s'estigui més exposat a membres de generacions anteriors o posteriors a la pròpia. Però això no et fa membre

d'aquella generació, sinó més aviat un cas particular de la pròpia generació. Com hem dit més amunt, les generacions tenen sentit com a col·lectiu.

Tanmateix, el fet que tots els individus pertanyin a una generació no vol dir que les generacions tinguin validesa universal (que és una de les crítiques de Marías al concepte). Si entenem que les generacions són producte de les vicissituds de l'evolució històrica d'un context determinat, hem de restringir l'abast de les generacions a aquest context. L'abast d'una determinada generació és la mida de la societat que es veu afectada pel fenomen de canvi que dona lloc a aquesta generació. En aquest sentit, no és possible parlar d'una cadència generacional d'abast mundial, de la mateixa manera que no fem servir l'altre extrem, les generacions de tipus elitista (artístiques, per exemple). Aquestes es podrien entendre com a parts d'un moviment més general, de vegades com a elits o grups avançats de fenòmens que afecten (o acabaran afectant) tota la societat. En aquest sentit no són "generacions" diferents sinó una part particular de la generació general⁵⁶. Cal ser molt curós a l'hora de definir els esdeveniments que creen generacions, per no caure en l'error de considerar fenòmens que tenen una repercussió molt limitada (en el temps –una moda passatgera- o en la societat –un fenomen elitista-) com a instigadors de noves generacions.

Així doncs, l'abast de les generacions és en funció de l'impacte dels canvis. Així, un canvi de règim polític pot fer néixer una generació en aquella societat que es veu afectada pel canvi (l'Espanya de la transició, per exemple), però això no crearà una generació fora de l'àmbit geogràfic que afecta aquest canvi. Ara bé, és cert que hi ha fenòmens transnacionals capaços de crear generacions en països diferents. Així, sembla evident que la Segona Guerra Mundial és un element creador de generacions en societats tan allunyades geogràficament i política com França, els Estats Units o Rússia. Així doncs, no podem parlar d'una cadència generacional d'abast mundial (com sembla que facin algunes veus aquí, que calquen els perfils generacionals anglosaxons, com ara els *millennials*), però sí que és cert que l'evolució cap a un món més connectat (la globalització) assimila les tendències entre els països i les àrees geogràfiques del

---

⁵⁶ "unitats" generacionals en el sentit de Mannheim.

món (o de part del món). En aquest sentit es podria preveure que la cadència generacional espanyola, que segueix un ritme propi i diferent de l'uropeu occidental, precisament per haver estat aïllada del seu context proper durant bona part del segle vint, s'assimilarà en un futur no molt llunyà (si no ho ha fet ja) a la cadència dels països del seu entorn gràcies a la integració europea. El mateix podria dir-se respecte de les societats de l'Europa ex-soviètica⁵⁷.

Finalment, les generacions segons la nostra conceptualització no tenen un objectiu, no neixen per fer res de concret. Ara bé, com que considerem que l'element fundador de totes i cadascuna de les generacions és un canvi profund en les maneres de viure, sí que és cert que cada generació genera un canvi en el seu entorn que fa néixer la generació que la succeeix (com assenyala Ortega: *"el hombre es un fabricante nato de universos"*). La idea no és tant que cada generació sigui portadora d'una flama determinada ni estigui cridada a derruir el món que li han llegat els seus pares. No considerem que en cada generació hi hagi el germen d'una revolta, com una mena de pla en potència que la generació necessàriament desenvoluparà, com una mena d'adn que portaria inscrit. Els canvis són menys producte de la voluntat d'un col·lectiu que de les condicions en què aquest viu i es desenvolupa. Tanmateix, és innegable que existeix un moviment de relleu en el qual cada generació neix i creix en l'entorn que ha creat la generació precedent, i a l'hora recrea aquest nou entorn i el llega a la generació que la succeeix. De manera que, segons el nostre concepte, no hi ha generacions que "fan" i generacions que "no fan", generacions excepcionals i d'altres silencioses. Aquesta idea es basa en la concepció de les generacions com a cohorts, que se succeeixen a un ritme igual, posem en funció de les dècades, de manera que, com que els fenòmens de canvi no tenen cadència fixa, aquelles dècades en què hi ha estabilitat (quan no hi ha guerres ni crisis ni canvis de règim) es parla de generacions "fallides", en el sentit de generacions que no passen a la història.

No és aquest el nostre concepte. En primer lloc, perquè no definim les generacions segons períodes fixos de temps, sinó segons les modificacions del context en què els

---

⁵⁷ En aquestes l'any 1989 és una frontera generacional evident, ja que marca el canvi de règim polític, fenomen que no és extrapolable a l'occident europeu

individus neixen i creixen, de manera que sempre hi ha un canvi en cada generació, precisament perquè la mera existència de les generacions es deu a un canvi. I en segon lloc, perquè no considerem que hi hagi diferents tipus de generacions, en el sentit de generacions excepcionals i generacions “normals”. El canvi és el que fa néixer la generació, no la seva culminació.

Per concloure, el concepte de generació que utilitzem en aquest treball és el que defineix les generacions com a grups humans que, pel fet d’haver nascut i haver-se socialitzat en un medi definit per unes característiques determinades, presenten uns trets definitoris comuns, que els diferencien d’aquells individus nascuts i socialitzats en contextos diferents. La clau de les generacions, doncs, és el context en què s’insereixen, de manera que, d’una banda, el relleu generacional no és constant ni es pot establir una durada igual per a tots els contingents generacionals, i de l’altra, tots els individus nascuts en un context determinat formen part d’una generació, no només una elit reduïda.

Així doncs, establint els moments de canvi de context, s’estableixen les fronteres de les generacions. Tanmateix, és opcional (i per tant, fins un cert punt arbitrari) determinar el punt de tall exacte. Pot entendre’s que l’inici d’una generació, és a dir de l’impacte del canvi de context (de l’empremta generacional), se situa en la cohort d’individus que tenien menys de set anys en aquell moment, ja que es considera que a aquella edat encara no s’han format els elements principals de l’univers social i polític particular de l’individu. De la mateixa manera, es poden considerar membres d’una generació els individus nascuts a partir del canvi en el context. Aquesta segona opció és la que farem servir aquí, principalment per no entrar en disquisicions de quina seria l’edat adequada a partir de la qual considerem que els individus deixen de ser “impressionables”. Així, entenem que els membres de les generacions són aquells individus nascuts a partir d’un canvi en el medi social i polític produït per una transformació de caràcter històric i significatiu (una crisi, una guerra) i que segueixen naixent durant la vigència (no fixada) del món al qual ha donat lloc aquest canvi.

Evidentment, no se'ns escapa el que hem definit més amunt com les “zones d'ombra”, aquells anys fronterers anteriors o posteriors a l'any de tall definit. Tanmateix, entenem que la necessitat de marcar un punt de tall clar comporta fins un cert punt una simplificació, però també entenem que aquest és un peatge que cal pagar i que no invalida de cap manera la nostra opció.

Així doncs, la nostra és una conceptualització de les generacions per la via deductiva, és a dir, hem definit els paràmetres del concepte i esperem trobar en l'anàlisi els elements que el validin. L'opció inductiva ens sembla que no casa amb la nostra idea de generacions. El raonament és el mateix que fèiem servir per rebutjar els talls d'igual durada (les cohorts). Entenem que el concepte de generació és significatiu per si mateix, és una variable independent, prèviament definida, de la qual volem analitzar-ne els perfils, però de l'existència de la qual no dubtem, sinó que la considerem *ex ante*.

És precisament per això, per aquesta idea de generació deductiva que en aquesta recerca s'utilitzen els mots generació i relleu generacional, i no el de cohort, que és l'utilitzat habitualment en els textos de ciència política (anàlisi de cohorts, efectes de cohort). Es fa així perquè “generació” sembla un concepte més robust, d'una major significació, a diferència de cohort, que al meu entendre és un concepte més aviat lleuger i neutre (i precisament per això, suposo, s'utilitza més en articles científics). Així, la definició de generacions no com a agrupacions iguals d'individus nascuts en anys successius, definits per lustres o dècades, sinó com a agrupacions de durada diferent que es basen en episodis històrics de caràcter transformador i que, per això, expressen la sedimentació del temps en els individus al mateix moment que en mostren la seva evolució, em porta a voler utilitzar un concepte més sòlid, de major pes, que el de simple cohort. De tota manera, al llarg del text s'utilitzarà cohort com a sinònim de generació per evitar reiteracions que en facin feixuga la lectura.

2.2 Els estudis sobre generacions en la ciència política

La literatura científica sobre l'efecte del relleu generacional en la política ha estat lligada des dels seus inicis als períodes de canvi⁵⁸. Així, la història d'aquests estudis té dues fases bastant diferenciades. Els primers, realitzats als anys setanta⁵⁹, que intenten explicar els canvis profunds operats en l'arena política durant la dècada dels seixanta, protagonitzats per la generació nascuda després de la Segona Guerra Mundial, l'anomenada generació del *baby boom* o dels seixantes, que transformarà les maneres de fer política que predominaven fins al moment⁶⁰. Aquests estudis són deutors de les formulacions de l'escola de Michigan⁶¹, que postula un model estable de reproducció dels equilibris polítics, propi dels anys cinquanta del segle vint.

Lligats a aquests primeres estudis hi ha una línia que se centra precisament en les febleses observades en el model de Michigan. Són els treballs sobre el *dealignment*, és a dir sobre la noció que els *cleavages* tradicionals d'ordenació de les preferències polítiques han perdut força com a elements centrals d'explicació d'aquestes⁶². Els estudis generacionals d'alguna manera conformen un subgrup d'aquesta gran línia d'estudi, ja que intenten esbrinar el procés de *dealignment* en funció del procés de relleu generacional que s'ha produït al món occidental a partir dels anys seixanta.

El segon període d'estudis intenta explicar el descens de l'activisme polític, sobretot pel que fa a la participació electoral, al llarg de les últimes dècades del segle vint i la primera del vint-i-u. Aquests estudis ja no tenen com a eix central l'anàlisi de la

---

⁵⁸ I no només pel que fa a la ciència política. L'estudi sobre les generacions s'ha produït en tres moments diferenciats, que coincideixen amb tres episodis de canvi: els anys vint, quan es van formular les bases del concepte (Ortega, Mannheim), a finals dels anys seixanta, amb els estudis sobre el canvi i la confrontació generacional i a la segona meitat dels anys noranta, coincidint amb la revolució tecnològica (Feixa Pàmpols, Carles: *Generació @: la joventut del segle XXI* Barcelona Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Secretaria General de Joventut, 2001 pàgina 13)

⁵⁹ "dans la décennie 1970 (...) la scène est occupée alors par les approches générationnelles" a Cicchelli V., Merico M., Pugeault C., 2004, "Age, generation, life cycle et life course dans les titres d'articles sociologiques américains: 1940-2000", a *Temporalité*, vol. 1, núm. 2, pp. 89-106

⁶⁰ "La turbulente agitation des jeunes et la rapide propagation des manifestations des étudiants dans les années soixante accentua l'intérêt pour les générations politiques" Braungart i Braungart, *op. cit.* pàgina 15

⁶¹ El llibre que dona carta de naturalesa l'escola de Michigan és "*The American voter*", de Campbell, Converse, Miller i Stokes, publicat el 1960

⁶² Entre aquests estudis destaquen els treballs de Franklin *et al.*, Dalton *et al.* i Bartolini i Mair

generació del *baby boom* sinó la posterior, la dels individus crescuts a partir dels anys setanta, que no protagonitzen els anys de la contracultura sinó que hi neixen. D'aquesta cohort se n'estudiarà el seu perfil menys integrat en la societat, i des del punt de vista del comportament polític, la seva alta abstenció i l'escassa predisposició a mostrar simpatia o proximitat pels partits polítics tradicionals i per les formes més generalitzades de comportament polític (entre ells, i per damunt de tot, la participació als processos electorals).

D'un i altre període sobresurten dues obres que van més enllà de la politicologia i que poden entendre's com a nuclis sintetitzadors i alhora generadors de nova producció científica. Per ordre cronològic, la primera d'aquestes obres és el treball d'Inglehart de 1977⁶³, basat en el canvi de valors operat a les societats occidentals arran del trencament dels anys seixanta, que intenta explicar l'emergència de nous conceptes socials com ara l'ambientalisme de mitjans dels vuitanta, i que l'autor relaciona amb un component generacional. La segona obra és la de Putnam⁶⁴, publicada el 1993, que analitza l'afebliment dels llaços socials en base al canvi de patrons de costum operats a les darreres dècades, i que també obeeiria a un biaix generacional.

Aquestes dues obres, malgrat no es puguin inscriure en l'àmbit estricte de la ciència política, han influït de manera clara en la direcció de la majoria dels estudis politològics sobre la influència del relleu generacional en el comportament polític, ja sigui en els valors o en el comportament estrictament electoral.

Cal dir, per acabar el dibuix general, que en els últims anys, i a cavall dels esdeveniments produïts per la crisi econòmica global, es percep un nou canvi de rumb en els estudis sobre generacions en l'àmbit de la ciència política. A partir de la reconsideració dels plantejaments de Putnam i de la seva escola⁶⁵, apareix una línia que sosté que hi ha una recuperació dels valors lligats a l'activisme i a la participació

---

⁶³ *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics* Princeton University Press, 1977

⁶⁴ *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, 1993

⁶⁵ Dalton, Russell J.: *The good citizen* CQ Press 2008

política per part d'una nova generació de ciutadans, relacionats amb elements de caràcter tecnològic (xarxes socials).

La primera pedra dels estudis del comportament polític que tenien en compte el relleu generacional com un dels motors del canvi polític és el clàssic de Butler i Stokes "*Political change in Britain*". L'origen del llibre són les fluctuacions⁶⁶ dels resultats electorals al Regne Unit durant la dècada de 1960. Aquest origen és interessant perquè pràcticament tots els estudis sobre l'impacte del relleu generacional en el comportament polític sorgeixen d'episodis de canvi i transformació⁶⁷ (també aquest).

El treball de Butler i Stokes segueix els postulats de l'escola de Michigan, que defensa: primer, que hi ha una relació estreta entre l'edat i la participació electoral, en forma de u inversa, és a dir que hi ha un increment en la participació conforme es creix, que toca sostre quan s'és madur⁶⁸ i que posteriorment baixa; segon, que la identificació partidista és la variable decisiva per explicar el comportament electoral; tercer, que l'elector tendeix a ser fidel al primer vot que fa, de manera que la primera participació electoral esdevé decisiva; quart, que hi ha una clara reproducció dels comportaments electorals de pares a fills, és a dir que hi ha estabilitat intergeneracional; i cinquè, que els electors tendeixen a tornar-se més conservadors a mesura que envelleixen.

Butler i Stokes són els primers en utilitzar elements propis de la demografia, com les taxes de mortalitat o els fluxos d'emigració i immigració, per explicar el comportament electoral, i ho fan des del punt de partida que ja havia assenyalat Mannheim el 1929: "*the cohorts at the top of the age structure in a given period will move out of the electorate much more rapidly than those below. The political significance of this becomes evident when we note that the older and younger cohorts can have very*

---

⁶⁶ Butler, David i Stokes, Donald: *Political change in Britain : the evolution of electoral choice* 2a edició London: Macmillan, 1974 pàgina 4

⁶⁷ Seguint la cronologia dels estudis generacionals de Braungart i Braungart, el primer estudi contemporani sobre la influència de les generacions en les actituds polítiques, de Rudolf Heberlé, publicat el 1951, també tenia com a objectiu central descobrir per què les generacions joves de l'Alemanya dels anys trenta havien abraçat la causa nazi. Braungart i Braungart, *op. cit.* pàgines 14-15

⁶⁸ L'edat concreta de descens de la participació depèn del moment històric, de manera que a mesura que ha anat allargant-se la vida mitjana de les persones, aquesta edat ha anat creixent (Percheron, *op. cit.* pàgina 238)

*diferent partisan composition, owing to the influence of earlier experiences, especially the issues and events that dominated the political scene when each entered the electorate*⁶⁹.

L'estudi de Butler i Stokes pren com a generacions els grups d'electors britànics definits pel rang d'anys de naixement, en aquest cas considerant grups iguals de trenta anys de durada o de quinze anys de durada (als quals anomenen mitges-generacions), i detecta els efectes que el moviment associat al pas del temps en aquestes generacions provoca en el suport als diferents partits en les eleccions dels anys seixanta.

Les conclusions de Butler i Stokes indiquen una sèrie d'elements que seguiran presents al llarg de tota la història dels estudis politològics sobre generacions. D'una banda, destaquen el fet que l'efecte generacional només és visible en el mig i llarg termini i no en el curt⁷⁰. De l'altra apunten el factor generació com a responsable dels canvis profunds en les lògiques del vot, com ara la pràctica desaparició del *cleavage* religiós, o l'afebliment del vot de classe que, segons Butler i Stokes (i això serà una constant en els estudis sobre l'impacte del relleu generacional), condueix a una major volatilitat electoral: *"an electorate less strongly committed to class parties proved that it could be converted and reconverted in a few short years by particular issues, leaders and events which cut across the aging class alignment"*⁷¹.

És interessant des de la perspectiva actual llegir algunes de les conclusions de Butler i Stokes a mitjans anys setanta, sobretot pel que fa a l'envelliment que ells observaven ja llavors en la relació entre la pertinença a una classe social determinada i el vot a un determinat partit, al que atribuïen un clar biaix generacional: *"The decline in the relationship between class and party was seen in every cohort, but it affected least the cohort which had fixed its beliefs about class and party in the period which brought Labour to power after the war"*⁷².

---

⁶⁹ Butler i Stokes, *op. cit.* pàgina 225

⁷⁰ Butler i Stokes, *op. cit.* pàgina 236

⁷¹ Butler i Stokes, *op. cit.* pàgina 412

⁷² Butler i Stokes, *op. cit.* pàgina 411

D'una banda, segons Butler i Stokes l'afebliment de la relació entre classe social i tria de partit entre la generació es deuria a l'aproximació de conservadors i laboristes (*"the policies of the two main parties seemed in many respects to converge"*), el que hauria provocat un descens de la participació electoral al llarg dels anys cinquanta i seixanta, en relació a les convocatòries posteriors a la Segona Guerra Mundial durant *"the years in which the class alignment came strongly to the fore"*⁷³.

I de l'altra, Butler i Stokes assenyalen que *"as allegiances based on class weakened in subsequent years, other influences affected the electorate. By the 1960s the way had been prepared for the fires of nationalisme to burn fiercely in Wales and Scotland"*⁷⁴. Des de la perspectiva de l'Europa d'avui en dia, aquesta afirmació és plenament contemporània.

Finalment, també és interessant l'apunt que apareix quasi al final de l'estudi de Butler i Stokes sobre el paper que podria haver tingut la televisió en el canvi polític: *"it should occasion no surprise that the years just after television had completed its cinquest of the national audience were the years in which the electoral tides began to run more free"*⁷⁵.

Uns anys després de la publicació de *"Political change in Britain"* apareix als Estats Units (i al conjunt de l'Europa occidental⁷⁶) tota una línia d'investigació politològica sobre elements generacionals. En aquest cas, com en el britànic, l'origen d'aquesta línia és un element de canvi profund en l'electorat nord-americà, que s'havia tractat des del punt de vista demogràfic i sociològic, però que no havia rebut molt interès des de la ciència política o els estudis electorals: l'aparició de la generació posterior a la Segona Guerra Mundial, els *babyboomers*, la generació contestatària que protagonitzarà el canvi cultural als Estats Units a mesura que es faci gran. El decalatge temporal entre els estudis demogràfics i els politològics es deu a un fenomen biològic, i

---

⁷³ Butler i Stokes, *op. cit.* pàgina 412

⁷⁴ Butler i Stokes, *op. cit.* pàgina 412

⁷⁵ Butler i Stokes, *op. cit.* pàgina 419

⁷⁶ Abramson, *op. cit.* pàgina 100

és que la possible aportació innovadora d'una nova generació no és visible en termes polítics fins que aquesta no passa l'edat de formació (o si es tracta d'elements electorals, fins que no apareix al cens, i fins i tot això no serà possible veure-ho de manera fefaent fins que el seu gruix en el cens no sigui suficient en termes de nombre⁷⁷).

La generació nord-americana dels *babyboomers* és la primera en moltes dècades que arriba a l'edat adulta sense haver estat delmada en un conflicte armat i la primera que ha crescut en un entorn de bonança econòmica i estabilitat social com van ser els anys posteriors a 1945 per a la que aleshores era la principal potència de l'esfera occidental del món. Aquesta també (i això és important) serà la primera generació crescuda en una societat de consum massiu i la primera que se socialitza en bona mesura mitjançant la televisió, sobretot pel que fa a la socialització política. Els *babyboomers* són els fills del "miracle americà" i tanmateix, aquesta generació trastocarà els fonaments dels Estats Units quan arribi a l'edat adulta, coincidint amb l'eclosió de la contracultura, amb el rerefons de la guerra del Vietnam. La importància simbòlica d'aquesta generació, com a protagonista d'un tall evident amb una època d'estabilitat, la fa un objecte d'estudi primordial per a la politologia nord-americana.

El 1977 Ronald Inglehart publica l'influent llibre "*The silent revolution*", que posa en el centre del debat el canvi de valors operat als Estats Units arran del canvi en el context social a partir de la Segona Guerra Mundial. Inglehart assenyala el relleu generacional com el motor d'aquest canvi de valors, centrant la seva anàlisi en les generacions socialitzades després de la guerra i que havien conquerit una posició predominant entre les dècades dels seixantes i setantes.

Segons la teoria d'Inglehart, el canvi de valors en les societats occidentals es deuria al canvi en el context en el qual les diferents generacions s'haurien socialitzat, més que a una mutació en els valors dels individus concrets. Segons Inglehart, les societats occidentals haurien passat d'un estadi en què es prioritzava la supervivència material (alimentació, seguretat física) a un on aquesta supervivència ja estava garantida i per

---

⁷⁷ Aquest decalatge és ben visible en el cas català.

tant es prioritzaven altres elements menys vinculats a aquesta, com ara la recerca de l'autorealització personal. Aquest nou context hauria fet emergir unes generacions amb valors diferents als de les generacions anteriors, valors que Inglehart anomena "postmaterialistes", en contrast als "materialistes" de les generacions anteriors. Així doncs, el canvi en els valors socials no s'hauria produït per un canvi en els individus sinó per la suplantació d'aquests individus per noves cohorts portadores de nous valors.

Dins la línia americana d'estudis generacionals destaquen els treballs de Jennings, que es basen en l'anàlisi de la transmissió de valors polítics entre generacions, prenent com a font enquestes de tipus panel, que permeten comparar les actituds d'individus al llarg de la seva vida, el que esquivava el problema que tenen les enquestes longitudinals que es basen en mostres amb individus diferents. Juntament amb Richard Niemi, Jennings fa una primera recerca el 1965 que té per objectiu analitzar les diferències entre pares i fills, que repeteix vuit anys més tard amb les mateixes persones, a les quals agrega una nova cohort, de manera que obté una base de dades longitudinal que li permet analitzar no només la transmissió de valors entre generacions sinó també el manteniment d'aquests valors al llarg de la vida, el que serà un dels elements principals de la seva recerca. En el llibre "*Generations and politics*"⁷⁸, que recull els estudis amb panels de pares i fills el 1965 i 1973, Jennings i Niemi estableixen el que seran els elements principals dels estudis sobre generacions i actituds polítiques des d'aleshores i fins ara. D'una banda, la idea dels "*impressionable years*", és a dir l'establiment de si hi ha o no un període durant el qual els individus adquireixen els fonaments bàsics del que serà la seva personalitat política. D'altra banda, i lligat al primer, la idea de si aquests valors fonamentals es mantenen inalterables al llarg de la vida o, en canvi, són susceptibles de canviar.

Lligat a això últim, a "*Generations and politics*" Jennings i Niemi defensen la tesi del *lifelong openness*, és a dir de la capacitat dels individus de modificar els valors al llarg

---

⁷⁸ Jennings, M. Kent i Niemi, Richard G.: *Generations and politics: a panel study of young adults and their parents* Princeton University Press 1981

de la seva vida, idea que contradiu els postulats de l'escola de Michigan que s'han explicat més amunt. "*Adults in their forties and fifties are less subject to fluctuations than are new adults; but even the middle-aged are responsive to changes in their personal and political values*"⁷⁹, de manera que no resulta senzill destriar el que és producte del relleu generacional del que és producte dels canvis en la conjuntura específica en què les persones viuen. En un supòsit ideal, el caràcter de les generacions s'"imprimiria" en un moment donat i es mantindria inalterable al llarg de la vida de les persones, de manera que seria bastant fàcil diferenciar les generacions al llarg del seu cicle vital. Jennings i Niemi demostren que la realitat és més complicada, de manera que s'ha de considerar conjuntament els efectes del reemplaçament generacional, del cicle vital i del moment⁸⁰, ja que tots tres actuen alhora. Ara bé, això no vol dir que no sigui possible escatir el pes de cadascun d'ells. Com veurem més endavant, el nus central de les recerques de la ciència política sobre les generacions ha consistit en intentar destriar cadascun dels elements.

Jennings i Niemi també demostren en la seva anàlisi de parelles de pares i fills la feblesa de la transmissió familiar de certs valors polítics com ara la proximitat partidista. Si en un primer moment (a l'enquesta de 1965) els autors van creure que es tractava d'un fenomen conjuntural degut a un entorn fortament polititzat, vuit anys més tard assenyalen que "*youths had become less like their parents than they were has high school seniors as well as less like what their parents had become in the intermediate years*"⁸¹. Segons els autors, aquest pot ser un tret que assenyalava una distinció de tipus generacional. Això també ho assenyalava Percheron en el seu estudi sobre el posicionament en l'escala esquerra-dreta de pares i fills a França⁸².

Els treballs posteriors de Jennings matisen algunes de les conclusions dels primers estudis, sobretot pel que fa a l'estabilitat de les nocions adquirides durant la joventut, que considera bastant estables en base a l'anàlisi d'una nova onada del seu panel, el

---

⁷⁹ Jennings i Niemi, *op. cit.* pàgines 380-381

⁸⁰ Jennings i Niemi, *op. cit.* pàgina 9

⁸¹ Jennings i Niemi, *op. cit.* pàgina 383

⁸² Percheron, *op. cit.* pàgina 246

1982⁸³. D'una banda, assumeix la complexitat dels elements que incideixen en la transmissió paterno-filial dels valors polítics, acceptant un pes important en aquesta transmissió per part de la conjuntura⁸⁴ i obrint també el debat sobre la possible excepcionalitat de la generació dels seixantes, que era l'objecte central de les seves primeres recerques⁸⁵.

Aquesta generació també és l'eix central del treball de Delli Carpini⁸⁶. Segons l'autor, aquest grup destaca per mostrar clarament menor suport al sistema polític, malgrat que és també la generació més formada i informada⁸⁷. Segons Delli Carpini, aquesta és una generació que es caracteritza pel seu rebuig al "*mainstream*", entès com el sistema de valors i actituds dominants durant la primera meitat del segle vint als Estats Units.

El treball d'Alwin i Krosnick referma la hipòtesi dels "*impressionable years*" i l'estabilitat dels valors al llarg de la vida adulta⁸⁸. Segons la seva recerca, els individus són altament vulnerables durant la seva joventut, de manera que és durant aquest període quan es formen els seus valors. Aquests es mantenen al llarg de l'edat adulta, ja que en aquesta etapa augmenta de forma significativa l'estabilitat en les actituds. Fins i tot els autors refusen la idea que al final del cicle vital hi hauria una nova etapa de canvi (*stability decline*).

Amb el pas dels anys, els estudis sobre el canvi generacional dels seixanta han estat posats en perspectiva, tal i com assenyala el mateix Jennings per al cas nord-americà: "*It has been suggested that the findings from the mid-1960s may be cohort-centric*"⁸⁹ i

---

⁸³ Jennings, M. Kent i Markus, Gregory B.: *Partisan orientations over the long haul: results from the three-wave political socialization panel study* The American Political Science Review Vol. 78, No. 4 (Desembre, 1984), pp. 1000-1018

⁸⁴ Beck, Paul Allen i Jennings, M. Kent: *Family traditions, political periods, and the development of partisan orientations* Journal of Politics. 53, (3), pàgines 742-763

⁸⁵ Beck, Paul Allen i Jennings, M. Kent: *Political periods and political participation*. American Political Science Review. 73, (3), 737-750

⁸⁶ Que segons l'autor comprendria els que tenien entre tretze i vint-i-quatre anys el 1963.

⁸⁷ Delli Carpini, *op. cit.* pàgines 92 i 326

⁸⁸ Alwin, Duane F. i Krosnick, Jon A.: *Aging, cohorts, and the stability of sociopolitical orientations over the life span* American Journal of Sociology Vol. 97, No. 1 (juliol 1991), pp. 169-195, pàgina 188

⁸⁹ Jennings, M. Kent, Stoker, Laura i Bowers, Jake: *Politics Across Generations: Family Transmission Reexamined* The Journal of Politics, Vol. 71, No. 3, juliol 2009, pp. 782-799 pàgina 783

també Boumaza per al cas francès: *“l’ombre de la génération 68 plane sur les générations qui lui succèdent. En effet, la génération de mai 68 apparaît pour ainsi dire comme un étalon générationnel à partir duquel seraient évaluées les autres expériences sociales, politiques”*⁹⁰. És a dir, el canvi profund observat en la dècada de la contracultura, protagonitzat per la generació nord-americana dels *babyboomers*, podria haver estat en realitat un efecte període, és a dir l’expressió d’un moment singular que hauria imprès en una generació determinada un perfil molt concret, que no té perquè reproduir-se més endavant. El treball de Jennings se centra en la transmissió de valors de pares a fills, concretament entre pares de la *“protest generation”* i fills que s’incriuen en la *“so-called Generation X”*⁹¹, i arriba a conclusions molt interessants, pel que tenen de perfeccionament del mecanisme de transmissió de valors i actituds entre pares i fills.

Jennings conclou que la potència de la transmissió de valors polítics depèn de l’entorn, en el sentit que *“in periods of upheaval like those in mid-1960s, or in general when the political environment contains forces antithetical to parental inclinations, this politization may work against within-family congruence”*⁹². És a dir, que el relleu generacional no sempre implica diferències entre les generacions de pares i fills, sinó que aquestes només són fortes en funció del context, el que vindria a demostrar d’una banda la relació entre cohort i període, i de l’altra, expressaria allò que dèiem quan definíem el nostre concepte de generació, que no tots els grups definits per un període concret de naixement es poden considerar generacions com a grups “significatius”⁹³. És a dir, que les generacions només neixen de la modificació profunda del context de socialització, i que no hi ha una durada igual i concreta dels grups generacionals.

Els estudis dels anys seixantes i setantes senten les bases del que serà l’anàlisi de l’efecte generacional en el comportament polític. Aquests estudis sobre la influència del relleu generacional com a motor del canvi social es basen en dues afirmacions principals. D’una banda, se suposa que hi ha uns anys “d’aprenentatge” durant els

---

⁹⁰ Boumaza, *op. cit.* pàgina 196

⁹¹ Jennings, Stoker i Bowers, *op. cit.* pàgina 794

⁹² Jennings, Stoker i Bowers, *op. cit.* pàgina 796

⁹³ El que Mannheim anomena “unitats generacionals”.

quals s'imprimeixen els elements bàsics de la personalitat dels individus, entre els quals hi ha els valors polítics (el que la politologia anomena els anys "impressionables"⁹⁴). De l'altra, se sobreentén que aquests valors incorporats per l'individu durant aquests anys es mantenen de manera estable al llarg de tota la seva existència. Aquestes dues suposicions seran al cor de la discussió, no només politològica sinó també sociològica i psicològica, i marcaran tota la línia de recerca sobre els efectes d'edat, cohort i període (el que es coneix com a anàlisi APC, per *age, period i cohort*).

Així doncs, la majoria dels treballs científics sobre la influència del relleu generacional es basaran en la determinació dels pesos en el canvi social i polític dels efectes del cicle vital (edat), del context concret (període) i del relleu generacional (cohort), i dels anys setanta en endavant es desplegarà tota una línia metodològica que intenta diferenciar els efectes d'aquests tres elements sobre el canvi polític, una tasca complicada per les interrelacions entre ells.

Quan hom observa un canvi en la societat (un descens continuat de la participació o un canvi en el suport a un partit) pot atribuir-lo a un efecte del relleu generacional si observa diferències entre els grups d'edat. Ara bé, aquestes diferències poden ser producte no tant d'aquest relleu sinó del fet que els individus mostren actituds i comportament diferents en funció de l'estadi del cicle vital en què es trobin. Així, els joves tendeixen a mostrar menys predisposició a votar i menys proximitat als partits polítics que els adults, de manera que la diferència entre uns i altres pot deure's no tant a un element generacional sinó més aviat a un efecte de l'edat, és a dir que els joves es comporten com es comporten no pel fet de pertànyer a una nova generació sinó pel sol fet de ser joves, de manera que aquesta diferència que observem en un moment donat desapareixerà a mesura que aquests individus creixin i que les seves actituds i comportament s'assimilin als de les cohorts adultes. Només l'observació de

---

⁹⁴ Dinas, Elias: *The impressionable years. The formative role of family, vote and political events during early adulthood* Tesi doctoral Institut Universitari Europeu, setembre 2010

grups d'edat iguals en anys diferents pot diferenciar l'efecte del cicle vital de l'efecte generacional⁹⁵.

Així mateix, una mutació general en la societat pot deure's a la resposta a un fenomen concret d'abast important, com ara una guerra, una depressió econòmica o un moviment social⁹⁶. La diferència entre la naturalesa de "cohort" o de "període" d'aquest canvi és visible en el gruix de població afectada per aquest. Si tothom es veu afectat, aleshores es tracta d'un "efecte període". Si, en canvi, aquest fenomen només afecta una part de la societat, definida pel seu any de naixement, aleshores estariem davant d'un "efecte cohort". La línia entre un i altre pot arribar a ser molt prima⁹⁷. Segons Braugart i Braugart, els efecte de cicle vital, cohort i període són "de naturalesa interactiva"⁹⁸, és a dir que són difícilment destriables.

Els treballs dels anys setanta i vuitanta incideixen en els aspectes observats en la dècada anterior, sobretot pel que fa a l'afebliment dels lligams partidistes⁹⁹. Segons Abramson, l'afebliment afecta tant a la identificació amb un partit com a la intensitat d'aquesta identificació, ambdós elements essent més forts entre les cohorts velles que entre les noves. En el cas francès, en ser un sistema pluripartidista, no és possible parlar d'un afebliment general, sinó d'un trasllat d'identificació de les forces polítiques tradicionals a partits "nous", principalment els ecologistes i els partits de l'extrema esquerra¹⁰⁰.

La majoria dels treballs d'aquesta època mostren l'existència d'un evident biaix generacional entre les generacions d'abans de la Segona Guerra Mundial i les nascudes posteriorment, el que Miller anomena "cicatris generacionals"¹⁰¹. Alguns estudis

---

⁹⁵ Favre, *op. cit.* pàgina 297

⁹⁶ Alwin, *op. cit.* pàgina 30

⁹⁷ Per un repàs a la bibliografia sobre els estudis d'efecte edat, cohort i període, veure Abramson, *op. cit.*

⁹⁸ Braugart i Braugart *op. cit.* pàgina 34

⁹⁹ "La baisse relative de la stabilité intergénérationnelle des identifications partisanes s'explique largement par le phénomène le plus important mes en évidence par les études récentes: la montée du refus de clivages partisans traditionnels. Le mouvement a été observé dans le cas des Etats-Unis, mais aussi dans celui de la Grande-Bretagne et de la France" (Percheron, *op. cit.* pàgina 247)

¹⁰⁰ Percheron, *op. cit.*

¹⁰¹ Citat a Abramson, *op. cit.*

també assenyalen l'estabilitat de les actituds en la generació dels seixantes¹⁰², el que incidiria en el caràcter generacional d'aquesta, malgrat es tracti d'un grup socialitzat en un període excepcional (o possiblement per això).

Ara bé, als treballs de mitjans dels vuitanta s'observa quelcom no esperat, i és que l'increment del vot a opcions conservadores (principalment al partit republicà nord-americà) es basa en el suport dels joves. Abramson, citant un estudi de Ladd (1986), assenyala que per primer cop en molts anys el partit republicà ha pres la davantera entre els que accedeixen al cens, i malgrat que no disposen de dades per assegurar-ho, tot semblaria indicar que la dinàmica generacional, malgrat tot el que s'ha escrit fins llavors, podria començar a afavorir els republicans. Aquesta idea és important pel que té de sacsejada de les prediccions fetes durant les dècades precedents. Ho assenyala el mateix Abramson: les cohorts que entren al cens entre els anys trenta i els cinquanta catapulten el vot dels demòcrates, les que entren durant els seixanta i setanta es reparteixen entre demòcrates i republicans, però la cohort que accedeix a la majoria d'edat durant els vuitanta sembla més inclinada a donar suport als republicans¹⁰³. S'hauria produït un canvi en el sentit partidista de les cohorts, que evidentment suposa una mutació a futur de l'equilibri partidista als Estats Units.

La importància d'aquesta troballa no és tant en quant a pronòstic, sinó com a exemple que el relleu generacional no segueix necessàriament una línia recta, sinó que pot tenir (i de fet té) forma de corba. Possiblement en els estudis duts a terme amb dades dels anys seixanta i setanta s'analitzava un període de canvi, però no una tendència que duraria per sempre. Així, el canvi observat als primers vuitanta demostraria que, primer, no hi ha una línia unidireccional en l'evolució de les generacions, i segon, l'anàlisi generacional necessita d'un lapse de temps llarg per poder establir-ne les cadències.

---

¹⁰² Braungart i Braungart citant un estudi de Whalen i Flacks que conclou que *"le fait d'avoir été membres d'une génération de protestataires les accompagna jusqu'à l'âge adulte et affecta fortement leurs valeurs et leurs perceptions politiques"* op. cit pàgina 35

¹⁰³ Abramson, op. cit pàgina 140

La preocupació pel menor interès i la menor implicació en política de les generacions joves no és exclusiva dels Estats Units ni del conjunt del món anglosaxó. De fet, és una característica estesa per tot el món occidental¹⁰⁴. Parlant de França, Schweisguth el 1999 assenyala: *“à niveau égal, les chiffres montrent indiscutablement une baisse de l'intérêt politique dans les jeunes générations. Les bacheliers s'intéressent plus à la politique que les non-bacheliers mais les jeunes bacheliers d'aujourd'hui s'intéressent beaucoup moins à la politique que ceux d'il y a vingt ans”*¹⁰⁵. I és interessant la raó que proposa per explicar aquest fenomen: *“il ne s'agit pas de dire que les électeurs sont devenus consuméristes et votent simplement sur des enjeux concrets qui les concernent personnellement, mais ces valeurs ont de plus en plus la difficulté à former des systèmes cohérents fournissant des identités fortes et stables”*¹⁰⁶. Aquesta idea de la volatilitat en les actituds de les noves generacions porta a alguns autors a defensar que els canvis observats són conjunturals i que en qualsevol cas tenen una naturalesa estacionària: *“on peut faire la hypothèse que, le temps passant, certains de ces électeurs [que no mostren preferència o que la mostren per partits diferents dels tradicionals] reviendront sans doute à des préférences plus traditionnelles”*¹⁰⁷.

Una línia fructífera d'estudi en aquesta mateixa època són els estudis relacionats amb la participació. Entre la dècada dels cinquanta i la dels vuitanta la participació electoral als Estats Units va baixar de manera continuada i sostinguda, el que va provocar un gran interès per part de l'acadèmia, fent créixer de manera ingent els estudis sobre participació. Tanmateix, el 1978 Richard Brody¹⁰⁸ acceptava que, malgrat el descens continuat de la participació entre els nord-americans, no se n'havia trobat l'explicació a cap de les teories disponibles. És a dir, que l'interès per l'anàlisi generacional com a possible factor explicador de la baixada en la participació als Estats Units no s'inicia fins ben entrats els anys vuitanta, segons Abramson¹⁰⁹. A partir d'aleshores, els estudis se succeeixen, tenint com a centre l'aparent contradicció que implica el relleu de les

---

¹⁰⁴ Entès en el llenguatge propi de la guerra freda.

¹⁰⁵ Boy i Mayer: *L'électeur a ses raisons* Paris Presses de Sciences Po, 1997 nota al a pàgina 382

¹⁰⁶ Boy i Mayer: *op. cit.* pàgina 382

¹⁰⁷ Percheron, *op. cit.* pàgina 252

¹⁰⁸ Citat a Miller, *op. cit.*

¹⁰⁹ Citat a Miller, *op. cit.*

velles generacions per unes de noves que tenen un millor nivell acadèmic, però que mostren un major desinterès pels afers polítics.

El mateix Miller el 1992 afirma que *“it was the replacement of the habitual voters of the pre-New Deal generations with persistent nonvoters of the post-New Deal cohorts (...) that produced the thirty-year national decline in aggregate voter turnout”* i afegeix que *“the pattern of declining turnout across three political generations is so marked that it seems highly likely that there will be an inexorable continuation of the decline throughout the 1990s”*¹¹⁰.

Aquest procés de reemplaçament és encara més intensiu si tenim en compte que les noves generacions són *“massive larger in size”* que les velles, en part per efecte del context de major benestar, i en part (i associat al primer) pels avenços mèdics, que fan baixar la taxa de mortalitat en el part i durant la infantesa.

Segons Blais i Rubenson és possible distingir dues escoles en els estudis sobre l'afebliment de la participació publicats durant la primera dècada del segle. D'una banda, hi hauria els autors del que ells anomenen l'“escola generacional”, que entenen que les diferències en la participació entre les cohorts d'edat es deuen al canvi de valors culturals. D'altra banda, hi hauria una “escola del context”, que explicaria les diferències en la participació entre els grups d'edat per fenòmens particulars ocorreguts en les eleccions concretes, que afectarien especialment les cohorts més joves. Ambdues escoles parteixen de la mateixa constatació: que el declivi en les taxes de participació electoral sembla afectar més els joves, però cada escola atribueix aquest fenomen a una causa diferent¹¹¹.

La línia de Blais i Rubenson se situa en un estat intermedi, bo i constatant que existeixen relacions complexes entre les causes i que és difícil atribuir el fenomen a un

---

¹¹⁰ Miller, *op. cit.* pàgina 2

¹¹¹ *“They agree that the source of decline is the youth but they diverge on the how and why. For the generation school, the youth form a new generation with different values. For the context school, the youth vote less because they find themselves in a different environment”* Blais i Rubenson, *The source of turnout decline: new values or new context? Comparative Political Studies*, Gener 2013 vol. 46 núm. 1 pàgs. 95-117 pàgina 100

sol causant. El mateix es desprèn del treball d'Anduiza¹¹² sobre la participació, quan assenyala que un mateix context pot tenir efectes diferents (i fins i tot contraposats) en col·lectius diversos, de manera que a uns els incita a participar mentre que a altres els desincentiva.

La conclusió de Blais i Rubenson és que l'afebliment de la participació sembla obeir més al relleu generacional que al context, i està relacionada fortament amb l'afebliment del sentit de deure i de l'eficàcia política en les generacions joves. Ara bé, assenyalen que no és possible saber el motiu profund d'aquesta relació, ni el fet que la generació dels *babyboomers*, malgrat compartir trets amb les generacions que els precedeixen, mostrin taxes de participació més altes. Segons Blais i Rubenson, "*generations are part of the explanation but some of the puzzle remains*".

Park, en el seu estudi de 2000 sobre les actituds socials a la Gran Bretanya¹¹³, segueix la mateixa línia a l'assenyalar el factor generacional com a element explicatiu del canvi de valors a la societat britànica, no només en l'àmbit de la política. En aquest sentit, Park sembla seguir la via de Putnam sobre l'afebliment dels lligams socials que caracteritza les noves generacions. Pel que fa a la política, Park assenyala que les noves generacions són menys compromeses que les velles, expressen menys interès envers la política i menys proximitat a qualsevol dels partits polítics. Aquesta línia la seguiran en els anys posteriors moltes de les recerques. Park també indica que probablement aquestes noves generacions tendiran a modificar les seves actituds a mesura que es facin grans, en el sentit que s'implicaran més en el teixit social i polític. Ara bé, la pregunta, segons l'autora, és si aquesta tendència serà prou forta per modificar significativament la tendència general vers una societat menys interessada i compromesa¹¹⁴.

---

¹¹² Anduiza, Eva: *¿Individuos o sistemas?: las razones de la abstención en Europa Occidental* Madrid Centro de Investigaciones Sociológicas Siglo XXI, 1999

¹¹³ El *British Social Attitudes* es basa en una enquesta a tres mil ciutadans britànics, que es realitza anualment des de 1983 per part del National Centre for Social Research. En aquest cas es tracta del dissetè informe, centrat en la diversitat i publicat l'any 2000.

¹¹⁴ Park, Alison: *The generation game* a Jowell, Curtice, Park et al. (eds.) *British Social Attitudes: Focusing on Diversity* SAGE, 2000 pàgina 13

Per la seva part, Wattenberg, en el seu llibre de 2008 *"Is voting for Young people?"* identifica una sèrie d'elements molt interessants, i que tindrem en compte en aquest treball en els capítols que segueixen. El llibre de Wattenberg segueix la línia de la preocupació sobre la poca participació electoral dels joves i el seu aparent desinterès per la política. En aquest sentit, aquest llibre és una continuació dels anteriors treballs de l'autor sobre la matèria¹¹⁵.

El que el fa diferent no és tant la hipòtesi central (les noves generacions no se senten implicades en un sistema polític establert) sinó algunes idees sobre el rerefons de la desafecció juvenil envers la política. Wattenberg assenyala com a elements explicatius d'aquest capteniment dels joves el canvi en els patrons de consum i en l'oferta mediàtica. Dels primers assenyala *"having grown up with multiple choices in virtually every aspect of American life, today's young adults should be particularly likely to want more choices in the political arena"*¹¹⁶. Wattenberg parla en aquesta part del llibre sobre la major preferència dels joves nord-americans pels tercers partits en relació als electors de més edat, però la relació es podria establir amb un caràcter més general i relacionat amb totes les generacions socialitzades en un entorn de consum massiu i divers.

Té tot el sentit que les noves generacions, criades en la tria com a patró general a partir de l'eclosió de la societat de consum, traslladin aquest patró a altres àmbits del comportament, també a l'electoral. Així, part de la diferència entre les generacions velles i les més noves s'explicaria pel fet d'haver-se socialitzat en un entorn de major disponibilitat de productes. Anant més enllà, podria suposar-se que les generacions crescudes en un entorn de major precarietat en el consum tendrien a triar entre una varietat limitada de productes/partits, mentre que les generacions socialitzades en un món amb un ample ventall de productes entre els quals és possible escollir, reproduirien aquest capteniment en l'arena electoral, de manera que els seria més fàcil triar entre un rang més ample de productes/partits.

---

¹¹⁵ DALTON, Russell J. I WATTENBERG, Martin P.: *Parties without partisans. Political change in advanced industrial democracies* Oxford University Press, 2003

¹¹⁶ Wattenberg, Martin P.: *Is voting for Young people?* Pearson 2008 pàgina 149

Anant una mica més enllà en l'argument, podríem establir com a hipòtesi que els integrants de generacions més antigues tindrien l'estabilitat com a patró del comportament, de manera que haurien desenvolupat (a causa de la menor disposició de productes diferents per al consum) un patró de fidelitat en el seu *modus votandi*, mentre que els membres de les generacions acostumades a la tria entre un ventall ample i variat de productes tindrien com a patró del seu capteniment el canvi (tant al supermercat com davant l'urna).

D'aquí que podríem pressuposar que el comportament electoral en les noves generacions seria més volàtil, més propens al canvi, sobretot respecte de les generacions precedents, que tindrien un comportament més estable i fidel envers una sèrie més limitada de partits. Wattenberg rebla l'argument tot analitzant la transformació del consum d'informació al llarg dels últims trenta anys als Estats Units, centrant-se en el canvi des dels mitjans escrits a les plataformes de televisió.

El llibre de Wattenberg també aporta un altre element que ens pot ser útil en el present estudi: els joves tendeixen a participar a les eleccions amb major mesura si s'hi presenten opcions diferents de les que tradicionalment han dominat l'arena política nord-americana (els demòcrates i els republicans). És a dir, les generacions més joves tendeixen a ser menys proclius a donar suport als partits tradicionals i, en canvi, voten en major mesura a les formacions noves. Aquest és un punt que és interessant en el cas català, on les noves generacions s'han socialitzat en un entorn polític dominat per unes forces determinades (CiU, PSC-PSOE, PP), que han exercit un fort domini¹¹⁷.

Contràriament al que pressuposa Wattenberg, Dinas en la seva tesi doctoral¹¹⁸ assenyala que des dels anys vuitanta s'ha produït als Estats Units una represa dels indicadors d'implicació política, quelcom que ja havia assenyalat Abramson. Aquest primer canvi de tendència (visible pels estudis de mitjans vuitanta) s'ha anat afermant

---

¹¹⁷ Aquells nascuts després de l'adveniment de la democràcia, han viscut pràcticament tota la seva infantesa i part de l'adolescència amb les mateixes formacions als governs català i central.

¹¹⁸ Dinas, Elias: "*The impressionable years. The formative role of family, vote and political events during early adulthood*" Tesi doctoral Institut Universtiari Europeu, setembre 2010

durant els trenta anys posteriors, condicionant en part les tesis centrades en l'anàlisi dels setantes, i que pronosticaven un afebliment continu de la identitat partidista, l'interès per la política i la participació electoral. La pregunta que es fa Dinas és si aquest canvi de tendència pot deure's a un efecte generacional (hi ha una nova generació que entra a l'escena electoral i que és més participativa que l'anterior) o a efectes d'altra naturalesa (principalment efectes de conjuntura).

Aquest canvi de tendència observat per Dinas és al centre del treball de Dalton, "*The good citizen*". La idea d'aquest llibre és la d'analitzar les actituds i els comportaments dels joves des d'una perspectiva nova. Dalton avisa sobre el perill de comparar les generacions, sobretot si es comparen les noves amb la "*great generation*", protagonista de la Gran Depressió i la Segona Guerra Mundial. Segons Dalton, part del problema és que s'utilitzen els paràmetres de les antigues generacions per explicar les noves, de manera que el dibuix és negatiu (els joves d'ara són menys participatius, menys propers, menys compromesos). Així, Dalton distingeix dues classes de ciutadania, la basada en deures (*duty-based citizenship*) i la compromesa (*engaged citizenship*). La primera seria la pròpia de les generacions velles, mentre que la segona caracteritzaria les noves. Així, mentre que la ciutadania basada en deures entendria el bon ciutadà com aquell que vota, paga impostos i pertany a un partit polític, la ciutadania compromesa es basaria en elements de tipus voluntari i assertiu que no té perquè seguir les pautes lligades als deures tradicionals¹¹⁹. D'aquesta manera, Dalton considera que la literatura sobre l'afebliment del compromís polític de les noves generacions (Putnam) es basa en part en l'error d'aplicar a les noves generacions les pautes de les velles¹²⁰.

El canvi generacional en les últimes dècades es manifesta en un afebliment dels valors lligats a l'obediència i la deferència envers les institucions tradicionals (els pares, el govern) i un increment de les habilitats i els recursos individuals, en part gràcies a la millora del nivell acadèmic de la majoria dels ciutadans. Igualment, el canvi també

---

¹¹⁹ "many Americans believe they are fully engaged in society even if they do not vote or conform to traditional definitions of citizenship" Dalton, Russell J.: *The good citizen* CQ Press 2008 pàgina 5

¹²⁰ "many of our scholarly images of American public opinion and political behavior are shaped by an outdated view of our political system" Dalton, *op. cit.* pàgina 8

s'observaria en el pas d'estructures de tipus jeràrquic a unes més flexibles i adaptatives¹²¹.

Cal remarcar que la tesi de Dalton no contradiu les idees de Putnam, sinó tot el contrari. Dalton assumeix que les noves generacions mostren clarament una menor implicació en els elements tradicionals lligats a la participació electoral i als partits polítics. La diferència amb Putnam és que Dalton no considera aquest fet com quelcom negatiu que demostra l'afebliment dels lligams socials, sinó més aviat un canvi en els patrons de comportament, des de les activitats "tradicionals" cap a noves formes d'acció més d'acord amb els temps que viuen les noves generacions¹²². Com feia Wattenberg, Dalton també assenyala la transformació dels mitjans i de les pautes de consum d'aquests com un element central per entendre els canvis generacionals en el comportament polític: *"changes in political participation are analogous to changes in the contemporary media environment (...) The decline in viewership for ABC, CBS and NBC is not because people are watching less television –they are watching more hours per day- but because they have more alternatives today. This is the same with participation: people are more active in more varied forms of action"*¹²³.

Ara bé, aquests nous ciutadans que fugen de les formes tradicionals de participar en política per abraçar altres vies més directes i horitzontals, tindrien una cara fosca, en el sentit que es declaren profundament "cínics" respecte de la política i els seus actors. Aquest cinisme vindria paradoxalment d'un concepte molt elevat de la democràcia, que els faria ser molt crítics amb la manera com la democràcia "funciona", una manera que està, segons ells, molt allunyada de l'ideal democràtic¹²⁴. Curiosament, aquesta ambivalència recorda poderosament el concepte definit per Maravall¹²⁵ de *cinismo democrático* referit a la ciutadania espanyola dels primers anys vuitanta.

---

¹²¹ Dalton, *op. cit.* pàgina 12

¹²² *"election turnout has declined, but this is not typical of all political activity. The repertoire of action has actually expanded, and people are now more engaged in more forms of political participation"* Dalton, *op. cit.* pàgina 76

¹²³ Dalton, *op. cit.* pàgina 77

¹²⁴ *"it is not that they [American youth] are disaffected and cynical about politics –they are cynical about politicians and how the political system currently functions, but supportive of the democratic ideal"* Dalton, *op. cit.* pàgina 171

¹²⁵ Maravall, José María: *La política de la transición* 2a edició Madrid : Taurus, 1984

La tesi de Dalton¹²⁶, doncs, segueix la línia iniciada als vuitanta sobre la desafecció de les generacions joves, però li dóna més complexitat, en el sentit que malgrat que observa les mateixes tendències que els autors anteriors, no s'atura aquí sinó que intenta entendre per què això és així i avançar en la idea que els joves no són apàtics sinó que han desertat dels comportament tradicionals per buscar-ne de nous. En aquest sentit, el capteniment de les noves generacions reproduiria uns valors socials diferents als dels seus pares i avis (els *babyboomers* i la *great generation*), però completament encaixats en el medi en què s'han socialitzat, més individualista i volàtil, en el sentit que li dóna Bauman¹²⁷, és a dir com a elements d'una perdurabilitat menor a la que estàvem acostumats durant les dècades centrals del segle vint. En un univers on res és estable ni és per sempre, les generacions crescudes en aquest medi reproduïen aquests elements fugint les institucions establertes (partits) i dels capteniments invariables (participació electoral).

Al final del llibre de Dalton s'esmenta el següent capítol en el relleu generacional, que és el que protagonitzen els membres de l'anomenada "generació X"¹²⁸, nascuts els anys seixanta i setanta. A aquests els succeiria la "generació Y", també anomenats *Millennials*, *echo boom* o *generació Einstein* en la literatura anglosaxona, que serien els nascuts als anys vuitanta i noranta. La distinció d'aquests grups ha vingut principalment des del periodisme i el màrqueting¹²⁹ i no tant des de la demografia o la sociologia, per bé que hi ha treballs sobre les seves actituds, sobretot en base a sèries d'enquestes¹³⁰.

---

¹²⁶ Compartida per Pippa Norris: "a more educated citizenry living within postindustrial societies has moved increasingly from agencies of loyalty to agencies of choice and from electoral repertoires towards mixed-action repertoires combining electoral activities and protest politics" Norris, Pippa: *Democratic Phoenix: Reinventing political activism* Cambridge University 2002

¹²⁷ Bauman, Sygmunt: *Modernidad líquida* México : Fondo de Cultura Económica, 2003

¹²⁸ L'origen del terme és al llibre dels periodistes Jane Deverson i Charles Hamblett sobre la cultura de les noves generacions britàniques, publicat el 1965. Però la popularitat del terme li sobrevingué arran del llibre de Douglas Coupland de 1991.

¹²⁹ En aquest terreny hi ha una ingent producció literària de tipus pseudo-científic que ha donat lloc a un nombre important de noms i adjectius per definir "generacions". Com a exemple, la noció de "generació insatisfeta" definida al llibre *Jilted generation: how Britain has bankrupted its youth* dels periodistes Ed Howker i Shiv Malik, o la "*me me me generation*" proposada per Joel Stein al setmanari Time.

¹³⁰ IPSOS-Mori o Pew Research Center.

El fet que no s'hagi produït encara literatura científica sobre les noves generacions s'explica segurament per la manca de temps per assentar empíricament els elements característics d'aquestes noves cohorts, de manera que puguin ser comparats amb els de les anteriors. Tanmateix, alguns aspectes d'aquestes noves cohorts, disponibles en base a dades d'enquesta, ens aporten algunes idees interessants pel que fa a la naturalesa del relleu generacional.

Així, les característiques de la generació dels *millennials* nord-americans¹³¹ semblarien reproduir alguns aspectes definitoris de la *great generation* dels seus avis, que els diferenciarien de les generacions anteriors (clarament la generació X). Segons els autors, els *millennial* ofereixen un perfil més tradicional¹³² i confiat, menys cínic i individualista, que els seus immediats predecessors. Més enllà de les característiques particulars, l'interessant del text és la noció que el relleu generacional no és necessàriament lineal, en el sentit que té una única direcció de manera que cada nova generació representa un nou pas en un sentit concret i definit. Al contrari, les noves generacions poden mostrar elements de perfil que retrotrauen a generacions precedents.

Aquest element de complexitat en l'esdevenir generacional s'explicaria, segons Howe i Nadler, per la diferència en el context de naixement i socialització d'aquesta nova generació. Així, a diferència dels nascuts durant els seixantes i setantes, els nascuts durant els vuitantes i norantes ho haurien fet en un entorn estable i d'un cert retorn als valors familiars tradicionals, lligats a l'auge de la "revolució conservadora" del president Reagan.

---

¹³¹ Howe, Neil i Nadler, Reena: *Yes we can. The emergence of millennials as a political generation* Next Social Contract Initiative New America Foundation febrer, 2009

¹³² En el text s'arriba a titllar el seu credo com a "neotradicionalisme".

2.3 L'estudi de les generacions a Catalunya

Malgrat que el concepte de generació podria considerar-se com una aportació espanyola a la ciència social¹³³, el cert és que no ha tingut un recorregut fructífer en l'acadèmia local. Després d'Ortega i Marías, l'únic que tracta el concepte és Aranguren en els seus treballs sobre la joventut. Precisament, aquest camp, el dels estudis sobre el perfil dels joves, ha estat on més ha aparegut el concepte de generació. Per això existeix una certa confusió en el concepte, massa vegades entès com a sinònim de joventut.

Un repàs a la bibliografia catalana sobre generacions ens dóna una idea de la pluralitat de camps on aquest concepte s'utilitza. Des del més evident de la demografia, amb l'obra magna d'Anna Cabré "El sistema català de reproducció", fins al de l'assaig històric ("La generació dels fets del Palau"), passant per la novel·la, la crítica literària ("La generació dels setanta"), la sociologia i els estudis sobre la "segona generació" de la immigració o sobre l'envelliment ("La generació de la transició"), la política ("generació independència", generació.cat) o l'ample camp dels estudis sobre joventut (generació "ni-ni").

L'estudi científic del fenomen generacional a Catalunya és recent, en qualsevol àmbit que es consideri. Això es deu a dos factors entrelligats. D'una banda, una manca històrica de sèries temporals, que és especialment dramàtica en el cas de la ciència política. No és així en altres àmbits, com ara la demografia, per a la que existeixen sèrie històriques de dades de gran valor.

D'altra banda, l'altre factor que explica la manca d'estudis científics sobre generacions a Catalunya és la particular evolució històrica del país en l'últim segle i sobretot el devenir polític, marcat per una clara preeminència de períodes no democràtics, que han marcat l'evolució del pensament científic. Això és encara més evident per a la

---

¹³³ Ortega és dels primers que aborda la definició científica del mot, i el seu deixeble Julián Marías és el responsable de la veu "generació" a l'Enciclopèdia Internacional de les Ciències Socials, segons Carles Feixa: Generació @: la joventut del segle XXI Barcelona : Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Secretaria General de Joventut, 2001 pàgina 24

ciència política, ja que només tenim un curt lapse de temps d'uns trenta-cinc anys d'eleccions continuades, per poder seguir l'evolució de les principals variables electorals. A més, comptem amb poques sèries històriques de dades de tipus demoscòpic que permeten analitzar l'evolució de les opinions i les actituds dels electors. Si l'estudi generacional té en el temps (i en el temps a llarg termini) la seva base, no és fins ara que Catalunya compta amb el temps suficient per generar una base de dades que permeti fer una anàlisi de tipus generacional, i per això els estudis d'aquest tipus en la ciència política local són escassos i la majoria d'ells s'han publicat en l'última dècada.

Per acabar de reblar el clau, el relleu generacional a Espanya ha tingut una seqüència diferent que a la resta d'Europa, per motius històrico-polítics. Si a Europa i als Estats Units la fractura entre les generacions "antigues" i les "noves" es produeix en acabar la Segona Guerra Mundial, com s'ha vist en el capítol anterior, a Espanya aquest trencament no es produiria fins a quinze anys més tard, de manera que no seria fins quinze anys més tard que és possible observar el canvi operat pel relleu generacional. Ara bé, a més d'aquest decalatge, que obliga a posposar els estudis sobre relleu generacional, la manca de vida política democràtica a Espanya fins a mitjans dels setantes ens retarda encara més la possibilitat d'obtenir dades que permetin analitzar la influència del pas de les generacions.

Per posar un exemple, al Regne Unit Butler i Stokes poden analitzar el canvi electoral de mitjans dels seixantes en funció de l'aparició d'una nova generació, perquè hi ha dades que els permeten comparar el seu comportament electoral amb el de la generació dels seus pares quan tenien la seva mateixa edat. A Catalunya, no podem fer el mateix fins ara, quan la generació dels nascuts després de la transició ha arribat a l'edat que tenia la generació anterior quan van començar a votar, és a dir el 1977. Com que no tenim dades anteriors, ens és impossible saber què hauria votat la generació nascuda entre 1940 i 1960 quan van accedir a la majoria d'edat, simplement perquè quan ho van fer no hi havia eleccions.

Així doncs, l'estudi de la influència del relleu generacional en el comportament electoral a Catalunya només és possible d'una manera científica ara, no abans. I per això mateix el camp d'aquest estudi està pràcticament buit.

Possiblement sigui Carles Feixa qui més hagi aprofundit en l'anàlisi generacional, per bé que des de la perspectiva dels estudis sobre la joventut¹³⁴. Tanmateix, la seva visió s'alça per damunt del camp estricte de l'estudi dels joves per formular una certa conceptualització sobre les generacions. Ara bé, el problema dels estudis de Feixa és que tenen com a objectiu l'anàlisi dels comportaments juvenils, de manera que tot i que s'observin diferències entre aquests i les generacions anteriors, no es pot concloure que aquestes diferències siguin de caràcter generacional, perquè desconexem si els joves es comporten de la manera observada pel fet de formar part d'una nova generació o pel simple fet de ser joves.

Pel que fa a Espanya, en els últims anys, després d'un llarg període de desaparició del concepte a nivell acadèmic¹³⁵, també s'aprecia un retorn de l'anàlisi generacional en les ciències socials. Així, Espina el 2006 recupera la concepció orteguiana del terme per actualitzar-la fins al present, tot remarcant que el cas espanyol és especialment interessant per a l'estudi del relleu generacional, ja que s'ha produït una acceleració en l'evolució de la societat, de manera que *"nuestro país resulta ser un campo de observación especialmente idóneo para contrastar hipótesis acerca de la asociación entre cambio social y cambio generacional"*¹³⁶. Espina, seguint la metodologia de cadència fixa descrita per Ortega, defineix set generacions espanyoles per al segle vint, sobre la base d'una vigència de quinze anys i delimitant com a tall entre generacions l'etapa en què cada cohort accedeix a l'edat adulta¹³⁷. L'exercici d'Espina és interessant pel fet d'assenyalar un element que singularitza cada generació, més enllà del

---

¹³⁴ Feixa, *op. cit.*

¹³⁵ "el análisis de Ortega –hoy recuperado en España, tran permanecer confinado durante decenios en el círculo íntimo de sus discípulos más directos" Espina, Álvaro: *Generaciones y cambio político* a VV.AA.: *Lo que hacen los sociólogos. Libro homenaje a Carlos Moya Valgañón* CIS 2007 pàgina 15

¹³⁶ Espina, *op. cit.* pàgina 28

¹³⁷ Així, per exemple, denomina "generación del cambio" a la que accedeix a l'espai públic entre les primeres eleccions democràtiques i l'establiment dle mercat únic europeu (és a dir, entre 1977 i 1991), tot i que està conformada pels nascuts entre 1961 i 1975. Espina, *op. cit.* pàgina 30

“cognom” que s’atorga a cadascuna d’elles. Així, l’element que simbolitza i sintetitza la generació de la guerra és la ràdio, mentre que el de la postguerra és el sis-cents.

Caballero i Baigorri el 2013 també proposen una cadència generacional per a Espanya, en el seu cas seguint les tesis de Strauss i Howe, “*como mero ejercicio*”¹³⁸. Així, marquen també intervals de quinze anys per definir talls generacionals, que els autors tenen a bé no fer quadrar exactament amb la cadència de les generacions nord-americanes, descrites per Strauss i Howe.

---

¹³⁸ Caballero i Baigorri, *op. cit.* pàgina 35

2.4 L'estudi de les generacions a Catalunya des de la ciència política

Alguns autors han albirat indicis primigenis de la influència del relleu generacional en el comportament electoral a principis dels anys noranta, en un cicle especialment poc participatiu. Tal i com succeïa a l'Europa occidental pel mateix període, l'alta abstenció també s'explicava en part per l'aparició en el cos electoral d'una nova generació, que tindria una pauta més abstencionista, menys participativa, que la dels seus antecessors. Aquesta nova generació, en el cas català, la composarien aquells que havien crescut en democràcia i que començaven a entrar al cens als primers noranta: "es comportaran els joves com els seus antecessors i arribats els 35-40 anys, entraran de forma majoritària en el joc polític i començaran a votar, o bé el sector jove de la nostra societat tindrà un comportament abstencionista, de tal manera que no entrin de ple en el joc polític. A més s'ha d'incloure un nou element que encara complica més el panorama: els joves d'avui (1993) són el primer col·lectiu pràcticament socialitzat en democràcia, mentre que entre els seus grans això no ha estat així"¹³⁹.

Els autors que detecten aquest fenomen (Magre, Font i Virós) només poden deixar apuntada la coincidència, però no poden assegurar que es tracti d'un fenomen de tipus generacional, ja que els manca l'evolució futura d'aquesta nova cohort per poder-ne comparar el comportament amb les cohorts precedents. És el cas de Font i Virós: "*the examination of behaviours in five-year age groups has shown that, together with the life cycle effects, there may be some generation effects*"¹⁴⁰. Caldrà que passin vint anys per tenir un primer estudi que inclogui l'efecte cohort com una variable a considerar.

Aquest estudi és el de Tormos, que se centra en la influència del cicle vital i del relleu generacional en el comportament electoral dels joves catalans¹⁴¹. Per al seu treball,

---

¹³⁹ Magre, Jaume: "L'abstencionisme entre els joves a Catalunya: una primera tipologia" ICPS Working Paper núm. 76 Barcelona 1993 pàgina 4

¹⁴⁰ Joan FONT i Rosa VIRÓS: *Catalan electoral abstention: a critical review* a Rosa VIRÓS: *Electoral abstention in Europe* ICPS 1995 pàgina 19

¹⁴¹ Tormos, Raül: "La influència de l'edat en el comportament electoral a Catalunya. Cicle vital o generació?" Generalitat de Catalunya Departament de la Presidència Secretaria General de Joventut. Col·lecció Estudis, núm.19 Barcelona 2006. El treball és una reformulació de la memòria de doctorat "Les diferències en el comportament electoral del joves a Catalunya : cicle vital o generació?" dirigida per Agustí Bosch i defensada a la Universitat Autònoma de Barcelona el 2004

Tormos utilitza la sèrie d'enquestes de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials, que abasta de 1991 a 2002, i els sondeigs postelectorals elaborats pel *Centro de Investigaciones Sociológicas* posteriorment a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1984 a 2003. Tormos operacionalitza les generacions¹⁴² en base a agregacions per dècades en funció de l'any en què els individus assoleixen la majoria d'edat, d'aquesta manera hi ha una generació per als que fan divuit anys abans de 1960, els que els fan al llarg dels anys seixanta, setanta, vuitanta i noranta i principis del segle vint-i-u.

Bona part de l'anàlisi de Tormos se centra en els joves i les diferències entre aquests i els adults. La part que més ens interessa aquí és la que fa referència a l'efecte cohort sobre l'evolució de les actituds i del comportament electoral al llarg del període que estudia Tormos. La imatge que n'extreu és complexa i alhora interessantíssima¹⁴³. Hi ha elements que semblen seguir un biaix generacional clar, com és l'autoubicació a l'eix esquerra-dreta, en canvi n'hi ha d'altres que no semblen seguir una lògica generacional. Pel que fa al comportament electoral, la participació sembla seguir un camí doble: per una banda, hi hauria una clara influència del cicle vital, en el sentit que els electors tendeixen a participar més a mesura que es van fent grans, però d'altra banda, també és observable un biaix generacional, ja que les generacions més joves tendeixen a participar menys que les més grans, en un dibuix de capes¹⁴⁴. A més, Tormos inclou en l'anàlisi altres variables que acaben d'afinar els elements d'efecte generacional. Així, el coneixement del català sembla un element que influeix només entre les cohorts velles, mentre que entre les joves no té cap efecte discriminant. Sí que sembla tenir-lo el nivell acadèmic i l'origen familiar¹⁴⁵.

El vot als partits també defineix un escenari complex. No totes les formacions pateixen l'efecte del relleu generacional ni totes de la mateixa manera. Així, CiU és un partit clarament "afectat" per les generacions, ja que el seu suport decreix a mesura que ens movem des de les cohorts més antigues a les més noves. A ERC li passaria exactament

---

¹⁴² L'autor utilitza aquest concepte al llarg del seu treball

¹⁴³ Malgrat que el mateix autor assenyala al llarg del treball algunes mancances de tipus metodològic que l'impedeixen assolir conclusions més robustes

¹⁴⁴ Tormos, *op. cit.* pàgina 104

¹⁴⁵ "el factor explicatiu no és tant el lloc de naixement propi com l'origen dels pares" Tormos, *op. cit.* pàgina 161

el contrari, mentre que als altres partits l'efecte generacional és menys evident. A tot això, Tormos assenyala la dificultat de veure més efectes, que poden quedar amagats darrere d'altres¹⁴⁶, o que poden no ser visibles per la migradesa dels casos¹⁴⁷.

Algunes de les troballes de Tormos apareixeran en aquesta recerca, com es veurà més endavant, de manera que el seu treball ens és molt útil. Ara bé, aquesta recerca s'aparta de la de Tormos en un triple sentit. En primer lloc per una qüestió purament metodològica, ja que ell utilitza cohorts definides per períodes iguals (deu anys), mentre que aquí es fa servir un concepte de generació diferent, que ja hem explicat més amunt.

En segon lloc, perquè l'enfocament és diferent en el sentit que el seu objecte d'estudi són els joves i pretén descobrir la influència del cicle vital i el relleu generacional en el seu comportament, mentre que aquí l'objecte d'estudi són les generacions i pretenem esbrinar la seva influència en la transformació del comportament electoral.

I en tercer lloc, el treball de Tormos i aquest es diferencien pel moment temporal en què estan fets, en el sentit que Tormos albira els primers compassos del canvi de comportament electoral a Catalunya. En aquests sentit, i el mateix Tormos ho remarca, ell pren com a estació final de la seva recerca el moment d'afebliment de CiU i ascens d'ERC que comportarà el canvi de majoria al Parlament de Catalunya (el primer des de 1980), i l'afebliment del PP i un cert increment del PSC en l'arena espanyola (que es confirmarà a les generals de març de 2004). El nostre estudi, en canvi, es basa en l'anàlisi d'un moment posterior en la transformació del comportament electoral a Catalunya.

Aquestes tres diferències no suposen en cap cas una crítica al treball de Tormos, sinó tot el contrari. Es tracta de dues visions sobre un mateix fenomen, que en molts aspectes segurament obtindran resultats similars.

---

¹⁴⁶ En el cas de CiU "l'efecte de cicle vital pot estar encobrint el del període, marcat per la davallada electoral recent de la coalició" Tormos, *op. cit.* pàgina 159

¹⁴⁷ Sobretot en els partits amb resultats menors (cas d'IC) o que pateixen el fenomen d'ocultació del vot (PP).

Després del treball seminal de Tormos comença a apreciar-se un cert interès de la ciència política local sobre el fenomen generacional, tot i que els estudis encara són escassos. De fet només comptem amb dos estudi publicats entre els anys 2012 i 2015¹⁴⁸.

El 2013, Roger Civit publica un *working paper*¹⁴⁹ a l'ICPS sobre un dels aspectes de major impacte polític en el moment: el suport a la independència de Catalunya. L'anàlisi de Civit es basa en la sèrie de sondeigs de l'ICPS i té la virtut de comprendre un període de temps llarg, vint anys (de 1991 a 2011), que li facilita l'estudi de l'efecte del relleu generacional. L'objectiu final de Civit és el d'esbrinar els efectes del cicle vital, el període i les cohorts en el suport a la independència catalana¹⁵⁰. Pel que fa a les cohorts, Civit utilitza dues agregacions en funció de l'any de naixement, una de quinquennal i una altra en funció de les dècades. A aquesta segona li atorga el nom de "generació".

Segons Civit, existiria una clara relació entre el suport a la independència i la pertinença generacional, en el sentit que augmentaria a mesura que s'incorporen noves cohorts a l'electorat. En canvi, pel que fa al sentiment de pertinença, l'autor descobreix una relació més complexa, ja que hi juga la variable lloc de naixement, que es distribueix de forma no lineal en les cohorts. Les conclusions de l'estudi de Civit mostren un efecte generacional en l'evolució del sentiment de pertinença, per damunt de l'edat o el període¹⁵¹. Tanmateix, els resultats de l'anàlisi estadístic no són suficientment robustos, fins i tot quan l'autor passa d'utilitzar agregacions quinquennals a decennals.

---

¹⁴⁸ A més d'aquests, és probable que hi hagi un cert nombre d'estudis presentats a nivell intern en els departaments universitaris, dels que no tenim coneixement

¹⁴⁹ Roger Civit: "Anàlisi dels efectes de l'edat, la generació i el període en el suport a la independència de Catalunya 1991-2011" ICPS working paper núm. 312 Barcelona 2013

¹⁵⁰ "l'objectiu és el de destriar quin és el pes relatiu de cada un dels tres efectes vinculats a l'edat respecte dels altres dos" Civit, *op. cit.* pàgina 12

¹⁵¹ En els cas del suport a la independència, el factor principal sembla ser el període.

El més recent dels estudis sobre la influència de les cohorts en les actituds polítiques és el d'Alexandra Capdevila, publicat l'octubre de 2015¹⁵². Es tracta d'un estudi en base a les dades dels sondeigs del Centre d'Estudis d'Opinió en dos períodes concrets, 2007 i 2014, que fa una anàlisi general de la possible relació entre l'edat i les cohorts i una sèrie molt extensa d'elements de la cultura política¹⁵³. La confecció de les cohorts es fa seguint un criteri de durada fixa per a cada grup (set anys), sense atorgar-los una consistència històrica, de manera que se segueix el procediment inductiu propi de la majoria d'estudis politològics sobre els efectes cohort.

L'objectiu de l'anàlisi de Capdevila és discernir si els canvis produïts entre els dos moments en els elements definitoris de la cultura política de l'electorat català es deuen a l'edat o al relleu de les cohorts. Les conclusions a les quals arriba són més aviat febles, principalment per la poca extensió temporal de l'estudi (només set anys), per la gran quantitat de cohorts i la seva poca personalitat¹⁵⁴. No és una crítica. Possiblement l'objectiu de l'estudi era solament el de fer una mirada superficial sobre el tema¹⁵⁵.

Tanmateix, Capdevila apunta algunes línies interessants, unes coincidents amb la literatura, però d'altres que apunten elements de novetat. Així, Capdevila assenyala que cada nova cohort és menys participativa que les precedents¹⁵⁶, però que l'augment de la participació entre 2007 i 2014 és especialment fort entre els joves. Així mateix, la satisfacció amb el sistema democràtic i la confiança envers els polítics és més forta entre les cohorts de més edat, com s'espera, però l'afebliment d'aquests dos indicadors en el sondeig de 2014 no sembla deure's a l'entrada de cohorts més joves sinó que es produeix en totes les cohorts, el que assenyalaria un clar efecte de període, lligat al procés de crisi econòmica i política produït en els últims anys. En

---

¹⁵² Capdevila Muntadas, Alexandra: "Edat i cultura política de la societat catalana. 2007-2014" col·lecció Apunts Centre d'Estudis d'Opinió octubre 2015

¹⁵³ Interès per la política, mitjans a través dels quals s'informa sobre política, eficàcia política interna i externa, satisfacció amb el funcionament de la democràcia, confiança envers els polítics, eixos ideològics, valoració del nivell d'autonomia, preferència en la relació entre Catalunya i Espanya i participació a les eleccions al Parlament.

¹⁵⁴ A diferència dels realitzats per Tormos, Galais o Civit en els seus treballs

¹⁵⁵ La mateixa autora sembla confirmar-ho al final de les conclusions quan escriu: "el temps serà, en última instància, l'encarregat de confirmar o refutar aquestes suposicions" Capdevila, *op. cit.* pàgina 84

¹⁵⁶ Capdevila *op. cit.* pàgina 79

aquest sentit, la desconfiança envers els polítics, que en principi hauria de tenir un clar biaix pel que fa al nivell acadèmic, en el sentit que els individus amb major nivell acadèmic haurien de mostrar més confiança, afecta també els electors amb titulació universitària el 2014.

El conjunt descrit per l'estudi de Capdevila no és simple. La seva és una visió sobre un període molt concret (la crisi i la transformació del sistema polític català) que recull efectes diversos i no necessàriament lineals. Així, les cohorts joves mostrarien elements d'avenç (major eficàcia política interna), lligats a un major nivell acadèmic en relació a les cohorts més grans, però aquesta evolució positiva no es traduiria en una millor opinió sobre el sistema i els seus actors sinó tot el contrari.

A més dels treballs d'àmbit català, caldria considerar aquí també la línia de recerca sobre generacions en la ciència política espanyola, que és més ampla que la catalana. Així, mentre que a Catalunya es produeix un buit entre els primers noranta i el 2006, a nivell espanyol es percep una línia de continuïtat, centrada en l'anàlisi dels elements de la cultura política i desenvolupada principalment per Justel, Montero, Torcal i Gunther¹⁵⁷.

Els treballs d'aquesta línia intenten mesurar els efectes de l'edat, el període i les cohorts sobre els canvis en la cultura política dels espanyols, fent referència pel que fa a les cohorts a les vicissituds històriques viscudes per les diferents generacions al llarg del segle vint. El dibuix que en surt és ric en matisos i en molts aspectes coincident amb els estudis de l'àmbit català, i amb la literatura general sobre el fenomen.

El darrer exemple d'aquest tipus d'estudis pel que fa al conjunt d'Espanya és l'article de Carol Galais publicat el 2012¹⁵⁸. L'anàlisi de Galais se centra en una de les variables

---

¹⁵⁷ Justel, Manuel: *Edad y cultura política* Reis núm.58 1992 pàg. 57-96 Mariano Torcal: *Análisis dimensional y estudio de valores: el cambio cultural en España*, Reis núm.58 1992 pàgs. 97-122; Montero, Gunther i Torcal: *Actitudes hacia la democracia en España: legitimidad, descontento y desafección* Reis núm. 93 1998 pàg.9-49 i Torcal, Montero i Gunther: *Ciudadanos y partidos en el sur de Europa: los sentimientos antipartidistas* Reis núm.101 2003 pàg.9-48

¹⁵⁸ Carol Galais: *Edad, cohortes y período. Desenredando las causas del desinterés político en España*, Revista Española de Investigaciones Sociológicas núm. 139 juliol setembre 2012 pàgs. 85-110

essencials de la cultura política, l'interès per la política, bo i intentant esbrinar si la seva evolució en els últims anys es deu a l'edat, al context o al relleu generacional. Pel que fa a aquest últim aspecte, Galais, seguint la majoria dels estudis sobre el tema, divideix les mostres¹⁵⁹ en grups iguals de deu anys en funció de l'any de naixement dels enquestats.

Els primers resultats de l'estudi mostren que hi ha una certa relació entre l'interès per la política i la pertinença a unes determinades cohorts, més concretament *“las cohortes más interesadas se corresponden con los que eran jóvenes o se encontraban en el límite de su juventud durante la Transición”*¹⁶⁰. Tanmateix, l'interès principal de l'estudi de Galais resideix en la seva capacitat de captar l'evolució de l'interès en un període llarg de temps, de manera que no solament compara les cohorts entre elles sinó amb elles mateixes en períodes diferents. D'aquesta manera pot concloure que existeix un clar efecte de cicle vital en l'interès per la política (com ja es predeia en els estudis clàssics) i alhora que també hi ha un clar efecte cohort, en el sentit que les generacions que eren joves durant el canvi de règim apareixen com a grups “singulars”¹⁶¹, el que s'explicaria per les experiències viscudes en la seva etapa de formació.

Un dels elements més interessants del treball de Galais és la capacitat de replantejar algunes de les afirmacions d'estudis anteriors, pel fet de treballar sobre una sèrie històrica més llarga.

Tots els treballs publicats segueixen algunes línies comunes. Una primera, pel que fa a la vessant metodològica, és la queixa per la inexistència d'estudis tipus panel en el context espanyol i català¹⁶², que serien els més adequats per destriar els efectes de l'edat, el període i la cohort, com posen en evidència els treballs de Jennings als Estats Units. Tots els estudis realitzats utilitzen sèries d'enquestes per crear “falsos panels”,

---

¹⁵⁹ Galais utilitza onze enquestes diferents, realitzades pel CIS, que abasten un període total de vint-i-tres anys, de 1985 a 2008.

¹⁶⁰ Galais, *op. cit.* pàgina 91

¹⁶¹ Galais, *op. cit.* pàgina 100

¹⁶² A Tormos, *op. cit.* i a Capdevila, *op. cit.*

però aquest mètode, tot i ser l'únic que es pot fer servir, és clarament inferior al del panel real, ja que no podem valorar les actituds de les mateixes persones al llarg de la seva vida, sinó que pressuposem una certa similitud entre individus que comparteixen una mateixa edat, o rang d'edat, al llarg de diferents períodes temporals. Com és evident, aquest segon cas suposa fer un salt conceptual en relació als estudis de tipus panel.

La segona apreciació comuna a tots els treballs és la complexitat de la imatge que donen. En dos sentits. En primer lloc, la dificultat de separar la influència dels tres factors analitzats (cicle vital, període i cohorts), un element que assenyalen la pràctica totalitat dels estudis sobre el tema. En segon lloc, i potser això és el més interessant, la complexitat pel que fa al dibuix que surt dels treballs respecte de la vessant generacional. Tots els estudis posen de manifest que no és possible definir una línia clara i de direcció única, en el sentit que el relleu de les generacions més grans, crescudes en el franquisme, per generacions socialitzades en democràcia, no comporta una evolució de la cultura política en un sentit unívoc (més democràtic, participatiu, obert), sinó que mostra evolucions complexes, algunes que semblen empènyer cap a una societat més formada i informada, però d'altres que indiquen la pervivència d'elements associats a un tipus de democràcia feble, com podrien ser la desconfiança envers els polítics i la manca d'eficàcia política externa.

És interessant també comprovar com els estudis (sobretot el de Galais) descobreixen sedimentacions (temps aturat) en les generacions noves. Així, la generació que participa en el procés de transició democràtica apareix com un estrat singular en la seva cultura política, possiblement pel fet de preservar l'impacte del procés polític en les seves actituds i opinions que desapareixen en generacions posteriors. En aquest sentit es comprovaria que la successió generacional no és un procés d'evolució constant, sinó que presenta episodis d'acceleració o fins i tot de retrocés.

Finalment, un tercer element comú a la pràctica totalitat dels estudis és la influència d'altres factors sobre la pertinença generacional, principalment el nivell educatiu i de l'origen geogràfic com a variables que afecten les cohorts. Això és així perquè a la

societat catalana (i a l'espanyola en el cas del primer factor) hi ha una clara relació entre l'any de naixement i el nivell acadèmic i l'origen a nivell agregat. De manera que algunes de les relacions observades entre cohorts i actituds es deuen més a l'efecte del nivell educatiu que a un efecte real del relleu generacional, el que dificulta l'aïllament dels efectes d'aquest últim factor.

2. LA TRANSFORMACIÓ DEL COMPORTAMENT ELECTOTRAL A CATALUNYA

La història electoral catalana després de la represa democràtica es pot dividir en tres etapes, en funció dels elements d'estabilitat i canvi. De fet, la catalana és una evolució molt semblant a la viscuda en altres democràcies occidentals, encara que diferida en el temps. Si a les democràcies europees i als Estats Units la literatura assenyala un llarg període d'estabilitat, que aniria des del final de la Segona Guerra Mundial fins a finals de la dècada dels setanta, a Catalunya (i al conjunt d'Espanya per extensió) és possible descriure un llarg període d'estabilitat després d'un primer cicle constituent del sistema (1977-1980), que s'allargaria fins a finals de la dècada dels noranta. En el cas català parlariem de pràcticament dues dècades d'estabilitat en el comportament electoral, mentre que a l'Europa occidental el període similar va durar uns trenta anys. Tanmateix, els perfils d'ambdós períodes (el que correspon al "*frozen model*" rokkanià¹⁶³ a Europa i el català) s'assemblen força, de manera que és possible assimilar-ne els trets en el seu encaix en l'evolució històrica d'ambdues realitats territorials: els dos períodes sorgeixen després d'un episodi de forta convulsió (la guerra mundial a Europa, la dictadura a Espanya) i ambdós mostren una gran estabilitat en els elements principals.

El tercer període en la història electoral recent de Catalunya començaria amb el nou segle i es caracteritzaria per un afebliment dels elements definidors de l'etapa d'estabilitat dels anys vuitanta i noranta.

Així doncs, els tres períodes en què pot dividir-se la història electoral de Catalunya des de 1977 són en realitat un llarg episodi d'estabilitat, precedit per una etapa constitutiva (1977-1980) i seguit d'un període de canvi profund en els elements principals del model de comportament electoral, els perfils definitius del qual encara estan sota discussió.

---

¹⁶³ Rokkan, Stein i Lipset, Seymour M.: *Party systems and voter alignments : cross-national perspectives* New York : The Free Press, cop. 1967

3.1 Primera etapa: 1977-1980

Ja a les primeres convocatòries electorals apareixen els elements que definiran el comportament electoral a Catalunya fins a finals del segle: l'ordenació de la competència política en funció de dos eixos ideològics i l'alternança entre Convergència i Unió (en endavant, CiU) i el Partit dels Socialistes de Catalunya (en endavant, PSC) al capdavant de les preferències electorals en funció del tipus d'elecció que se celebri.

El sistema polític que veu la llum el 1977 és significativament més divers del que apareix al conjunt de l'Estat. "El sistema de partits a nivell d'Estat apunta a una certa bipolarització (...). A Catalunya, en canvi, l'estructura del vot queda més distribuïda entre les primeres quatre formacions, establint un joc polític quadrangular que ha de fer difícil un plantejament polític bipolar"¹⁶⁴. Aquest sistema "quadrangular" respon a la major complexitat de la pugna política a Catalunya respecte de la resta d'Espanya. Aquí, l'ordenació *clàssica* de la competència entre partits en un eix esquerra-dreta es veu complementada per un eix que fa referència al sentiment de pertinença o bé a Catalunya o bé a Espanya, configurant un esquema de quatre grans espais, definits alhora per ambdós eixos. Així, l'estructura política catalana es mou a grans trets entre dos tipus de forces d'esquerra (catalanista o espanyolista) i dos tipus de forces de dreta (catalanista o espanyolista). D'aquí que les expressions polítiques dels espais ideològics siguin més diverses que en els casos unidimensionals (com ara l'espanyol), que acostumen a moure's en funció de dos grans espais ideològics (esquerra i dreta).

Des del primer moment, com assenyalava Vallès, el joc polític català s'ordena al voltant de quatre espais principals, diferenciats no solament per la seva posició a l'eix esquerra-dreta, sinó al mateix temps, per la ubicació en l'eix de sentiment de pertinença. D'aquesta manera, el conjunt de l'electorat català se situa simultàniament en un punt proper al centreesquerra (com també fa l'electorat del conjunt d'Espanya)

---

¹⁶⁴ Vallès, Josep M.: "La vida electoral a Catalunya: eleccions i referenda entre 1976 i 1980" a Equip de Sociologia Electoral: "Atlas electoral de Catalunya 1976-1980" Barcelona Fundació Jaume Bofill 1981 pàgina 76

en el primer eix, i entre la pertinença dual (“tan català com espanyol”) i el “més català que espanyol”¹⁶⁵. Aquest és el centre de gravetat al voltant del qual poden situar-se els punts d’ancoratge dels diferents electorats partidistes¹⁶⁶. De les tres forces principals de l’esquerra, el PSC ocupa una posició més propera a la mitjana de la mostra en l’eix esquerra-dreta i tendeix a l’espai de pertinença espanyola, mentre que el Partit socialista Unificat de Catalunya (en endavant, PSUC) se situa més a l’esquerra i molt a prop de la mitjana del conjunt en l’eix de pertinença. Esquerra Republicana de Catalunya (en endavant, ERC), amb menys predicament electoral que els dos anteriors, se situaria molt més a l’esquerra i clarament situada en el sentiment de pertinença exclusiu català.

Pel que fa a les forces de la dreta, aquestes se situarien en posicions diferenciades en funció de l’eix de pertinença. CiU clarament en l’espai de pertinença catalana, mentre que la *Unión de Centro Democrático* (en endavant, UCD) clarament en la espanyola. Finalment, *Alianza Popular* (en endavant, AP), amb menys vots, es diferenciaria d’ambdues per la seva posició més dretana, però s’aproximaria a UCD en la pertinença espanyola.

En un esquema bidimensional, les interrelacions de les diferents forces són més complexes que en un esquema on predomina solament l’eix esquerra-dreta, i aquesta complexitat és un dels elements definitoris del comportament electoral català ja des dels seus inicis. En aquest sentit des de la primera convocatòria sembla fer-se evident la diferent importància de cadascun dels eixos en funció del tipus d’elecció que se celebra¹⁶⁷. Així, als comicis generals la competència sembla establir-se principalment en funció de l’eix esquerra-dreta, ja que les possibilitats de victòria i conformació d’un govern es restringeixen a les principals forces d’àmbit estatal (la UCD i el *Partido Socialista Obrero Español*). En canvi, quan se celebren eleccions autonòmiques, l’eix de

---

¹⁶⁵ Pallarès, Francesc: “Electorats i geografia electoral de Catalunya” a Equip de Sociologia Electoral: Atlas electoral de Catalunya 1982-1988 Barcelona Fundació Jaume Bofill 1990 pàgina 71

¹⁶⁶ Virós, M. Rosa, Canals Ramon M. i Pallarès, Francesc: “Influència d’alguns factors socio-demogràfics i polítics. Perfil dels electorats” a Equip de Sociologia Electoral: L’electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988: opinions, actituds i comportaments Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1991 pàgina 151-180

¹⁶⁷ Canals, Ramon M. i Virós, Rosa: “La geografia electoral de Catalunya” a Equip de Sociologia Electoral: Atlas electoral de Catalunya 1976-1980 Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1981 pàgina 106

pertinença pren més importància, provocant que una part significativa de votants opti per formacions que comparteixen un espai similar en l'eix de sentiment de pertinença, tot i que se situen en espais diferents en l'eix esquerra-dreta. És així com s'explica que una part del vot de centreesquerra catalanista doni suport a CiU en aquest tipus d'eleccions i opti en canvi pel PSC (o pel PSUC) als comicis municipals i generals.

Aquest moviment, que no és fruit de la conjuntura sinó que s'estabilitzarà convocatòria rere convocatòria, és l'element més particular del comportament electoral a Catalunya, i tot i que no és propi exclusivament del model català, sí que té una gran importància, ja que és capaç de modificar el partit capdavanter en funció del tipus de comicis que se celebren. Així, des del primer cicle electoral s'observa com el PSC és el partit més votat a les eleccions municipals i generals, però és superat per CiU a les autonòmiques.

3.2 Etapa *clàssica*¹⁶⁸: 1982-1999

Els elements detectats en el primer cicle electoral complet (1977-1980) acabaran d'afermar-se, només amb lleugeres modificacions, al llarg dels cicles següents. Ara bé, hi ha dos elements de la primera etapa que canviaran profundament en aquesta segona: la pràctica desaparició de la UCD com a oferta política (l'espai de la qual ressorgirà poc després, i en menor dimensió, en el CDS) i el descens en el suport al PSUC, que anirà lligat a la crisi interna de l'organització comunista i la seva divisió (amb l'escissió del PCC) al congrés de 1981. Els votants de la UCD (a Catalunya, Centristes de Catalunya-UCD) trobaran aixopluc principalment a CiU, AP i al PSC, mentre que el vot comunista optarà majoritàriament pel PSC¹⁶⁹. El primer dels moviments és significativament diferent del que es produeix a la resta d'Espanya, per la presència (i consolidació) en el sistema català d'una força centrista com CiU, capaç d'atraure suports simultàniament a esquerra i a dreta. Aquest element de centralitat és una de les característiques originals del sistema de partits català, que té molt a veure amb la força de l'element de pertinença en la competència política, que en algunes eleccions (i per a alguns segments de l'electorat) té una força similar, o fins i tot superior, a la de l'eix tradicional d'esquerra-dreta.

Aquests elements de novetat trastocuen profundament l'equilibri de forces del mapa català, com assenyala Botella¹⁷⁰. L'espai ocupat pel PSUC en part migrarà cap al PSC seguint l'estela marcada per la convocatòria general d'octubre de 1982, que tindrà rèpliques en les municipals d'un any més tard. Aquest corriment tindrà el seu mirall al conjunt d'Espanya, on el PSOE sabrà ocupar part de l'espai comunista alhora que s'aprofita de l'ensulsiada de la UCD per créixer en els espais moderats. Aquest creixement del PSOE s'explica en part per l'estat de commoció posterior a l'intent de cop d'Estat del 23 de febrer de 1981.

---

¹⁶⁸ "aquest adjectiu fa referència a la antiguitat (relativa) i a la condició de model a imitar. En cap cas s'ha d'interpretar com un terme pejoratiu" Bartomeus, Oriol: "Abstencionistes" Barcelona Editorial Mediterrània 2003

¹⁶⁹ Vallès, Josep M. i Molins, Joaquim M.: "La vida electoral a Catalunya: eleccions i referèndum entre 1982 i 1988" a Equip de Sociologia Electoral: Atlas electoral de Catalunya 1982-1988 Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1990 pàgines 20-21

¹⁷⁰ Botella, Joan: "Elementos del sistema de partidos de la Cataluña actual" Papers, vol.21 (1984) pàgines 27-45

A Catalunya la reordenació dels espais a partir de 1982 provoca que part del suport i dels quadres centristes nodreixin CDC, que aferma el seu predomini en el centre com a força moderada, aglutinada sota el lideratge d'un Pujol que ja és President de la Generalitat i que aixopluga sota seu sectors del catalanisme catòlic antifranquista, demòcratacristians, liberals barcelonins i antics líders locals del règim anterior. L'ensorrada del PSUC i la desaparició de UCD fan que el predomini de socialistes i CiU creixi i s'afermi. Com assenyala Pallarès, "a partir de les eleccions de 1982 es defineix un nou format del sistema de partits, articulats al voltant de dues forces principals –PSC i CiU– que alternen la condició de partit dominant, segons l'elecció sigui estatal o catalana. Les crisis internes de CC-UCD i PSUC, amb la seva posterior desfeta electoral, són elements clau per a aquesta nova estructuració"¹⁷¹.

A partir d'aquest moment queda establert el sistema de partits que regnarà al llarg de tota l'etapa *clàssica*. Aquest sistema es basa en el predomini compartit de CiU i PSC com a forces centrals del sistema, amb PSUC, ERC i AP (i el CDS entre mitjans dels vuitanta i primers noranta), com a forces perifèriques.

El sistema, doncs, gira al voltant d'una alternança estable entre CiU, que seguirà sent el partit més votat a les eleccions autonòmiques¹⁷², i el PSC, que serà la força dominant a les eleccions generals i municipals. El perquè d'aquest equilibri ha estat possiblement el fenomen més estudiat per la ciència política catalana. Al llarg de la extensa etapa d'estabilitat es mantingué inalterable el mecanisme de relleu al capdavant de les preferències en funció del tipus d'elecció que se celebrava, de forma constant, dotant al comportament electoral català d'un element singular, pràcticament inèdit en altres contrades, no tant pel mecanisme en si sinó més aviat per la seva força¹⁷³.

---

¹⁷¹ Pallarès, Francesc: "Electorats i geografia electoral de Catalunya" a Equip de Sociologia Electoral: Atlas electoral de Catalunya 1982-1988 Barcelona Fundació Jaume Bofill 1990 pàgina 67

¹⁷² i ho serà durant tota l'etapa, fins el 1999.

¹⁷³ Riba, Clara: "Voto dual y abstención diferencial. Un estudio sobre el comportamiento electoral en Cataluña" Revista Española de Investigaciones Sociológicas, num. 91 CIS 2000

Com era possible que les preferències dels electors variessin de forma sistemàtica cada cop que se celebraven comicis? Quin era el mecanisme que explicava aquest fenomen rar? Els primers estudis, els de l'Equip de Sociologia Electoral, ja van entomar l'explicació d'aquest fenomen amb interès, definint-lo i acotant-lo. Des de llavors es van detectar els dos mecanismes fonamentals que explicaven el perquè d'aquesta "rarsa": el vot dual i l'abstenció diferencial. Dos mecanismes que, actuant alhora i en una direcció similar, provocaven el canvi reiterat de partit al capdamunt dels resultats electorals en funció del tipus de convocatòria.

Per vot dual s'entenia el capteniment d'un segment important d'electors que modificava la seva preferència per un o altre partit en funció del tipus d'elecció. Aquest fenomen, present a molts indrets, adoptava a Catalunya una dimensió capaç de variar la força que ocupava el primer lloc en les eleccions. Concretament, la part més important de vot dual es produïa entre les dues forces principals del sistema: CiU i PSC. La majoria dels votants duals optava pels convergents a les eleccions autonòmiques i pels socialistes a generals i municipals, de manera que el resultat dels primers creixia a les eleccions al Parlament respecte de les altres, mentre que el del PSC era més fort a generals i municipals. Aquest mecanisme coincidia amb el segon, l'abstenció diferencial, que era aquell fenomen que provocava que una part significativa del cos electoral participés a les eleccions generals, però no ho fes a les eleccions autonòmiques, de manera que la taxa de participació entre unes i altres variava de manera regular¹⁷⁴. A més, com ja van intuir els primers estudis, aquest vot que s'abstenia específicament a les eleccions al Parlament acostumava a optar pel PSC a les generals.

Els socialistes, doncs, veien disminuir el seu resultat a les eleccions autonòmiques a causa de la coincidència d'ambdós fenòmens. Una part del seu suport a les eleccions generals i a les municipals optava pel seu principal rival, CiU, mentre que una altra part, votant de les generals, decidia no participar als comicis al Parlament. L'acció conjunta dels dos mecanismes facilitava la victòria de CiU en aquestes eleccions. Durant els vint anys que durà l'etapa *clàssica*, aquests mecanismes va funcionar amb

---

¹⁷⁴ Riba, *op. cit.*

precisió de rellotger. Si s'analitzen els cicles d'aquest període, en tots és possible detectar sense gaire esforç l'efecte combinat del vot dual i de l'abstenció diferencial. Fins al cicle 2003-2004 la mitjana de la participació a les eleccions generals ha estat més de deu punts superior a la mitjana a les autonòmiques, el que representa una diferència de més de mig milió de votants entre un tipus i un altre, amb grans oscil·lacions en funció de la conjuntura (més de vint punts entre les autonòmiques de 1992 i les generals de l'any següent, o menys de cinc entre les autonòmiques de 1984 i les generals de 1986 i les de 1999 i 2000).

L'impacte sobre els resultats dels dos principals partits és més que evident al llarg del període. El resultat del PSC a les eleccions generals és sistemàticament superior al de les convocatòries al Parlament, de més de tres-cents mil vots de mitjana per al conjunt del període (és a dir, una oscil·lació del trenta per cent del vot als socialistes). A CiU, en canvi, li passa el contrari, ja que obté un millor resultat a les eleccions autonòmiques, on aconsegueix incrementar el seu vot en un trenta per cent. Un i altre resultat s'expliquen per l'efecte combinat del vot dual i l'abstenció diferencial. Cal apuntar, tanmateix, que ambdós fenòmens no afecten només els partits dominants: *“ello no significa que no exista voto dual y abstención diferencial entre los partidos más pequeños, sino que estos comportamientos, debido a su menor volumen, no son decisivos en la determinación del partido vencedor en cada elección”*¹⁷⁵.

3.2.1 L'abstenció diferencial

Dels dos mecanismes, l'abstenció diferencial és la que ha tingut més èxit en la producció acadèmica, possiblement perquè el vot dual és fins un cert punt un fenomen més habitual, o potser perquè tradicionalment el fenomen de l'abstenció ha estat font de preocupació a casa nostra¹⁷⁶, en bona mesura pels elevats índexs assolits des de les primeres eleccions, i especialment als primers anys noranta.

---

¹⁷⁵ Riba, *op. cit.* pàgina 64

¹⁷⁶ Molas, Font, Font i Montero, Virós

La reiteració en el temps dels resultats també va provocar l'interès pel fenomen més enllà del món acadèmic, molt concretament en el camp de la lluita política, ja que les explicacions que es donaven a l'abstenció diferencial remetien a elements definitoris del sistema de competència política català, concretament a l'eix de sentiment de pertinença, i més en general a allò que eufemísticament s'ha anomenat "la unitat civil" de la societat catalana.

Els primers estudis ja van detectar la relació entre les altes taxes d'abstenció a les eleccions autonòmiques i els sectors econòmicament menys afavorits de l'entorn metropolità de la ciutat de Barcelona, àmbit on el PSC obtenia els seus millors resultats a les eleccions generals i municipals¹⁷⁷. La correlació d'aquests elements va posar el focus en una variable "sensible": l'origen geogràfic dels electors, i com a afegitó, la seva llengua. Així, s'establí que els electors que participaven a les eleccions generals però no a les autonòmiques eren majoritàriament persones d'origen forà, castellanoparlants, residents a les ciutats dormitori de l'àrea metropolitana barcelonina (i tarragonina) i majoritàriament votants dels socialistes a les eleccions generals.

El perquè del seu comportament diferenciat segons el tipus d'elecció ha estat una línia molt productiva de recerca politològica, amb derivades importants tant en el terreny dels mitjans de comunicació, com en el del combat polític i electoral.

En la seva tesi doctoral, dedicada als fenòmens del vot dual i de l'abstenció diferencial, Clara Riba assenjala algunes motivacions que explicarien per què aquest tipus concret d'electors no participaven als comicis al Parlament. La tesi es fonamenta en la distinció entre eleccions "de primer ordre" i "de segon ordre"¹⁷⁸. Per a aquests electors les autonòmiques serien eleccions "de segon ordre", és a dir d'una importància menor, el que les faria menys atractives per a la participació. Ara bé, per què aquestes eleccions eren percebudes d'aquesta manera precisament per aquests electors? Segons Riba, d'una banda, perquè hi hauria una certa llunyania envers les institucions

---

¹⁷⁷ Canals i Virós, *op. cit.*

¹⁷⁸ El concepte és original de Reif i Schmitt, citats per Riba, *op. cit.*

autonòmiques, percebudes com a pròpies dels electors d'origen català i catalanoparlants. De l'altra, per la manca d'una oferta política capaç de mobilitzar aquest segment de vot en unes eleccions al Parlament, és a dir perquè l'oferta partidista catalana no contemplava la presència d'una força d'esquerres defensora dels "espanyols de Catalunya"¹⁷⁹. En ambdós raonaments es percep l'origen (i totes les variables que hi van associades) dels abstencionistes diferencials com l'element fonamental que explicaria el seu capteniment, que en última instància seria la font de la "rarsa" dels resultats electorals a Catalunya, és a dir de la incapacitat del PSC de guanyar les eleccions autonòmiques, i fent-ho, assolir el govern de la Generalitat.

La fixació d'aquest element central de tipus identitari ha estat cabdal per entendre el discurs públic sobre la manera com voten els catalans, que ha aconseguit esdevenir un simulacre de mite explicatiu de la política a Catalunya, que ha anat molt més enllà del que plantejaven les descobertes acadèmiques i, fins i tot, que ha perviscut als treballs que, amb posterioritat a la tesi de Riba, han rebutjat alguns dels seus aspectes principals. En aquest sentit, el treball de Font, Contreras i Rico, de 1997, ja assenyalava altres tipus d'elements que explicarien en part el fenomen de l'abstenció diferencial¹⁸⁰. Aquests elements nous serien més de tipus conjuntural, lligats a fenòmens de l'oferta partidista i també a la personalitat dels líders polítics. Sense desmuntar del tot la tesi de Riba i coincidint amb la idea que l'abstenció diferencial habita principalment entre les classes populars i en els municipis de l'entorn metropolità, Font, Contreras i Rico redueixen el pes explicatiu que tindrien les variables lligades a l'origen dels electors per afegir altres elements. Anys més tard, Pedro Riera apunta també a elements de tipus conjunturals per explicar el capteniment dels abstencionistes diferencials: *"dejan de votar en los comicios autonómicos a la opción escogida en las elecciones generales inmediatamente anteriores porque o bien se muestran descontentos con la acción de gobierno que ha desempeñado en el ejecutivo regional, o bien valoran negativamente su candidato a la presidencia autonómica; y el carácter de rango secundario de los*

---

¹⁷⁹ La mateixa autora matisa aquesta conclusió en una obra posterior (Riba, Clara: "El comportament electoral dual a Catalunya" revista Eines, estiu 2008)

¹⁸⁰ Font, Joan, Contreras, Jesús i Rico, Guillem: "L'abstenció en les eleccions al Parlament de Catalunya" Barcelona Fundació Jaume Bofill Ed. Mediterrània 1998

*comicios regionales provoca que la abstención aparezca como la opción más atractiva*¹⁸¹.

Seguint aquestes interpretacions, Vallès¹⁸² apunta l'aparent contradicció entre la tesi que explicaria l'abstenció diferencial per elements com l'origen geogràfic, la llengua o el sentiment de pertinença i la presència d'abstenció diferencial en les àrees populars de l'extraradi de la ciutat de Madrid. Seria difícil sostenir que l'abstenció diferencial catalana s'explica perquè hi ha electors que no se senten participants de les institucions autonòmiques per motius de llengua i de pertinença quan aquest fenomen també es detecta en un indret com Madrid, on ni la llengua ni la pertinença juguen cap paper.

És possible que l'explicació del fenomen de l'abstenció diferencial hagi estat víctima del seu propi èxit. D'una banda, la dimensió del fenomen, capaç com ja hem dit de canviar el partit guanyador a les eleccions autonòmiques, ha fet que el focus d'atenció pública li caigués al damunt. De l'altra, la pròpia naturalesa del fenomen, relacionat amb un dels elements principals de confrontació política com és l'origen dels electors, i la llengua que parlen, n'ha facilitat l'adopció com a arma llancívola en el combat electoral. Un i altre element han provocat un cert "estrès" en la seva explicació, que ha desvirtuat la recerca realitzada per l'acadèmia en favor d'una explicació simplista, de traç gruixut, que en alguns casos, partint d'alguns elements descoberts per la tasca dels politòlegs, ha estat conduïda per viarany traçats pels interessos polítics.

Ha estat així com s'ha arribat al que pot considerar-se una autèntica deformació del fenomen, que malgrat les seves febleses explicatives (com les que ha assenyalat Vallès), ha obtingut un èxit clamorós a nivell públic. D'aquesta manera, l'abstenció diferencial s'ha entès com una expressió de desencís polític d'una part de l'electorat català definida pel seu origen familiar i per la seva llengua, donant a entendre que les eleccions autonòmiques eren considerades per aquest grup com unes eleccions "dels

---

¹⁸¹ Pedro Riera: "*La abstención diferencial en el País Vasco y Cataluña*" Revista de Estudios Políticos núm. 154, Madrid, octubre-desembre 2011, pàgs. 139-173 pàgina 141

¹⁸² Vallès, Josep M.: "*La abstención "diferencial": una nota sobre los casos de Cataluña y de la Comunidad de Autónoma de Madrid*", Revista Española de Ciencia Política, núm. 21 octubre 2009, pàgs. 93-105

catalans" (entenent aquests com la població autòctona i de parla catalana), a les quals no estaven cridats. Així mateix, s'ha utilitzat aquesta mateixa explicació simplista per acusar les forces d'esquerra (notablement, el PSC) de no atendre les demandes d'aquest electorat pretesament "segregat". D'aquí que, estirant el fil (i retorçant-lo), s'hagi interpretat que la incapacitat històrica durant l'etapa *clàssica* del PSC per guanyar les eleccions al Parlament es devia al desinterès per recollir els anhels d'aquest segment d'electors, és a dir d'adoptar una posició política de defensa dels "espanyols a Catalunya".

La importància, doncs, de l'abstenció diferencial va molt més enllà del debat acadèmic i ha impactat amb força al bell mig de la pugna política no només durant els vint anys del període d'estabilitat, sinó que la seva ombra s'allarga fins avui i és a l'origen d'alguns dels discursos més contemporanis de l'arc parlamentari català (el de Ciutadans, sense anar més lluny). Tanmateix, l'explicació de l'abstenció diferencial en termes identitaris principalment (per no dir exclusivament) coixeja. I no tan sols ho fa avui, quan variables com l'origen familiar i la llengua domèstica mostren perfils molt més complexos dels que s'observaven fa vint anys. Treballs com els de Font, Contreras i Rico i el de Vallès ens posen sobre la pista d'explicacions més homologables a situacions com la francesa¹⁸³, on els factors de tipus social o conjuntural són els que semblen definir millor aquests comportaments.

La idea central d'una explicació alternativa de l'abstenció diferencial beuria de la tesi que l'elector és generalment gasiu amb el seu vot, és a dir només participa quan creu que la seva participació és important, o li donarà rendiment (ja sigui material o simbòlic). Tanmateix, aquesta característica de gasiveria no es reparteix de forma igual en tot el cos electoral. La sensació d'importància, d'autorealització a través de la participació si es vol, és més present en els electors de nivell social mitjà i alt, mentre que els electors de classes populars o aquells menys connectats socialment tendeixen a ser més gasius en el seu comportament, és a dir són més proclius a l'abstenció, de manera que només exerceixen el vot quan consideren que això és important. Quins són aquests elements que fan que els electors creguin que la seva participació "val la

---

¹⁸³ Boy, Daniel i Mayer, Nonna: "*L'électeur a ses raisons*" Paris Presses de Sciences Po 1997

pena”? Primer, que el que es juga és important. Segon, que el partit al qual se senten més propers té possibilitats reals de guanyar. O tercer, que hi ha un partit (que generalment ocupa el govern) contra el qual val la pena votar. Aquests tres elements han tingut històricament diferent incidència a Catalunya segons el tipus d’elecció que se celebrava.

En primer lloc, les eleccions al Parlament han estat tradicionalment percebudes per una part de l’electorat com eleccions de segon ordre. Les enquestes de l’ICPS durant el període *clàssico* demostren any rere any. De 1989 a 1999, prop del 40% dels electors de mitjana declaren que les generals són les eleccions més importants, per un 22% que s’inclina per les autonòmiques¹⁸⁴. Per tant, la percepció d’importància és menor en el cas de les eleccions autonòmiques respecte de les eleccions generals, considerades globalment com les més importants pel conjunt dels electors catalans. D’aquí que una part del cos electoral no tingui els mateixos incentius per participar a les primeres i sí els tingui per fer-ho a les segones¹⁸⁵.

En segon lloc, al llarg de tota l’etapa d’estabilitat, a les convocatòries autonòmiques de 1984, 1988, 1992 i 1995 hi ha hagut molt poca incertesa respecte del resultat final dels comicis. CiU era la força guanyadora a totes les estimacions demoscòpiques, sense que el PSC pogués acostar-se ni tan sols a fer-li trontollar la majoria absoluta. Així, els electors proclius a votar pels socialistes (probablement aquells que en altres tipus d’eleccions optaven pel PSC) tenien menys incentius per participar, ja que sabien a l’avançada que el seu vot no modificaria significativament el resultat final a favor de la seva opció¹⁸⁶.

Finalment en tercer lloc, el combat polític a Catalunya es produeix durant l’etapa *clàssica* entre dos contendents principals que ocupen posicions moderades en els eixos de competència, de manera que el vot a la contra és minoritari. El joc polític es produïa

---

¹⁸⁴ Resposta a la pregunta “Dels diferents tipus d’eleccions, quina és per a vostè la més important?” en els sondeigs de l’ICPS.

¹⁸⁵ Font, Joan: “Som dos milions: els abstencionistes a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1988” Equip de Sociologia Electoral: L’electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988: opinions, actituds i comportaments Barcelona Fundació Jaume Bofill 1991 pàgina 93

¹⁸⁶ Una situació similar es dona al conjunt d’Espanya abans de mitjans dels anys noranta.

en un escenari de baixa polarització, el que desincentivava el tipus de mobilització per contraposició amb l'adversari. Aquest factor afecta més l'electorat potencial del principal partit de l'oposició, en aquest cas el PSC, ja que li manca la motivació negativa per mobilitzar-se amb l'objectiu de fer fora CiU del govern.

D'aquesta manera és possible explicar el fenomen de l'abstenció diferencial catalana sense haver de recórrer a elements de tipus identitari, tal com intueixen Font, Contreras i Rico. En unes eleccions de segon ordre, sense possibilitats de canviar el resultat i enfrontant-se a un govern que desplega una política moderada (en els dos eixos de competència) i que té al capdavant un líder com Pujol amb unes taxes de valoració altes¹⁸⁷, és més que evident que la tendència a la gasiveria de l'electorat és dispari. I si com assenyala Eva Anduiza¹⁸⁸, els elements de conjuntura general no impacten de la mateixa manera sobre els grups que conformen l'electorat, aquesta "gasiveria" afectarà de manera especial l'electorat potencial del PSC, que no troba elements que l'incentivin a acudir al col·legi electoral (com sí poden trobar, d'altra banda, els electors proclius a CiU). Si a més, aquest electorat potencial socialista té un perfil social de classes populars, baix nivell acadèmic i residents a grans ciutats de l'extraradi de la capital, obtindrem tots els elements que incideixen en la difícil mobilització en unes eleccions autonòmiques¹⁸⁹.

Que aquest segment abstencionista diferencial, a més, sigui majoritàriament castellanoparlant i hagi nascut fora de Catalunya són variables que acompanyen el seu comportament, però que no l'expliquen. I aquesta idea es veuria reforçada arran dels esdeveniments de la convocatòria autonòmica de 1999, on els elements que incentiven la desmobilització d'aquella part d'abstencionistes diferencials que opten pel PSC a la resta d'eleccions (la majoria) s'afebleixen gràcies a la major competència i a la possibilitat real de victòria socialista en unes eleccions al Parlament, el que fa que part d'aquest vot participi. En aquest sentit, és el canvi de la conjuntura el que

---

¹⁸⁷ La valoració de Pujol als sondeigs de l'ICPS es manté per damunt del sis (en una escala de zero a deu) des de 1991 fins al final del seu mandat el 2003, amb una mitjana aritmètica de 6,4 per a tot el període.

¹⁸⁸ Anduiza *op. cit.*

¹⁸⁹ com passaria a Madrid, seguint Vallès.

modifica el comportament d'un segment de votants, que d'altra banda, no ha modificat ni el seu perfil d'origen ni lingüístic.

3.2.2 El vot dual

El fenomen del canvi de preferència en el vot en funció del tipus d'eleccions que se celebren ha tingut menys ressò en l'estudi del comportament electoral català. En part, ja ho hem dit, per la naturalesa més típica d'aquest fenomen, present en altres indrets, en part també perquè, com diu Riba¹⁹⁰, l'abstenció diferencial és més nombrosa, i en part perquè no es relacionava amb elements susceptibles de generar conflicte, com era el cas de l'abstenció diferencial i la seva relació amb la suposada no integració al sistema autonòmic del segment d'electors d'origen espanyol no català.

Tanmateix, el vot dual ha estat un dels elements fonamentals per entendre el canvi fix que caracteritza la llarga etapa d'estabilitat de la política a Catalunya¹⁹¹. Com ja s'ha dit, el vot dual dona nom al capteniment d'una part significativa de l'electorat que de forma reiterada ha anat variant el seu suport entre les dues formacions més influents del sistema, el PSC i CiU, en funció del tipus de comicis que se celebren. La reiteració és l'element fonamental d'aquest comportament, ja que no es tracta d'una modificació en les preferències partidistes, com seria el passar de votar una opció a fer-ho per una altra (el que seria un *swing* electoral), sinó d'una elecció diferenciada de tipus estable, persistent.

El vot dual, com assenyalen diferents estudis, és de naturalesa diversa i afecta pràcticament totes les formacions polítiques. Ara bé, en el cas català el gruix principal oscil·la entre els partits majoritaris del sistema, fins al punt que és capaç (juntament amb l'abstenció diferencial) de modificar la força guanyadora entre els diferents tipus d'eleccions. És a dir, que la majoria dels votants duals tendeix a optar pel PSC a les

---

¹⁹⁰ Riba, *op. cit.*

¹⁹¹ Montero, José R. i Font, Joan: "*El voto dual: lealtad y transferencia de voto en las elecciones autonómicas*" a Equip de Sociologia Electoral: L'electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988: opinions, actituds i comportaments Barcelona Publicacions de la Fundació Jaume Bofill 1991

eleccions generals, i en bona part també a les municipals, i per CiU a les autonòmiques. És possible observar fenòmens amb un cert arrelament local de triangulació en el vot dual, principalment entre el suport al PSC a les generals, CiU a les autonòmiques i IC a les municipals (el cas de Sabadell, per exemple, fins a mitjans noranta¹⁹²).

El perfil del votant dual és menys popular que el de l'abstencionista diferencial. De fet, és un perfil molt proper al de la mitjana de l'electorat català, en el cas del vot dual entre PSC i CiU. La seva posició en l'esquema de competència bidimensional se situa a mig camí entre els electorats fidels de les forces entre les quals oscil·la¹⁹³.

Malgrat el menor predicament en l'acadèmia, el vot dual fou el primer element indicatiu de cert canvi en el comportament electoral dels catalans en la dècada dels noranta. Si fins aleshores el gran gruix de votants duals oscil·lava entre PSC i CiU, des de la convocatòria general de 1993 en endavant es percep el sorgiment i l'assentament d'un nou grup de vot dual, el d'aquells que donen el seu suport a CiU a les eleccions autonòmiques i opten, en canvi, pel Partit Popular (en endavant, PP) als comicis generals. El naixement d'aquest nou votant coincideix amb l'augment del vot al PP al conjunt d'Espanya, arran de la transformació de l'antiga *Alianza Popular* en Partit Popular i el començament de l'erosió del suport al PSOE entre l'electorat de centre. L'aparició, doncs, del nou PP liderat per José Maria Aznar com a alternativa factible als govern socialistes genera un corriment de simpatia cap als populars en part de l'electorat del centre i centredreta català, que no obstant no deixen de donar suport a CiU quan l'elecció és autonòmica. Aquest fenomen no és del tot nou, ja que havia estat observat als anys vuitanta¹⁹⁴, i no apareix sol, com apunten Barberà i Barrio: *"One of the factors which precisely explains how the CiU increasingly reduced its electoral capital in spite of the fact that the PSC and CiU dual voters voted for the latter, is that the Popular Party as well as Esquerra Republicana increased its votes beginning in the mid-1990. The ERC disputed with the CiU its most nationalistic electorate and*

---

¹⁹² Pallarès, Francesc: *"Las elecciones autonómicas del 19 de Octubre de 1999 en Cataluña"* a Joaquín Tornos (dir.): Informe Comunidades Autónomas 1999 Barcelona Instituto de Derecho Público 2000

¹⁹³ Montero i Font, *op. cit.*

¹⁹⁴ Pallarès, Francesc: *"Electorats i geografia electoral de Catalunya"* a Equip de Sociologia Electoral: Atlas electoral de Catalunya 1982-1988 Barcelona Fundació Jaume Bofill 1990 pàgina 71

*therefore, the transfer of votes from the CiU to this party increased, whereas the PP disputed with the CiU the more moderate nationalist and centre-right electors*¹⁹⁵.

L'aparició del vot dual CiU-PP¹⁹⁶ a la dècada dels noranta conforma un primer element de canvi en el comportament polític a Catalunya, però no trenca amb els mecanismes que tradicionalment explicaven el funcionament d'aquest comportament. No hi ha modificació dels principis fonamentals, que segueix produint els mateixos resultats (diferent partit guanyador en funció del tipus d'elecció), que s'expliquen pels mateixos fenòmens o mecanismes (vot dual i abstenció diferencial). No és possible parlar d'un canvi en el comportament amb la irrupció del nou vot al PP a les eleccions generals de 1993, però sí que cal apuntar que és el primer canvi de certa importància des dels primers vuitanta, i en part anuncia l'esgotament dels elements definitoris de l'etapa *clàssica* que es produirà en els cicles següents.

---

¹⁹⁵ Barberà, Òscar i Barrio, Astrid: "*Convergència i Unió: from stability to decline?*" a De Winter, Gómez Reino i Lynch (ed.): *Autonomist parties in Europe: identity politics and revival of the territorial cleavage* Barcelona ICPS 2006 pàgina 113

¹⁹⁶ La competència entre CiU i ERC esmentada per Barberà i Barrio no té caràcter de vot dual i és d'aparició més tardana.

3.3 Transformació del comportament: 2003-2012

El 1995, Pallarés i Font escriuen: *“The results of the 1992 autonomous elections expressed continuity; however (...) they do not have to be placed at random in a scenario of “freezing” the model, but more in perspective that it has been the last election of a political-electoral period in Catalonia”*¹⁹⁷. És complicat determinar en quin moment un sistema deixa de funcionar tal i com ho feia, ja que no ho fa tot d’una, sinó que va veient com els seus engranatges van perdent la seva funció originària i es van transformant fins a donar lloc a un sistema completament nou. No és possible determinar en un sol punt el moment precís i exacte en què el comportament electoral català va canviar, tanmateix sembla bastant evident que els comicis dels anys noranta començaven a donar pistes del seu esgotament. Ara bé, cal distingir entre els indicis i la transformació, a més de definir l’abast d’aquesta. No només succeeix que les coses no canvien d’un dia per l’altre, sinó també que no es donen la volta com un mitjà i passen a ser quelcom completament diferent del que eren. Això no succeeix mai, a no ser que s’esdevingui una catàstrofe o un cataclisme pel mig.

Així doncs, quan parlem de la transformació del model de comportament electoral a Catalunya parlem d’un procés que avança durant un període de temps relativament llarg i que compromet el poder explicatiu dels mecanismes fonamentals que havien determinat la manera com s’explicava el comportament electoral dels catalans en la seva fase d’estabilitat. És per això que parlem d’un canvi. Els partits segueixen sent els mateixos (amb dimensions variables i amb alguna incorporació), el terreny de joc és pràcticament idèntic, amb els dos eixos i el pes diferenciat de cadascun d’ells en funció del tipus d’elecció, però les explicacions que utilitzàvem per definir com es comportava l’electorat català han perdut força i cal que siguin revisades, i en el seu cas, reemplaçades per altres de noves.

La transformació del comportament, per dir-ho d’alguna manera, es fa evident a la convocatòria municipal de 2011 i la següent convocatòria general de la tardor.

---

¹⁹⁷ Pallarés, Francesc i Font, Joan: *The autonomous elections in Catalonia (1980-1992)* Barcelona ICPS 1995

Contemplat en el seu conjunt, el cicle 2010-2011 trenca la lògica *clàssica* de forma clara, ja que CiU guanya en totes les eleccions. És la paletada definitiva que enterra el període *clàssic*, però aquesta no apareix de sobte sinó que és l'estadi final d'una transformació que s'ha anat operant al llarg de pràcticament una dècada.

3.3.1 Antecedents

Els primers indicis de canvi profund, com assenyalaven Pallarés i Font, els podem trobar en un punt tan allunyat com la convocatòria municipal de 1995 (amb rèplica pocs mesos més tard a les eleccions al Parlament). Com ja hem assenyalat, la conjuntura general espanyola indicava la possibilitat certa d'un relleu al capdavant de les preferències en els comicis generals. El PSOE mostrava signes evidents de feblesa després de més d'una dècada al govern central, i el nou PP d'Aznar aconseguia expandir-se i fer-se fort a cada nova contesa.

El 1991 els populars ja havien conquerit els ajuntaments de Madrid i València i en aquestes eleccions de 1995 aconseguirien els respectius governs autonòmics. A Catalunya, en canvi, la progressió del PP es veia frenada per la competència que li oferia CiU en el seu espai "natural" d'expansió, el centre i el centredreta de pertinença dual ("tan català com espanyol"). Això no obstant, ja a la convocatòria general de 1993 s'havia observat el sorgiment d'un vot dual entre ambdues formacions, que se seguia mantenint fidel als nacionalistes catalans als comicis autonòmics i municipals, com s'ha comentat més amunt.

El 1995, però, part d'aquest vot dual acabarà optant pel PP també a les eleccions municipals (sobretot a la ciutat de Barcelona, on els populars doblaran el seu resultat de 1991, malgrat la polarització de la campanya entre l'alcalde socialista Maragall i el candidat de CiU, Miquel Roca). I no és només el PP el que creix, sinó que es produeix un increment percentual en el suport a les tres forces "menors" del sistema polític català, que es beneficien de l'important augment de la participació en major mesura

que les dues forces principals, CiU i PSC¹⁹⁸. L'augment conjunt del vot a PP, ERC i IC respecte de la convocatòria de 1991 quadruplica l'augment del suport a CiU i PSC, en un escenari de forta remobilització després del cicle abstencionista de 1991-1992.

Taula 1
Evolució dels resultats entre el cicle 1991-93 i el cicle 1995-96

	mun91-95	aut92-95	gen93-96
Cens	+226.935	+213.342	+238.307
votants	+492.952	+570.350	+218.983
participació	+7,3	+9,0	+0,7
blanc	+11.774	+318	-11.358
Nul	+443	-2.222	+10.814
PSC	+49.760	+71.323	+250.844
CiU	+58.343	+95.717	-15.586
PP	+211.181	+262.946	+72.822
IC	+127.549	+140.916	+23.397
ERC	108.997	+94.952	-24.246
CDS	-24.623	-24.033	-27.576
altres	-75.095	-93.600	-87.704

Aquesta lògica evolutiva es reproduïx pràcticament igual a la convocatòria autonòmica de la tardor del mateix any 1995. El declivi de la participació en aquest tipus d'eleccions en les convocatòries de 1988 i 1992, compassant l'enfortiment de les majories de CiU, dona pas a un augment sobtat de nou punts percentuals (més de mig milió de nous votants). Ara bé, aquests, igual que a la convocatòria municipal, no opten pels partits dominants, sinó que majoritàriament van a parar als partits "petits", l'augment dels quals triplica el de la suma de CiU i PSC. Dels partits més afavorits a la convocatòria de 1995 destaca el PP, que possiblement aconseguïx fidelitzar part del vot dual compartit amb CiU, però que també es nodreix del vot a la candidatura del

¹⁹⁸ Vallès, Josep M.: La vida electoral a Catalunya: les eleccions entre 1989 i 1996 a Pallarés (ed.): Eleccions i comportament electoral a Catalunya 1989-1999 Mediterrània 2000

CDS de 1992, de la mateixa manera que al conjunt d'Espanya el PP atrau els votants dels centristes del primer cicle dels noranta.

L'intens procés remobilitzador de 1995 no és nou, sinó que té l'origen en la convocatòria general de 1993. Ja aleshores prop de mig milió d'electors se sumen a la participació i altre cop els suports guanyats pels partits "petits" sumen més que els dels grans. Tanmateix, la proporció entre uns i altres és més equilibrada, en bona part per la captació més forta de vot per part del PSC i la major feblesa d'IC a l'hora d'augmentar els seus suports, en el que possiblement pugui explicar-se com un fenomen de vot estratègic per part d'electors situats a l'esquerra. De fet, si s'observen bé els guanys i pèrdues dels diferents partits entre el cicle 1989-1992 i el 1993-1995 es percep el manteniment dels mecanismes d'explicació del comportament *clàssic*, amb l'únic afegit de novetat de l'augment del suport al PP en tots els comicis, que ja anunciava Pallarès quan parlava del canvi operat durant els noranta i que també es produeix, en major nombre i potser un cicle abans, al conjunt d'Espanya. La diferència entre Catalunya i Espanya pel que fa a la magnitud i el temps en l'augment del suport al PP s'explica per la presència de CiU i la seva fortalesa als espais de possible expansió dels populars.

L'increment dels votants a les eleccions generals i municipals és molt similar, ara bé, la repercussió d'aquest increment entre les diferents forces és diversa. Així, l'augment del vot al PSC entre les convocatòries generals triplica el de les municipals, mentre que al d'IC li succeeix exactament el contrari. Semblaria, doncs, que una part substancial del vot aconseguit per IC a les municipals optaria pels socialistes a la convocatòria general, seguint el mecanisme de "vot estratègic" que permet al PSC aglutinar a les seves llistes electors que en altres conteses opten per partits diversos. En canvi, tant a PP com a ERC (sobretot al primer) l'augment dels suports no sembla dependre del tipus d'elecció. És cert que s'aprecia una gradació en el cas del PP, que aconsegueix més suports a les eleccions generals lligat al fet que en aquest tipus d'eleccions els populars són alternativa de govern, però les diferències en l'augment del vot entre tipus d'elecció no són de la magnitud que mostra el PSC. El mateix pot dir-se respecte d'ERC, el seu augment és estable en tots tres comicis (uns cent mil vots).

L'augment del suport als republicans és en part conseqüència del gir de la formació arran de l'entrada a la direcció de persones provinents d'organitzacions de reivindicació catalanista, com la Crida a la Solidaritat, i de grups independentistes, com ara el PSAN. Aquest canvi en l'elit partidista comporta l'adopció de l'independentisme com a tret definitori del partit a partir d'aquell moment¹⁹⁹.

Semblaria doncs que el cicle 1993-1995 suposa l'ascens d'un graó tant per PP (sobretot) com per ERC (i per IC menys a les generals), que els situa en una posició de major equilibri de la que havien mostrat tradicionalment en el sistema de partits fins llavors. Segueixen sent els "petits", però són menys petits que als anys vuitanta o al primer cicle dels noranta. Si en el conjunt d'eleccions des de 1982 a 1992, el vot a PSC i CiU més que triplicava el de PP, ERC i IC/PSUC, en el cicle immediatament posterior només el duplica. Certament, la part més important del canvi s'explica per l'augment del vot al PP, lligat a l'ascens en el conjunt d'Espanya i a l'atracció de les restes del vot centrista a Catalunya (un procés que a Espanya s'havia donat abans), però no és menys cert que també IC i ERC creixen. I no només això, sinó que representa el primer increment de vot consistent (en tots els tipus de comicis) tant per a uns com per als altres. Alguna cosa canvia en l'escenari polític català a mitjans dels noranta. De tota manera, els fonaments resten intactes. El relleu al capdavant de les preferències entre PSC i CiU en funció del tipus d'elecció es manté, com es mantenen els elements que l'expliquen: la fortalesa i capacitat d'atracció de Pujol a les eleccions autonòmiques i la incapacitat dels socialistes per fer-li front de manera consistent.

Molas i Bartomeus, en la seva descripció de les lògiques de competència espacials, basant-se en dades del sondeig de l'ICPS de 1996, descriuen el sistema propi de l'etapa *clàssica*²⁰⁰. El sistema català de competència gira al voltant d'un centre de gravetat situat al centresquerra i en un punt mig entre el sentiment de pertinença dual i el

---

¹⁹⁹ la d'ERC és, juntament amb el del PP, la primera manifestació de relleu generacional a la direcció d'un partit polític a Catalunya.

²⁰⁰ Molas, Isidre i Bartomeus, Oriol: Estructura de la competència política a Catalunya ICPS working papers núm. 138 1998

“més català que espanyol”²⁰¹. Pràcticament equidistants d’aquests centres se situen els electorats dels dos partits dominants del sistema, CiU i PSC. El primer en diagonal des del centre a la dreta i cap a la pertinença catalana. El segon igualment en diagonal però en direcció contrària, cap a l’esquerra de pertinença espanyola. Les posicions d’ambdós es veuen modificades en funció del tipus d’elecció que es produeix i, coherentment, en funció del creixement o decreixement dels seus resultats respectius. Així, la posició de CiU s’acosta al centre de gravetat quan es considera el record de vot a les eleccions autonòmiques, mentre que és la del PSC la que és més propera a aquest quan el record fa referència als comicis generals. La diferència en les posicions d’un i altre la marca l’oscil·lació en el suport dels votants duals CiU-PSC, que se situen propers al centre de gravetat.

Molas i Bartomeus també situen els duals CiU-PP al centredreta “tan català com espanyol”, equidistants ells també dels electorats fidels de les dues formacions. El canvi de vot d’aquest grup també és responsable de la modificació en la posició de l’electorat de CiU i de PP segons el tipus d’elecció que es consideri. Tanmateix, com ja apuntava Pallarés, la menor dimensió d’aquest vot dual respecte del que oscil·la entre CiU i PSC, fa que la posició del record de vot a CiU a les eleccions autonòmiques tendeixi a desplaçar-se cap a l’esquerra, enlloc de cap a la dreta. De tota manera, com apunten Molas i Bartomeus, el creixement del vot a CiU a les eleccions al Parlament es produiria en forma de ventall des del seu nucli d’assentament al centre “més català que espanyol” cap al sentiment de pertinença dual, a esquerra i a dreta simultàniament. L’esquema es completaria amb la ubicació de l’electorat d’ERC al quadrant de l’esquerra de pertinença catalana única i el d’IC a l’esquerra a mig camí entre la pertinença dual i el “més català que espanyol”. Aquest seria el dibuix del equilibri de forces durant l’etapa d’estabilitat.

La convocatòria general de 1996 marca un canvi respecte del cicle anterior i alhora aferma algunes de les novetats registrades llavors. D’aquestes últimes s’observa com tant PP, com ERC i IC consoliden els seus increments de 1993, per bé que mentre populars i ecosocialistes continuen creixent a bon ritme, els republicans cedeixen

---

²⁰¹ Com ja havien assenyalat Pallarés, Virós i Canals uns anys abans.

terreny, com ho fa clarament CiU. Aquestes pèrdues són atribuïbles a la capacitat d'atracció del PSC en aquesta convocatòria electoral. A diferència de tres anys enrere, l'augment de la participació (significativament inferior) afavoreix principalment els socialistes, que assoleixen un resultat una mica per sota del seu rècord de 1982. En aquesta convocatòria, la primera que guanya el PP a nivell estatal (exceptuant les europees de 1994), el PSC aconsegueix aglutinar un vot de "resistència" front l'avenç del PP, i agrupa electors "gasius" amb una important part de vot catalanista, mobilitzat no tant pel suport als socialistes com per l'antipatia vers els populars, el que explicaria en part el descens d'ERC i CiU. Com assenyala Vallès, "l'electorat català semblava, doncs, anar a contracorrent de la dinàmica espanyola, com si l'amenaça d'un triomf popular hagués reunit entorn dels socialistes un ventall relativament ampli de votants d'origen divers"²⁰². Aquest element de vot "a la contra" que apareix amb força en aquesta elecció, tornarà a sorgir en convocatòries generals posteriors, i és un element molt propi del model català, que no es dona (no el 1996) a la resta d'Espanya. En el còmput total de l'increment de vot socialista al conjunt d'Espanya el 1996 respecte de 1993, nou de cada deu vots nous són catalans²⁰³.

Aquest fenomen reforça el vot dual entre PSC i CiU, ja que una part dels suports aconseguits pels socialistes a la convocatòria general venen de votar els nacionalistes a les eleccions autonòmiques de pocs mesos abans. És a dir, no contradiuen els fonaments del comportament *clàssic* del vot català. Com tampoc el contradiu la clara relació entre l'increment del suport al PSC i el descens de l'abstenció en aquesta convocatòria general respecte de l'autonòmica. Aparentment, l'única novetat és la consolidació del PP com a opció viable als comicis generals, que pren perfils que fins aleshores li eren propis al PSC: és a dir, l'existència d'un vot dual amb CiU i d'un segment de suport entre el votants mobilitzats (abstenció diferencial).

Però no només hi ha això a la convocatòria de 1996. Hi ha un fenomen que passa desapercebut, o que és considerat com a conjuntural d'un moment molt especial en la

---

²⁰² Vallès: "La vida electoral a Catalunya: les eleccions entre 1989 i 1996" pàgina 67

²⁰³ Aquest element diferenciador es tornarà a manifestar anys més tard, en la convocatòria general de 2008.

vida política espanyola. Les de 1996 eren les eleccions que materialitzaven el relleu al capdavant del govern central després de catorze anys de victòries socialistes, i venien després de la que es va anomenar “legislatura de la crispació”, del pacte tàcit entre PP i IU per erosionar l’executiu socialista i de tota la corrua d’escàndols de corrupció que van caracteritzar l’últim mandat de Felipe González com a president. Així doncs és fins un cert punt normal considerar alguns dels elements observats en aquella convocatòria com a específics i fins un cert punt irrepetibles, fruit de la conjuntura. Tanmateix, hi ha un d’aquests elements que, vist unes quantes eleccions més tard, pren la importància d’un auguri. El 1996, per primer cop de forma visible amb dades agregades, s’observa el transvasament de suport d’ERC al PSC, és a dir l’existència de vot dual d’una magnitud significativa entre ambdues formacions. I el fet és encara més curiós perquè coincideix amb una certa sequera en la via de transvasament entre IC i PSC, que deriva del trencament de relacions entre socialistes i comunistes a nivell estatal²⁰⁴.

Les dades, doncs, semblarien indicar que una part del vot nou aconseguit per ERC en el cicle de 1995 es decanta pel vot al PSC arribades les eleccions generals en una conjuntura molt determinada. El punt és important, ja que al 1993 no s’observa aquesta moviment, i per tant és lícit creure que es deu a l’ excepcionalitat del moment, però tanmateix no ve de més assenyalar-lo com un indicador que les pautes establertes pel comportament *clàssic* se segueixen reproduint però d’una forma més complexa, amb més actors dels que es preveia. Així, no només hi ha vot dual i abstenció diferencial entre PSC i CiU, sinó que ara l’un i l’altre integren altres opcions, com ara el PP o fins i tot ERC. Sembla evident que l’augment del vot als partits “petits” va aparellat a la introducció d’aquests en els mecanismes que fins el moment semblaven exclusius dels dos partits “grans”.

També cal assenyalar un indici primerenc en aquest cicle de quelcom que es farà més evident en convocatòries posteriors: l’afebliment del vot socialista en els seus territoris de domini tradicionals i la penetració en aquests del PP, tal i com indiquen Coduras i

---

²⁰⁴ I que pocs anys més tard serà l’origen del trencament entre *Izquierda Unida* i IC, que donarà lloc al sorgiment d’Esquerra Unida i Alternativa (EUiA).

Rodríguez²⁰⁵ parlant de la ciutat de Barcelona. En el següent cicle electoral aquests canvis, aquesta major complexitat en les relacions i els fluxos entre forces i entre aquestes i la participació, es faran més evidents, fins al punt de trastocar profundament el comportament de tipus *clàssic* en algunes de les seves peces fonamentals. En qualsevol cas, el balanç general del cicle sembla apuntar al domini d'elements de continuïtat²⁰⁶.

3.3.2 El cicle 1999

El cicle que s'inicia el 1999 estava cridat des de bon començament a ser el punt de no retorn en la política catalana. Per primer cop des del restabliment democràtic les enquestes preveïen la possibilitat d'un canvi de majoria a les eleccions al Parlament. Aquesta expectativa no es fonamentava tant en un afebliment en la valoració del govern Pujol (que en el sondeig de l'ICPS preelectoral era ben valorat pel 51% de l'electorat), com en la creença que el PSC aquest cop sí "volia" guanyar les eleccions autonòmiques²⁰⁷. La irrupció de Maragall com a possible candidat socialista el 1997 havia generat l'expectativa que podria crear una inèrcia que trenqués la recurrent incapacitat dels socialistes per mobilitzar aquells votants que els donaven suport a les eleccions municipals i generals i es quedaven a casa a les autonòmiques, a més de retenir aquella part del vot al PSC que en aquest tipus d'eleccions optava per la CiU de Pujol. A aquesta expectativa se li sumava (i no és menor) el suport de CiU al govern minoritari del PP a l'Estat a partir de 1996. Si bé és cert que el primer govern Aznar va desplegar una acció de perfil moderat, també ho és que l'eix gravitatori de CiU a ulls de l'electorat va bascular cap a la dreta, comproment-s'hi.

Si es recorden els tres elements que podien explicar els mecanismes de vot dual i abstenció diferencial, eleccions menys importants, previsibilitat del resultat i perfil

---

²⁰⁵ Coduras, Alicia i Rodríguez, Carme: L'evolució electoral a la ciutat de Barcelona a Pallarés (ed.): Eleccions i comportament electoral a Catalunya 1989-1999 Mediterrània 2000 pàgines 167-168.

²⁰⁶ Font, Joan, Pallarés, Francesc i Serra, Joan: El comportament electoral dels catalans: factors i pautes a Pallarés (ed.): Eleccions i comportament electoral a Catalunya 1989-1999 Mediterrània 2000 pàgines 203-204.

²⁰⁷ ja que el PSC presentava com a candidat l'exalcalde de Barcelona, Pasqual Maragall.

moderat del partit governant, es podria concloure que el 1999 els dos últims havien sofert mutacions importants. Certament, les eleccions autonòmiques seguien sent de segon ordre, però el resultat semblava més obert que mai²⁰⁸, amb la possibilitat que els socialistes estiguessin en disposició de guanyar, i el discurs centrista de Pujol (de reminiscències *cambonianes*: ni esquerres, ni dretes, Catalunya) semblava haver-se esberlat arran del seu pacte amb el PP.

Les primeres eleccions de 1999, les municipals, van semblar avançar els contorns del nou cicle. La participació queia respecte a quatre anys abans, però el que apareixia com a major damnificat era precisament CiU. El PP també rebia l'impacte de la desmobilització i perdia part del vot guanyat el 1995 (un moviment de lògica relaxació després d'aconseguir el govern central). IC també retrocedia, però principalment a causa de l'escissió d'EUiA com a colofó de l'enfrontament amb IU sobre l'estratègia política a seguir en l'última legislatura socialista. Per la seva part, el PSC es mantenia. Avançava poc, en qualsevol cas no semblava aprofitar la pèrdua de vots de CiU ni d'IC. L'exemple paradigmàtic el trobem a la ciutat de Barcelona, bressol polític de Maragall. El PSC obtingué vint regidors, a només un de la majoria absoluta, un fet inèdit. Ara bé, el resultat no es devia ni de bon tros als seus mèrits, sinó al demèrit dels seus rivals. A la capital la tendència general es reproduí fins i tot amb més cruïda: fortíssim descens de la participació, que li fa batre el rècord amb un 51%, que impacta de manera irregular entre les diferents forces. La més afectada és CiU, que perd pràcticament la meitat del suport obtingut per Miquel Roca el 1995. La segueix el PP, que cedeix tres de cada deu votants. També cedeix espai IC, tot i que la majoria són fruit de l'escissió d'EUiA (que obté prop de nou mil vots a la ciutat). ERC, i això és important pel que vindrà després, aguanta el seu vot, és a dir consolida l'augment de 1995, tot i que hagi de fer front al nou Partit per la Independència creat a finals del 1996 arran d'una escissió dels republicans, encapçalada pel que havia estat fins llavors secretari general del partit, Àngel Colom. Finalment, el PSC perd un 10% del vot, tot i que en el còmput global surt beneficiat per l'afebliment dels seus rivals.

---

²⁰⁸ Les enquestes prèvies a les eleccions autonòmiques de 1999 donaven un avantatge a CiU sobre el PSC de 5,5 punts, mentre que quatre anys abans l'avantatge estimat era de 22 punts.

A la tardor, les eleccions al Parlament prenen altres viaranyes. El més important és que, per primer cop, el PSC és la força més votada en aquest tipus d'eleccions, si bé cal comptar que a les circumscripcions de Girona, Lleida i Tarragona es presenta en coalició amb IC. Tot i així, l'avenç socialista és significatiu: dobla pràcticament el seu resultat de 1995 i depassa el milió de vots, quedant per damunt del resultat de les municipals de pocs mesos abans (un fet inèdit fins aleshores).

La participació no remunta, però la seva caiguda és tres cops inferior a la de les municipals respecte de les convocatòries precedents. No es pot parlar d'una onada participativa, perquè actuen dos factors en direcció contrària, un estructural (eleccions de segon ordre) i un altre relatiu a la conjuntura depressiva (sobretot en comparació amb el cicle anterior). Aquest segon aspecte és el que explica possiblement el descens del vot al PP en els comicis d'aquest cicle (llevat de les generals que vindran després). El tercer factor l'apunta Pallarès²⁰⁹ i fa referència a la manca de dramatisme en la suposada alternança al govern autonòmic, que no hauria incentivat la mobilització d'un vot "a la contra", com succeí a les generals de 1996 respecte del PP.

Taula 2
Evolució dels resultats entre el cicle 1995-96 i el cicle 1999

	mun95-99	aut95-99	gen96-00
cens	+278.619	+176.702	+161.056
votants	-314.583	-100.112	-515.382
participació	-9,4	-4,1	-12,3
blanc	+16.675	-2.458	+34.814
nul	+6.863	-1.155	-9.116
PSC	+22.435	+380.355	-379.098
CiU	-199.093	-141.827	-181.194
PP	-76.840	-124.576	+68.200
IC	-164.892	-234.158	-177.449
ERC	+21.026	-34.657	+27.617
altres	+59.243	+58.364	+100.844

²⁰⁹ Pallarès, Francesc (ed.): Eleccions i comportament electoral a Catalunya 1989-1999. Estudis electorals, 11 Barcelona Editorial Mediterrània/Fundació Jaume Bofill 1999 pàgina 250.

Fins un cert punt sorprèn la fortalesa del vot a CiU, el que demostra la capacitat d'aguantar en uns comicis que tradicionalment li són els més favorables. Si a les eleccions municipals el descens dels nacionalistes significava el 21% del seu vot de 1995, a les autonòmiques és just la meitat. Altre cop la ciutat de Barcelona pot servir d'exemple. Allí CiU manté la tendència depressiva, però aconsegueix reduir en més de la meitat les pèrdues respecte de les municipals. A diferència, però, d'aquestes, i malgrat les menor pèrdues dels nacionalistes, el vot socialista creix amb força a la ciutat. Això es deuria en part a l'atracció del vot perdut per CiU i a la menor desmobilització (en comparació a les municipals), però també a l'atracció de vot d'IC i en menor mesura d'ERC. Cal tenir en compte l'atractiu de Maragall entre l'electorat de la ciutat, pel fet d'haver-ne estat alcalde durant catorze anys.

Les eleccions autonòmiques de 1999 suposen una modificació considerable en l'imaginari col·lectiu pel canvi al capdavant de les preferències (que no comportarà un canvi de majoria per l'efecte del sistema electoral), però no suposen una transformació majúscula dels fonaments del comportament electoral català. En qualsevol cas refermen les intuïcions que s'extreien del cicle anterior sobre la composició més diversa dels segments mòbils del cos electoral. Gifreu i Pallarés, parlant de la convocatòria autonòmica de 1999, assenyalen que "s'han produït canvis en tots els tipus de dualitats, que mostren línies de canvi en una pauta del comportament electoral a Catalunya amb un important potencial d'impacte en la correlació de forces"²¹⁰. Certament, alguns dels canvis que s'observen en aquesta convocatòria prefiguren els elements que es faran evidents quatre anys més tard. És el cas del canvi de vot d'una part del segment d'electors duals entre PSC i CiU que el 2003 optaran per ERC. Tanmateix, els mateixos autors assenyalen que la gran majoria d'aquest grup segueix les pautes pròpies del capteniment *clàssic*, impulsats per la conjuntura de gran polarització d'aquestes eleccions ("els canvis en el context polític estan redefinint les pautes de comportament entre eleccions autonòmiques i generals"²¹¹).

---

²¹⁰ Gifreu, Josep i Pallarés, Francesc: "La campanya més disputada. Mitjans, partits i ciutadans a les eleccions catalanes de 1999" *Pòrtic* 2001 pàgina 294.

²¹¹ Gifreu i Pallarés, *op. cit.* pàgina 314.

En quins sentits han anat aquests canvis? En primer lloc, el grup dels abstencionistes diferencials es mostra més divers que en el passat, amb més presència d'electors proclius al PP i menys predomini de vot socialista²¹². Això es deuria a dos fenòmens coincidents, d'una banda al fet que l'augment del vot popular a les eleccions generals fa que augmenti la seva presència entre els electors que només participen en aquest tipus de convocatòries i, de l'altra, que la candidatura de Maragall i la possibilitat pels socialistes de guanyar per primer cop les eleccions autonòmiques fa que una part de l'abstencionisme diferencial que opta pel PSC a les generals aquest cop es mobilitzi a favor d'aquest partit en una convocatòria autonòmica. Aquest element d'incertesa en el resultat final seria també el responsable del canvi entre els duals PSC/CiU, una part significativa dels quals opta pels socialistes, mentre que només una part segueix el model de vot dual i dóna suport a Pujol. En aquest grup és on s'observa un fenomen nou, que avança el que succeirà més endavant, ja que ERC hi aconsegueix penetrar de forma significativa²¹³. Finalment, el grup de duals entre CiU i PP mostra una major continuïtat en el seu comportament anterior, en part per la polarització de l'electorat entre CiU i PSC en aquesta convocatòria, provocada per la incertesa en el resultat.

La següent convocatòria electoral, no obstant, presenta perfils poc coincidents amb el comportament *clàssic* i acaba de refermar la idea que els partits tradicionalment menors juguen un paper cada cop més important en els moviments electorals. Les generals de 2000 se celebren en unes circumstàncies especials: el PP ha completat la seva primera legislatura sense gaires entrebancs, i el PSOE viu encara la "ressaca" de la pèrdua del govern de fa quatre anys. Aquest últim element (que durant la legislatura ha comportat diversos episodis de pugnes pel control i el lideratge del partit socialista) marca profundament la convocatòria. Per primera vegada el PSOE apareix com una formació incapaç de guanyar les eleccions (el que li passava a AP durant els vuitanta), mentre que la tasca del PP al govern s'ha centrat en projectar una imatge de moderació, que rebla el clau, ja que treu arguments a aquell sector procliu a votar PSOE per fer fora els populars.

---

²¹² Bartomeus, Oriol: "Abstencionistes" Barcelona Editorial Mediterrània 2003.

²¹³ Gifreu i Pallarés, *op. cit.* pàgina 315.

Els resultats fan evident aquest escenari. A Catalunya, la participació cau a mínims històrics en unes eleccions generals. L'abstenció diferencial respecte de les autonòmiques de l'any anterior no arriba ni al 5% del cens. Totes les forces, excepte el PP, perden suport. Els populars, que ja venien d'obtenir un bon resultat el 1996, mantenen la progressió i aconseguen passar del 20% del vot per primer cop. En tres convocatòries, la distància que els separa de CiU ha passat de més de mig milió de vots a uns escassos dos-cents mil. De la resta de forces, el PSC és el més perjudicat per la baixada de la participació. Aconseguix menys vots que a les eleccions autonòmiques (tot i que cal considerar que a les generals no es presenta amb IC). Respecte de 1996, en perd quatre de cada deu. Les pèrdues del PSC semblen engruixir l'abstenció, ja que cap altre partit creix (llevat del PP, i d'EUiA, que pren una part del vot d'IC), tot i que no és del tot il·lògic que una petita part del vot perdut pels socialistes acabi donant suport al PP a Espanya²¹⁴. En qualsevol cas, el mecanisme de funcionament entre eleccions autonòmiques i generals es trastoca de forma més que evident.

Cert, segueix existint l'abstenció diferencial, tot i que disminuïda. Però aquesta no té el recorregut que se li suposava en el període *clàssic*. Ja no és el PSC el beneficiari de la mobilització massiva a les eleccions generals. En aquest cas concret el que se'n beneficia (pràcticament l'únic que se'n beneficia) és el PP. De fet, el que succeeix el 2000 és que la desmobilització de l'abstenció diferencial socialista deixa al descobert un moviment que segurament ja existia, però que ara es fa evident (i possiblement creix en magnitud respecte d'anteriors convocatòries), que és la mobilització a favor del PP a les eleccions generals.

Per altra banda, també es percep l'existència de vot dual entre els comicis autonòmics i els generals, però altre cop els protagonistes del moviment no són els esperats pel model *clàssic*. Les dades agregades semblen indicar que el transvasament més important es dona entre CiU i el PP, i no entre aquells i el PSC. Altre cop haurem de sospitar que aquest vot dual ja existia el 1995-1996, però quedava amagat sota el major pes del vot dual *clàssic* entre convergents i socialistes. Tampoc no seria

---

²¹⁴ Segons l'estudi postelectoral del CIS, número 2384, prop d'un 5% de tots els electors havia dubtat entre votar PSOE o PP i el 40% d'aquests va acabar fent-ho pels populars.

descartable, com ja s'ha dit, que una part d'aquest moviment tingui origen en el vot autonòmic al PSC.

El tancament del cicle 1999-2000 deixa un panorama a mig camí. En termes generals es mantenen els equilibris, per més que el PSC guanyi totes les convocatòries del cicle. Ara bé, es percep un aprofundiment d'alguns dels aspectes que havien començat a aparèixer de forma casi soterrada en l'anterior cicle: el PP participa de manera evident en els intercanvis de suport, com també ho fa ERC, mentre que CiU i PSC pateixen els primers embats de la desmobilització en aquells tipus d'eleccions que els eren tradicionalment més favorables. En conclusió, els mecanismes de vot dual i d'abstenció diferencial semblen obrir-se a la participació d'altres partits, fent el model més complex del que era.

3.3.3 El cicle 2003-04

El cicle de 2003-2004 viurà l'eclosió definitiva d'aquesta complexitat creixent. En les convocatòries d'aquesta etapa s'observa com els recorreguts del vot es fan més complexes. El mecanisme de rellotgeria del període *clàssic* es diversifica amb l'entrada de nous contendents i amb l'obertura de noves vies de transvasament entre aquests, que són causa i alhora resultat de l'emergència dels tercers partits. Aquest és el primer cicle complet en què el vot conjunt a CiU i PSC es queda en el 60% de tot el vot vàlid, expressió clara del protagonisme disminuït dels dos partits grans del sistema. Pallarés, Muñoz i López conclouen que "el sistema de partits català, doncs, sembla consolidar-se com un sistema multipartidista compost per cinc forces consolidades, dues d'elles en posicions destacades però sense una hegemonia clara de cap partit"²¹⁵.

A les primeres eleccions del cicle, les municipals, es produeix un rebrot en la participació que compensa en part el descens del cicle anterior. Aquesta convocatòria

---

²¹⁵ Pallarés, Francesc, Muñoz, Jordi i López, Lucia: "El context polític i els resultats: aspectes principals" a Francesc Pallarés, Josep Gifreu, Arantxa Capdevila (eds.): De Pujol a Maragall : comunicació política i comportament electoral a les eleccions catalanes de 2003 Barcelona : Unitat d'Investigació en Comunicació Audiovisual; Girona : Documenta Universitaria, 2007 pàgina 25.

es produeix en plena “primavera de 2003”, un període de forta contestació de les polítiques del govern Aznar. Ara bé, si el 1999 el gran perjudicat pel creixement de l’abstenció era CiU, quatre anys més tard la mobilització apareix pel cantó d’ERC, que incrementa el seu resultat en gairebé dos-cents mil vots. En canvi, CiU, que havia cedit una quantitat similar entre 1995 i 1999, només en recupera una desena part. Semblaria que els republicans han aconseguit mobilitzar al seu favor part del vot que CiU havia perdut a l’anterior cicle, cosa que lliga amb la idea que les pèrdues dels nacionalistes estaven motivades en part pel seu acostament al PP en l’esfera estatal. El transvasament entre les forces nacionalistes pren protagonisme al tradicional transvasament entre CiU i PSC, i fa sorgir un nou espai de mobilitat al centreesquerra catalanista, on ERC és capaç d’avançar en part per la situació de feblesa de CiU a l’arena parlamentària catalana i la seva dependència del suport d’un PP que gaudeix d’una sòlida majoria absoluta al Congrés dels Diputats.

Aquest primer indicatiu pren força determinant a la convocatòria autonòmica de mesos després. En aquesta es produeix el relleu de la majoria convergent per primer cop des del restabliment de l’autogovern, però aquest no es produeix per un creixement del vot al PSC, sinó per la millora dels resultats d’ERC i d’IC (en part perquè aquest cop no es presenta en coalició amb els socialistes i també perquè ha recompost la unitat del seu espai amb EUIA). Els paràmetres d’aquesta convocatòria autonòmica segueixen bastant els observats a la municipal de primavera: recuperació de la participació que no afavoreix els partits grans sinó que va a nodrir els “petits”, especialment ERC, que avança de manera significativa, bo i doblant el seu resultat de quatre anys abans. El creixement dels republicans sembla provenir de dues fonts principals: el vot a CiU i l’augment de la participació. Ara bé, en part aquest augment de la participació és possible que provingui també dels nacionalistes, ja que ells van ser els principals perjudicats per l’abstenció en l’anterior convocatòria. Així doncs, ERC estaria atraient vot de CiU provinent de dues fonts: transvasat directament i indirectament a través de l’abstenció i posterior remobilització.

Taula 3
Evolució dels resultats entre el cicle 1999-2000 i el cicle 2003-2004

	mun99-03	aut99-03	gen00-04
cens	+31.973	+14.180	+15.080
votants	+322.681	+182.227	+638.259
participació	+5,8	+3,5	+12,3
blanc	-4.373	+1.225	-11.435
nul	-4.232	+997	-3.948
PSC	+14.418	-151.381	+434.345
CiU	+16.566	-154.557	-136.577
PP	+41.043	+95.117	-143.597
ICV	+117.272	+162.022	+114.984
ERC	+188.828	+271.870	+447.444
altres	-46.841	-43.066	-62.957

Això referma encara més la complexitat creixent del comportament electoral català, ja que mentre que el flux de vot entre els partits grans es manté, augmenta de manera significativa el que es dona entre grans i “petits”, de manera que el paper secundari que tradicionalment havien jugat aquests últims ara es converteix en central, seguint la lògica de creixent competència observada a mitjans dels noranta entre el PP i CiU i ara entre aquesta i ERC. Lligant amb això, Pallarés, Muñoz i López apunten que s’han transformat les pautes del vot dual que havien definit el capteniment dels electors catalans: “En relació a etapes anteriors, es mantenen les direccions dels fluxos de dualitat, però ha variat de forma rellevant la importància quantitativa d’aquests”²¹⁶. Concretament, es redueix el flux entre PSC i CiU i en canvi s’incrementa el de CiU i PP. També perd importància l’abstenció diferencial que afecta el vot al PSC i en guanya la que afecta el PP. A més, creix de manera significativa el transvasament de vot entre els dos partits principals (CiU i PSC) i ERC. Segons les dades de l’enquesta postelectoral del CIS²¹⁷, del total de votants que declaren haver variat el seu vot entre la convocatòria de 1999 i 2003, quatre de cada deu han transitat de CiU o PSC cap a ERC.

²¹⁶ Pallarés, Muñoz i López *op. cit.* pàgina 26.

²¹⁷ Estudi número 2546, sobre una mostra de 1.373 entrevistes.

Taula 4
Matriu de transvasament de vot, eleccions autonòmiques 2003

		Record 1999					
		PP	CiU	ERC	PSC	IC-Verds	EUiA
Record 2003	PP	72,0	2,9	0,0	0,7		
	CiU	6,0	68,4	6,5	3,4	1,7	
	ERC		12,0	75,0	3,0	8,6	
	PSC		6,1	2,2	77,4	10,3	
	ICV-EUiA			5,4	1,7	69,0	80,0
	altres						
	en blanc	2,0			0,7		20,0
	no votà	20,0	8,5	10,9	11,8	10,3	

Font: enquesta CIS postelectoral 2003

La posterior convocatòria general acaba de refermar la consistència dels canvis observats. És cert que hi ha un factor conjuntural important, de signe oposat al que operava a la convocatòria de 2000. La segona legislatura del govern Aznar ha fet créixer l'opinió contrària al govern en aquells sectors proclius al vot contrari al PP. Com a colofó del període, els atemptats de l'11 de març i la gestió informativa del govern han reforçat l'animadversió contra el PP en aquests sectors. Paral·lelament, el PSOE ha recompost la seva situació interna i ha sabut aprofitar a favor seu la ira creixent contra l'executiu. D'aquí que la convocatòria de 2004 mostri un increment de la participació molt significatiu, que situa la taxa de participació pràcticament al mateix punt de 1996 (77%). De tota manera els resultats de les diferents forces respecte a fa vint anys no són ben bé els mateixos. PSC i PP tenen variacions mínimes en el seu vot, que és possible que expressin cert transvasament de vot PP de 1996 al PSC en aquesta convocatòria de 2004. La gran diferència, però, es troba en el vot a CiU i ERC. Els primers obtenen tres-cents mil vots menys que vuit anys enrere, mentre que els republicans n'obtenen pràcticament mig milió més, fins a triplicar el resultat de 1996. Hi hauria un evident transvasament de suport entre uns i altres.

La comparació dels resultats generals amb el autonòmics també dóna sorpreses. En un primer moment semblen copiar els moviments que es van donar entre la convocatòria autonòmica de 1995 i la general de l'any següent: gran creixement de la participació, que afavoreix PSC i PP en una relació pràcticament idèntica (de 2,6 favorable als socialistes el 1995-96 a una de 2,4 el 2003-04) i descens del vot a CiU. Aquí, no obstant, es comença a apreciar el primer indici de canvi: si el 1996 CiU perd el 12% del seu vot de 1995, vuit anys més tard és el 18%. La diferència entre un i altre no sembla que es transvasi a PSC ni a PP (que creixen menys de 2003 a 2004 del que ho havien fet de 1995 a 1996). La clau és al vot d'ERC, altre cop. Els republicans, que tradicionalment obtenien pitjors resultats a les eleccions generals que a les autonòmiques (en part per un fenomen de vot dual amb el PSC), ara mostren una evolució de signe positiu, ja que el 2004 incrementen el seu resultat autonòmic de l'any anterior en més de noranta mil vots, i tot fa sospitar que la font d'aquest augment no és altra que el vot de CiU²¹⁸.

És clar, doncs, el canvi de paradigma que suposa el cicle 2003-2004. Com assenyalen Pallarés, Muñoz i López "Aquests resultats, considerats globalment, suposaren una certa recomposició del sistema de partits català, ja que consoliden algunes tendències observades en 1999, n'aguditzen d'altres i obren alguns elements nous"²¹⁹. És a dir, els elements que donaven estabilitat al comportament electoral català semblen definitivament trastocats vint anys després de començar el període *clàssic*. Tanmateix, els mateixos autors es mostren cauts: "Hi ha doncs un important nivell de vot tàctic o conjuntural en els suports rebuts pels partits. Això indica que els alineaments en aquestes eleccions no estan consolidats i que els espais de permeabilitat estan oberts a la influència de fenòmens conjunturals"²²⁰. És a dir, la constatació de canvis profunds en el vot dels catalans, per a aquests autors, va seguida de la consideració que aquestes són variacions de caràcter conjuntural i no representarien, en definitiva, un capgirament profund de les pràctiques de l'electorat català.

---

²¹⁸ En part per una onada de simpatia arran de l'episodi del viatge de l'aleshores conseller en cap i líder republicà, Carod-Rovira, a Perpinyà per entrevistar-se amb membres d'ETA, que li costa el càrrec. Tanmateix, no es pot considerar que només es tracta d'un moviment conjuntural.

²¹⁹ Pallarés, Muñoz i López *op. cit.* pàgina 24.

²²⁰ Pallarés, Muñoz i López *op. cit.* pàgina 26-27.

La consideració sembla pertinent en el moment, tot i que el cicle 2003-2004 evidentment transforma alguns dels elements principals del que ha estat el comportament electoral fins aleshores. El balanç, doncs, és ambivalent. El cicle 2003-04 és la constatació definitiva de l'ensorrament del model tradicional del vot a Catalunya, però no és clar que pugui considerar-se com el moment de naixement d'un tipus de comportament nou. L'acumulació de conjuntures molt especials no fa possible albirar una estabilització en els comportaments. Sembla clar que Catalunya no se solidifica electoralment i continua ballant en un escenari fluid que és impossible esbrinar on acabarà conduint.

3.3.4 El cicle 2006-08

Les cauteles són explicables en el moment, però són sobreres a la vista dels esdeveniments posteriors, ja que a cada nova convocatòria electoral s'ha pogut observar un afebliment de les premisses del comportament *clàssic* i una afermament dels indicis de canvi i transformació. Aquesta transformació s'accelera per un element al voltant del qual comença a girar el debat polític català des del primer govern d'esquerres: la reforma estatutària. Aquest punt clau del projecte de Pasqual Maragall és a l'origen de pràcticament tots els esdeveniments polítics d'importància de la dècada següent: la dimissió del mateix Maragall i l'avançament de les eleccions autonòmiques el 2006, el sorgiment de Ciutadans, el canvi d'aliances del govern Zapatero entre ERC-ICV i CiU a partir de la segona legislatura, la pròpia erosió del vot socialista a la resta d'Espanya a la convocatòria de 2008 i el sorgiment d'UPyD i del discurs antiautonomista. També cal tenir en compte l'ebullició del camp nacionalista català, amb diverses propostes com Reagrupament o Solidaritat per la Independència, la mobilització arran de la sentència del Tribunal Constitucional, amb totes les seves derivades a partir de 2010 (consultes populars, manifestacions), que acabaran influint decisivament en l'avançament electoral de 2012 i el seu resultat, que trastocarà profundament els equilibris partidistes i les posicions tradicionals de les diferents forces (notablement, CiU i la seva aposta independentista), a més de monopolitzar el debat polític en els anys posteriors.

La reforma estatutària, doncs, marca la legislatura iniciada el desembre de 2003. Només un any més tard comencen els treballs de la ponència al Parlament i el setembre de 2005 s'aprova pel ple, el novembre pel Congrés dels Diputats i el 18 de juny de 2006 pel conjunt de l'electorat en referèndum. En tot aquest procés, la majoria que li havia donat suport (els tres partits del govern més CiU) s'esberla. ERC acabarà optant pel no al referèndum després de les modificacions al projecte introduïdes durant el seu tràmit al Congrés dels Diputats, forçant la seva sortida del govern i provocant l'avançament electoral. D'altra banda, les pugnes internes al si del PSC i els acords entre CiU i el president del govern central faran que Maragall renunciï a presentar-se en aquestes noves eleccions de 2006. La convocatòria presenta, doncs, uns elements de novetat importants: és la primera després del canvi de majoria i la primera després de la reforma estatutària i tot el que ha comportat.

La tensió entre els factors de novetat i de cansament acaba decidint-se a favor d'aquest últim. La participació reula amb força, seguint la lògica detectada al referèndum del nou estatut, que només convocà el 49% del cens. Pràcticament tots els partits reben l'impacte de la desmobilització. Només ICV creix en nombre de vots, mentre que els socialistes són els que més erosió pateixen, un cop Maragall ha abandonat l'escena i ha estat substituït per Montilla. Aquest descens del vot al PSC és possible que expliqui l'augment d'ICV. ERC perd pràcticament la meitat del vot que havia sumat el 2003, que en part provenia de CiU, però els nacionalistes no el recuperen, sinó que va a parar a l'abstenció en la seva pràctica totalitat. Aquest moviment segueix al poc èxit de la crida al vot negatiu en el referèndum estatutari per part d'ERC, com demostren les dades del baròmetre realitzat pel Centre d'Estudis d'Opinió²²¹, que indiquen que els votants republicans de 2003 es van dividir pràcticament a parts iguals entre el vot negatiu propugnat per la formació i el vot afirmatiu. A més, per aquestes mateixes dates es comença a constituir el corrent intern que acabarà donant lloc a una escissió, sota el nom de Reagrupament. CiU, per la seva banda, no només no recupera el vot cedit als republicans, sinó que segueix

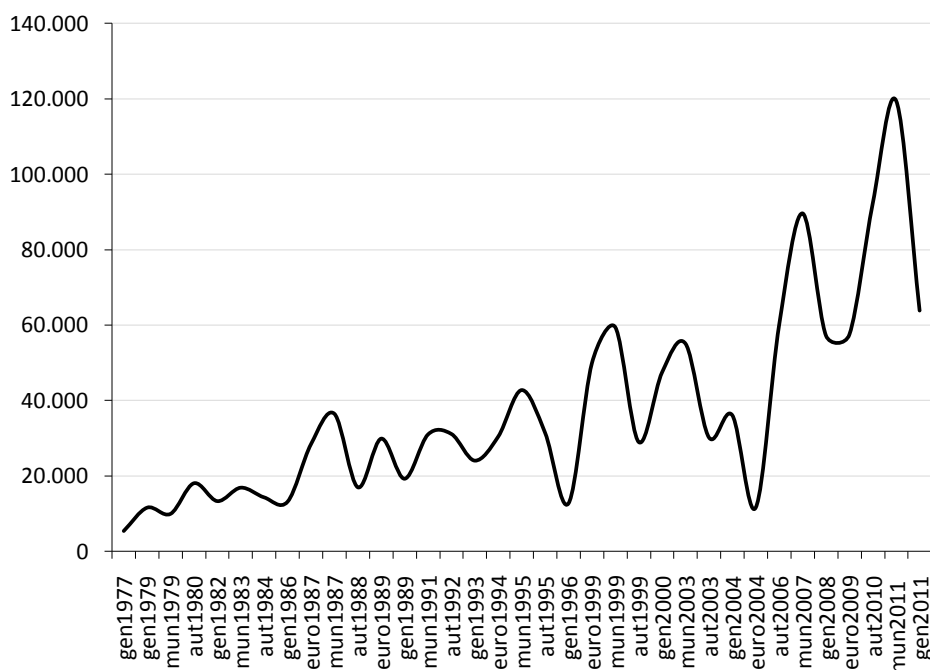
---

²²¹ Baròmetre d'Opinió Política número 5, segona onada de 2006.

perdent suports. Les pèrdues de les tres convocatòries entre 1999 i 2006 suposen gairebé el 30% del vot convergent de 1995.

A aquest escenari desmobilitzador cal afegir l'augment important del vot en blanc, que dobla la seva magnitud fins als seixanta mil sufragis. Aquest serà un element distintiu no només d'aquesta convocatòria sinó de totes les del cicle, popularitzant el concepte de "desafecció" de la ciutadania per definir el creixent malestar i allunyament d'una part significativa dels electors envers els processos electorals i els partits, que es traduirà en l'increment de l'abstenció i del vot en blanc²²².

Gràfic 2
Vot en blanc, 1977-2011. Valors absoluts

Finalment, un dels elements de novetat més importants d'aquesta convocatòria és l'aparició d'un nou partit, que és capaç d'entrar al Parlament en la seva primera compareixença electoral: *Ciudadans-Partido por la Ciudadanía* (d'ara en endavant, C's). Aquesta formació havia nascut en plena voràgine del debat estatutari per ocupar l'espai contrari al nacionalisme català des d'una posició difusa en l'eix esquerra-dreta,

²²² Aquesta tendència assolirà el seu màxim en el cicle de 2011.

en un intent de diferenciar-se del PP i donar veu a aquell sector que tradicionalment s'havia considerat com a no representat en l'oferta partidista catalana: els "espanyols de Catalunya". En la seva primera compareixença electoral, C's aconsegueix tres escons al Parlament. El seu suport sembla venir principalment d'antics votants de PP i PSC i de part de l'abstenció diferencial. La seva implantació territorial mostra aquesta dualitat de procedència dels suports, ja que s'assenta en àrees benestants proclius al vot als populars i alhora en seccions de la perifèria barcelonina de tradició socialista. Com a exemple, dels millors resultats en percentatge destaquen Cerdanyola del Vallès i Sant Cugat del Vallès.

La convocatòria autonòmica de 2006, i per extensió tot el cicle 2006-2008, sembla un *impasse* entre el cicle de grans transformacions i fortament participatiu de 2003-2004 i el que ha de venir posteriorment, del qual el 2006 no se n'albiren els contorns.

Taula 5
Evolució dels resultats entre el cicle 2003-04 i el cicle 2006-08

	mun03-07	aut03-06	gen04-08
cens	+77.441	+5.024	+4.633
votants	-353.203	-341.610	-296.216
participació	-7,5	-6,6	-5,8
blanc	+34.591	+29.865	+21.161
nul	+1.128	+4.588	+7.411
PSC	-177.220	-236.629	+95.447
CiU	-56.263	-89.653	-54.729
PP	-75.711	-77.403	-15.384
ICV	-75.948	41.239	-51.917
ERC	-75.986	-127.979	-346.883
C's	+67.298	+89.840	+27.512
altres	+73.579	+114.362	+23.488

Seguint la tendència de la convocatòria autonòmica, les eleccions municipals de 2007 mostren un claríssim perfil abstencionista. De fet, baten el rècord de baixa participació

de la convocatòria de 1991, amb un magre 54%, més de set punts de baixada respecte de 2003. Aquest no és només un rècord en les eleccions municipals, sinó que marca el màxim d'abstenció assolit en unes eleccions a Catalunya (referèndums a banda). També es bat la marca del vot en blanc, que frega els noranta mil sufragis. Tots els partits perden suports, ara bé, CiU, PSC i PP cedeixen més vot del que van sumar entre 1999 i 2003, mentre que ERC i ICV aconsegueixen retenir bona part dels guanys. El cas dels republicans és especialment significatiu en els municipis mitjans de la "Catalunya interior", on aparentment aconsegueixen fidelitzar una porció major del vot guanyat el 2003-2004²²³.

El balanç general entre grans i "petits" segueix la tendència a un major equilibri, sobretot si considerem el PP com una formació gran. És destacable el descens del vot al PSC, ja que sembla obeir a raons que van més enllà de les estrictes de la convocatòria municipal. La pèrdua de vots socialista és molt similar a la que es registra entre les convocatòries autonòmiques de 2003 a 2006 i afecta aquelles àrees on tradicionalment el PSC ha estat la força predominant, sobretot a les grans concentracions urbanes. El cas de CiU és diferent al socialista. Pels nacionalistes aquesta convocatòria suposa un manteniment de la situació d'atonía posterior al descens de 1999, que en part s'explica pel transvasament a ERC d'una part del suport en els espais més catalanistes dels centres urbans i els nuclis mitjans (tot i la reedició del pacte de govern dels republicans amb PSC i ICV, molt criticat pels dirigents de CiU).

La comparació amb la convocatòria autonòmica de 1999 mostra clarament el canvi profund en els equilibris entre partits. En una conjuntura de participació similar (amb prop de tres milions de votants en ambdós casos), els partits dominants del sistema obtenen dos-cents mil vots menys, mentre que ERC n'aconsegueix més de cent mil més. Així doncs, els equilibris del període *clàssic* apareixen clarament contestats: *"La primacia del PSC en el medio urbano y la de CiU en la Cataluña interior se han visto contestadas, por la desmovilización en el primer caso y por la competencia de otras*

---

²²³ Marcet, Joan i Bartomeus, Oriol: *Las elecciones municipales de 2007 en Cataluña* ICPS working papers núm. 269 2008.

*fuerzas, principalmente ERC, en el segundo*²²⁴. En aquest sentit, les àrees urbanes de tradició socialista es desmobilitzen per la manca de competència, ja que ICV hi ha desaparegut pràcticament (llevat d'algun fenomen molt local) i ni PP ni C's semblen capaços de penetrar-hi consistentment, mentre que a les ciutats mitjanes de l'interior, tradicional feu de CiU, ERC ha aconseguit posicionar-se com a alternativa, desplaçant els socialistes i atraient (i fidelitzant) la part més nacionalista (i potser jove) de l'electorat convergent.

La convocatòria general de 2008, que tanca el cicle, no té una lectura simple. L'element protagonista és el gran resultat del PSC, que marca el màxim vot aconseguit mai pels socialistes, prop de cent mil vots més que els obtinguts quatre anys abans. Aquesta dada contradiu aparentment l'evolució a la baixa del PSC que s'observava a les autonòmiques i municipals precedents. Però només aparentment. La convocatòria de 2008 és un compendi complicat d'elements de cicle, de tipus d'elecció i de conjuntura. D'una banda, si es comparen els resultats amb l'anterior convocatòria general, s'observa clarament la desmobilització i l'augment del vot en blanc, elements típics del cicle, tot i que en menor magnitud, possiblement pel fet de ser eleccions "de primer ordre". Aquest moviment cap a l'abstenció fa caure el vot a la majoria dels partits, tot i que no a tots i en magnituds diferents del que succeïa a autonòmiques i municipals. L'impacte de la desmobilització és clarament menor en els dos partits que protagonitzen les eleccions a nivell estatal, PSC i PP. El suport a aquests últims disminueix com ho fa en tot el cicle, però significativament menys. Semblaria que la competència de C's sobre l'espai popular és menor en aquest tipus d'eleccions (obtenen entre el 30 i el 40% del total de vot aconseguit a autonòmiques i municipals), de manera que el PP aguanta millor el seu resultat, possiblement per l'efecte del "vot estratègic" entre els votants duals PP-C's.

Per la seva banda, el PSC creix amb força perquè és capaç de reeditar l'escenari de 2004, aquest cop no per fer fora el PP del govern sinó per evitar-ne la tornada²²⁵. És un fenomen propi de Catalunya, ja que el resultat socialista a la resta d'Espanya és pitjor

---

²²⁴ Marcet i Bartomeus, *op. cit.* pàgina 14.

²²⁵ L'eslògan de la campanya socialista no pot ser més explícit: "Si tu no hi vas, ells tornen"

que quatre anys abans. L'interessant és qui sembla ser un dels principals subministradors de suport al PSC: el vot a ERC de 2004. La tendència a la baixa dels republicans, observada al llarg del cicle, es triplica en aquestes generals. Què vol dir això? Que mentre que ERC manté pràcticament la meitat dels guanys del cicle anterior a les autonòmiques 2006 i les municipals 2007, cedeix prop del 80% dels guanys a les generals. La diferència en la pèrdua de suports a ERC en aquest tipus d'eleccions semblaria beneficiar el PSC, de manera que el vot republicà de 2004 apareix com una de les fonts de l'augment del vot socialista en aquestes generals de 2008, juntament amb el vot de CiU. Aquesta transferència de suports des d'ERC i CiU amaga l'afebliment del vot tradicional socialista, que s'havia vingut observant al llarg del cicle i es repeteix en aquesta convocatòria general.

L'augment del vot al PSC és fruit de l'avenç en àrees que tradicionalment no li havien estat favorables, avenç que compensa la pèrdua de suports en els seus feus tradicionals. Així, el vot socialista de 2008 és menys metropolità, menys urbà, més homogeni al llarg del territori. Si el 1996, els sufragis que el PSC recollia als municipis de més de cent cinquanta mil habitants representaven el 40% del total del vot als socialistes, ara són el 35%. A l'altre extrem, el vot al PSC en els municipis de menys de deu mil habitants ha passat de representar el 16% fa dotze anys a gairebé el 19% el 2008. En xifres absolutes, tot i l'augment global del vot al PSC entre 1996 i 2008, aquest ha disminuït en dotze mil als municipis més poblats, mentre creix en seixanta set mil als més petits i en gairebé cent mil als mitjans. Aquesta mateixa tendència és visible a nivell de secció censal en els deu municipis més poblats de Catalunya, exceptuant Barcelona²²⁶, on el vot socialista augmenta entre les convocatòries generals de 2004 i 2008 només en aquelles seccions que tradicionalment s'inclinaven per CiU, mentre que pateix un retrocés significatiu en les seccions que històricament li havien estat més propícies, que són aquelles on creix el vot al PP entre una i altra convocatòria.

---

²²⁶ El problema amb el seccionat de la capital és que ha patit una modificació a fons el 2008, de manera que no són comparables els resultats a nivell de secció entre les eleccions anteriors i posteriors a aquesta data.

Si això fos així, s'estaria davant d'un segment de vot dual nou i no contemplat en el model *clàssic*, un vot que va abandonar CiU per donar suport a ERC en el cicle 2003-2004, que es desmobilitza el 2006 i 2007 i que surt a votar PSC a les generals 2008, no tant per proximitat ideològica com per aturar la possible tornada del PP al govern central, un PP que ha fet de la reforma estatutària catalana un dels seus puntals estratègics (com es desprèn de les accions que impulsa, com ara la recollida de signatures en contra o el recurs al Tribunal Constitucional).

Els moviments de vot principals en aquesta convocatòria, doncs, no s'entenen únicament per la lògica esquerra-dreta que havia presidit històricament la confrontació en els comicis generals, sinó que s'hi pot percebre la irrupció amb força de la lògica centre-perifèria. I no és només un fenomen català, ja que les evolucions a l'alça i a la baixa de socialistes i populars al conjunt d'Espanya semblen respondre clarament al debat territorial, així com l'aparició d'UPyD, que aconsegueix tres-cents mil vots. En aquest sentit és interessant observar la divergència en el vot dels electors situats al centre de l'eix esquerra-dreta segons el territori, segons les dades de l'enquesta postelectoral del CIS²²⁷. Entre els centristes residents a Catalunya, el PSOE avança dotze punts entre 2004 i 2008, mentre que entre el mateix grup resident a la resta d'Espanya en retrocedeix deu. Al PP li succeeix el contrari, amb menor força (creix un 5,6% entre els ubicats al centre de la resta d'Espanya, mentre cau 2,2% entre els centristes catalans).

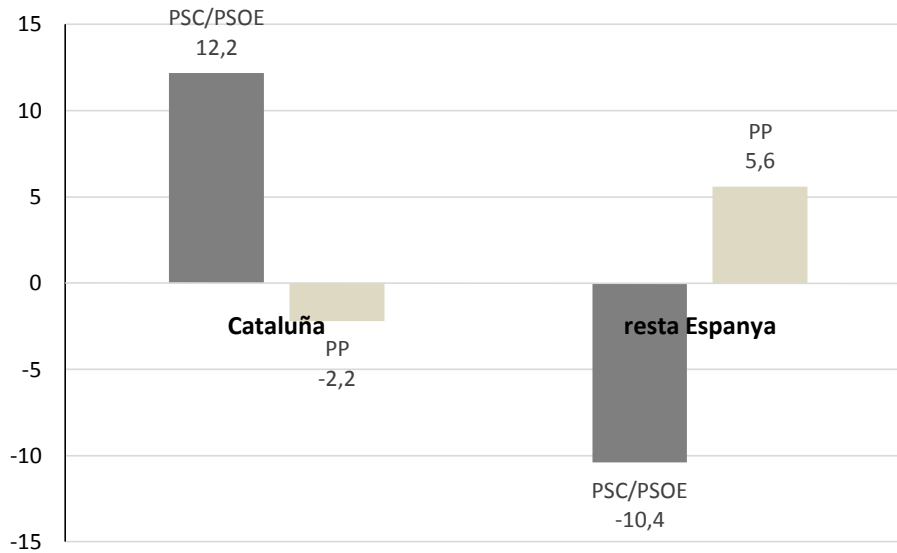
---

²²⁷ Estudi 2757, sobre una mostra de 6.083 entrevistes.

Gràfic 3

Evolució del vot al PSC/PSOE i al PP generals 2004 i 2008 en els electors ubicats al centre. Comparació entre Catalunya i resta d'Espanya

Font: sondeigs postelectoral CIS 2004 i 2008

Així doncs, malgrat que pugui semblar el contrari a primer cop d'ull, la convocatòria de 2008 no representa un retorn als mecanismes del passat *clàssic*. La Catalunya electoral de 2008 no és més similar a la dels anys vuitanta i noranta. No s'ha fet un pas enrere, sinó un pas cap a una nova etapa, de la qual se'n desconeixen els contorns definitius. Semblaria que cada nou cicle electoral ens porta més enllà en un camí del qual no se sap el destí. El cicle electoral que tanquen les generals de 2008 manté peces del model antic, alguns elements de canvi i en mostra d'inèdits.

3.3.5 El cicle 2010-11

El següent cicle electoral afermarà els elements de novetat, ja que es produirà en una conjuntura encara més centrada políticament en el combat sobre la pertinença, malgrat que el teló de fons sigui la gran crisi econòmica iniciada el 2007. La primera prova, la convocatòria autonòmica de 2010, es produirà pocs mesos després de la resolució del recurs del PP contra el nou Estatut català per part del Tribunal Constitucional, que provocarà una manifestació de rebuig el juliol i una mobilització

massiva en la diada de l'onze de setembre posterior. En aquesta conjuntura, CiU aconseguirà capitalitzar el vot catalanista i l'enuig envers el segon govern d'esquerres i la gestió de la crisi econòmica, convertint-se en el refugi tant de votants d'ERC com del PSC i d'antics abstencionistes. Segons el sondeig postelectoral del CIS²²⁸, una tercera part del resultat de la federació nacionalista es deu a aquestes tres fonts. Així, el resultat de CiU, i el seu retorn destacat al primer lloc de les preferències, és propi del període *clàssic* (obté el 38% dels vots i seixanta-dos escons), el que podria fer pensar en una recomposició del vot més pròpia dels anys noranta, una certa "correcció" del que ha estat el comportament electoral català en els primers compassos del segle. Paradoxalment, els nacionalistes s'aprofiten d'una conjuntura de baixa mobilització, que manté part dels elements de "desafecció" registrats en el cicle anterior (alta abstenció i més vot en blanc). La desmobilització afecta principalment els socialistes, partit central del govern autonòmic fins el moment, i força dominant en l'escenari estatal, que ja a la convocatòria europea de 2009 mostren evidents símptomes d'afebliment (obtenen el pitjor resultat en aquest tipus d'eleccions, per sota del de 1994 que prefigurava l'estadi final dels governs de González). El resultat del PSC a les autonòmiques de 2010 marca un rècord negatiu en aquest tipus d'eleccions.

També cau amb força el suport a ERC, en bona mesura per la competència de CiU i dels nous Reagrupament i Solidaritat per la Independència. Aquests últims aconsegueixen quatre escons al Parlament. El suport als republicans se situa a nivells de 1992. Sembla clara la influència en el resultat d'ERC dels canvis en el seu posicionament sobre la reforma estatutària i del suport al segon govern d'esquerres, liderat per Montilla, fortament criticat des del nacionalisme (segons les dades del sondeig de l'ICPS de 2010²²⁹, el 42% dels que recorda haver votat ERC a les autonòmiques valora negativament la gestió del govern de la Generalitat, un percentatge igual al que mostren els votants de CiU). La situació complicada d'ERC hauria estat aprofitada per CiU per recuperar part del vot perdut arran del pacte amb el PP en la frontera de competència amb els republicans durant el cicle 2003-2004. En l'altre extrem de l'arc polític, el PP avança aprofitant el debat "identitari" al voltant de la reforma de l'estatut

---

²²⁸ Estudi número 2857, sobre una mostra de 2.523 entrevistes.

²²⁹ Enquesta realitzada sobre una mostra no proporcional de 2000 entrevistes domiciliàries.

per reforçar el seu espai. En el resultat dels populars hi pot haver un vot “avançat” de la convocatòria general, tal i com havia succeït el 1995, just abans de l'accés dels populars al governs central. Tanmateix, el resultat del PP el 2010 és inferior al de 1995 per la competència de C's en l'espai espanyolista i dual.

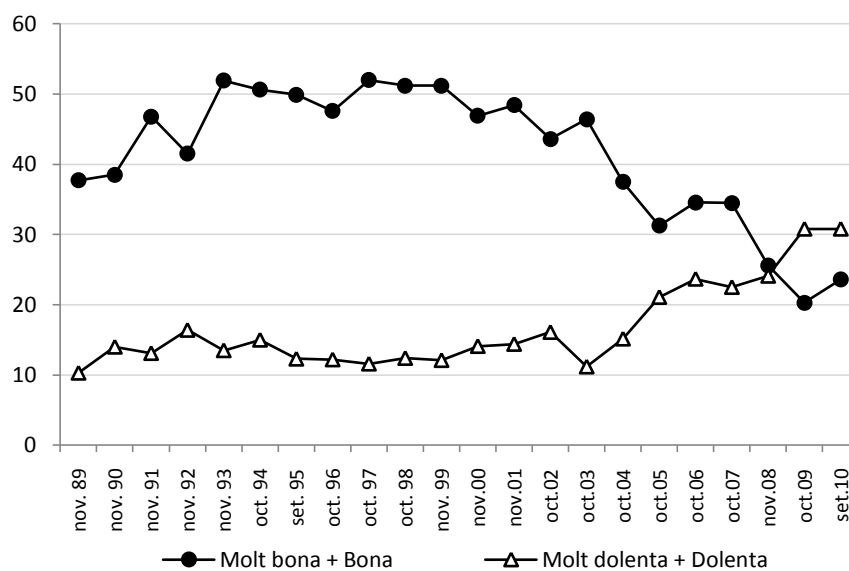
Taula 6
Evolució dels resultats entre el cicle 2006-08 i el cicle 2010-11

	mun07-11	aut06-10	gen08-11
cens	-100.216	+18.442	+42.502
votants	+27.215	+176.737	-199.800
participació	+1,5	+3,2	-4,4
blanc	+29.862	+32.306	+6.642
nul	+30.797	+8.403	+35.412
PSC	-204.206	-219.406	-752.454
CiU	+56.202	+269.499	+239.946
PP	+79.650	+70.540	+110.838
ICV	-19.435	-51.489	+97.846
ERC	-78.330	-196.021	-45.682
C's	-32.186	+16.314	-27.512
SI	+31.905	+102.921	
PxC	+65.905	+75.134	+59.781
CUP	+45.920		
Escons en blanc	+25.738	+18.679	+50.854
altres	-89.469	-39.983	+22.207

Però la majoria de CiU no s'entén només per la “recuperació” de cert vot en l'espai del nacionalisme. La situació de crisi fa que una part significativa del vot moderat, proper al centre de gravetat del sistema, busqui la creació d'un govern sòlid, assentat sobre una majora parlamentària d'un sol partit, a diferència del que han estat els governs de coalició d'esquerra. La sèrie d'enquestes de l'ICPS recull l'erosió en la valoració del govern de la Generalitat: el 2009, per primer cop en tota la sèrie, les opinions negatives sobre el govern de la Generalitat superen les positives. És en aquesta lògica

que pot explicar-se el transvasament de votants del PSC a CiU en aquesta convocatòria, en un context que semblava obligar a la recerca d'un govern estable i cohesionat, a l'elector se li presentava l'opció del nacionalisme conservador o l'alternativa incerta d'una nova majoria plural d'esquerres. Sembla evident que la primera opció es va percebre com a més capaç d'articular una majoria sòlida per part d'un segment significatiu de l'electorat menys definit ideològicament.

Gràfic 4
Valoració del govern de la Generalitat

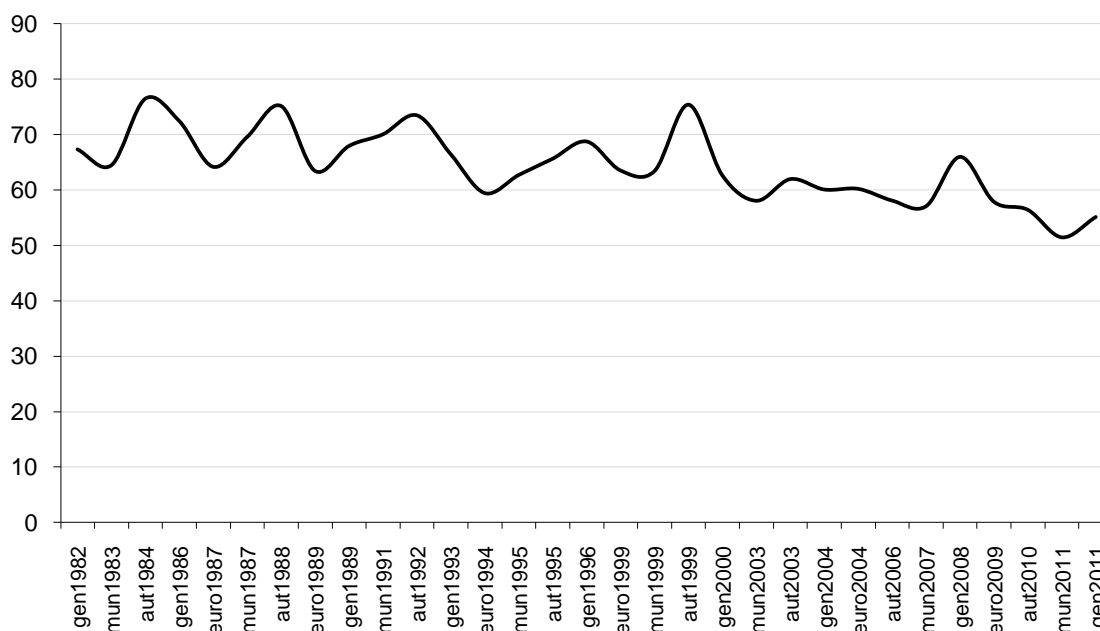

Font: sondeigs anuals ICPS 1991-2010

El caràcter “instrumental” del vot obtingut per CiU es fa evident quan arriba la convocatòria municipal de 2011. L'augment de la participació és pràcticament inexistent i no queda ni rastre de la gran crescuda nacionalista a les autonòmiques de pocs mesos abans, ja que només manté el vot de la convocatòria de 2007. Això sí, per primer cop en aquest tipus d'eleccions CiU és la primera força, però ho és gràcies al descens del PSC. L'evolució negativa d'aquest li fa perdre l'emblemàtica alcaldia de Barcelona, que els socialistes ocupaven des de les primeres eleccions municipals. El descens del vot al PSC segueix la progressió observada en l'anterior cicle electoral i situa el seu resultat en mínims històrics, pocs vots per damunt del registre de 1979, quan els socialistes competien amb el PSUC. La baixada del suport al PSC en aquesta convocatòria municipal de 2011 segueix d'una manera quasi perfecta el descens en les

autonòmiques, tal i com ja havia succeït en el cicle anterior, el que vindria a demostrar una caiguda estructural del suport al PSC, que no se circumscriu a un tipus d'elecció concret ni a una conjuntura determinada.

Gràfic 5
Vot conjunt a CiU i PSC. Eleccions 1982-2011

En termes generals, la convocatòria municipal segueix la tònica de l'autonòmica de l'any anterior: creixement limitat del vot al PP davant de l'expectativa de tornar al govern central, divisió en el camp nacionalista (tot i que menor, per la dificultat de fer llistes municipals, però alguns amb força local, com ara les CUP) i creixement exponencial del vot en blanc, del nul (que es dobla) i del suport a partits que se situen al marge del sistema²³⁰, mostra clara del manteniment del clima de "desafecció" observat en el cicle anterior. Aquest grup respon a lògiques lligades a la crisi i a l'allunyament dels partits tradicionals (galvanitzat pel moviment del 15M, sorgit en plena campanya municipal), que troba vies d'expressió diverses, lligades també a l'emergència de nous temes de debat, com el rebuig a la immigració o els desnonaments lligats a la crisi immobiliària. També cal apuntar un fenomen que no és

²³⁰ Com ara Escons Insubmisos, que aconsegueix més de 25.000 vots, o Plataforma per Catalunya, que multiplica per cinc els resultats obtinguts a les municipals de quatre anys abans.

nou, però que assoleix cotes mai vistes: el vot conjunt a CiU i PSC, que havia anat perdent pes des de finals dels noranta, només arriba al 51% de tot el vot vàlid. És a dir, gairebé la meitat dels catalans que voten ho fan per partits diferents dels dos grans. Aquest és possiblement l'element més significatiu de la profunditat del canvi operat en l'electora català.

La convocatòria general, avançada a la tardor del mateix any per les dificultats del govern Zapatero amb la crisi econòmica²³¹, suposa un punt diferencial important del comportament *clàssic*, ja que per primer cop el PSC no és la primera força, sinó que ho és CiU, tal i com havia passat a les municipals de maig. Aquest canvi al capdavant de les preferències es deu principalment al descens del vot socialista respecte de la convocatòria de tres anys abans. El PSC perd el 45% del vot de 2008, del que "s'aprofiten" tant l'abstenció com CiU, PP o ICV. La naturalesa d'aquest moviment, no obstant, és diversa. En el cas del vot al PP sembla clara la hipòtesi que es tracta d'un *swing* electoral per part de votants centristes sense filiació forta lligat a la conjuntura econòmica. Tanmateix, en el cas de CiU i ICV, en canvi, sembla tractar-se d'un retorn a antigues fidelitats per part de votants que en les dues últimes convocatòries generals havien optat pel vot al PSC com a fórmula per evitar l'accés del PP al govern. Davant les escasses probabilitats que els socialistes retinguessin el govern, el suport divers que havien rebut el 2004 i el 2008 en base al mecanisme de "vot estratègic" retorna a les seves fidelitats "naturals" o es desmobilitza. A aquesta contracció del suport estratègic, el PSC hi suma el desgast estructural de part del seu vot tradicional, que s'observa des de 2003. Això fa que el resultat dels socialistes en aquesta convocatòria sigui encara més baix que l'obtingut el 2000, en una altra conjuntura de crisi i forta desmobilització. En canvi, els resultats de la resta de forces (excepte ICV) són bastant similars als d'aquella convocatòria, el que referma la idea d'un cert retorn a la "normalitat" després de la mobilització contra el PP de 2004 i 2008. Aquest retorn també sembla expressar-se en la comparació entre els resultats d'autonòmiques i generals, on es percep un increment de la participació (abstenció diferencial) que nodreix el resultat de PSC i PP, mentre que una part del vot a CiU de les autonòmiques

---

²³¹ El mateix Zapatero no es presenta com a candidat a la presidència, essent substituït per Alfredo Pérez Rubalcaba.

“desapareix” a les generals (vot dual). Els elements de novetat són que el resultat d'ICV és millor a les generals que a les autonòmiques, com ja va passar a la convocatòria de 2000 quan no hi havia incentius al recurs al vot estratègic, i que ERC mostra una important estabilitat en el seu vot entre unes i altres eleccions.

El balanç del cicle 2010-2011 és ambivalent. D'una banda hi ha clars elements de canvi, que s'expressen en el fet que CiU és la força més votada a tots els tipus d'eleccions, fenomen que contradiu d'arrel un dels fonaments del període *clàssic* de comportament electoral a Catalunya. D'altra banda, es perceben elements d'un cert retorn als postulats *clàssics*, sobretot a les eleccions al Parlament, on el domini nacionalista sobre la resta de forces remet als anys vuitanta i primers noranta. Però aquest sembla un element aïllat, ja que si es compara el cicle 2010-2011 amb el 1991-1993, l'últim de l'etapa tradicional segons Pallarés i Font²³², trobem un escenari amb notables diferències.

En primer lloc, el cens electoral a Catalunya ha crescut en pràcticament mig milió d'electors. Aquest augment en el nombre d'electors ha fet créixer el nombre de votants, tot i que la taxa de participació ha disminuït a les eleccions municipals i sobretot a les generals, mentre que ha crescut a les autonòmiques. Els diferencials semblen obeir a raons de conjuntura de cada convocatòria, però no deixa de tenir el seu interès que hi hagi menys participació que en el cicle abstencionista per antonomàsia (1991-1993). L'efecte de la conjuntura sembla clar: mentre que a les autonòmiques de 1992 l'expectativa de canvi era pràcticament inexistent, les de 2010 apareixen per una part significativa de l'electorat com una oportunitat de propiciar el relleu en el govern de la Generalitat.

---

²³² Pallarés, Francesc i Font, Joan: “*The autonomous elections in Catalonia (1980-1992)*”.

Taula 7
Evolució del vot entre els cicles 1991-93 i 2010-11

	mun91-11	aut92-10	gen93-11
cens	514.752	414.511	446.516
votants	175.062	487.592	-154.156
part.	-2,3	5,0	-9,4
blanc	88.529	61.256	39.824
nul	34.999	10.611	40.573
PSC	-294.813	-155.738	-350.916
CiU	-124.245	-20.821	-148.140
PP	179.323	226.624	92.879
IC	-15.454	58.530	6.861
ERC	164.535	8.165	58.250
CDS	-28.549	-24.033	-27.576
C's	35.112	106.154	
CUP	62.111	0	
SI	31.905	102.921	
PxC	65.905	75.134	59.781
altres	-52.845	14.756	46.732

En canvi, en les convocatòries generals, mentre la de 1993 és la primera on el PP apareix com una alternativa possible al govern socialista, la del 2011 està dominada per la crisi econòmica i una certa ressaca del cicle de gran mobilització iniciat el 2004, amb el relleu del PP al front del govern. Tanmateix, les diferències no semblen només explicar-se per fenòmens conjunturals. La manera com es distribueixen els suports entre les diferents opcions sembla clarament modificada respecte de vint anys enrere.

Els partits dominadors de l'escenari *clàssic* (CiU i PSC) perden una part molt significativa del seu vot. Entre ambdós cedeixen entre quatre-cents mil i mig milió de sufragis a les municipals i generals. L'afebliment és menor a les autonòmiques perquè els nacionalistes conserven millor el seu suport ("només" perden vint-i-un mil vots). El descens dels socialistes sembla estructural. En conjunt, el suport a PSC i CiU passa de

representar més del 70% de tot el vot en el cicle 1991-1993 al 55% en el 2010-2011. En consonància amb això, el suport als partits “menors” creix per a tots ells i en tots els tipus d’elecció, llevat curiosament del vot a ICV a les eleccions municipals, un factor que s’hauria d’inscriure en el grup d’elements “clàssics”, de manera que el seu afebliment encara refermaria més la crisi d’aquest comportament, ja que els ecosocialistes han perdut el pes que tenien a les grans ciutats, que havien estat el seu feu tradicional a les eleccions municipals.

L’excepcional convocatòria autonòmica de 2012, avançada dos anys en un context de fortíssima polarització en l’eix de sentiment de pertinença que no ha deixat de créixer des de la reforma estatutària de 2006, acaba de confirmar les tendències apuntades. La tensió fa que la participació literalment es dispari i creixi prop de deu punts (més de mig milió de votants), marcant un rècord en aquest tipus d’eleccions i superant, fet inèdit, la convocatòria general d’un any abans. Aquesta onada de mobilització beneficia sobretot els partits “petits” i les forces situades als extrems de l’eix de pertinença: PP i C’s per una banda, i ERC i les CUP per l’altra. ICV també es beneficia de l’augment de votants, però no així els partits dominadors del període *clàssic*, que no només no s’aprofiten de l’increment de la participació, sinó que perden peu i cedeixen part del seu vot. En aquesta convocatòria, per primer cop des de les municipals de 1979, el vot conjunt a CiU i PSC no arriba a la meitat de tots els votants (es queda en el 45%).

El canvi dels resultats es fa evident si es comparen amb la convocatòria de vint anys enrere. Hi ha un milió més de votants, però tres-cents mil vots menys per a CiU i PSC, els mateixos aproximadament que creixen PP, ERC o C’s (no conjuntament, sinó cadascun d’ells). També creixen ICV i les CUP. El vot als partits “petits” es triplica en vint anys. Però no només, sinó que aquest vot es diversifica, amb l’entrada de C’s i les CUP (que són recompensats amb presència al Parlament). La diversificació de forces té un reflex en la diversificació de moviments entre aquestes, d’una magnitud important i en múltiples direccions. Segons les dades de l’enquesta postelectoral del CIS²³³, ERC és el major competidor de CiU, com també ho és C’s. Aquest és un vot que possiblement

---

²³³ Estudi número 2970 sobre una mostra de 1.873 entrevistes.

fos en el passat proper al PP, que el 2010 va optar per CiU com a via per canviar el govern de la Generalitat, i que ara reapareix a C's, com una expressió indirecta del transvasament de vot popular a C's, que té la seva màxima expressió (en magnitud) en la cessió de vot directe entre uns i altres.

Pel que fa al vot del PSC, hi ha un evident transvasament a CiU, però sembla igual en magnitud al que es transvasa a ICV i molt inferior al de 2010. Per la seva part, ERC cediria vot tant a CiU com a les CUP, en proporcions similars. Les CUP, al seu torn, atrauen una part del vot a ICV de 2010, mentre que els ecosocialistes també cedirien una part del seu suport a ERC. El conjunt de les dades mostra com del total del volum de transvasaments, la majoria van dels dos partits grans als "petits". És més, el volum total del vot en l'espai conjunt de CiU i PSC (vot fidel i vot transvasat entre les dues forces) és inferior al vot que es mou en l'esfera de PP, ERC, ICV, C's i CUP. El canvi és encara més evident si es compara amb l'enquesta postelectoral de la convocatòria autonòmica de 2003. Llavors el volum de vot (fidel i transvasat) en l'espai dels grans era més del triple que el vot en l'espai dels "petits".

Taula 8
Matriu de transvasament de vot, eleccions autonòmiques 2012

		Record 2010						
		PP	CiU	ERC	PSC	IC-EUiA	C's	SI
Record 2012	PP	69,8	1,9		0,7		8,3	
	CiU	1,9	63,6	16,2	6,0	3,5		33,3
	ERC	3,8	10,9	66,7	8,1	10,5		23,8
	PSC		1,9		46,3			
	ICV-EUiA		4,3	5,1	6,7	53,5		
	C's	9,4	3,5		8,1		75,0	
	SI		1,2	1,0		1,2		38,1
	CUP		1,2	10,1	2,7	19,8		4,8
	altres		0,8		2,0,7	3,5		
	en blanc	3,8	3,9		1,3	1,2		
	no votà	11,3	6,6	1,0	16,1	7,0	16,7	

Font: sondeig postelectoral CIS 2012

És innegable, doncs, que l'escenari electoral català ha patit una mutació important, de manera que ja no és possible parlar d'un sistema de dos partits predominants que s'alternen al capdavant de les preferències en funció del tipus d'elecció que se celebri, sinó que estem davant d'un sistema molt més fluid, en què participen de manera efectiva més de dos partits i on, aparentment, existeix un moviment de fons de transvasament de fidelitats dels partits tradicionalment dominants (CiU i PSC) a aquelles forces que havien tingut un paper més secundari.

3.4 El canvi en el territori

L'escenari electoral català ha patit una mutació important, de manera que ja no és possible parlar d'un sistema de dos partits predominants que s'alternen al capdavant de les preferències en funció del tipus d'elecció que se celebri, sinó que estem davant d'un model molt més fluid, en què participen de manera efectiva més de dos partits i on, aparentment, existeix un mar de fons de transvasament de fidelitats dels partits tradicionalment dominants (CiU i PSC) a aquells que el model *clàssic* tenia com a secundaris.

La transformació del comportament electoral és visible en el territori. Seguint Vallès²³⁴, electoralment Catalunya podria dividir-se en tres àrees diferenciades en funció del comportament electoral, a les quals donava els noms de la Catalunya vella, la Catalunya nova i la Catalunya novíssima. En la primera, formada per les comarques de Girona i interior de Barcelona, predominava el vot a formacions catalanistes, amb un clar domini del nacionalisme conservador, expressió d'un sistema social de ciutats mitges i pobles petits. La Catalunya nova es corresponia a les zones de Lleida i Tarragona, també amb preeminència de les forces conservadores, però de menor biaix catalanista. Aquí l'espai de domini eren el centredreta i la dreta, ja fos catalanista o espanyolista (UCD, i AP a l'extrem Sud). Finalment, la Catalunya novíssima es corresponia als municipis de l'entorn barceloní (i tarragoní), de perfil clarament obrer, amb una gran part de la població d'origen forà i castellanoparlant. En aquesta zona el domini de l'esquerra era evident, amb una competència clara en les primeres convocatòries entre PSC i PSUC. Segons Vallès, els moviments electorals que dotaven de vida el sistema català de vot es produïen principalment en aquesta última àrea, que és on es concentrava la major part dels diferencials d'abstenció entre les eleccions autonòmiques i generals i les majors cotes de transvasament entre CiU i PSC (i entre PSUC, CiU i PSC) en funció del tipus d'elecció que se celebrés. És d'aquesta observació que sorgeix l'interès per estudiar aquests municipis i intentar entendre les raons del vot intermitent d'una part important dels seus residents.

---

²³⁴ Vallès, Josep M.: "La vida electoral a Catalunya: eleccions i referenda entre 1976 i 1980" pàgines 24-25.

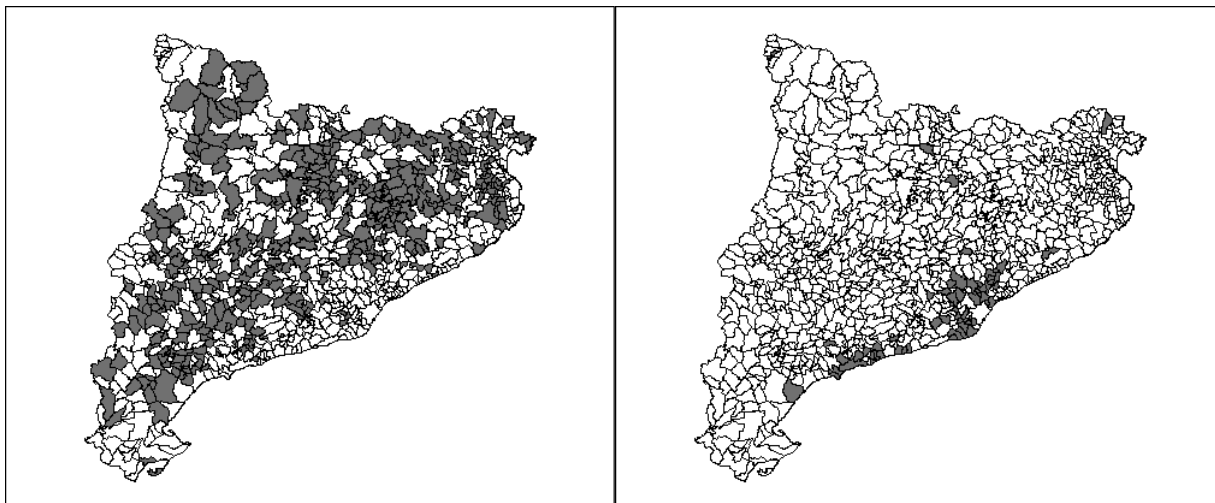
Actualment, la situació sembla haver canviat de forma substancial. Els equilibris territorials descrits a mitjans dels vuitanta s'han anat transformant a mesura que l'esquema estable del vot donava pas a una estructura més "líquida" com la que s'ha explicat més amunt. Així, ja no és possible dividir de forma tan nítida els espais de predomini de les forces grans, perquè aquestes ja no són tan grans, ja que han deixat espai pel creixement i l'afermament de suports a altres partits. Igualment, els mecanismes que dotaven de moviment el sistema s'han fet més rics, impliquen de manera significativa més opcions i semblen seguir pautes més conjunturals, menys lligades a fenòmens sòlids. La participació, per exemple, mostra una combinació de regularitats i elements nous. Així, la Catalunya vella segueix sent la regió més participativa a la majoria de convocatòries autonòmiques i generals, mentre que la Catalunya novíssima és la que mostra una menor mobilització a autonòmiques i municipals. En canvi, la menys participativa a les generals és el Pirineu, que alhora és la que mostra millors taxes de participació als comicis municipals (possiblement per la dimensió petita dels municipis).

Tanmateix, s'aprecien canvis en el darrer cicle electoral, principalment per la mobilització extraordinària de la Catalunya novíssima a les eleccions autonòmiques i generals, aparentment lligada a una increment de la competència, amb l'augment d'ICV i C's, que és especialment fort en aquesta regió, i que fa que la Catalunya novíssima deixi de ser l'àrea més abstencionista a les eleccions al Parlament en les dues darreres convocatòries, i passi a ser la més participativa a les dues darreres convocatòries generals. Deixant de banda els comicis municipals, sembla produir-se un fenomen de "nacionalització" en la participació, en el sentit que s'escurcen els diferencials entre les regions pel que fa a aquest fenomen. Lligat a això, també s'observa una clara disminució de les diferències pel que fa a l'abstenció diferencial, el focus principal de la qual se situava a la Catalunya novíssima, segons els estudis *clàssics*. En el cicle electoral 1989-1992 la diferència entre les regions amb més i menys diferencial en l'abstenció entre eleccions autonòmiques i generals era de catorze punts, mentre que en el cicle de 2011-2012 ha estat de menys de quatre. En aquest

aspecte les regions s'han anat assimilant, fent cada cop més petites les seves diferències.

El que no ha canviat tant és la tendència al suport a les diferents opcions en funció de la seva adscripció als camps de l'esquerra o la dreta, el catalanisme o l'espanyolisme, descrita per Vallès. Sota el paraigua general de l'afebliment de les dues forces principals del sistema en el període *clàssic* (CiU i PSC), l'increment generalitzat del vot als partits "petits" mostra diferències clares segons la regió. Així, el descens més acusat del suport a CiU a la Catalunya vella i al Pirineu es correlaciona amb un major increment del vot a ERC (i a les CUP en les darreres convocatòries municipals). A la Catalunya novíssima, en canvi, el major afebliment del vot al PSC conviu amb un major increment de PP, ICV i C's i un menor descens de la participació (sobretot a generals i autonòmiques).

Mapes 1
Municipis on creix el vot a ERC i a C's entre les autonòmiques 2010 i 2012
En % sobre cens

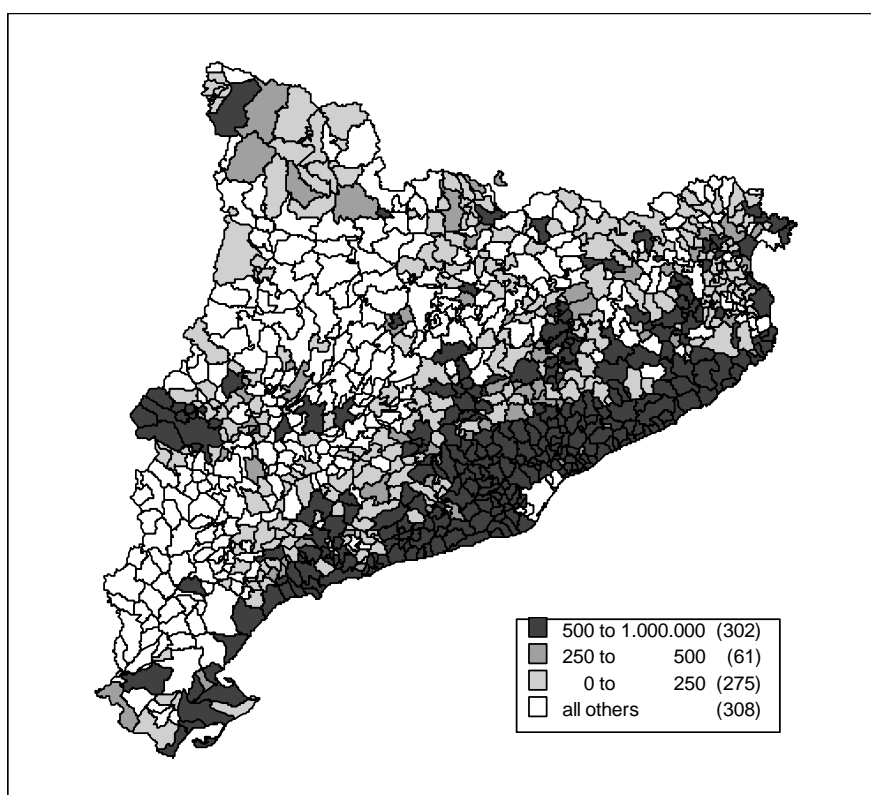
Així doncs, hi ha un clar fenomen d'abast nacional que es caracteritza pel descens dels partits dominants d'etapes anteriors, que repercuteix a tot el territori, però no en les mateixes proporcions, sinó en funció dels pesos de PSC i CiU en cadascuna de les regions. De la mateixa manera, les forces que es beneficien d'aquest descens no són les mateixes arreu, sinó que creixen en proporció diferent en funció de la regió. Això

preserva en certa manera els equilibris descrits per Vallès entre les diferents forces en funció de la seva adscripció ideològica. Tanmateix, hi ha elements de canvi substancials en aquest punt. Segons Vallès, la Catalunya nova era a principis dels vuitanta la regió més procliu a les forces de centredreta espanyolista (UCD i AP llavors). L'increment de vot al PP a principis dels noranta trastoca aquesta apreciació, ja que es produeix principalment a la Catalunya novíssima, que des d'aleshores és l'àrea de major assentament del vot als populars en totes les convocatòries des de 1993. Aquesta també és la regió de més penetració de C's a partir de 2006. Un altre element de canvi és el fort afebliment del vot municipal al PSC i a ICV a la Catalunya novíssima en els darrers dos cicles electorals, el que fa que aquesta àrea, que és la de major assentament històric del vot a l'esquerra, es converteixi en un espai de forta desmobilització en els cicles electorals de 2003-04 i 2011-12.

En conclusió, es mantenen els grans trets territorials descrits els anys vuitanta, per bé que amb dues diferències principals: la força dels grans és menor i les diferències en el comportament són menys acusades. Hi ha hagut una evolució cap a una major coincidència en el capteniment, sobretot pel que fa a la participació, possiblement lligat a fenòmens d'homogeneïtzació econòmica i social, relacionats amb la millora de les connexions viàries i l'influx dels mitjans de comunicació (sobretot la televisió). Això ha fet que l'activitat electoral s'hagi disseminat per tot el territori, rebaixant el protagonisme de la conurbació barcelonina en els fenòmens definitoris del sistema (l'abstenció diferencial i el vot dual), assenyalat pels estudis primigenis. Per contra, al llarg dels anys, la Catalunya vella ha aparegut com una regió de forta activitat electoral, lligada al trànsit de suports cada cop major del vot entre CiU i ERC, i entre la primera i l'abstenció (sobretot en el període de 1999 a 2008). Aquest fenomen coincideix amb el desplaçament del cens en el territori. Si a principis dels vuitanta la Catalunya novíssima concentrava més del 70% de tot l'electorat, el 2011 en concentra el 58%. S'ha produït al llarg de les dècades un moviment del cens des del centre metropolità del voltant de Barcelona cap a àrees cada cop més allunyades de la capital. Entre 1982 i 2011 el cens a Catalunya ha crescut en pràcticament un milió. D'aquest increment, només una tercera part resideix a l'àmbit territorial de la Catalunya novíssima, mentre que gairebé la meitat s'assenta en la Catalunya vella.

El mapa municipal dóna una idea més precisa del desplaçament de l'electorat. Tot i l'increment general del cens, el municipi de Barcelona ha perdut uns cent vuitanta mil electors en aquest lapse de dinou anys. Altres municipis de l'entorn barceloní, com ara L'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet o Cornellà i Badalona, també registren pèrdues. Conjuntament retrocedeixen en més de cinquanta mil electors. Per contra, municipis situats més enllà de l'estricta entorn metropolità, als dos Vallès, al Baix Llobregat, Garraf o Maresme, creixen en aquests anys: Terrassa, Sant Cugat del Vallès, Sabadell, Castelldefels, Rubí, Viladecans, Mataró i Vilanova i la Geltrú augmenten en conjunt prop de cent mil electors. El conjunt de les comarques d'aquests municipis creixen en prop de set-cents cinquanta mil electors.

Mapa 2
Municipis que augmenten el cens. 1982-2011. En xifres absolutes

El rere país barceloní, el que s'ha anomenat la segona corona, que s'estén per la costa i dibuixa un arc a l'interior de la província de Barcelona, es converteix en una àrea

d'atracció important en aquestes dècades, el que equilibra en part el dibuix dels primers vuitanta, que tenia en l'entorn metropolità el gran nucli d'assentament electoral. Part d'aquest nou poblament provindria de la capital i el seu entorn més proper, afavorit tant per la millora de les connexions viàries (carreteres i ferrocarril) amb la ciutat de Barcelona com per uns preus immobiliaris més baixos. Part del creixent protagonisme electoral d'aquests nous suburbis es deuria a l'augment del seu pes sobre el conjunt del cens, és a dir a l'assentament de nova població que a més de reforçar aquesta zona respecte del conjunt del país, transforma els seus equilibris polítics tradicionals.

3.5 Canvi de l'esquema de competència

El desplaçament de l'electorat al territori també és visible en l'esquema creat per la combinació dels eixos ideològics (esquerra-dreta i de sentiment de pertinença). No és un canvi sobtat ni sembla obeir a elements de conjuntura²³⁵, sinó que és una evolució gradual, visible en els darrers anys, cap a una nova centralitat, diferent de la que s'establia en el període *clàssic*. Aquesta nova centralitat es desplaça cap a l'àrea de sentiment de pertinença català en detriment de les posicions duals ("tan català com espanyol"), que tradicionalment havien estat les més preponderants en l'esquema de competència català. Al mateix temps és possible observar els canvis en el suport als diferents partits en l'esquema d'eixos, amb un important descens del vot al PSC (i en menor mesura a CiU) i un increment del vot als "petits". Això va acompanyat de la multiplicació dels segments oscil·lants entre totes les opcions, més enllà del *clàssic* vot dual entre socialistes i convergents que el model *clàssic* assenyalava com l'element de mobilitat més important.

En la sèrie de sondeigs de l'ICPS és possible percebre el canvi operat en l'electorat català. Si es compara el record de vot conjunt a les eleccions autonòmiques i generals de les enquestes de 1992 i 2012, s'observa com s'ha passat del predomini del vot a les dues opcions principals del sistema (CiU i PSC) a un escenari més divers, on el vot fidel als socialistes és avui similar en proporció al vot fidel d'ERC o ICV (i similar al del PP, tot i que sabem que aquest partit es veu afectat per un fenomen d'ocultació del vot). Mentre que el 1992 el vot fidel del primer partit (PSC) multiplicava per sis el del tercer (ICV), vint anys després el primer (CiU) només és el doble que el tercer (ERC). La distància entre els electorats fidels s'ha reduït significativament, tal i com ja mostraven les dades agregades dels resultats electorals. El mateix hauria passat amb el vot dual entre les eleccions autonòmiques i les generals, que s'ha diversificat, tal i com suposàvem. Tot i les dificultats²³⁶, és possible apreciar un afebliment en la magnitud del vot dual entre CiU i PSC sobre el conjunt dels electors que declaren haver canviat el

---

²³⁵ Bartomeus, Oriol i Medina, Lucía: *La competencia entre los partidos: síntomas de cambio* a Joan MARCET i Xavier CASALS: *Partidos y elecciones en la Cataluña del siglo XXI* Barcelona ICPS 2011.

²³⁶ És difícil treure conclusions del vot dual observat als sondeigs, degut a la seva escassa magnitud. Tanmateix, se'n poden apreciar trets generals.

seu vot entre els dos tipus d'eleccions. Si el 1992 un de cada quatre d'aquest tipus d'electors havia optat per CiU a les autonòmiques i PSC a les generals, vint anys més tard aquest tipus de vot només representaria un 10% de tot el vot dual. A més, en aquest sondeig de 2012 destaca la quantitat de forces implicades en el canvi de vot i la diversitat de transvasaments entre elles.

Aquest nou escenari és visible també en l'esquema de competència definit pels espais en els eixos ideològics. Segons les premisses del comportament *clàssic*, definides en el treball de Pallarés, Canals i Virós i en els de Molas i Bartomeus, l'esquerra i el centreesquerra de pertinença espanyola és el territori de predomini del PSC, tant a les eleccions autonòmiques com a les generals, i és on s'assenten els abstencionistes diferencials en funció del tipus d'elecció que se celebra. En canvi, l'esquerra dual ("tan català com espanyol") i la de pertinença catalana són espais de major competència, sobretot la segona, ja que és l'espai d'assentament del suport a IC i ERC. El centreesquerra de pertinença catalana és l'espai de competència principal entre PSC i CiU, que varia en funció del tipus d'elecció. Aquí és on es produeixen els principals avenços en el suport als nacionalistes a les convocatòries autonòmiques. A continuació el centre dual és un espai on domina CiU, tot i que a les eleccions generals hi penetra significativament el PSC. El centre i el centredreta de pertinença català és el nucli de vot de CiU, espai de predomini per antonomàsia dels nacionalistes, on el seu suport és incontestat. En canvi en el centredreta dual s'assenta el vot oscil·lant entre CiU i el PP en funció del tipus d'eleccions, mentre que el centredreta de pertinença espanyola i en general tota la dreta és l'espai d'assentament del vot al PP, en competència amb CiU, que hi aconsegueix penetrar a les eleccions al Parlament.

Aquest dibuix d'àrees de predomini i competència ha variat substancialment a la vista de les dades del sondeig de l'ICPS de 2012. En primer lloc, el predomini socialista a l'esquerra i centreesquerra de pertinença espanyola s'ha erosionat significativament per efecte de la competència del PP a les generals i d'ICV a les autonòmiques i una fortíssima desmobilització en ambdues eleccions. Semblaria com si aquest abstencionistes diferencials haguessin perdut la seva elasticitat i s'haguessin instal·lat definitivament en l'abstenció en totes les eleccions. En segon lloc, l'esquerra dual i de

pertinença catalana sembla mantenir els equilibris pel que fa a les eleccions generals, però no a les autonòmiques, on s'aprecia un fort augment del vot a ERC, que penetra a l'esquerra "més català que espanyol" i es fa encara més forta a l'esquerra "únicament català".

Pel que fa a l'espai de competència del centreesquerra de pertinença catalana s'hi percep un panorama molt més divers. La pugna entre PSC i CiU per ocupar l'espai s'ha transformat en una competència més igualada amb més forces implicades. Hi creixen ERC i ICV, mentre que el PSC perd força, com ho fa CiU, tot i que només als comicis autonòmics. El mateix pot dir-se de l'espai del centreesquerra "únicament català" on ERC ha penetrat fins a competir-hi en igualtat amb CiU. El centre dual, en tercer lloc, també manté la seva naturalesa d'espai de frontera, però també aquí s'hi observa la presència de més competidors. El PP hi penetra amb força a les eleccions generals, mentre que C's ho fa a les autonòmiques. És possible que aquest sigui un nucli de vot dual entre ambdues formacions, juntament amb el centredreta dual, on també s'observa el mateix fenomen. El centre i el centredreta de pertinença català continuen sent espais netament convergents. Fins i tot CiU hi incrementaria la presència.

Pel que fa a l'espai de pertinença espanyola des del centre a la dreta s'hi percep un reforçament del vot al PP a les eleccions generals en contra de la ja de per si minsa presència de vot al PSC. No obstant, a les eleccions al Parlament el major creixement és per a C's, mentre que CiU i PSC retrocedeixen. Semblaria que aquest és un vot dual entre C's i PP en funció del tipus d'eleccions.

En resum, tal i com apuntaven els resultats a nivell territorial, l'escenari s'ha tornat significativament més complex que fa vint anys. Els espais de predomini són menys, el que indica que les forces dominants han perdut part de la seva força, i a més, hi ha més partits implicats en les àrees de competència. Igualment, se segueixen mantenint les diferències entre eleccions generals i autonòmiques, però aquestes diferències ja no són producte de les oscil·lacions dels electors entre dues opcions principals, sinó que observem vot dual en pràcticament tots els espais i entre pràcticament totes les opcions. Aquestes mateixes idees les apunta Medina quan assenyala que "les eleccions

autonòmiques de 2012 certifiquen l'aparició d'un mapa electoral més plural i polaritzat en comparació amb el d'anys anteriors, alhora que evidencia la multiplicació dels espais de competència entre els partits"²³⁷.

Record Generals 1989						Record Autonòmiques 1992								
	esq		centr e		dreta			esq		centr		dreta		
cat	ERC	CiU	CiU	CiU	CiU	ERC	CiU	CiU	CiU	CiU	ERC	CiU	CiU	CiU
	psc icv	psc ciu	CiU	CiU	PP	ic psc erc	CiU	CiU	CiU	CiU	ic psc erc	CiU	CiU	CiU
dual	PSC	PSC	CiU	pp ciu	PP	PSC	PSC	CiU	CiU	ciu pp	PSC	PSC	CiU	CiU
	PSC	PSC		pp psc	PP	PSC	PSC	psc ciu	ciu pp	PP	PSC	PSC	psc ciu	ciu pp
esp	PSC	PSC	psc	PP	PP	PSC	PSC	psc ciu	psc pp	PP	PSC	PSC	psc ciu	psc pp

Sondeig ICPS 2012

Record Generals 2011						Record Autonòmiques 2012								
	esq		centr		dreta			esq		centr		dreta		
cat	ERC	ciu erc	CiU	CiU	CiU	ERC	ciu erc	CiU	CiU	CiU	ERC	ciu erc	CiU	CiU
	PSC	CiU	CiU	CiU		ERC	CiU	CiU	CiU		ERC	CiU	CiU	CiU
dual	PSC	PSC	pp ciu psc	PP	PP	ICV	PSC	ciu pp c's	c's pp	PP	ICV	PSC	ciu pp c's	c's pp
	PSC	PSC	PP	PP	PP	PSC	psc c's			c's pp	PSC	psc c's		
esp	PSC	PSC	psc pp	PP	PP	PSC	PSC		c's pp	PP	PSC	PSC		c's pp

	àrea de predomini (més del 50% de record per a un partit)
	àrea de competència

Tot indicaria que el capteniment electoral dels catalans ja no encaixa en el marc definit pel comportament observat al llarg del període *clàssic*. Certament, encara es detecten els elements fonamentals del model, perquè no hi ha hagut un canvi total de l'escenari polític a Catalunya. Tanmateix, el poder explicatiu del comportament *clàssic* ha quedat considerablement afeblit. Per què? Bàsicament, pel descens generalitzat del suport a les forces que tradicionalment havien dominat el sistema, sobretot al PSC, que ha patit

²³⁷ Medina, Lucía: "Més partits i més polarització. El canvi en la competència electoral a Catalunya" Quaderns de l'ICPS núm. 5 gener 2014 pàgina 6.

una erosió continuada del seu vot des de principis de segle. L'afebliment de CiU sembla haver fet marxa enrere en el cicle electoral de 2010-11, per bé que no ha recuperat els nivells de suport previs a 1999. En definitiva, l'espai deixat pels partits grans ha estat ocupat pels que tradicionalment s'havien considerat com a secundaris, de manera que l'equilibri en el conjunt del sistema s'ha transformat poderosament. Aquesta nova situació també es reflecteix en la major permeabilitat de les fronteres partidistes i en el sorgiment de nous espais de competència i confrontació que no existia en l'etapa *clàssica*. Al vot oscil·lant entre PSC i CiU s'hi ha afegit la capacitat d'altres formacions per atraure suports, ja sigui de manera conjuntural o dependent del tipus d'elecció que se celebri. En conjunt, l'escenari actual és més mòbil, més complex, del que hi havia abans.

Aquesta major complexitat també és observable en l'emergència de noves àrees de centralitat en el comportament electoral. Si en l'etapa *clàssica* la Catalunya novíssima era el nucli d'activitat electoral principal, en part perquè era l'àrea de major concentració del cens, i en part perquè allí es concentrava el gruix de vot dual PSC-CiU i l'abstenció diferencial socialista (lligada com s'ha assenyalat a fenòmens socials i d'origen), ara el moviment sembla haver-se traslladat a una nova àrea de centralitat, més allunyada de la capital, que concentra l'increment del cens en els darrers vint anys en detriment dels municipis més poblats de l'entorn barceloní (i la pròpia Barcelona) i que mostra una gran elasticitat electoral.

El desplaçament del cens en el territori en els últims vint anys té el seu correlat en el trasllat del centre de gravetat de l'electorat català en l'esquema ideològic. Aquests dos canvis semblen tenir una naturalesa estructural, en el sentit que s'han produït de manera continuada al llarg d'un període de dècades, el que fa suposar que no poden ser fruit de l'excepcionalitat momentània. Aquesta idea reforça l'element de transformació profunda del comportament electoral català, de la mateixa manera que ho fa l'afebliment del suport als partits centrals de l'esquema i l'aparició amb força d'un vot nou.

3.6 La consolidació del canvi: 2014-2015

Aquest vot nou que va afermant-se a mesura que se succeeixen els cicles electorals a partir del canvi de segle, s'acaba de consolidar en les eleccions que componen el darrer cicle fins al moment, que comprèn la convocatòria europea de 2014 i les municipal, autonòmica i generals de 2015.

El cicle 2014-2015 rebla els elements de transformació del comportament electoral. Així, les eleccions compreses en aquest període expressen de manera evident la tendència de fons d'afebliment del vot als partits que tradicionalment havien dominat l'escenari català i l'enfortiment d'aquelles forces que, o bé havien desenvolupat un paper més secundari, o bé tenen pocs anys de vida (fins i tot mesos).

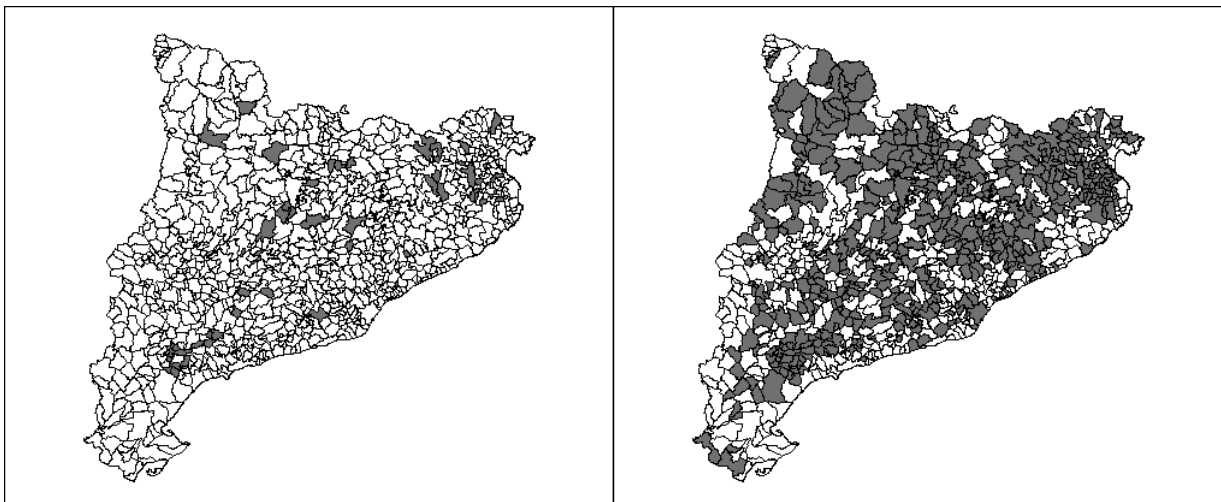
Aquesta és una tendència europea, visible en pràcticament tots els processos electorals des de l'esclat de la crisi econòmica arreu del continent, i fins i tot més enllà. A Catalunya, aquesta tendència de fons conviu amb la polarització al voltant del debat independentista, que havia tingut en les autonòmiques de 2012 el seu punt d'arrencada. Així, les eleccions que componen el cicle comparteixen uns mateixos elements, que en part són un reforçament d'elements ja observats en cicles anteriors i en part en suposen una correcció.

D'aquests segons destaca l'increment de la participació, que ja s'albirava en la convocatòria autonòmica avançada de 2012. Després d'un cicle depressiu pel que fa a la participació, el de 2011, ara s'aprecia un increment generalitzat, possiblement protagonitzat per una part dels electors que el 2011 havien decidit abstenir-se, i també per part d'aquells que aleshores havien optat pel vot en blanc o nul (que el 2011 havia registrat rècords històrics). Així, a la primera convocatòria del cicle, les eleccions al Parlament europeu de 2014, la participació augmenta deu punts i n'augmentarà nou a les autonòmiques d'un any després. També creix la participació a les eleccions municipals i a les generals.

Tal i com havia succeït en episodis recents d'increment de la participació²³⁸, aquest no beneficia especialment els partits que tradicionalment havien estat els dominants de l'escena. Llevat el cas de CiU a les europees, en les quatre convocatòries que componen el cicle els partits històricament principals perden suport respecte de les convocatòries precedents. El PSC assoleix els seus pitjors resultats des de 1977, igual que CiU, mentre que el PP torna als nivells anteriors al salt de mitjans dels noranta.

En canvi, la resta de partits aconsegueix millorar els seus resultats. És el cas d'ERC, que per primer cop guanya unes eleccions després de la represa democràtica (les europees de 2014). Els republicans aconsegueixen igual el que fins aleshores havia estat la seva marca, el resultat de la convocatòria general de 2004. També augmenten els seus vots C's, que marquen rècords de suport i aconsegueixen implantar-se territorialment. Igualment creix la CUP, que també penetra en territoris que fins aleshores tenia vedats. La CUP aconsegueix quadruplicar els resultats a les eleccions municipals i autonòmiques respecte de les convocatòries precedents.

Mapa 3
Municipis la CUP obté el 7% o més sobre cens, autonòmiques 2012 i 2015

Aquestes evolucions divergents dels partits fa que es produeixi un canvi en el predomini de les forces en cadascun dels blocs ideològics. És un element de novetat,

²³⁸ A les municipals i autonòmiques de 2003 clarament.

però alhora és la continuació (i la confirmació) d'una tendència que es venia observant des de feia pràcticament una dècada²³⁹. Així, en el bloc nacionalista ERC supera CiU, mentre que el en bloc de la dreta espanyolista C's passa el PP.

El canvi profund també es viu a l'esquerra, on apareix una nova força que aglutina el suport d'ICV i el dels "indignats" de 2011, molts d'ells possiblement abstencionistes llavors. Aquesta força aconsegueix desplaçar el PSC com a principal partit de l'esquerra a les eleccions generals de 2015, i a les municipals és capaç de superar-lo en indrets tan emblemàtics com la ciutat de Barcelona²⁴⁰, on aconsegueix prendre-li l'alcaldia a CiU.

El trasbals de l'escenari polític és molt significatiu en aquest cicle 2014-2015 i és visible si es comparen les candidatures de les primeres eleccions del cicle amb les de les autonòmiques i generals. Les eleccions al Parlament europeu de l'estiu de 2014 mostren un a oferta partidista similar a la de convocatòries anteriors. Només l'aparició de Podemos (que aglutina ICV-EUiA) pot considerar-se com un element de novetat. Ara bé, si s'observen les candidatures de la convocatòria autonòmica (altre cop avançada) del setembre, s'aprecia un canvi profund, principalment en l'espai del nacionalisme. Per primer cop en unes eleccions al Parlament de Catalunya, CiU no es presenta com a tal. De fet, CiU ja no existeix formalment després de la separació dels seus dos membres. Així, en aquestes eleccions de 2015, CDC apareixerà en coalició amb ERC a la candidatura anomenada Junts pel Sí, mentre que Unió Democràtica es presentarà en solitari (sense obtenir representació). A la següent cita electoral, les generals de desembre de 2015, CDC i ERC compareixeran per separat²⁴¹.

Malgrat les tendències generals que s'observen en el cicle 2014-2015, també és visible l'existència de trets diferents a cadascuna de les convocatòries. A les municipals s'observa com ERC i les CUP són capaces de superar el domini tradicional de CiU en els municipis mitjans i petits de la Catalunya interior, mentre que a la Catalunya urbana

---

²³⁹ Bartomeus: "La transformació de l'espai polític català 2004-2014" Quaderns de l'ICPS núm.10, maig 2015.

²⁴⁰ I en altres municipis potser no tan emblemàtics però sí importants, com Badalona o Sabadell.

²⁴¹ CDC es presenta juntament amb Reagrupament a la candidatura Democràcia i Llibertat.

l'aparició de les candidatures dels "comuns" sembla aixecar un vot que el 2011 s'hauria desmobilitzat i atraure una part de vot socialista. El resultat és una creixent complexitat i fragmentació en els consistoris, amb més grups i de dimensions més iguals.

Taula 9
Evolució dels resultats entre el cicle 2011-12 i el cicle 2015

	mun11-15	aut12-15	gen11-15
cens	+89.866	+96.985	+64.443
votants	+219.444	+447.497	+263.961
participació	+3,2	+6,9	+4,2
blanc	-66.873	-30.957	-38.395
nul	-19.540	-17.208	-32.394
PSC	-191.801	-2.498	-331.302
CiU ²⁴²	-111.280		-448.762
ERC	+245.519		+355.044
JxSí		+109.460 ²⁴³	
PP	-130.666	-123.237	-298.516
ICV/Comú ²⁴⁴	+262.417	+6.789	+319.690
C's	+198.320	+459.903	+489.503
CUP	+151.349	+209.940	
Unió			+64.726
SI	-28.632	-46.838	
PxC	-38.557	-60.107	-59.781
altres	+86.438	-57.750	-84.503

²⁴² Els càlculs per a CiU estan fets en base al seu vot del cicle 2011-12 i al vot agrupat de CDC i Unió per a les eleccions de 2015.

²⁴³ El resultat de la candidatura "Junts pel sí", formada per CDC i ERC, està calculat agregant el vot d'Unió, per tal de fer-lo assimilable al vot de CiU de la convocatòria de 2012.

²⁴⁴ A les eleccions de 2015, ICV es presenta conjuntament amb Podem i altres forces, tot adoptant denominacions diferents en cada elecció: "Catalunya sí que es pot" a les eleccions al Parlament, "En Comú Podem" a les generals i només específics per a cada municipi a les eleccions locals (a Barcelona es presenta sota el nom de "Barcelona en comú", per exemple).

La convocatòria autonòmica de 2015 segueix la tendència anunciada per l'anterior, de 2012, de polarització entre el bloc de les forces nacionalistes, amb un programa clarament independentista, compartit tant per CDC²⁴⁵ com per ERC, fins al punt que ambdues formacions es presenten a l'elecció en una candidatura conjunta, de nom "Junts pel Sí". La resta de forces, entre les quals es percep una major diversitat d'opcions (des de l'espanyolisme de PP i C's fins a posicions menys polaritzades, defensades per PSC i "Catalunya sí que es pot"), no poden sostraure's a la dinàmica polaritzada al voltant dels elements "identitaris", que domina completament l'escenari electoral.

Aquesta tensió afavoreix les opcions més extremes i alhora les més noves (tot seguint la tendència general). Així, en el camp de les forces independentistes, mentre que JxSí progressa poc respecte del vot conjunt de CiU i ERC de tres anys abans, la CUP més que duplica el seu resultat. A l'altre extrem, C's assoleix una progressió similar, tot agrupant el vot anti-independentista, el que perjudica el PP i possiblement el PSC. Tant la CUP com C's semblarien aprofitar-se de l'increment de la participació, que assoleix el màxim històric en unes eleccions autonòmiques. La convocatòria general de tres mesos més tard no segueix els mateixos viarany. La polarització al voltant del debat sobre la independència no domina la contesa, que es mou al voltant de les possibles opcions de formar govern de les quatre forces que apareixen amb més possibilitats: els tradicionals PP i PSOE i els nous C's i Podemos²⁴⁶. Els resultats assenyalen un clar efecte de tendència, amb les forces noves augmentant el seu suport, mentre les velles disminueixen. A aquesta tendència s'afegeixen els votants de les forces nacionalistes, entre les quals ERC progressa de forma evident, mentre que CDC²⁴⁷ (fins i tot si es té en compte el vot a Unió) perd una part substancial del vot aconseguit el 2011.

Els resultats globals del vot català mostren de forma evident el canvi de preferències. En Comú Podem s'erigeix com la força més votada, seguida d'ERC. Els dos partits que

---

²⁴⁵ Que trenca la seva aliança històrica amb Unió Democràtica de Catalunya.

²⁴⁶ A Catalunya conjuntament amb ICV-EUiA sota el nom de "En Comú Podem".

²⁴⁷ En aquestes eleccions es presenta amb el nom "Democràcia i Llibertat", tot fent coalició amb Reagrupament i l'escissió d'Unió, "Demòcrates de Catalunya".

havien dominat l'escena, PSC i CiU, queden desplaçats al tercer i quart lloc, respectivament, bo i sumant una mica més del 30% dels sufragis emesos.

La repetició de les eleccions al juny de 2016 no modifica els paràmetres principals de sis mesos abans. Hi ha una certa recomposició de l'espai del PP front a C's, que possiblement es deu a l'efecte d'agregació del vot moderat per reforçar els populars de cara a la confecció del govern. Alhora també es produeix un cert afebliment del vot a En comú Podem (que no obstant torna a ser la força més votada), producte del cansament. Però cap d'aquests moviments no contradiu les tendències del cicle 2015. Fins i tot és perceptible en aquesta convocatòria repetida el canvi en els equilibris entre les forces nacionalistes. L'avantatge d'ERC sobre CDC es quadruplica en aquesta convocatòria respecte de la de sis mesos abans.

Així doncs, l'escenari sorgit d'aquest darrer cicle consolida i fa més forta la transformació del comportament electoral a Catalunya que ja s'observava en el cicle anterior. Per si quedava algun dubte, el 2015 és evident que els elements constitutius de l'etapa *clàssica* del vot a català ha quedat completament superada.

Ara bé, aquest últim cicle també matisa alguns dels elements que mostrava el cicle anterior. En primer lloc, els resultats desmunten la idea d'un cert retorn als postulats clàssics pel que fa al vot a CiU (ara CDC), que es podien desprendre del suport que rebien els nacionalistes. Aquest element ja es percebia a la convocatòria autonòmica de 2010, i ara es referma. El bloc de votants nacionalista no concentra el seu vot en CiU sinó tot el contrari, el dispersa molt més. I no només en direcció a ERC, sinó que aquest cicle mostra la capacitat de la CUP per fer-se amb una porció significativa del vot nacionalista.

El cicle també mostra un cert replantejament de la idea de desplaçament del centre de gravetat del sistema català cap a posicions de més identitat catalana. Malgrat que sembla mantenir-se una certa dinàmica generacional en la ubicació dels electors en

l'eix de sentiment de pertinença²⁴⁸, curiosament l'augment de la tensió polaritzadora al voltant del debat independentista sembla haver fet re-emergir l'espai de pertinença dual ("més espanyol que català") en detriment de la pertinença exclusivament catalana. Aquest fenomen podria deure's a una certa "espiral de silenci" per part dels electors no independentistes durant els anys de major auge del debat, que s'hauria trencat en el moment que aquest debat ha passat de l'anunciació a la materialització electoral.

Però aquest retorn de la centralitat a un espai més neutre pel que fa a l'eix de sentiment de pertinença no suposa un retorn a les dinàmiques de competència *clàssiques*. Tot el contrari, les dades apunten clarament a un esquema més plural, on la competència es produeix entre diverses forces en diversos espais ideològics al mateix temps²⁴⁹.

---

²⁴⁸ Bartomeus i Medina, *op. cit.*

²⁴⁹ Bartomeus, Oriol: "La transformació de l'espai polític català 2004-2014"

3.7 Un nou comportament

La història electoral de Catalunya en aquests primers setze anys del segle vint-i-u dibuixa clarament una evolució cap a un nou capteniment en el vot, cada cop més diferent del que s'observava en l'etapa d'estabilitat *clàssica* dels anys vuitanta i noranta. La tendència, malgrat que amb alguns episodis desviats, sembla clara i es referma elecció rere elecció.

Si en el període *clàssic* existia un sistema de partits amb una clara divisió entre dues forces dominants i tres de perifèriques, ara l'esquema és més divers, sense que es puguin assenyalar amb precisió forces netament dominants ni es puguin atribuir rols específics a cadascun dels partits.

En els últims deu anys, el predomini de les dues forces que tradicionalment dominaven l'escena política ha caigut de forma sostinguda. El 2003 el vot conjunt a CiU i PSC se situava en el 60%, a les municipals de 2011 fregava el 50%, quatre anys més tard se situava deu punts per sota i a les dues últimes convocatòries generals assolía només el 30% de tot el vot vàlid. Lligat a això, de les cinc eleccions celebrades des de 2014, dels dos partits tradicionalment dominants, només un (CiU) en una sola ocasió (municipals 2015) ha estat la força més votada. A les europees de 2014 el més votat fou ERC i a les generals de 2015 i 2016 fou En Comú Podem. Certament, a les autonòmiques de 2015 CDC fou la força més votada, però formant part d'una candidatura conjunta amb ERC.

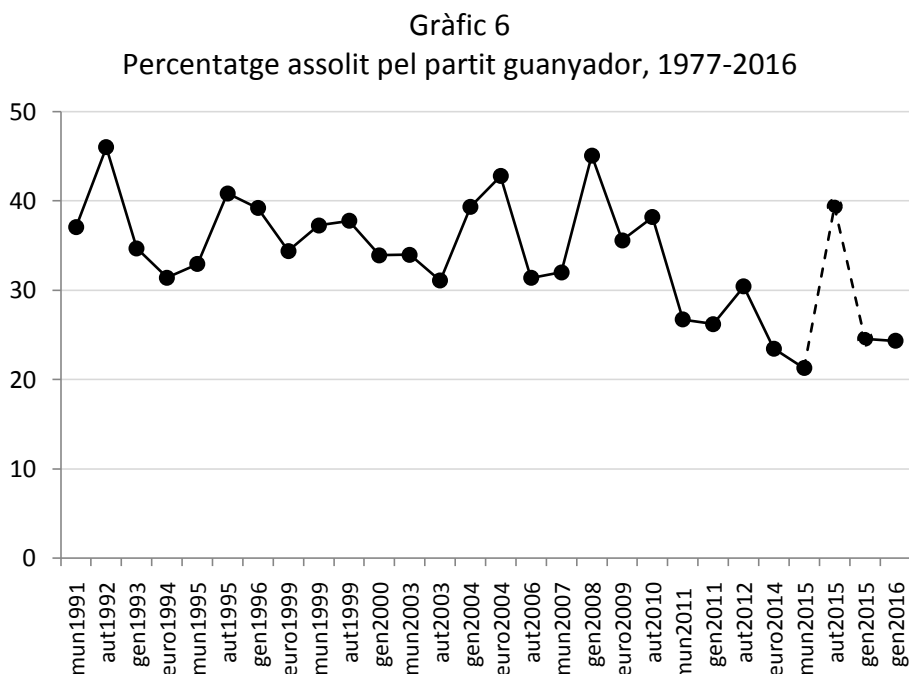
Pel que fa a l'altre partit tradicionalment dominant, el PSC, en aquest últim cicle electoral ha estat tercer a totes les convocatòria, llevat de les municipals de 2015, que va quedar segon. Mai els socialistes havien quedat per sota de la segona plaça, i CiU només a la convocatòria europea de 2004, i per poc²⁵⁰.

Però no només s'ha produït un afebliment dels partits dominants del període *clàssic*. En el seu conjunt, el vot s'ha dispersat més del que solia. El percentatge de vot assolit per la força guanyadora en totes les eleccions en els anys que van de 1991 fins a 2016

---

²⁵⁰ Va quedar només vuit mil vots per sota del PP, que va ser segon.

mostra una evolució descendent, que culmina en els dos darrers cicles, en els quals només en una ocasió el partit guanyador obté més del 30% de tots els sufragis, a les eleccions autonòmiques de 2015²⁵¹. I cal dir que aquest és un cas excepcional, ja que la força guanyadora, JxSí, no es pot considerar un sol partit.

Fins i tot si es consideren conjuntament els suports als dos partits més votats, s'observa un descens del seu vot conjunt. Al llarg de les eleccions celebrades durant els anys noranta, els dos partits més votats sumaven conjuntament prop del 70% de tot el vot. Al cicle 2006-08 per primer cop baixen del 60%²⁵², i a partir d'aleshores la tendència és clara cap a l'afebliment. Les municipals de 2015 marquen el mínim, amb un 38%. La tendència es manté fins i tot quan canvien els dos partits més votats, a les generals de 2015 i 2016.

La disgregació del vot entre diferents forces també és comprovable en l'augment continuat en el nombre de partits amb presència al Parlament de Catalunya, que ha

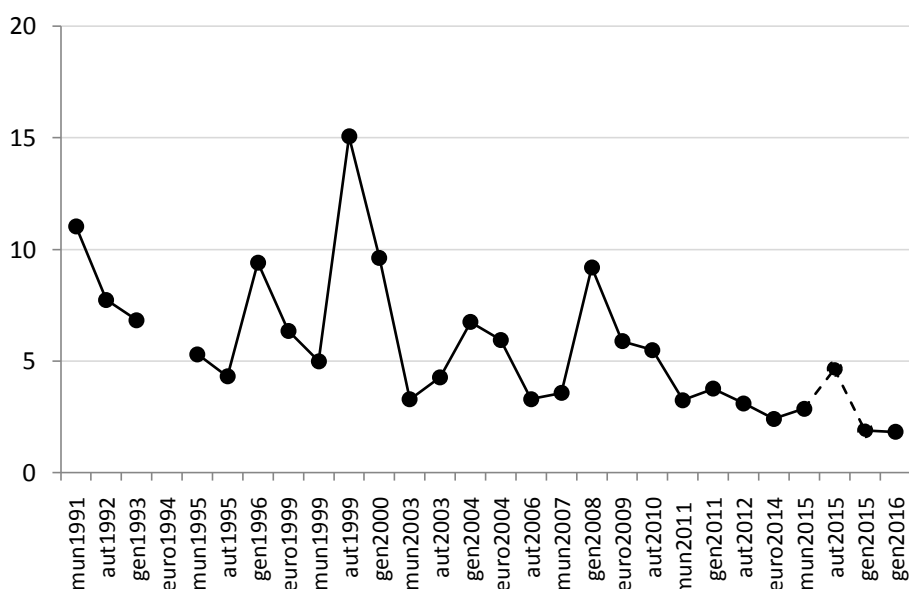
²⁵¹ A les autonòmiques de 2012 el guanyador (CiU) supera per molt poc el 30% del vot (obté el 30,7%).

²⁵² Exceptuant les eleccions generals de 2008, on l'atracció de vot al PSC fa que el percentatge del seu vot més el de CiU arribi al 66%.

passat de cinc durant l'etapa *clàssica* a set en la legislatura actual (i que serien vuit si es considera Solidaritat per la Independència, que tingué presència a la curta legislatura de 2010 a 2012).

Un altre indicador de la dispersió del vot i el canvi en els equilibris entre forces és la diferència en el vot entre el primer i el cinquè partits més votats. Fins a l'any 2000 aquest diferencial oscil·lava entre cinc i onze, és a dir que el suport al partit guanyador suposava entre cinc i onze vegades el suport al partit situat en cinquè lloc. Al cicle 2014-15 aquesta xifra es mou al voltant del dos, és a dir que el suport al partit guanyador amb prou feines representa el doble del suport al cinquè partit²⁵³.

Gràfic 7
Distància entre el primer i en cinquè partit (resultat 1er/resultat 5è)

Ara bé, no només sembla haver-se produït una major dispersió en el vot, que contradiu el sistema d'equilibri de forces observat en el període *clàssic*. També ha canviat la cadència tradicional pel que fa a les forces més votades en funció del tipus d'elecció. Així, el relleu sistemàtic de PSC i CiU al capdavant de les preferències, que es mantenia, tot i afeblit, fins a 2012, sembla que hauria donat pas a un nou relleu entre

²⁵³ Altre cop, la convocatòria autonòmica de 2015 apareix com un cas desviat, de gut a la naturalesa agregada de la candidatura guanyadora.

les forces nacionalistes i En Comú Podem, tot i que amb perfils diferents respecte del passat. Així, CiU guanyaria les eleccions municipals, la unió de les forces nacionalistes les autonòmiques i En Comú Podem les generals. Ara bé, com ja s'ha dit, en tots els casos llevat de les autonòmiques de 2015, l'avantatge de la força guanyadora és significativament inferior a la que s'observava abans.

Tots aquests canvis, però, conviuen amb alguns elements de continuïtat. D'entre ells destaca el manteniment de la lògica de transvasament del vot en funció del tipus d'elecció, que es manté malgrat que no entre els mateixos partits²⁵⁴. Així, si es considera el suport als partit tot agregant els nacionalistes i els no nacionalistes, s'observa com els primers augmenten el seu suport a les eleccions autonòmiques, mentre que obtenen els pitjors resultats a les generals. Així doncs, semblaria que més enllà de les transformacions evidents, hi ha elements profunds, lligats a la naturalesa dels comicis, que es mantenen. La diferència respecte del període *clàssic* és en els equilibris entre els partits més que entre els agregats de partits. És a dir, en el total del vot nacionalista el predomini tradicional de CiU ha donat pas a una situació de major equilibri, i el mateix es pot dir del bloc de dreta espanyolista, on la irrupció de C's ha posat límit al predomini del PP, o en l'esquerra on l'aparició d'En Comú Podem ha afeblit molt el predomini del PSC en el conjunt del bloc.

Finalment, hi ha un element que sembla surar en tot l'escenari nou, visible sobretot en les taxes de participació en l'últim cicle, que és la conjuntura. Si es pren la participació a les darrers eleccions autonòmiques i es compara amb les generals de 2015, s'ha d'arribar necessàriament a la conclusió que l'abstenció diferencial ha donat la volta i que ara són les autonòmiques les eleccions més participatives, mentre que hi ha electors que, havent votat en aquells comicis, s'abstenen a les generals. Aquesta conclusió, no obstant, sembla precipitada, a la llum de l'excepcionalitat de la convocatòria autonòmica de 2015²⁵⁵.

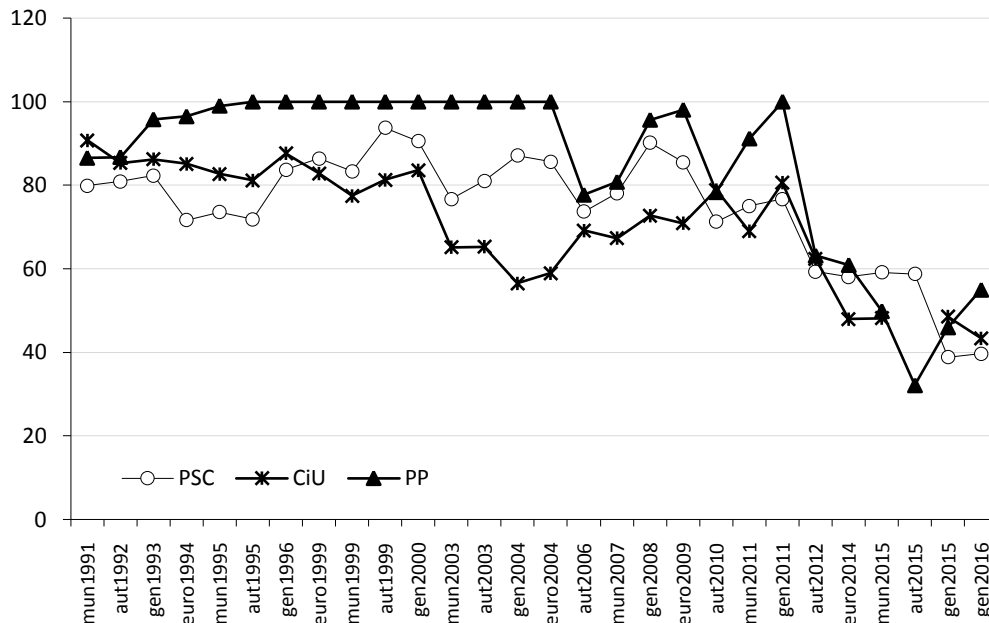
---

²⁵⁴ Això ho assenyala Medina a "Eleccions a Catalunya. Cap a una reedició del vot dual i l'abstenció diferencial?" ICPS Quadern núm. 9 gener 2015.

²⁵⁵ I fins un cert punt de la precedent de 2012.

Gràfic 8

Percentatge de vot de CiU, PSC i PP dins dels respectius blocs ideològics, 1991-2016

Aquest element posa sobre avís de la possibilitat que el darrer cicle electoral mostri no tant un escenari assentat sinó més aviat un en transició. Aquesta idea d'un vot en transició d'un model establert a un de nou que avui en dia encara és una incògnita fa que sovint s'entengui l'actual període com un impàs, que podria donar lloc a una nova articulació estable, que podria explicar-se per un conjunt d'afirmacions generals que permetin tant l'explicació del vot a posteriori com la previsió d'aquest vot. La idea que hi ha darrera és que és possible la reconstrucció d'un model explicatiu tan potent com el *clàssic*, fet a base de poques lleis regulars de gran força explicativa sobre fenòmens d'aparent complexitat. Aquesta no és la discussió central del present estudi, però cal aturar-s'hi un moment, per les implicacions que té en les hipòtesis.

L'estabilitat en el comportament durant el període *clàssic* va donar lloc a l'establiment d'un model explicatiu força eficaç. Des dels primers estudis a començament dels anys vuitanta, es construeix un esquema d'explicació senzill per entendre un capteniment que en un primer moment sembla d'una enorme complexitat. La sistematització dels fenòmens de vot dual i abstenció diferencial permeten no només explicar com

funciona l'electorat català en la seva estabilitat canviant, sinó que també permet avançar-se al seu comportament, preveure'l.

A mesura que les dades electorals posaven en qüestió alguns aspectes fonamentals del model explicatiu, s'ha anat fent més evident la necessitat de replantejar-lo²⁵⁶. Ara bé, no és evident que sigui possible articular un nou model d'explicació del comportament electoral a Catalunya, o com a mínim no en els termes del model *clàssic*.

Un element que explicaria aquesta dificultat de construir un nou sistema d'explicació estable és al volatilitat que mostren els resultats en les últimes convocatòries. Davant d'aquesta evidència hi ha qui pot considerar que l'actual etapa electoral no és sinó un entreacte entre períodes d'estabilitat, el que no permet la confecció de regles sòlides d'explicació general. El que hi hauria darrere d'aquesta interpretació seria la idea que l'estabilitat en els comportaments electorals agregats és la norma, mentre que la volatilitat és l'excepció. És a dir, que tard o d'hora la volatilitat s'amansirà i es podrà tornar a tenir un model explicatiu tan potent com el *clàssic*. D'aquesta manera es recorre a la provisionalitat com a explicació del moment, lligant-ho també a la conjuntura excepcional. Aquesta idea respon a dues consideracions: una, a un cert "anhel" de retorn a la "normalitat" perduda, com si es tinguessin ganes de tancar el que es considera un parèntesi de provisionalitat que ja dura massa. La segona és la percepció, en part certa, que els elements de canvi observats no s'han acabat d'assentar, el que fa que se'ls consideri encara en procés de transformació, a l'espera del moment en què cristal·litzin en un nou comportament estable.

El recurs a creure que els moviments observats són fruit de la conjuntura podria ser un miratge o una avaluació errònia d'un comportament que és volàtil de per si, no com una fase excepcional. És possible que el vot d'ara en endavant no sigui tan estable com ho era abans. I si la constant del votant del segle vint-i-u és precisament la volatilitat? I

---

²⁵⁶ Val a dir que l'acadèmia fa temps ja que està immersa en aquest exercici. Ara bé, no es pot dir el mateix de la vessant "social" d'aquest exercici, ja que els mitjans de comunicació no han estat amatents a aquesta necessitat de modificar els paràmetres d'anàlisi del vot i reproduïen encara avui alguns dels elements *clàssics* que la realitat ja ha superat. Això fa que encara avui pervisquin explicacions que, a la llum de les transformacions polítiques i socials, han deixat de ser vàlides.

si no és possible la confecció d'un model en el sentit canònic del terme, com un conjunt de normes generals per explicar un fenomen que prevalen durant un període de temps llarg? La resposta no és evident, i en cert sentit fa por perquè la ciència es basa en l'establiment d'aquestes eines de coneixement, però és possible que siguem hostatges d'un temps definit per la previsibilitat que aparentment ja no tornarà.

El "retorn al passat", a aquest període idealitzat d'estabilitat i previsió, és comprensible, però alhora apareix com a impossible. La transformació del comportament electoral a Catalunya sembla haver vingut per quedar-se, perquè és fruit del moviment perpetu de les peces de l'engranatge social. No hi ha cap model de comportament electoral que duri per sempre. Ens ho demostra la literatura comparada²⁵⁷, que ens mostra com els períodes d'estabilitat tenen una certa durada, és a dir, arriba un moment que col·lapsen i donen pas a una nova fase. En el cas de les democràcies europees aquesta nova fase, que s'enceta amb els anys vuitanta, es caracteritza precisament per la major volatilitat de l'electorat, que no s'ha d'entendre com a excepció sinó com a norma. El votant "modern" actuaria amb major llibertat que l'anterior, en el sentit que el seu capteniment, l'opció política que fa, seria menys deutora dels elements d'enquadrament social, que tradicionalment havien marcat les posicions polítiques dels electors fins a finals dels setantes. No tindria sentit que aquesta mateixa evolució no es traslladés al cas català (i espanyol), de manera que semblaria evident que els elements que configuraren el comportament electoral en els primers anys de la recuperació democràtica han estat substituïts per altres. El pas del temps, l'afermament del sistema i la seva pròpia evolució, els canvis en els governs i en els partits, ha fet que canviïn les percepcions dels electors. D'alguna manera ho expressa la percepció general sobre el país. En el lapse de temps de quaranta anys s'ha passat d'una democràcia incerta en un país aïllat a un sistema plenament integrat al seu context regional proper (la Unió Europea). Les preocupacions dels electors envers el sistema són avui diferents de les que es tenien a finals dels setanta, de la mateixa

---

²⁵⁷ Franklin, Mark N., Mackie Thomas T. i Valen, Henry (ed.): *Electoral Change. Responses to evolving social and Attitudinal Structures in Western Countries*, Cambridge, Cambridge University Press 1992 i Dalton, Russell J., Flanagan, Scott i Beck, Paul Allen (eds.): *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton: Princeton University Press 1984

manera que les peces del sistema, tot i ser les mateixes, han canviat pel simple pas del temps i l'acumulació d'experiències.

Aquest canvi també és un canvi en la composició humana de l'electorat. Els electors catalans de l'any 2014 són diferents dels de 1977 en part perquè no són les mateixes persones, perquè n'hi ha hagut un nombre significatiu que han mort i un nombre igualment significatiu que han nascut i s'han incorporat al cens. Aquest relleu humà és també un relleu de valors, de biografies, de contextos vitals. El reemplaçament de les persones duu una càrrega que va més enllà de la substitució d'un individu per un altre. El primer conté una història diferent de la del segon, i això, quan s'acumulen les substitucions, acaba tenint un impacte fortíssim, transcendental, sobre el conjunt, sobre el que pensen, el que volen, sobre com se situen al món i, evidentment, sobre com s'expressen políticament.

De la mateixa manera que el canvi de comportament a les democràcies europees de finals dels setanta es correspon a l'emergència (significativament numèrica en el cens) dels que no van viure la Segona Guerra Mundial, a Catalunya al tombant del segle vint-i-u es produeix un canvi en la majoria de l'electorat: els protagonistes de la transició passen a ser minoria front els que no la van viure com a adults.

Però no només és això. En un cas i altre hi ha una important transformació dels valors i els costums. Per aquests segons és significatiu que les noves generacions s'hagin criat en un món amb més opcions que el dels seus pares. Per dir-ho senzillament, els nascuts en una societat de consum com l'actual entenen la tria com un element consubstancial a l'existència. En canvi, les generacions anteriors tenien més reduïdes les opcions de tria, l'oferta, tant de productes com d'estils de vida, de possibilitats vitals. La diversificació en l'oferta provoca l'assimilació de la tria com a element constitutiu de l'individu, que es trasllada a qualsevol àmbit d'expressió, ja sigui el domèstic com el polític. Aquest fet, lligat a l'afebliment de les estructures d'enquadrament socials genera un elector més mòbil, menys previsible, més atent a la conjuntura del moment i menys fidelitzat a una opció política concreta. És a dir, genera

una major volatilitat en el comportament d'aquests nous electors, que no és conjuntural, sinó part constituent de la seva manera de ser al món.

Així doncs, és possible que la volatilitat sigui la norma i no l'excepció en el comportament de les noves cohorts d'electors, que són capaços de triar entre un ventall més ample d'opcions, que tenen menys problemes en canviar el seu suport d'un partit a un altre, i que consideren l'abstenció no com un comportament socialment reprovable sinó com una opció més del ventall que tenen a disposició, i que utilitzen o no en funció dels estímuls que reben, és a dir en funció de l'atractiu del context a l'hora de convidar-los a participar. Un capteniment d'aquest tipus seria congruent en una societat on l'augment de les opcions ha estat constant en els darrers trenta anys en tots els camps.

És possible definir un sistema de regles normatives que expliquin els fenòmens complexos, el polític entre ells. Ara bé, aquest nou model haurà de ser substancialment diferent dels anteriors, sobretot pel que fa a la previsibilitat dels comportaments i a la solidesa d'aquests en el temps. En aquest sentit, no crec que siguem en un impàs, sinó més aviat en una nova etapa d'estabilitat caracteritzada paradoxalment per la volatilitat.

4. LES GENERACIONS A LA CATALUNYA CONTAMPORÀNIA

La definició de generacions no és una tasca senzilla ni exempta de controvèrsia, com ha quedat dit a la primera part d'aquest treball. Ara bé, és necessari establir en quins períodes es pot dividir la història contemporània catalana per poder definir els grups d'electors que conformen les diferents generacions en funció del moment de naixement i socialització. Com ja s'ha dit, aquest procediment té dos punts complicats: un, establir quins han estat els episodis que han modificat de manera significativa l'entorn social i/o polític de Catalunya en les últimes dècades; i dos, determinar quins són els anys de naixement que marquen les fronteres entre les generacions. El primer pas és relativament senzill (tot i que opinable), mentre que el segon té un punt de certa dificultat.

Per començar a establir quines generacions existeixen a Catalunya s'haurà de determinar els moments de canvi històric que generen etapes temporals diferents les unes de les altres, de manera que el fet d'haver nascut i d'haver-se socialitzat en aquests entorns proporciona la base del que entenem com a generacions.

Prenent els darrers cent anys d'història, podem determinar tres moments de ruptura del context social o polític a Catalunya. Ordenats cronològicament, el primer seria la guerra civil (1936-39), un fet que no només trenca un sistema polític i un ordre social per instaurar-ne uns de nous i significativament diferents, sinó que marca tota una generació durant molts anys, i que fins i tot marca les generacions posteriors que no viuen la guerra, però que en pateixen les conseqüències i la tenen com un element present en la seva formació (ja sigui en sentit positiu o negatiu). De fet, els conflictes bèl·lics acostumen a ser dels episodis històrics més rellevants pel que tenen de ruptura traumàtica de les condicions de vida. En aquest sentit, també la Segona Guerra Mundial és un episodi definidor de generacions a nivell europeu.

El segon episodi de trencament seria el canvi del model econòmic a Espanya derivat de la implantació dels *Planes de Desarrollo* al llarg de la dècada dels cinquanta. Està acceptat que aquests plans econòmics són els impulsors del canvi social durant el

franquisme, ja que es passa del sistema de tipus autàrquic implementat un cop acabada la guerra civil a un tipus d'economia oberta i de promoció del consum i la industrialització, el que genera una classe mitjana amb poder de compra, assimilable a les classes mitjanes dels països de l'Europa occidental del moment, a més d'un moviment migratori del camp cap a la ciutat. Tot aquest procés genera un entorn econòmic i social (liberalització, benestar) que és significativament diferent al que s'havia instaurat des de la guerra.

El tercer moment de fractura és la instauració d'un sistema polític democràtic arran del procés de transició des de la dictadura franquista. Aquest episodi suposa un canvi molt significatiu de l'entorn polític vigent des d'acabada la guerra civil, amb el que suposa d'instaurar un sistema de tipus democràtic, amb eleccions regulars que legitimen les institucions de l'Estat, i tot un seguit de llibertats i drets similars a qualsevol règim democràtic del moment. Però la democràcia no només és un canvi polític, sinó que comporta una transformació social, de costums i valors, molt important.

Hi hauria un quart episodi en aquesta breu cronologia dels moments de ruptura, que seria la crisi econòmica de 2007-08. Aquest també seria un punt d'inflexió respecte del moment precedent, caracteritzat per un període de creixement econòmic i estabilitat política, que abasta les dècades dels vuitanta i noranta (amb petits episodis de desacceleració, en el període 1993-95). Ara bé, per a aquesta recerca la crisi de 2007 no és rellevant, ja que la possible aparició d'una nova generació lligada al canvi de context que comporta aquesta crisi no es percebrà a nivell de cens electoral fins que els nascuts a partir de 2007 siguin majors d'edat, és a dir l'any 2025. Tanmateix, té interès deixar-ho apuntat aquí, com a constatació que el procés de transformació, i per tant de sorgiment de noves generacions, no s'atura sinó que és continu.

En resum, per al període que interessa estudiar, que abasta els quasi quaranta anys que van de les primeres eleccions al Parlament al darrer cicle electoral, hi ha quatre generacions, que són producte de tres grans episodis de canvi i transformació que ha viscut la societat catalana durant aproximadament els darrers cent anys d'història.

Aquestes quatre generacions s'assemblen molt a les definides per Jaime Miquel²⁵⁸, que segueix també la lògica de les generacions com "emanacions" de fractures històriques, tal i com es fa aquí, i marca pràcticament els mateixos episodis que assenyalats abans, que donarien lloc a l'existència de quatre generacions²⁵⁹. Ara bé, hi ha dos problemes a l'hora de fixar els límits exactes d'aquestes quatre cohorts.

D'una banda, els episodis de transformació no s'emmarquen en un sol any sinó que s'allarguen durant períodes que comprenen més d'un any. Per exemple, la guerra civil dura tres anys, de 1936 a 1939, la transició democràtica comença en una data molt concreta (el 20 de novembre de 1975, dia en què mor Franco), però hi ha menys consens a l'hora d'establir-ne la data final²⁶⁰. En qualsevol cas, la transició és un procés que dura diversos anys. Per no dir el canvi de model econòmic associat als *Planes de Desarrollo*, que també abasta diversos anys.

El segon problema, lligat a aquest primer, és el de determinar l'any exacte que limita les generacions. Si els episodis de canvi duren més d'un any, quin és el moment precís per determinar quan acaba i quan comença una generació? A l'inici del període, al final, o en un punt intermedi? I més enllà d'aquest fet, cal decidir quan considerem que les persones reben l'impacte d'aquest canvi, és a dir en quin moment de la vida incorporen les transformacions de l'entorn, tot generant les diferències que són la base de les generacions.

Aquestes són qüestions centrals en la definició de les generacions i la literatura no ha establert un criteri unívoc sobre el tema, com s'ha vist a la primera part del treball, de manera que entenem que la definició concreta dels límits de les generacions un cop ja s'han establert els episodis de fractura queda al criteri de cadascú.

---

²⁵⁸ Miquel, Jaime: "*La Perestroika de Felipe VI*" Barcelona RBA, 2015.

²⁵⁹ Per a Miquel, hi hauria la generació de "*los niños de la guerra*", els nascuts abans de 1939; la generació dels "*niños de la autarquía*", nascuts entre 1939 i 1958; la dels "*reformistas*", nascuts entre els *Planes de Desarrollo* i 1973; i finalment, la generació de "*los ciudadanos nuevos*", nascuts després de 1974.

²⁶⁰ Hi ha qui tanca la transició en el moment d'aprovació de la Constitució de 1978, en l'intent fallit de cop d'Estat del 23 de febrer de 1981 o en les eleccions generals d'octubre de 1982.

Essent això així, l'establiment d'un criteri concret només ha de respondre a una certa racionalitat per part de qui ho fa, ja que no és possible acudir a barems predeterminats. En aquest cas s'han establert uns límits temporals a les generacions que s'analitzaran en aquest treball considerant elements d'estricta racionalitat, i entenent que la delimitació temporal en un any concret és un exercici d'aproximació i mai un barem universalment vàlid. De manera que cal entendre que els límits que s'estableixen estan subjectes a la crítica.

Així doncs, es pren com a punt de tall entre generacions el moment en què es passa d'un període a un altre, és a dir, l'any 1939 en què acaba la guerra civil, l'any 1960 en què s'implementen els *Planes de Desarrollo* i l'any 1975 que posa fi al règim franquista. Ho fem d'aquesta manera perquè ens sembla la més neta, ja que els anys escollits separen de manera clara un període del seu successor.

D'aquesta manera també, considerem membres de les diferents generacions els individus nascuts abans i després d'aquests anys. Així, formarien la generació de la guerra civil totes aquelles persones que eren vives quan es va produir el conflicte, és a dir, totes aquelles nascudes abans de 1940. Evidentment, els nascuts durant la guerra se socialitzen posteriorment, però crec que és millor situar la frontera entre generacions al 1939, abans de començar una dissertació sobre quina és l'edat en la què un fenomen pot determinar la socialització dels individus.

El segon límit intergeneracional se situaria al 1960, que és l'any en què s'implementa el *Plan de Estabilidad*, que dóna lloc al canvi del model econòmic i al posterior creixement que genera el canvi social a Espanya. Finalment, el tercer límit se situaria al 1975, any d'inici del procés de transició democràtica. En part perquè és una data que no té discussió, i en part pels mateixos criteris amb els que s'ha escollit el 1939, perquè marca el final d'un moment i l'inici d'un altre d'una manera concreta.

De manera que el les quatre generacions de la Catalunya contemporània serien les persones nascudes fins a 1939 (final de la guerra civil), les nascudes entre 1940 i 1960 (establiment dels *Planes de Desarrollo*), les nascudes entre 1961 i 1975 (mort de

Franco i inici del procés de transició a la democràcia) i finalment les nascudes a partir de 1976.

És evident que la generació dels nascuts fins a 1939 es podria subdividir, establint grups en funció d'anys de naixement anteriors (que respondrien a períodes diferents, com podria ser l'adveniment de la Segona República, per exemple). Aquesta és una generació que abasta un termini temporal molt llarg, però la disminució d'aquesta generació al llarg del període estudiat, i sobretot la migradesa dels seus efectius en l'última part del període, precisament quan es produeix la transformació del comportament electoral, obliga a no fer-hi subdivisions, perquè afectarien a la significació de les dades recollides en aquesta cohort.

Per facilitar la comprensió de la lectura i evitar-ne al màxim la feixuguesa, s'ha donat un nom a cada generació. Cal entendre que el nom és només una etiqueta, no pretén ser un concepte que descriu de manera exacta la naturalesa de cadascuna de les generacions. En qualsevol cas, les emmarca, però la seva utilitat és simplement la de facilitar la lectura del treball. Tenint això en compte, a la generació dels nascuts abans de 1940 se l'anomena "generació de la guerra civil", a la dels nascuts entre 1940 i 1960 "generació de la postguerra", a la dels nascuts entre 1961 i 1975, "generació del *desarrollo*" i finalment a la dels nascuts després de 1975 "generació de la democràcia".

Com pot observar-se, l'abast temporal de les generacions és diferent. En el cas de la generació de la postguerra, abasta vint anys, la generació del *desarrollo* només quinze i la de la democràcia més de trenta (si considerem el 2007 com el seu límit superior). Això es deu a l'opció que s'ha fet per un concepte de generació de durada no prefixada, entenent que el que dóna significat a una generació no són els anys transcorreguts sinó la singularitat del context en què han nascut els seus membres. D'aquesta manera, com que els episodis de transformació no poden tenir una cadència perfecta, les generacions no poden tenir una duració igual.

Un altre element a tenir en compte és la singularitat de les generacions catalanes en comparació amb les del seu entorn europeu occidental. Els estudis relatius a processos

de relleu generacional a Estats Units o el Regne Unit defineixen uns límits generacionals significativament diferents dels que s'han establert aquí. Per a ells la Segona Guerra Mundial marca un límit clar entre els que van viure el conflicte i les persones nascudes amb posterioritat a aquest²⁶¹. En el cas català i espanyol establir el límit generacional a la Segona Guerra Mundial no tindria sentit perquè aquest episodi no representa un canvi significatiu en la seva vivència, com sí ho és per a les societats nord-americana i de l'Europa occidental. Al mateix temps, el límit de 1960 no té sentit en l'àmbit europeu occidental, ni tampoc el de 1975, perquè no es produeix un canvi en les condicions polítiques a Europa²⁶².

Queda clar, doncs, que no és possible establir una durada universal a les generacions, i que a cada societat, a cada país, la successió generacional depèn d'episodis de transformació particulars, que només serveixen per a aquest cas concret. Ara bé, és interessant destacar que en el cas espanyol (i per tant català) hi ha alguns elements que perfilen les generacions que reproduïxen elements observables a generacions aparegudes en altres països alguns anys abans. En aquest sentit, la generació catalana del *desarrollo* té certes concomitàncies amb la generació nord-americana i europea occidental posterior a la segona guerra mundial, és a dir nascuda quinze anys abans: l'explosió demogràfica, la socialització en un entorn econòmicament puixant i amb estructures de benestar. Espanya seguiria el mateix procés de transformació social i econòmica que els països del seu entorn però amb un decalatge d'entre quinze i vint anys. Només apuntar aquí que aquesta afirmació, com les que fixaven de manera canònica la durada de les generacions (Marías), pot ser vàlida en un moment concret del temps, però no ho és sempre, ja que el procés de transformació del model econòmic o social a Espanya i a Catalunya ha tingut una velocitat particularment accelerada, de manera que hores d'ara no es pot mantenir aquesta idea del decalatge espanyol respecte dels països de l'antiga Europa occidental. Seguint aquest raonament, tindria un cert sentit que les generacions catalanes i espanyoles s'emparellessin a les dels països occidentals (i tindria cert sentit que passés el mateix

---

²⁶¹ Tal i com és visible als treballs de Putnam o Delli Carpini, per posar només dos exemples.

²⁶² En canvi, per als països de l'Europa de l'Est 1989 és un any de transformació profunda, importantíssim, similar al 1975 espanyol, però no ho és per als països occidentals.

amb les generacions dels països europeus pertanyents a l'antic bloc de l'Est). En qualsevol cas, caldria que passés més temps per confirmar aquesta sospita.

Finalment, cal aclarir que en la definició de les generacions a Catalunya no s'ha volgut seguir la compartimentació que fan servir als països anglosaxons²⁶³ per definir les generacions més joves (generació X, generació Y i *millennials*) perquè s'entén que aquestes divisions no responen als criteris en què es basa aquesta recerca a l'hora de definir les generacions catalanes, sinó que responen a divisions prefixades en funció de trams d'anys determinats (en aquest cas, dècades).

---

²⁶³ IPSOS Mori o Pew Center.

4.1 La trajectòria de les generacions

Si es consideren que l'existència de les generacions depèn de l'establiment seqüencial d'àmbits de socialització significativament diferents, per fer un retrat de les generacions existents a Catalunya durant l'últim mig segle seria precís posar en relació aquests grups d'individus amb l'entorn històric, i més concretament amb aquells esdeveniments que haurien marcat la vida política i social del país durant aquests anys. Així es pot anar percebent la possible influència d'aquests moments en la socialització de cadascun dels grups que conformen les diferents generacions i alhora analitzar la participació de cadascuna de les generacions en els diferents episodis històrics, tot comparant el cicle vital de cada generació amb l'evolució general de la societat, de manera que es poden resseguir les trajectòries vitals de les diferents generacions.

4.1.1 Generació de la guerra civil

L'element característic d'aquest grup és de l'haver viscut la guerra civil. La major part d'aquesta generació s'ha socialitzat abans del franquisme, de manera que arriba a la dictadura com a persones adultes (una part ho fa com a infants) i amb el record ben viu del conflicte armat, ja sigui per haver-hi participat o per haver-ne patit les conseqüències.

Aquesta generació experimenta la primera etapa del franquisme en un context d'escassetat econòmica i de forta repressió política. També és la que protagonitza el canvi econòmic arran dels *Planes de Desarrollo* de la dècada dels cinquanta, ja que aquesta etapa els agafa en edat de treballar (els més joves tenen vint anys el 1959). Així, molts dels membres d'aquesta generació protagonitzaran, arran de la liberalització econòmica, l'èxode del camp a la ciutat, una bona part de les àrees rurals castellanes i andaluses a les ciutats de l'extraradi barceloní durant els anys seixantes, per treballar en la indústria²⁶⁴.

---

²⁶⁴ Recaño, Joaquín: La immigració de la resta d'Espanya al Baix Llobregat. L'onada migratòria dels anys seixanta i setanta Materials del Baix Llobregat núm.5 1999

La seva socialització es produeix completament sota el règim franquista, ja que a l'adveniment de la democràcia tenen trenta-cinc anys o més. Per tant, participen en la construcció del nou règim polític (ja sigui de forma activa o passiva) i tenen l'experiència com a persones adultes de les vicissituds dels primers temps de la democràcia: crisi econòmica i inestabilitat política. El seu període com a adults ja formats el passen pràcticament de forma completa en els trenta anys que van de l'assentament del règim democràtic a l'esclat de la crisi econòmica el 2007, que els agafa quan tot el col·lectiu ja té edat de jubilació.

4.1.2 Generació de la postguerra

Els nascuts entre 1940 i 1960 se socialitzen en un règim no democràtic, viuen la guerra civil a través de les vivències dels seus pares, no personalment, tot i que per a molts la guerra possiblement sigui un element palpable. La socialització durant la dictadura franquista en els primers anys els comporta una educació en la doctrina del nacionalcatolicisme.

El canvi del model econòmic, el *desarrollo*, agafa la majoria d'aquesta generació fora del mercat laboral, de manera que s'hi incorporen quan ja s'ha implementat el nou model econòmic. Aquesta generació serà la que es beneficiarà de la incipient societat de consum com a consumidors joves i madurs. Així, aquest grup és el que viurà en un primera persona la revolució del "sis-cents", amb tot el que comporta de llibertat de moviments i la consegüent liberalització de costums dels seixantes i setantes.

Aquesta generació també pateix les crisis econòmiques de 1973 i 1979 i l'aparició de l'atur. Tanmateix, la seva vida adulta segueix un procés de millora dels estàndards de vida, lligada a l'evolució econòmica dels anys vuitanta i noranta. Són la primera generació socialitzada majoritàriament en l'entorn urbà, tot i que una part important prové de l'àmbit rural, principalment de la resta d'Espanya, però a diferència dels seus

pares, arriben a Catalunya (i s'instal·len a l'entorn metropolità) quan encara són infants. Alguns ja neixen a Catalunya.

Aquest és el grup que protagonitza la transició a la democràcia, ja que hi arriben quan tenen entre divuit i trenta-set anys. També seran la generació central del canvi polític a Catalunya i a Espanya (primeres eleccions al Parlament i victòria socialista de 1982) i la que protagonitzarà el creixement econòmic dels trenta anys que van dels vuitanta a l'esclat de la bombolla immobiliària i la crisi econòmica de 2007. La crisi els agafa al tram final de la seva vida activa o a punt de jubilar-se.

4.1.3 Generació del *desarrollo*

Aquest col·lectiu el conformen les persones nascudes durant els quinze anys que van des del canvi de model productiu i l'obertura econòmica del règim franquista fins a la transició democràtica. Neixen en un període de creixement econòmic, de manera que són una generació curta en el temps però molt nombrosa, gràcies a la millora de la conjuntura econòmica. Són els *babyboomers*²⁶⁵.

Malgrat que visqui els primers anys sota el franquisme, no té una experiència conscient de la dictadura. La guerra civil ja no l'expliquen els pares sinó els avis, per tant és un record llunyà, tot i que potser present, però només com a relat.

Els membres d'aquesta generació neixen en una societat de consum "moderna", amb disponibilitat de productes²⁶⁶. Viuen com a nens l'accés al transport privat familiar, les vacances i la liberalització de costums, així com l'aparició i penetració de la televisió com a element quotidià²⁶⁷. Viuen de ple el procés de secularització de la societat i l'educació i la normalització lingüística a les escoles i van entrant progressivament a la

---

²⁶⁵ Aquest nom també és donat a la generació nascuda després de la Segona Guerra Mundial als Estats Units i a l'Europa occidental, en un context de millora econòmica.

²⁶⁶ La multiplicació constant de les games de productes a partir dels anys seixanta i els seus efectes en els individus és tractada per Lipovetsky: "*La felicidad paradójica*" Barcelona Anagrama 2007.

²⁶⁷ Televisió Espanyola inicia les seves emissions el 1956.

vida adulta durant la dècada dels vuitanta. Els últims d'aquesta generació en assolir la majoria d'edat ho fan als primers noranta (coincidint amb la celebració dels Jocs Olímpics a la ciutat de Barcelona).

Són una generació que viu la transició a la democràcia com a infants, per tant no hi participen activament. No guarden un record clar del franquisme i les seves primeres memòries polítiques són del pas de règim. Són la primera generació que accedeix a l'educació superior de forma majoritària, el que suposa (per efectes del seu nombre) la massificació de les universitats i la consegüent dificultat per accedir al mercat laboral. Una part important desenvolupa la vida laboral en el sector serveis.

També són els primers a experimentar el canvi de patrons respecte de la generació precedent: es casen més tard i tenen menys fills que els seus pares, en part pel fet d'allargar el període formatiu més enllà dels vint anys. També són la primera generació de fills de pares separats i divorciats.

Un dels elements distintius d'aquesta generació és la incorporació massiva de les dones als estudis superiors i al mercat laboral, que explica part del canvi de patrons pel que fa a l'edat del matrimoni i de la reproducció. En part pel retard en casar-se, aquesta generació és la protagonista del "boom" immobiliari de principis de segle (tenen entre vint-i-vuit i quaranta-dos anys el 2003) i, en conseqüència, són els principals perjudicats per la crisi econòmica de 2007, que els agafa en plena edat laboral.

4.1.4 Generació de la democràcia

El grup dels nascuts després de l'adveniment de la democràcia es caracteritza precisament per haver nascut en un règim de llibertats i haver crescut en un període de relativa estabilitat no només política sinó també social i econòmica. Possiblement aquest grup es tanqui amb la crisi econòmica de 2007, que donaria lloc a una nova generació.

Els membres de la generació de la democràcia s'haurien socialitzat en un context eminentment urbà, de societat de consum i de benestar, en un país plenament integrat en l'entorn europeu (la integració a la Comunitat Europea els agafa amb menys d'onze anys). La guerra civil i la dictadura ja els queda molt lluny. Són els nens dels Jocs Olímpics. Els membres més vells del col·lectiu arriben a la majoria d'edat a mitjans dels noranta, però no arriben a l'edat adulta fins a començaments del segle.

Pràcticament tots els membres d'aquesta generació han nascut a Catalunya, tot i que molts d'ells tenen els orígens familiars fora. Han assistit a escoles normalitzades i per tant són pràcticament bilingües. Molts d'ells tenen titulació superior. La crisi econòmica els sorprèn majoritàriament en període de formació (els més grans tenen trenta-dos anys).

Políticament, han viscut tota la seva vida en democràcia, experimentant com a infants les dècades d'estabilitat dels governs socialista i nacionalista a Espanya i Catalunya. Els més grans poden participar en el canvi de 2003-04 (nou govern a la Generalitat i derrota del PP). Possiblement siguin la base dels moviments de canvi profund de les estructures politicoelectorals engegades a partir de la crisi (procés independentista, moviment dels indignats, 15M...).

4.2 Magnitud de les generacions

Les dades dels padrons i els censos de població per edats de l'Institut d'Estadística de Catalunya permeten construir els grups generacionals seguint els períodes definits en l'apartat anterior. Per fer-ho, prèviament s'han hagut d'eliminar de les bases de dades els residents que no han nascut a Espanya, ja que un dels elements limitadors d'aquest treball és que només té en compte els electors que s'han socialitzat a Espanya, és a dir que han pogut viure en els contextos definits per les transformacions econòmiques i polítiques viscudes al llarg dels darrers vuitanta anys de vida espanyola.

Segons les dades del cens de 2011, el 34% dels residents a Catalunya nascuts a Espanya ho havien fet entre 1976 i 2008²⁶⁸. La generació de la democràcia era, doncs, la més nombrosa, amb més de dos milions de persones. Les generacions de la postguerra i del *desarrollo* sumen cadascuna un milió i mig de persones, al voltant d'una quarta part del total cadascuna. Finalment, la generació de la guerra civil, és a dir els nascuts abans de 1940, compta amb menys de vuit-cents mil integrants, el que suposa un 12% del total.

La importància numèrica de la generació de la democràcia radica en part en el fet que és una generació que abasta un període de trenta anys, per tant és una generació llarga, però també en el fet que els seus membres estan en una etapa vital on no acostumen a haver taxes de defunció significatives (entre els tres i els trenta-cinc anys). En canvi, la generació de la guerra civil és un grup en fase de disminució d'efectius (els més joves tenen setanta-un anys), i les generacions del mig tenen un abast temporal menor que la generació més jove.

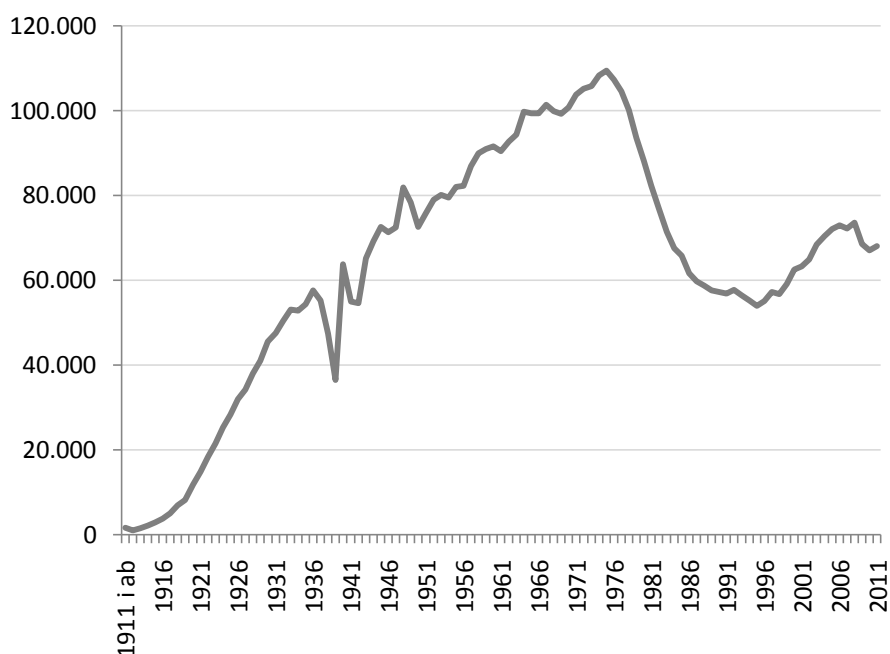
Sobre això cal tenir en compte que la generació del *desarrollo*, tot i abastar només quinze anys, té una representació numèrica important perquè coincideix amb el període de major increment de la natalitat (el "*baby boom*"), després del qual els efectius poblacionals cauen de forma molt evident.

---

²⁶⁸ L'any 2007 marca una nova fractura històrica, amb l'esclat de la crisi econòmica. En el cens de 2011, els nascuts després de 2008 representen el 4% del total.

Gràfic 9

Corba poblacional segons anys de naixement. Població amb nacionalitat espanyola

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Cens 2011

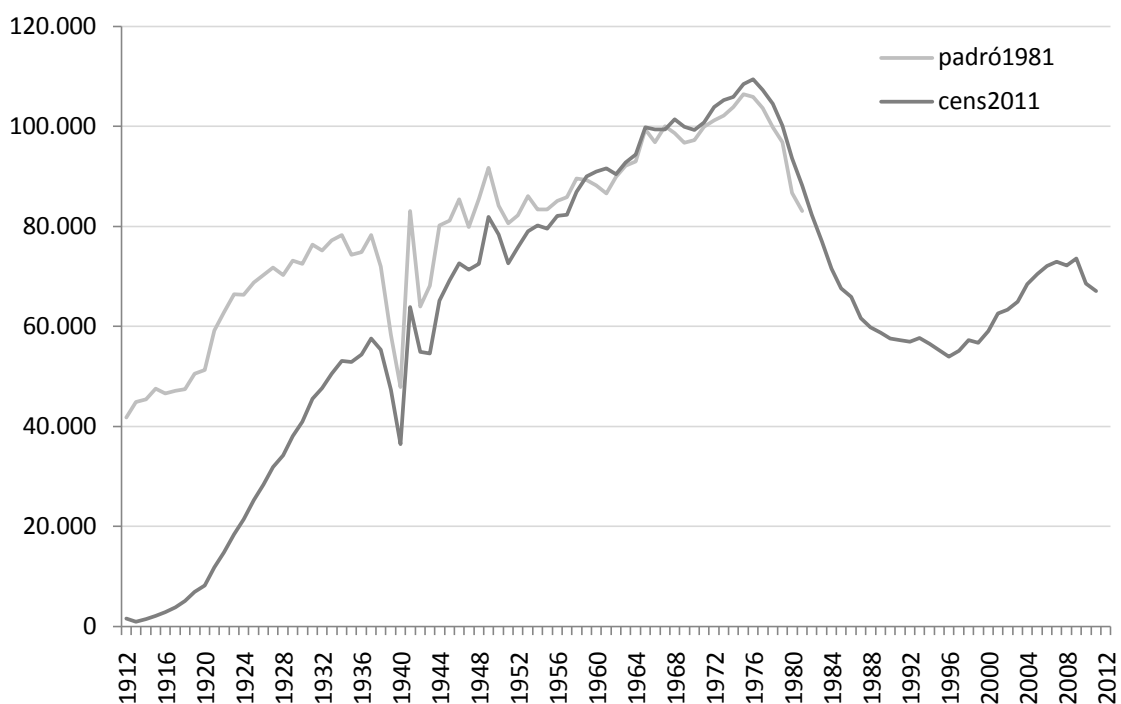
Aquestes dades, però, només retraten un moment concret de la societat catalana. L'interès de l'anàlisi generacional és el d'observar l'evolució del pes de les generacions al llarg d'un període de temps ample. Si es comparen les dades del cens de 2011 amb les del padró de 1981, quatre anys després de reiniciar-se la vida democràtica a Catalunya i només un any més tard de les primeres eleccions al Parlament recuperat, es veu l'important transformació del volum de les generacions.

El 1981, sobre una població total de menys de sis milions de persones, el grup més nombrós es corresponia amb els nascuts abans de 1940, és a dir la generació de la guerra civil. Aquesta suposava gairebé el 38% de tota la població de Catalunya, seguida de la generació de la postguerra, amb el 28%, i la del *desarrollo* amb el 24%. La generació de la democràcia, és dir la dels nascuts a partir de 1976, suposava aleshores prop del 10% del total²⁶⁹.

²⁶⁹ Els seus membres tenien com a molt deu anys.

Gràfic 10

Corbes poblacionals segons anys de naixement. Població amb nacionalitat espanyola

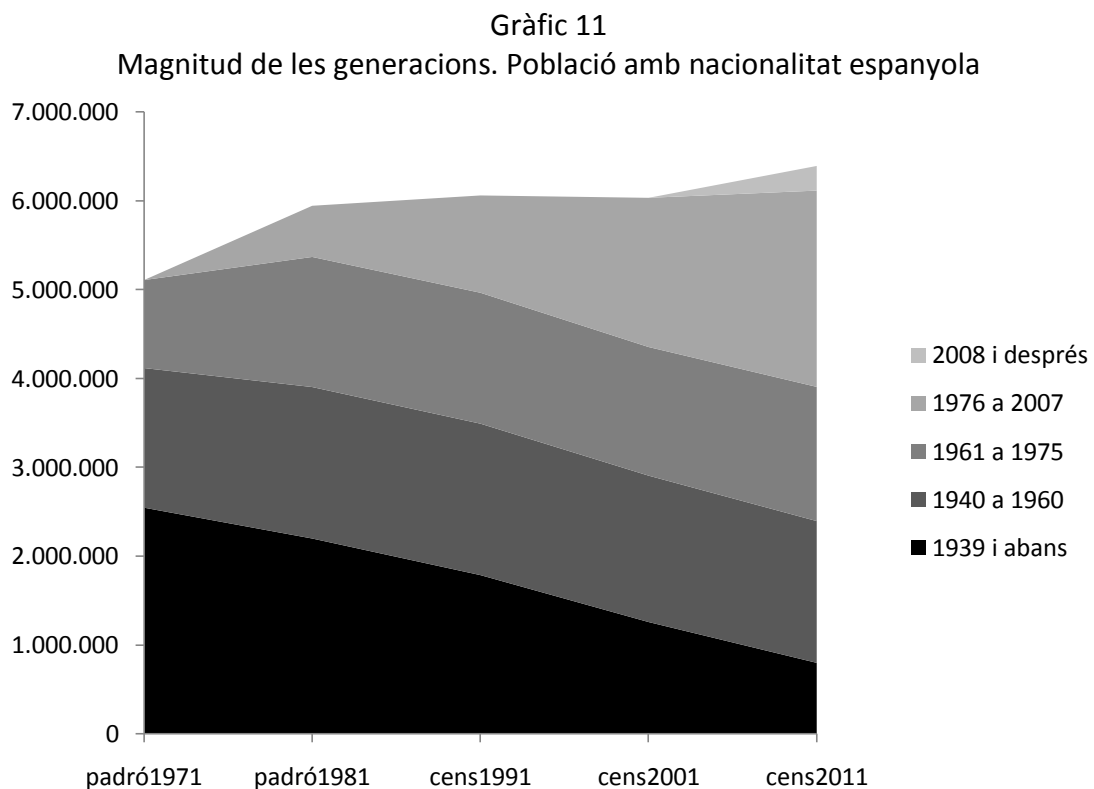

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró de 1981 i cens de 2011

La diferència entre la imatge de 1981 i la de trenta anys més tard pel que fa a les magnituds de les generacions es deu als processos de naixement i defunció ocorreguts en aquest lapse de temps i que són els principals motors del relleu generacional, és a dir de la suplantació en termes numèrics de les generacions més antigues per altres de noves. La comparació de les corbes segons l'any de naixement de la població per als anys 1981 i 2011 fa evident el fenomen. Així, s'observa com minva el gruix de les persones nascudes a la primera meitat del segle vint, i també s'observa com la diferència entre la corba de 1981 i de 2011 es va fent més estreta a mesura que s'avança en el temps, el que mostra de forma evident que la degradació per defunció és més forta en funció de la llunyania de l'any de naixement respecte del moment present. A l'altre extrem de les corbes s'observa com desapareix la línia del padró de 1981 justament en aquest any. D'aquesta manera, la corba que segueix, corresponent al cens de 2011, agrupa els naixements que hi ha hagut en els darrers trenta anys.

Entre defuncions i naixements, les parts centrals de les corbes, que corresponen aproximadament al període comprès entre 1960 i 1981, no mostren molta diferència. Això ve a explicar que en aquests segments encara no ha actuat de manera significativa el moviment natural de la població en forma de defuncions (principalment perquè els nascuts en aquest període tenen com a molt cinquanta-un anys el 2011).

El resultat del relleu generacional és la transformació del conjunt de la població catalana al llarg del temps. A principis de la represa democràtica, la generació de la guerra civil era de llarg la més nombrosa, mentre que ara només representa un 13% del total. En canvi, els nascuts amb la democràcia, que el 1981 eren un de cada deu, són ara el grup més nombrós.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró de 1981 i censos de 1991, 2001 i 2011

Ara bé, la importància de les generacions en un moment concret no és només numèrica, sinó que està relacionada amb l'edat dels seus membres en aquest moment determinat. Així, la capacitat que té una determinada generació per liderar, per exercir

el domini sobre el conjunt de la societat en un moment determinat de la història, no depèn només del seu gruix, sinó que també depèn de la seva posició en el cicle vital, és a dir de l'edat dels seus membres en aquest moment concret.

D'aquesta manera, en el període de transició democràtica i construcció del nou sistema polític, la generació més nombrosa era la de la guerra civil, com s'ha vist més amunt, però la generació de la postguerra, tot i ser menys nombrosa, estava en un moment vital (entre els divuit i els quaranta anys) que li va permetre ser la generació protagonista del canvi polític a Espanya i Catalunya. I aquesta és la generació que ha dominat l'escena política i social durant els vuitanta i noranta, perquè és el període que coincideix amb la seva etapa de maduresa.

La generació del *desarrollo*, en canvi, no participa de forma plenament activa durant el període de transició, però és la que viu la introducció del català a l'escola, perquè el moment (principis dels vuitanta) coincideix amb la seva etapa de formació. En canvi, aquesta és la generació "central" el 2011, malgrat que els seus efectius siguin menors que els de la generació de la democràcia. La diferència principal entre una i altra generació no és tant el nombre, com hem dit, com el moment vital en què es troba. El 2011 la generació del *desarrollo* està en plena maduresa (tenen entre trenta-cinc i cinquanta anys), mentre que la part principal de la generació següent encara no ha assolit aquest moment vital.

Ara bé, a diferència del que suposaven les concepcions decimonòniques sobre les generacions, no és possible establir una periodificació exacta de la vida universalment vàlida. No es pot determinar una edat exacta en la qual les persones arriben a la maduresa, entre d'altres coses perquè els cicles vitals s'han anat modificant al llarg del temps, en part per l'allargament de l'esperança de vida. I d'altra banda, tampoc no és possible establir una cadència fixa dels processos de canvi social. Seria plausible pensar, per exemple, que ens els períodes de canvi accelerat (la transició democràtica, la crisi actual) es produeixi un relleu també accelerat de les generacions dominants, de manera que accedeixin al domini generacions que encara no haurien "madurat" des d'una concepció fixa del cicle vital.

En aquest sentit és possible suposar (tot i que és arriscat) que el procés de la transició va comportar el relleu de la generació de la guerra civil per la generació de la postguerra en un moment que “teòricament” no tocaria, en el sentit que la generació de la postguerra va accedir a la posició de generació dominant abans del que “li pertocava”, per efecte del propi procés de transformació política i social que fou la transició a la democràcia.

Si això fos així, si hi haguessin etapes d'acceleració dels ritmes “naturals” de relleu generacional, podríem suposar (i només és un supòsit) que en l'etapa actual la generació de la democràcia està prenent el relleu de la del *desarrollo* abans del que se li suposaria segons el cicle vital. És només un apunt per deixar escrit que el predomini d'una generació no depèn només de la seva magnitud, ni tan sols d'una idea fixa del cicle vital, sinó que pot dependre també de fenòmens conjunturals d'acceleració en el ritme de reemplaçament generacional.

4.3 Les generacions en el cens electoral via enquesta

En aquest apartat i en el següent s'utilitzaran les dades extretes de la sèrie de sondeigs anuals de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS), ja que proporciona una visió històrica sobre un període de vint-i-cinc anys, que permet observar les evolucions tant dels aspectes demogràfics com de variables lligades a les actituds i valors polítics.

Així doncs, en el sondeig ICPS de 1991, els nascuts abans de 1940 representen el 38% del total del cens electoral, mentre que la generació de la democràcia encara no ha entrat al cens (els més grans tot just tenen divuit anys). Vint-i-tres anys més tard, el 2014, els primers només són el 10% de tot el cens, mentre que els segons han passat a representar el 31%. La "part central" (nascuts entre 1940 i 1975) es manté: és el 62% de tot el cens el 1991 i el 59% vint-i-tres anys després. Ara bé, el pes dels nascuts entre 1941 i 1960 baixa al llarg del període, mentre que el dels nascuts entre 1961 i 1975 puja.

Taula 10
Percentatge d'entrevistats segons pertinença generacional

	1991	2015 ²⁷⁰	
1939 o abans	36,2	9,5	-26,7
1940 a 1960	37,9	32,2	-5,7
1961 a 1975	25,9	27,6	+1,7
1976 i després		30,7	+30,7
Total	100,0	100,0	

Font: sondeigs anuals ICPS 1991 i 2015

El dibuix de l'electorat a l'inici i al final del període estudiat és molt diferent. El 1991, els nascuts abans de 1960 representen gairebé tres quartes parts de l'electorat, la meitat conformada per la generació que va viure la guerra civil i l'altra pels nascuts durant la primera etapa del franquisme. El 2014, en canvi, els nascuts després de 1960

²⁷⁰ S'han eliminat els entrevistats que no tenen la nacionalitat espanyola (n=149).

representen el gruix del cens, ja que en són prop del 60%, mentre que les generacions anteriors han perdut pes, sobretot els nascuts abans de 1940.

Aquest canvi en l'electorat en relació a la cohort de naixement no és només important a nivell numèric, o no és aquest l'aspecte que més interessa. Si fos certa la idea de les generacions, que defensa que el període de naixement marca un perfil determinat en el grup humà que el comparteix i el diferencia dels altres, el canvi en la composició de l'electorat català, el relleu que s'hi ha experimentat a llarg dels darrers vint-i-cinc anys, hauria de tenir un impacte no només quantitatiu sinó també qualitatiu, ja que cada generació ha crescut i s'ha socialitzat en un entorn significativament diferent, que l'ha impactat d'una manera concreta, imprimint en cada cohort un perfil propi diferenciat dels perfils de les altres generacions.

El càlcul del pes dels diferents grups generacionals no té en compte els entrevistats que no tenen nacionalitat espanyola. Aquest segment no afecta excessivament les mostres dels anys noranta i primers dos mil, però té una influència important en els sondeigs posteriors. Hi ha dues raons per excloure aquests individus de l'anàlisi. En primer lloc una d'òbvia, i és que la major part d'aquests no tenen dret a sufragi, de manera que no té sentit considerar-los en un treball sobre comportament electoral.

La segona raó té a veure precisament amb les vivències que donen lloc als perfils generacionals, i és que aquestes només afecten, com s'ha assenyalat en el capítol sobre el concepte de generacions que es fa servir aquí, als que les viuen. Així, els individus que no vivien a Catalunya no han pogut rebre l'impacte dels diferents períodes de canvis històrics que s'han assenyalat com a elements constitutius dels grups generacionals, de manera que no es poden adscriure a cap de les generacions definides, malgrat que hagin nascut en el mateix període. És per això que aquests individus no han estat considerats a l'hora de realitzar l'anàlisi.

4.4. Perfil sociodemogràfic de les generacions

El concepte de generació no és un element que viu aïllat de la societat, sinó que en forma part, n'és un element més, en constant interacció amb altres elements. De fet, quan es parla de les diferències generacionals s'està parlant de les diferències dels elements que identifiquen els individus en funció del període en què aquests individus han nascut i s'han socialitzat. De manera que si s'accepta, com es fa aquí, que el fet d'haver nascut en diferents períodes fa que els individus tinguin uns perfils significativament diferents, s'està acceptant en el fons que els elements que conformen la personalitat individual dels electors varien en funció de la generació a la qual pertanyen.

Si les societats no evolucionessin, la diferenciació de les generacions no tindria sentit. És precisament l'evolució del context social, és a dir la diferència de l'entorn en què se socialitzen les persones en funció del temps, el que "crea" les generacions, és a dir el que dona uns perfils diferenciats als individus en funció del període en el qual han nascut. Així, una manera de percebre les diferents generacions és a través de l'observació de diferències en els perfils sociodemogràfics, que són proves de l'evolució del context en el qual els individus s'han socialitzat (els estrats "geològics" que conformen la societat). Aquestes diferències són alhora expressió de la generació i explicació d'aquesta, ja que serveixen per detectar les generacions al temps que expliquen les diferències entre aquestes.

En el cas català hi ha diferents elements que poden perfilar els grups generacionals com a grups diferenciats: el lloc de naixement i l'origen familiar, el coneixement de la llengua catalana i el nivell acadèmic. Hi hauria un últim element, que seria la situació laboral, però aquesta és una variable problemàtica. En primer lloc, perquè depèn de l'edat de l'individu. En segon lloc, perquè és una variable condicionada pel context (en funció dels períodes de creixement o de crisi econòmica). I en tercer lloc perquè s'acostuma a operacionalitzar de manera molt sintètica, el que no permet observar els canvis de la mateixa variable en una sèrie llarga de temps. Tanmateix, s'ha tingut en compte per la seva importància com a indicador del canvi social.

4.4.1 Lloc de naixement / origen familiar

El lloc de naixement és un element important a l'hora de definir les generacions a Catalunya, ja que l'arribada de persones nascudes fora (principalment de la resta d'Espanya) és un fenomen episòdic, i per tant té una forta relació amb el temps. En termes generals, i només tenint en compte els últims seixanta anys, el gruix més important de catalans nascuts a la resta d'Espanya arriba a Catalunya a les dècades dels seixanta i setanta del segle passat. Amb posterioritat a aquest període hi ha immigració, però la seva magnitud és molt inferior a la d'aquests vint anys²⁷¹. Així doncs, el lloc de naixement és un element que es relaciona amb la pertinença generacional.

Ara bé, precisament per aquesta característica temporal de l'origen geogràfic de la població, el lloc de naixement no és una variable prou acurada per definir el perfil dels electors catalans, ja que la distinció entre els nascuts a Catalunya i els nascuts fora només és vàlida per a les cohorts de més edat, precisament aquelles que van arribar a les dècades dels seixanta i setanta. Els electors nascuts posteriorment (sobretot, la generació de la democràcia) ho han fet pràcticament tots a Catalunya. Tanmateix, la desaparició de la distinció en funció del lloc de naixement iguala de manera tramposa els electors catalans, perquè malgrat que hagin nascut tots aquí, els seus orígens familiars no són iguals, ja que molts d'ells tenen progenitors nascuts fora de Catalunya, i aquest és un element definitori del seu perfil social (i que possiblement influeixi en elements tan importants com la llengua familiar o l'àmbit de residència).

Així doncs, una variable més acurada és l'origen familiar, que té en compte no només el lloc de naixement dels individus sinó també el lloc de naixement dels seus progenitors. D'aquesta manera, es pot dividir els electors en funció de si han nascut a Catalunya o fora de Catalunya i si els seus progenitors (tots dos o només un) han nascut també a Catalunya o a la resta d'Espanya. Una distinció d'aquest tipus té un

---

²⁷¹ En aquesta recerca no es tenen en compte els individus que no disposen de nacionalitat espanyola, per dos motius. El primer és que la majoria no té dret a vot, i el segon és que no s'han socialitzat en els períodes que es fan servir per designar la pertinença generacional.

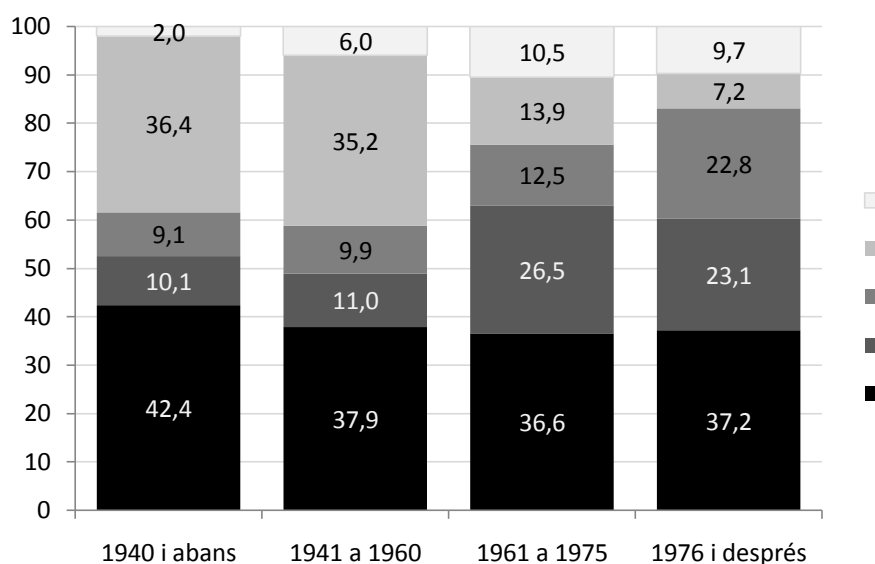
punt de simplificació, ja que no es tenen en compte situacions “rars”, com ara els electors nascuts fora de Catalunya de pares nascuts a Catalunya, però els percentatges d’aquesta mena de casos són molt petits.

Un altre element a considerar són els electors els pares dels quals han nascut a l’estranger. Actualment aquesta tipologia d’electors no és molt nombrosa, però tendirà a créixer en el futur i caldrà tenir-la en compte de cara a revisions posteriors del treball. De la mateixa manera que caldrà pensar en una solució per detectar els fills dels fills dels nascuts a la resta d’Espanya arribats entre 1960 i 1980, un grup nombrós, molts dels quals ja comencen a incorporar-se al cens, i dels que seria interessant veure si mantenen característiques pròpies dels seus pares o avis.

Tenint totes aquestes limitacions en compte, la distinció en funció del lloc de naixement i el lloc de naixement dels progenitors, i considerant només els individus amb dret a vot, inclou el 92% dels casos registrats en el sondeig de l’ICPS de 2014. Per tant, sembla una variable útil per diferenciar els electors.

Tal i com es preveia, sembla clar que existeix una relació entre l’origen familiar i les generacions, el que posa en evidència el caràcter episòdic del fenomen immigratori. Així, entre els membres de les dues generacions més antigues, més del 70% han nascut a Catalunya de progenitors que també hi han nascut i individus nascuts a la resta d’Espanya, igual que els seus progenitors. Aquest últim grup, però, és molt menys present a les generacions del *desarrollo* i de la democràcia. No obstant, en aquestes generacions creix el percentatge d’individus nascuts a Catalunya però amb un progenitor o tots dos nascuts a la resta d’Espanya (el 39% entre la generació del *desarrollo* i gairebé el 46% entre la generació de la democràcia).

Gràfic 12
 Origen familiar dels electors segons pertinença generacional

Font: sondeig anual ICPS 2014

Sembla evident, doncs, que hi ha una diferència clara entre les dues generacions més antigues i les dues més noves pel que fa a l'origen familiar. A les primeres s'observa una major prevalença d'individus que han nascut al mateix indret que els seus pares, mentre que a les dues segones hi ha una major presència d'individus amb orígens diferents als dels seus pares. Aquest element podria ser encara més fort si es considerés una generació anterior de progenitors en aquells que són nascuts a Catalunya de pares que també hi han nascut, ja que molt possiblement en aquest grup s'hi trobaria un segment important de néts de persones nascudes a la resta d'Espanya (un grup malauradament indetectable amb les dades de què disposem actualment).

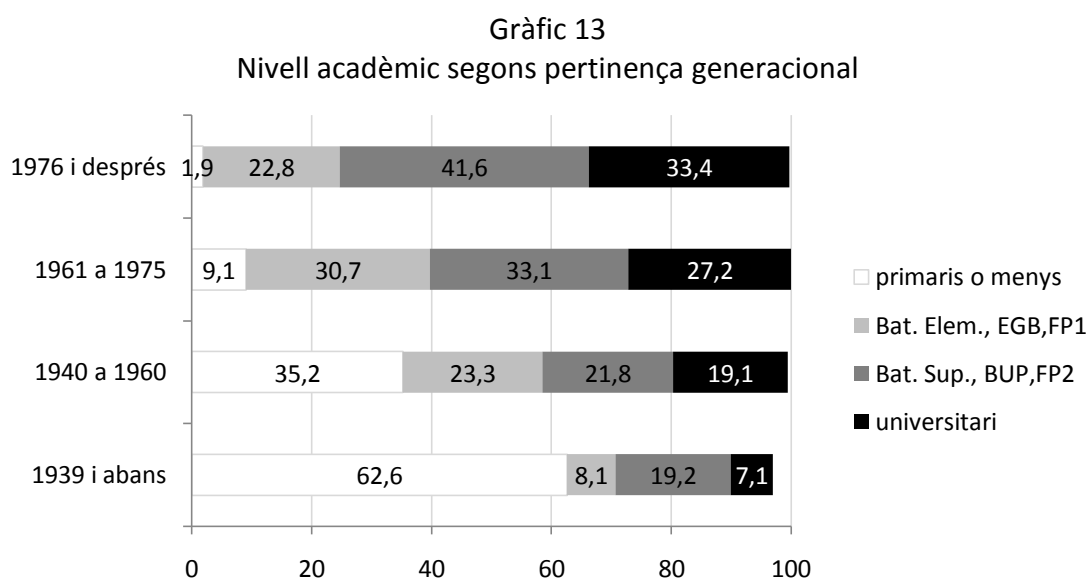
En aquestes dues generacions es percep una clara disminució del grup d'individus nascuts a la resta d'Espanya, respecte de les dues generacions antigues. Aquesta dada és un clar reflex del fenomen immigratori, circumscrit majoritàriament als anys seixanta i setanta.

També és interessant assenyalar la major presència d'individus adscrits al grup d'"altres" en les dues generacions més joves, el que afermaria encara més la complexitat d'origens d'aquests dos col·lectius, comparats amb els dos anteriors.

4.4.2 Nivell acadèmic

El nivell acadèmic és de les variables socials més relacionades amb el temps històric. L'evolució social i econòmica de Catalunya té un fortíssim correlat amb el nivell acadèmic, de manera que ha quedat impresa en les diferents generacions, conformant un dels elements definitoris dels seus perfils particulars. Les dades mostren de forma clara la sedimentació d'aquest augment dels nivells acadèmics, produïda en els darrers cinquanta anys en les successives generacions.

Així, entre els nascuts abans de 1940, la majoria té estudis primaris o menys, i s'aprecia un percentatge significatiu d'individus que declara no haver anat mai a l'escola (17%). En aquesta generació els titulats universitaris de grau superior només representen l'1% del total.

Font: sondeig anual ICPS 2014

A l'altre extrem, una tercera part dels individus que pertanyen a la generació de la democràcia declaren tenir una titulació superior. Aquesta dada és més interessant encara si considerem que una part d'aquest grup té menys de vint-i-cinc anys, i per tant pot no declarar tenir titulació universitària no perquè no l'hagi assolit sinó perquè no té edat suficient per haver-la assolit.

En conjunt, s'observa una progressió ascendent en el nivell acadèmic en cada generació, de manera que s'aprecia una diferència molt significativa pel que fa a aquesta variable entre les diferents cohorts. Aquest element té una clara correlació amb alguns dels valors observats en el capítol següent, i molt probablement tingui un influx significatiu sobre les variables de tipus electoral, ja que el nivell acadèmic és un element principal en l'explicació del comportament electoral²⁷².

En el cas català (i espanyol), però, el nivell acadèmic és una mostra del pas del temps, al mateix temps que un indicador de la millora del benestar social. Així, quan s'observa l'evolució del nivell acadèmic s'està observant alhora una variable social i una variable temporal. És temps congelat. L'evidència de la sedimentació d'estrats en la societat catalana.

L'augment del nivell acadèmic mostra un clar efecte de gènere, ja que la millora és més acusada entre les dones que entre els homes, principalment perquè elles partien d'un nivell més baix. Així, si es comparen les generacions de la guerra civil i la del *desarrollo*²⁷³, i s'observen els percentatges d'aquells que tenen estudis primaris o menys i aquells que tenen una titulació universitària, es conclou que els canvis són més forts entre les dones que entre els homes. Entre les primeres, les que tenen titulació universitària passen del 3 al 32% entre la generació de la guerra civil i la del *desarrollo*. El salt entre els homes també és fort, però menor que l'experimentat per les dones (passen de l'11 al 26%).

---

²⁷² Anduiza, Eva i Bosch, Agustí: *Comportamiento político y electoral* Barcelona Ariel, 2004

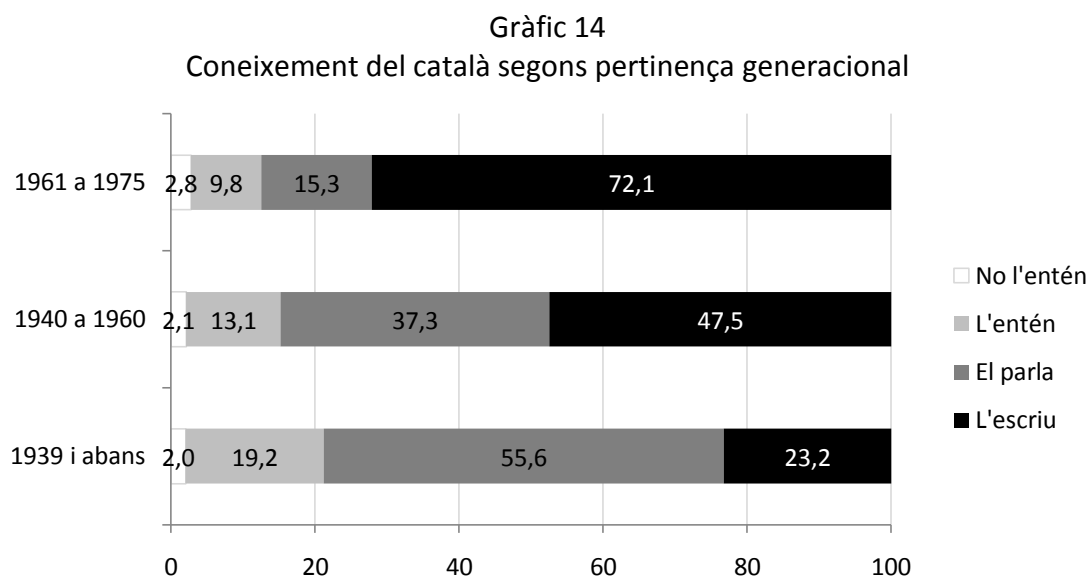
²⁷³ No es compara la generació de la democràcia perquè una part dels seus integrants encara estan en edat de formació.

A més, no només és més fort el creixement de la població amb titulació universitària entre les dones, sinó que en les generacions més noves, el percentatge d'universitaris és més alt entre les dones que entre els homes.

4.4.3 Coneixement del català

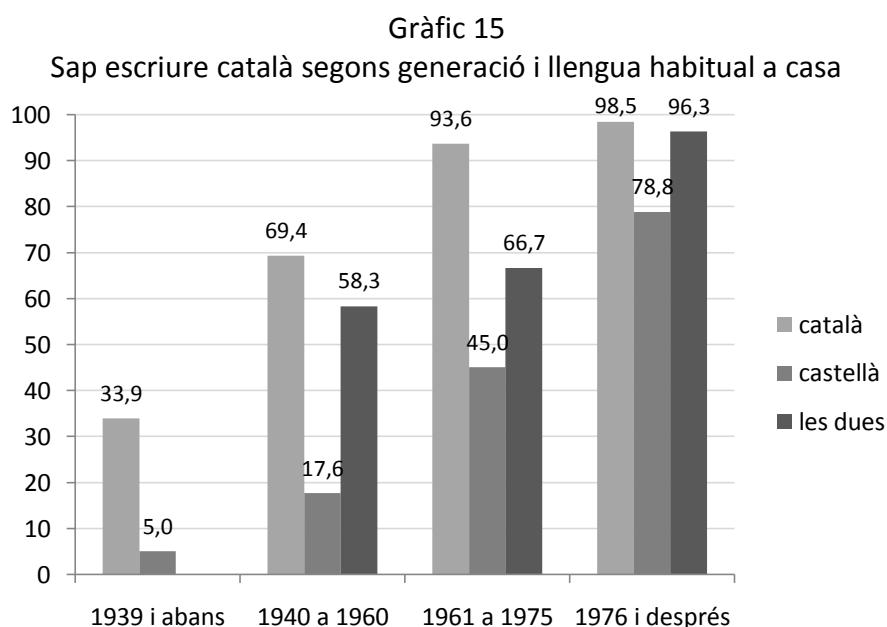
La immersió lingüística a l'escola és, juntament amb la millora del nivell acadèmic, una de les variables que més defineix els perfils diferents de les generacions catalanes. Si s'observen les dades generals, la capacitat d'escriure en català creix de manera sostinguda entre les successives generacions, a un ritme de prop del 20%. Això vol dir que mentre entre els nascuts abans de 1940 només el 25% declara saber escriure en català, entre els membres de la generació de la democràcia en són prop del 90%.

Font: sondeig anual ICPS 2014

Aquest és un element que no s'explica per les diferències lingüístiques entre les generacions ni per l'augment del nivell acadèmic, malgrat que el domini del català escrit està relacionat amb l'accés als estudis. Per damunt de tot, aquesta variable està relacionada amb el temps, ja que és l'expressió de la implantació de la llengua catalana a l'ensenyament obligatori. Així doncs és un factor diferenciador entre les generacions, per damunt d'elements idiomàtics.

Això es fa evident quan es compara el coneixement del català en funció de la llengua habitual que es parla a casa. Tant entre els catalanoparlants com entre els castellanoparlants s'aprecia un increment sostingut de la capacitat d'escriure en català a mesura que passen les generacions. Amb dues diferències. L'una, el punt de partida, ja que la capacitat d'escriure en català és superior entre els catalanoparlants. L'altra diferència és en el període de creixement. Entre els catalanoparlants el salt més important es produeix entre la generació de la guerra civil i la de la postguerra, mentre que entre els castellanoparlants el salt més fort es produeix entre la generació de la postguerra i la del *desarrollo*. No són evidents els factors que expliquen aquesta diferència. Es podria suposar que l'increment en l'escriptura en català entre els catalanoparlants té un origen més informal (literatura, aprenentatge no reglat), mentre que entre els castellanoparlants podria deure's a la introducció del català com a llengua vehicular a l'escola a partir dels vuitanta. El problema és que no s'està mesurant població en edat escolar, de manera que l'aprenentatge escrit del català pot haver-se donat posteriorment a l'etapa escolar dels individus.

Font: sondeig anual ICPS 2014

En qualsevol cas, sembla evident que hi ha una clara diferència entre generacions pel que fa a la capacitat d'expressar-se en llengua catalana, que té a veure amb

l'escolarització i amb la normalització del català, i que podria tenir un reflex en les habilitats socials dels individus. Així, sobretot els nascuts en democràcia tindrien una capacitat major de desenvolupar-se en un context completament bilingüe, respecte de les generacions anteriors. A més, el domini de la llengua catalana pot tenir efectes en relació al marc polític, ja que en part aquest es desenvolupa en llengua catalana (sobretot pel que fa al marc autonòmic) i també podria provocar una major proximitat vers a partits polítics d'ideologia catalanista o nacionalista catalana.

4.4.4 Situació laboral

Com s'ha comentat més amunt, aquesta variable té problemes quan es volen comparar diferents generacions, per diversos motius. El primer és la seva estreta relació amb el cicle vital dels individus, el segon és la dependència del context econòmic (sobretot pel que fa als percentatges d'aturats) i el tercer és la simplificació que s'acostuma a fer per tal d'operacionalitzar-la. D'aquests tres problemes és possible solucionar el primer, que és el més important. De manera que, tenint en compte les diferències de conjuntura econòmica, i considerant les dades disponibles en la sèrie de sondeigs ICPS, s'ha comparat la situació laboral dels entrevistats en dos sondeigs allunyats vint anys l'un de l'altre. Això permet comparar les generacions "centrals", és a dir, aquelles situades en un moment del cicle vital en què ja han abandonat l'edat formativa i encara no estan en edat de jubilació.

D'aquesta manera s'ha comparat la situació laboral de la generació de la guerra civil el 1994 amb la mateixa variable per la generació de la postguerra vint anys més tard, de manera que comparem grups d'edat similars²⁷⁴. I així mateix es compara la situació laboral de la generació de la postguerra el 1994, quan els seus membres tenen entre trenta-quatre i cinquanta-tres anys, amb la del *desarrollo* el 2014, quan aquests tenen entre trenta-nou i cinquanta-tres anys.

---

²⁷⁴ Encara que no iguals, ja que la generació de la guerra civil el 1994 inclou tots els individus de cinquanta-quatre anys i més, mentre que la generació de la postguerra el 2014 inclou els individus compresos entre els cinquanta-quatre i els setanta-tres. Això ha d'afectar al percentatge de jubilats, que serà major entre els primers.

Taula 12
Situació laboral segons pertinença generacional

	1994	2014		1994	2014	
	1939 o	1940 a		1940 a	1961 a	
	abans	1960		1960	1975	
Treballa	16,6	24,9	+8,3	59,5	76,7	+17,2
Mestressa de casa	36,6	10,6	-26,0	27,7	4,5	-23,2
Jubilat/Pensionista	42,9	57,4	+14,5	2,3	3,5	+1,2
Aturat	3,9	6,7	+2,8	10,2	15,3	+5,2

Font: sondeigs anuals ICPS 1994 i 2014

En ambdós casos s'observa un fenomen similar: l'afebliment del contingent de mestresses de casa, és a dir de les persones que tenen com a ocupació principal el treball domèstic no remunerat. Aquest afebliment repercuteix en els altres grups, tant en els jubilats en la generació de la postguerra, com en els treballadors en la generació del *desarrollo*.

Si es realitza la mateixa operació segmentant les mostres en funció del gènere, s'obté una radiografia clara. La transformació de la situació laboral entre generacions afecta sobretot les dones, mentre que els homes mantenen un perfil força similar. Les diferències entre aquests són mínimes, tant entre les dues generacions més antigues com entre la de la postguerra i el *desarrollo*.

Entre les dones, en canvi, s'aprecia un canvi profund, tant en la primera com en la segona parella de generacions. Així, mentre que les dones de la guerra civil són majoritàriament mestresses de casa quan tenen cinquanta-tres anys o més, entre les de la postguerra aquest col·lectiu no arriba ni al 20% a la mateixa edat. És possible que en aquest cas les diferències s'expliquin per algun element cultural, en el sentit que les primeres es defineixin com a mestresses de casa malgrat siguin pensionistes, mentre que les altres no ho fan. De manera que la diferència que s'observa no seria del tot

certa, ja que una part de les jubilades de la generació de postguerra han estat mestresses de casa anteriorment.

Tanmateix, la comparació entre generacions en edat laboral (entre els trenta i escaig i els cinquanta-tres) sí que mostra un canvi evident. Entre la generació de postguerra més de la meitat de les dones es declaren mestresses de casa, mentre que aquest grup cau en picat entre les dones de la generació del *desarrollo*. En contrapartida, augmenta de forma important el percentatge de dones que diuen treballar entre una generació i l'altra (fins a més del 70% entre les dones de la generació més jove).

Aquestes dades posen de manifest el canvi profund que hi ha hagut entre les dones pel que fa a la seva situació laboral i demostra com la generació del *desarrollo* viu l'entrada massiva de la dona al mercat laboral, un element que diferencia profundament aquesta generació de les anteriors.

Taula 13
Situació laboral segons pertinença generacional i gènere

		1994			2014		
		1939 o abans	1940 a 1960		1940 a 1960	1961 a 1975	
<u>Homes</u>	Treballa	27,7	30,6	3,0	84,6	82,0	-2,6
	Jubilat/Pensionista	64,4	59,2	-5,2	4,1	3,6	-0,5
	Aturat	8,0	8,8	0,9	11,3	14,4	3,1
<u>Dones</u>	Treballa	7,5	20,3	12,8	34,8	71,6	36,8
	Mestressa de casa	67,0	19,2	-47,7	55,1	8,8	-46,3
	Jubilat/Pensionista	25,1	55,5	30,4	0,5	3,4	2,9
	Aturat	0,4	4,9	4,5	9,1	16,2	7,1

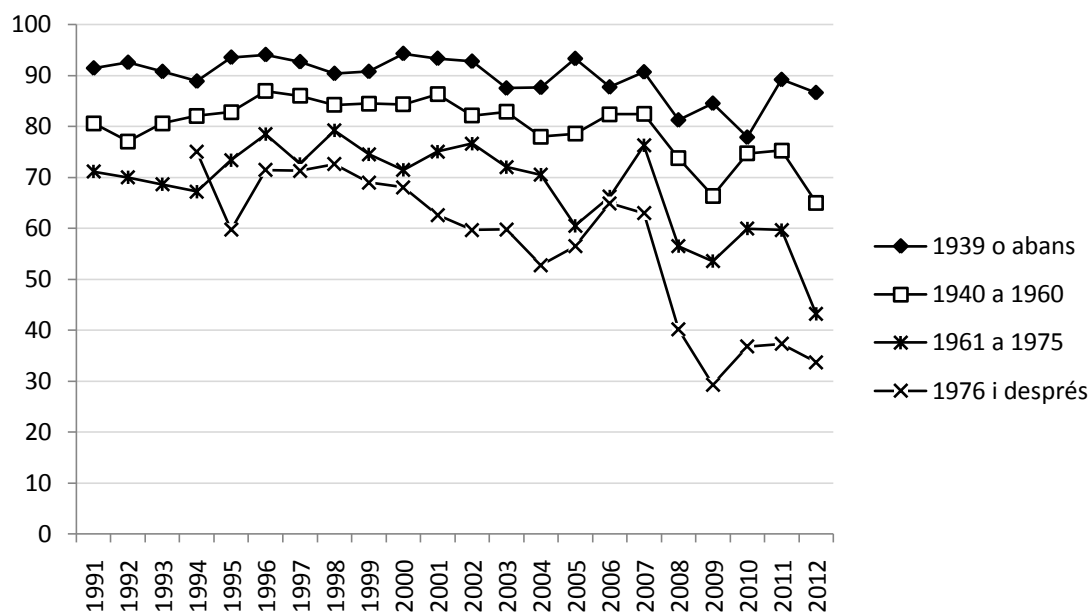
Font: sondeigs anuals ICPS 1994 i 2014

4.4.5 Sentiment religiós

La pertinença a una religió en el cas dels electors catalans és un element estretament lligat a l'edat, ja que l'adscripció a la confessió catòlica (ja sigui com a practicant habitual dels seus ritus o en la vessant de "catòlic no practicant") és més estesa entre les generacions més antigues. Catalunya, com Espanya en el seu conjunt, ha viscut un procés accelerat de secularització en els darrers quaranta anys, lligat amb l'evolució dels costums arran de la liberalització econòmica i posteriorment amb la transició política. Així, el sentiment religiós també és una variable social que mesura el temps, ja que en el fons detecta aquest procés d'afebliment de l'adscripció al catolicisme dels electors.

Així doncs, aquest element mostra un clar biaix generacional. La professió de la religió catòlica és més elevada en la generació de la guerra civil i va disminuint de manera progressiva a mesura que es passa de generació en generació. Així, mentre que els catòlics representen el 86% en la generació de la guerra civil, només són el 65% de la postguerra, el 43% del *desarrollo* i el 34% en la generació de la democràcia.

Gràfic 16
Sentiment religiós catòlic²⁷⁵ segons pertinença generacional

Font: Sondeigs anuals ICPS 1991-2012²⁷⁶

²⁷⁵ Fins el sondeig de 2007, és el resultat de sumar les mencions de “catòlic practicant” i “catòlic no practicant”

²⁷⁶ En els sondeigs corresponents als anys 2013, 2014 i 2015 no s’ha realitzat la pregunta sobre sentiment religiós

4.5 Valors polítics

La socialització en contextos històrics diferents (la pertinença a una generació determinada, en definitiva) no només pot implicar un perfil diferent pel que fa a les variables de tipus social, sinó també unes actituds diferents envers els elements principals de la política, com ara l'interès pels temes polítics, la confiança o proximitat a les institucions polítiques o la satisfacció amb el règim polític.

En el cas concret de les generacions catalanes, es podria suposar que els individus socialitzats en un context no democràtic expressarien opinions de menor proximitat i simpatia a les institucions democràtiques²⁷⁷, mentre que les persones socialitzades en un context democràtic haurien d'expressar opinions diferents.

Evidentment, les actituds no només estan relacionades amb l'adscripció a una generació determinada, sinó també a aquelles variables socials connectades amb el relleu generacional. Com s'ha vist, els individus pertanyents a les generacions més noves no només s'han socialitzat en un context democràtic sinó que, en general, tenen un nivell acadèmic més elevat que els seus predecessors. La conjuntura d'elements de perfil sociodemogràfic i actitudinals ens hauria de permetre definir un perfil determinat per a cada generació, que al final influiria sobre el comportament polític i electoral d'aquests individus enquadrats en generacions, que és a la fi l'objectiu d'aquest treball.

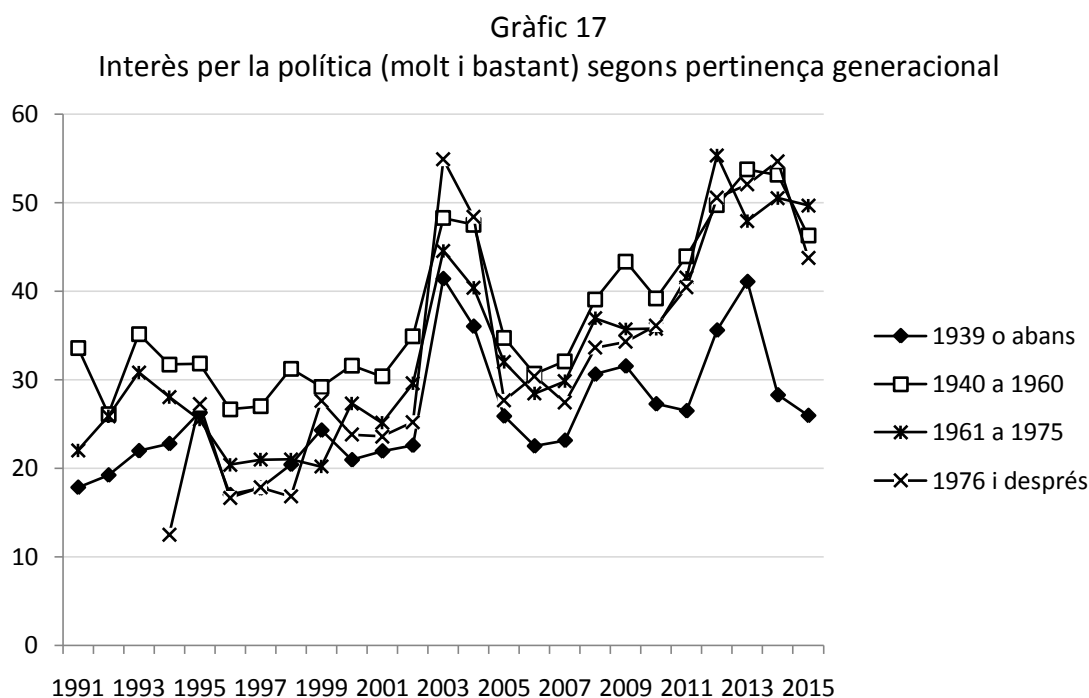
---

²⁷⁷ Maravall: *"La política de la transición"* op. cit.

4.5.1 Interès per la política i discussió sobre política

L'interès per la política és un dels elements primigenis en la confecció de la cultura política. Històricament, en el context espanyol, l'interès per la política ha estat moderat en comparació amb les societats de l'entorn²⁷⁸, fruit de les vicissituds històriques d'Espanya en l'últim segle. Aquestes vicissituds haurien quedat impreses (sedimentades) en les generacions, de manera que s'hauria d'observar una clara diferència entre la generació de la guerra civil i les posteriors. Els membres de la primera destaquen significativament com la generació amb menys interès per la política, molt per sota dels membres de les tres generacions més noves. Segons les dades del sondeig ICPS de 2015, el 73% dels nascuts abans de 1940 diu tenir poc o gens interès per la política, mentre que el gruix majoritari de les generacions posteriors se situa en el "bastant" interès (al voltant del 40%).

Font: sondeigs anuals ICPS 1991-2015

²⁷⁸ Torcal, citat a Galais: "Edad, cohortes o periodo" op. cit.

La diferència entre els individus pertanyents a la generació més vella i els de les tres més noves no sembla poder-se atribuir al nivell acadèmic, ja que d'aquestes tres generacions més joves, la que mostra un major grau d'interès en la política és la de la postguerra, per damunt dels nascuts en el *desarrollo* o en democràcia, que són cohorts amb un major nivell acadèmic.

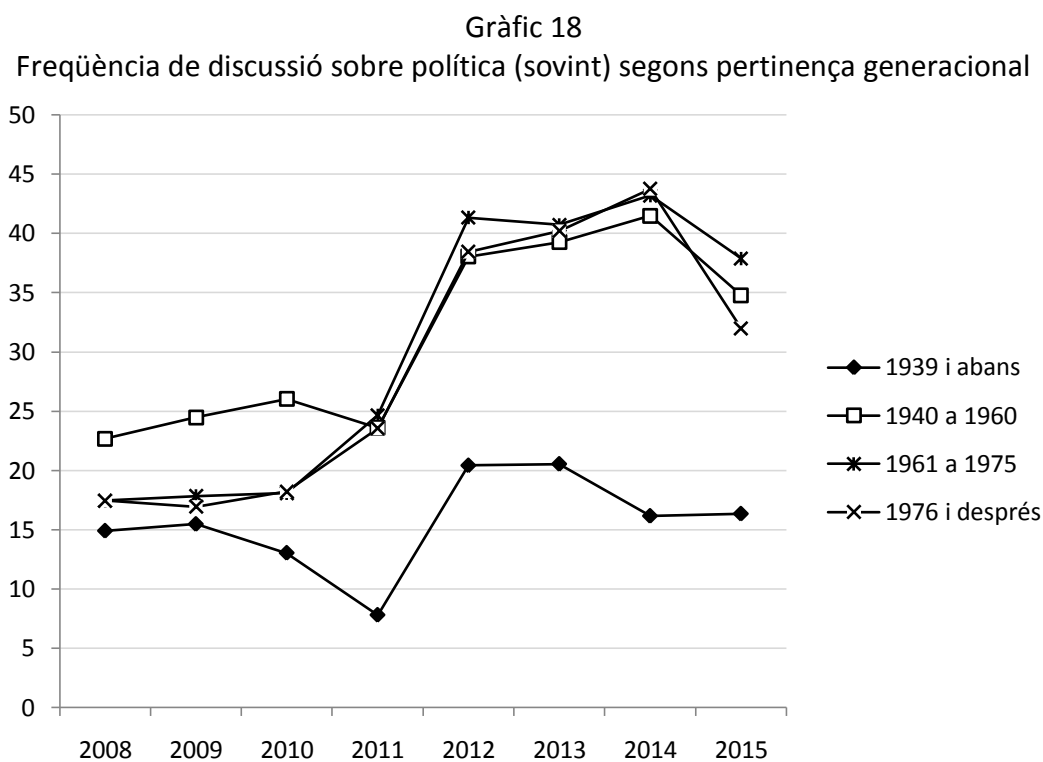
La diferència entre generacions tampoc sembla poder-se atribuir a un factor d'edat, ja que la generació de la guerra civil és la que menys interès per la política mostra en tota la sèrie històrica de sondeigs ICPS (només superada per la generació de la democràcia en els primers sondeigs en què apareix, als anys noranta), mentre que la generació de la postguerra ha estat tradicionalment la que més interès mostra, fins i tot quan ha assolit la mateixa edat que la generació precedent.

Finalment, hi ha un evident efecte període en dos moments de la sèrie històrica, que semblen respondre a conjuntures de tipus polític, sobretot en el primer període, que comprèn els anys 2003 i 2004, coincidint amb el final de la segona legislatura d'Aznar i el començament de la primera legislatura del govern socialista de Rodríguez Zapatero. L'altre moment es produeix a partir de 2008, i segueix fins a 2014. Les causes d'aquesta evolució no són evidents, però podrien molt bé estar relacionades amb l'eclosió del debat sobre la regeneració democràtica, iniciat arran de la crisi econòmica de 2008 i que tindria la seva plasmació en el moviment del 15M i en l'eclosió electoral de *Podemos* a partir de 2014. Queda per veure, tanmateix, si l'evolució observada obeeix a un efecte de la conjuntura o a un canvi profund en el tradicionalment alt desinterès de l'electorat català envers la política.

En ambdós períodes, tanmateix, els membres de les dues generacions més joves, la del *desarrollo* i la de la democràcia, mostren una variació en l'interès per la política significativament més alt que els de les dues generacions més antigues, tant en la fase d'augment de l'interès com en la fase de descens posterior (pel que fa als anys 2003-04). Aquest element no podria explicar-se des del punt de vista de cicle vital, ja que els salts no es produeixen en el mateix moment de vida de les generacions.

En resum, els membres de la generació de la guerra civil i la de la postguerra són els que marquen els mínims i els màxims d'interès per la política en les conjuntures "ordinàries", mentre que els de les dues generacions més joves se situen en un terme mig. Ara bé, en conjuntures extraordinàries, l'interès per la política d'aquestes dues generacions creix fins a superar la generació de la postguerra, tot mostrant una major elasticitat superior en la seva opinió que la de les dues generacions més velles.

Un moviment similar semblaria que produir-se quan es demana als electors la freqüència amb què discuteixen de política²⁷⁹. Aquí també s'observa com els membres de la generació de la guerra civil i de la postguerra marquen el mínim i el màxim, respectivament, en els primers anys. Ara bé, quan la freqüència de discussió sobre política creix a partir de 2011, s'observa una major progressió per part dels individus pertanyents a les dues generacions joves, que arriben a equiparar-se amb la generació de la postguerra.

Font: sondeigs ICPS 2008-2015

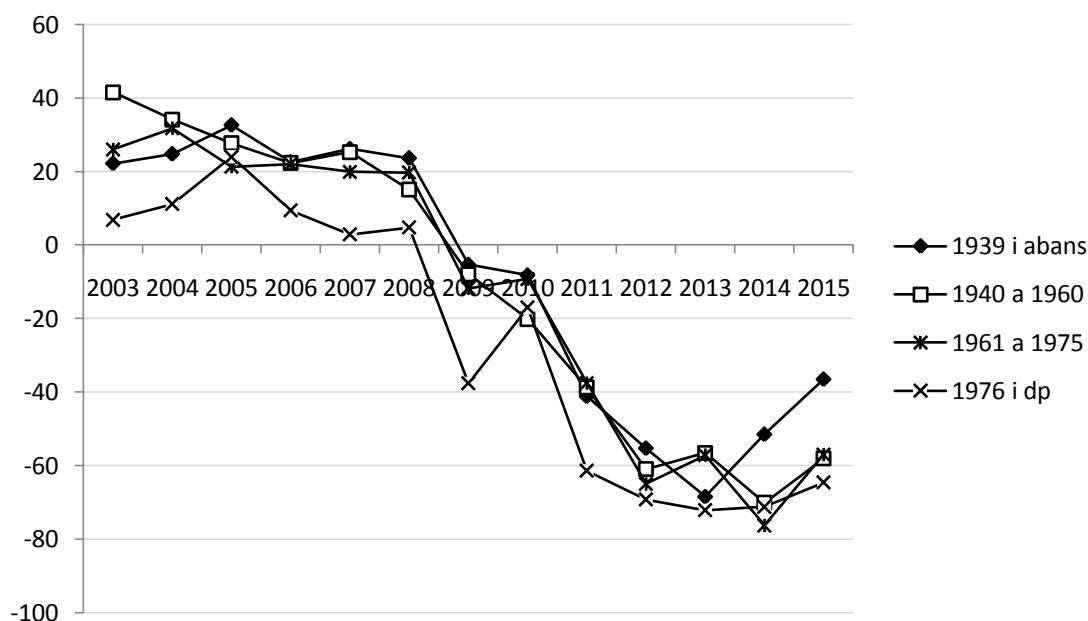
²⁷⁹ una variable que malauradament només es demana des del sondeig de 2008

4.5.2 Satisfacció amb el funcionament de la democràcia

La satisfacció amb la democràcia és un concepte ambigu, que pot fer referència al règim polític en general o al règim particular d'un país. Afortunadament, als sondeigs ICPS la pregunta demana el grau de satisfacció amb el funcionament de la "nostra" democràcia, de manera que incorpora l'element circumstancial del règim democràtic espanyol, fent que la pregunta sigui menys genèrica i no es refereixi tant al concepte de democràcia com a règim polític sinó al cas concret de la democràcia a Espanya.

És en aquest sentit que caldria llegir els resultats per generacions, que mostren poques diferències. De fet només n'hi ha una. Precisament els membres de la generació nascuda en democràcia són els que menys satisfets es declaren amb el sistema democràtic en pràcticament tots els sondeigs realitzats des de 2003. Només en els últims anys de crisi del sistema es percep una igualació de totes les generacions a la part baixa del gràfic.

Gràfic 19
Grau de satisfacció amb la democràcia: diferència entre molt i bastant i poc i gens.
Segons pertinença generacional

Font: sondeigs ICPS 2003-2015

L'evolució d'aquest element sembla clarament vinculada a un efecte període, ja que la creixent insatisfacció amb el funcionament de la democràcia, observable a partir de 2011, afecta tots els grups generacionals en magnituds molt similars.

4.5.3 Grau d'acord amb les frases

La sèrie històrica de sondeigs ICPS inclou unes preguntes que valoren el grau d'acord amb frases que avaluen la percepció que els electors tenen dels actors polítics, principalment de la classe política i els partits²⁸⁰. Aquestes frases són útils per avaluar l'eficàcia política interna i externa, és a dir la percepció que tenen els electors sobre el seu coneixement del que passa a la política i la seva capacitat d'influir en la política i en el que fan els governs²⁸¹.

De les dades obtingudes se'n desprèn una idea general complexa, a mig camí entre la permanència i el canvi en els elements de cultura política entre les diferents generacions. D'una banda, es percep un clar manteniment d'alguns dels elements fonamentals de la tipologia de cultura política catalana: independentment de la pertinença generacional, una gran majoria d'electors (80%) expressa estar d'acord amb idees com que els polítics són tots iguals, o que els polítics no es preocupen del que pensa la gent com jo o que estigui qui estigui al poder, sempre buscarà els seus interessos personals. Tampoc no s'aprecien diferències entre els membres de les diferents generacions pel que fa a la consideració que els partits polítics només

---

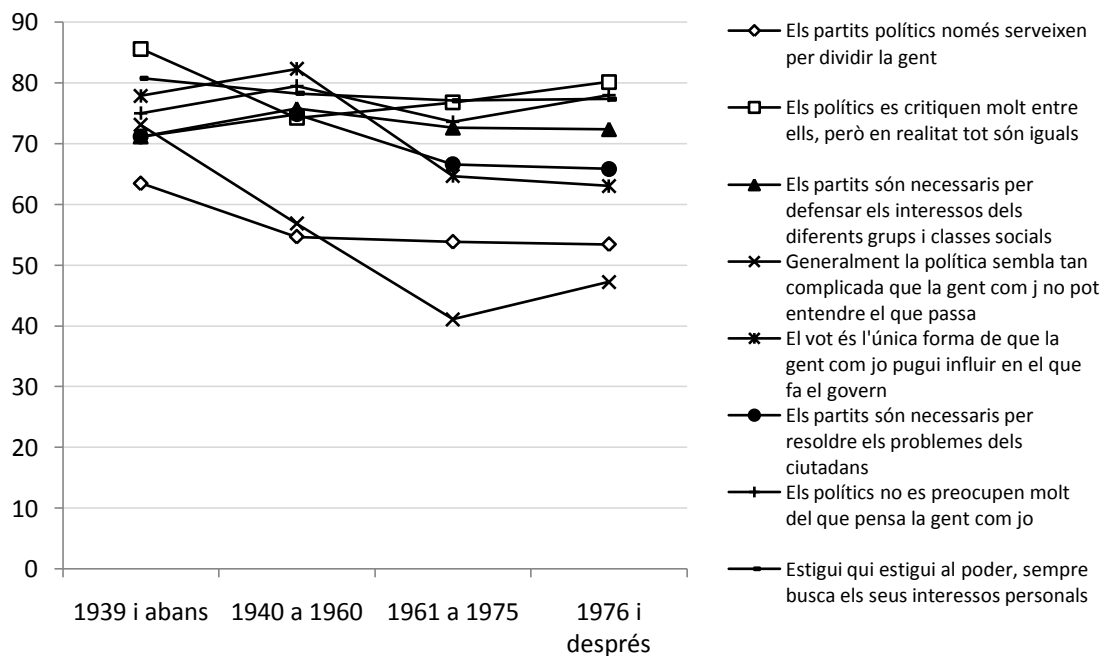
²⁸⁰ Les frases són vuit. Dues s'han preguntat des de 1992: "els partits polítics només serveixen per dividir la gent", "els polítics es critiquen molt entre ells, però en realitat són tots iguals". Quatre es pregunten entre 2008 i 2014: "estigui qui estigui al poder, sempre busca els seus interessos personals", "generalment la política sembla tan complicada que la gent com jo no pot entendre el que passa", "els polítics no es preocupen molt del que pensa la gent com jo" i "el vot és l'única forma de que la gent com jo pugui influir en el que fa el govern". Dues més només s'han preguntat al sondeig de 2014: "els partits són necessaris per defensar els interessos dels diferents grups i classes socials" i "els partits són necessaris per resoldre els problemes dels ciutadans". Finalment, n'hi ha tres que es van deixar de preguntar a partir del sondeig de 2008: "en política millor no tenir-hi res a veure", "la democràcia espanyola no ha arribat al nivell de les democràcies europees" i "les eleccions no serveixen per a res perquè al final segueixen manant els de sempre"

²⁸¹ Aquests elements, juntament amb l'interès per la política, els recullen en els seus treballs tant Tormos com Miret (veure annex bibliogràfic).

serveixen per dividir la gent, tot i que el grau d'acord amb aquesta idea és notablement inferior (60%).

És revelador que individus socialitzats en contextos polítics molt diferents mostrin un perfil tan similar en elements que seria esperable trobar en les generacions més antigues, però no en les més noves, sobretot no entre aquells individus nascuts ja en democràcia. La permanència d'aquests elements al llarg del temps demostraria la profunditat de l'arrelament d'aquesta mena d'elements en l'imaginari col·lectiu i la força de la transmissió d'aquests elements de generació en generació, fins i tot per damunt de la transformació del context.

Gràfic 20
Grau d'acord amb les frases segons pertinença generacional

Font: sondeig anual ICPS 2015

Evidentment, hi ha altres elements que sí mostren una certa tendència al canvi. En concret, l'acord amb la idea que la política és tan complicada que la gent com jo no pot entendre el que passa i la que el vot és l'única forma que té la gent com jo d'influir en el que fa el govern. En ambdues afirmacions es percep un major grau d'acord entre els membres de les generacions més antigues. Ara bé, podria ser que cadascuna de les

afirmacions segueixi un patró diferent. La primera semblaria estar relacionada amb l'envelliment i possiblement amb el menor nivell acadèmic dels individus que pertanyen a la generació de la guerra civil. En canvi, la segona podria tenir a veure tant amb un concepte més complex de la relació entre governants i governats com amb un sentiment de major utilitat política per part dels electors més joves.

Finalment, hi ha dues afirmacions que mostren un perfil diferent. Són precisament les dues frases que es fan en sentit positiu (“els partits són necessaris per resoldre els problemes dels ciutadans” i “els partits són necessaris per defensar els interessos dels diferents grups i classes socials”), i que obtenen més acord entre els membres de la generació de postguerra, per damunt de la resta. Aquest, altre cop, destacaria com el grup més polititzat.

4.5.4 Valoració de les institucions

Els sondeigs ICPS incorporen al llarg de tota la sèrie històrica les valoracions en una escala de zero a deu d'algunes de les principals institucions²⁸² del sistema polític, de manera que és possible analitzar-ne les respostes dels individus pertanyents a les diferents generacions, per veure si dibuixen perfils diferenciats.

Les úniques institucions que semblen seguir una lògica generacional són l'Església catòlica, els mossos d'esquadra, les forces d'ordre i els sindicats. La valoració de les tres primeres segueix una tendència decreixent amb el pas de les generacions, de manera que obtenen millors valoracions entre els membres de les generacions més antigues i pitjors entre les noves²⁸³. Els sindicats, en canvi, segueixen la lògica contrària, ja que són més ben valorats pels que pertanyen a les generacions més joves i menys per les més antigues.

---

²⁸² La llista d'institucions comprèn: Ajuntament, Diputació, Generalitat, Govern central, Partits polítics, Sindicats, Administració de justícia, Exèrcit, Policia i Església catòlica (a tota la sèrie des de 1991); Mossos d'esquadra (a partir del sondeig de 2000); Unió Europea, Organitzacions empresarials i Administració pública (a partir de 2008); Banca (entre 1991 i 2007 i a partir de 2012)

²⁸³ En el cas de l'Església catòlica la diferència entre generacions sembla clar que es deu al procés de secularització que s'ha produït a la societat catalana en els últims cinquanta anys.

Llevat d'aquests tres casos que semblen mostrar una relació amb la pertinença generacional, la resta d'institucions obtenen valoracions molt similars entre els grups generacionals. Fins i tot els cossos d'ordre públic, que mostren un biaix generacional, són les úniques institucions, juntament amb el ajuntaments, que obtenen una mitjana superior a cinc en tots els grups generacionals. El mateix sembla succeir amb les institucions menys valorades, que són les mateixes a totes quatre generacions: la banca, els partits polítics i el govern central.

Taula 14
Valoració de les institucions (mitjana aritmètica de l'escala 0 a 10)
Segons pertinença generacional

	1939 o abans	1940 a 1960	1961 a 1975	1976 i després
Adm. Justícia	3,73	3,26	3,82	3,74
Adm. Pública	3,98	4,07	4,31	4,40
Ajuntament	5,25	5,35	5,24	5,51
Banca	2,63	2,45	2,28	2,70
Diputació	4,44	4,08	4,20	4,54
Església catòlica	5,86	4,30	3,09	2,58
Exèrcit	4,62	3,53	3,66	3,87
Generalitat	4,22	4,33	4,14	4,61
Govern central	3,31	2,71	2,79	3,13
Mossos d'esquadra	6,46	5,74	5,64	5,44
Org. Empresarials	4,25	4,07	3,89	4,42
Partits polítics	3,33	2,95	2,96	3,00
Policia	5,68	5,23	5,17	5,13
Sindicats	3,30	2,66	3,28	4,07
Unió Europea	4,15	3,84	3,87	4,42

Font: sondeig anual ICPS 2015

En és interessant comprovar com la resta d'institucions mostren un perfil similar de descens en la valoració entre els membres de la generació de la guerra civil i la del *desarrollo*, amb un ascens entre aquesta i la generació de la democràcia. És a dir, els que pertanyen a la generació del *desarrollo* són els que atorguen valoracions més

negatives a la majoria de les institucions, mentre que els seus successors tendeixen a atorgar millors notes. Fins i tot en alguns casos puntuals, aquestes notes són millors que les que atorguen els membres de la generació de la guerra (és el cas de la Unió Europea i les organitzacions empresarials).

També és destacada la bona valoració del govern de la Generalitat i del govern central per part dels membres de la generació de la guerra civil respecte les altres generacions. Però aquest element sembla obeir a efecte de la conjuntura, ja que la bona valoració per part de la generació de la guerra civil pràcticament desapareix quan hi ha canvi de govern (sobretot a la Generalitat), el que fa sospitar que la valoració depèn en bona mesura de la simpatia o proximitat de la generació més vella envers els partits que ocupaven els governs respectius.

Les diferències segons la pertinença generacional no semblen deure's als efectes del cicle vital a la vista de la sèrie històrica de sondeigs. Les diferències es mantenen al llarg de les dues dècades de sondeigs, el que indicaria que som davant d'un efecte cohort.

4.5.5 Auto-ubicaió en els eixos ideològics

Un dels elements definitoris dels perfils polítics són els eixos ideològics, tant l'eix esquerra-dreta com el de sentiment de pertinença. La sèrie històrica de sondeigs ICPS²⁸⁴ no mostra diferències molt importants pel que fa a aquestes dues variables respecte de les diferents generacions.

De fet, pel que fa a l'eix de sentiment de pertinença no s'aprecien diferències significatives en les mitjanes aritmètiques de les quatre generacions, més enllà d'una certa desviació de la generació de la democràcia en els primers anys d'aparició

---

²⁸⁴ En aquests sondeigs l'eix esquerra-dreta s'operacionalitza en una escala que va de la posició 1 (extrema esquerra) a la 7 (extrema dreta), tot i sent el centre la posició 4. Pel que fa a l'escala de sentiment de pertinença, s'operacionalitza en cinc posicions, que van de l'1 "únicament espanyol" a la 5 "únicament català", amb el punt 3 com a centre, o pertinença dual ("tan català com espanyol").

d'aquesta cohort en els sondeigs (1994 i 1995), de manera que podria suposar-se que aquesta diferència és fruit de la joventut i de la poca magnitud d'aquest grup. Llevat d'aquest cas, les diferències entre generacions són mínimes, fet que és destacable si es té en compte les diferències observades en l'origen familiar, una variable que podria estar relacionada amb la posició a l'eix de sentiment de pertinença. Aquest fet és encara més evident si s'observa la tendència cap a l'espai de sentiment català que s'aprecia a totes quatre generacions a partir de l'any 2008. Totes les generacions mostren una evolució similar en aquest sentit, sense que puguin apreciar-se diferències significatives.

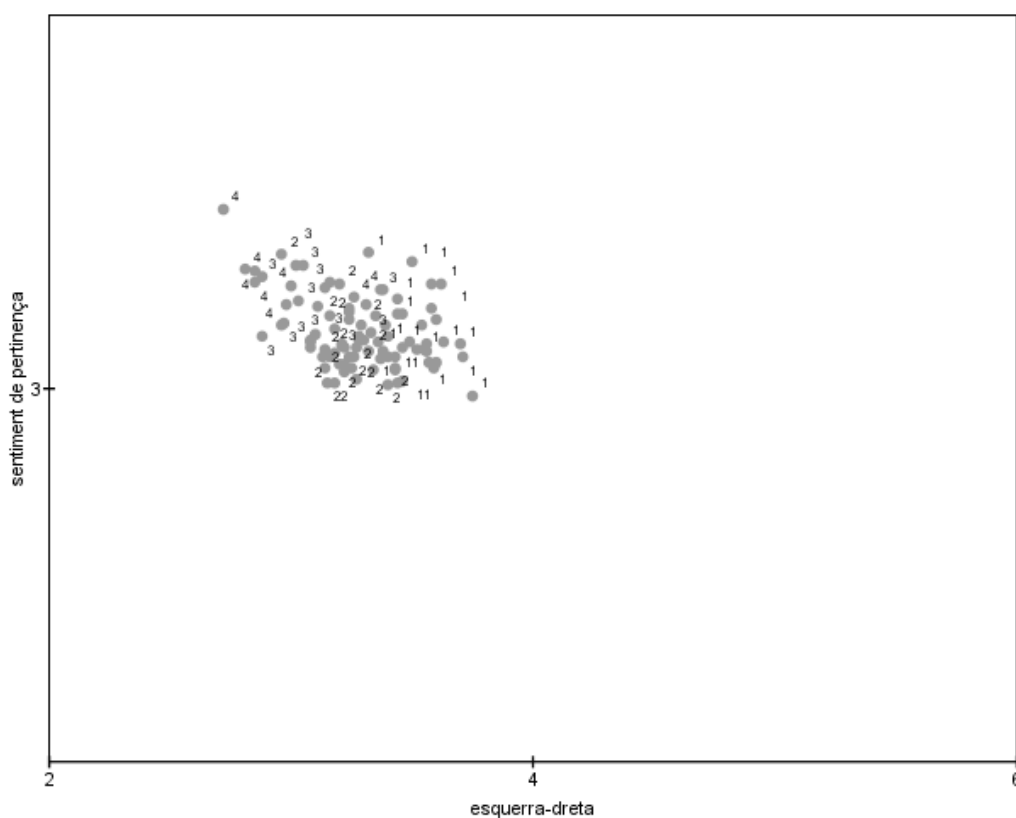
De fet, si es consideren conjuntament la pertinença generacional i l'origen familiar, s'observa que aquesta última variable està més relacionada amb la posició a l'eix de sentiment de pertinença. Així, els nascuts a Catalunya de pares que també hi han nascut mostren una tendència a situar-se en posicions de més pertinença catalana, independentment de la generació a la qual pertanyen. D'altra banda, els nascuts a la resta d'Espanya mostren ubicacions mitjanes més allunyades de la pertinença catalana, també independentment de la generació.

Pel que fa a la posició de les diferents generacions en l'eix esquerra-dreta, sí que s'aprecia una diferència, i és que la generació de la guerra civil té una posició més dretana que la resta. I aquesta és una observació que es repeteix al llarg de la sèrie de sondeigs, de manera que no és atribuïble a un efecte del cicle vital.

Els eixos ideològics en el cas català no actuen de forma separada sinó que configuren un espai bidimensional creat per la intersecció de l'eix esquerra-dreta i el sentiment de pertinença on és possible ubicar les diferents generacions en funció de les respostes en ambdós eixos alhora. En aquest sentit, és apreciable que pràcticament totes les generacions en tota la sèrie històrica dels sondeigs ICPS se situen en un mateix espai ideològic, entre el centreesquerra i el centre en el primer eix i entre el sentiment de pertinença dual ("tan català com espanyol") i el sentiment de pertinença català ("més català que espanyol") en el segon. Només un cas s'ubica lleugerament fora d'aquesta àrea (la posició de la generació de la guerra civil en el sondeig de 2004).

Ara bé, tot i formar un núvol de punts bastant compacte, s'aprecien lleugeres diferències entre les generacions, aquelles que ja s'observaven en les mitjanes dels eixos per separat. Així, la generació de la guerra civil tendeix a mostrar una posició més dretana, mentre que la resta s'ubica més a l'esquerra, amb una lleugera desviació de la generació de la democràcia més a l'esquerra de les altres.

Gràfic 21
Posició de les mitjanes aritmètiques en els dos eixos ideològics segons pertinença generacional

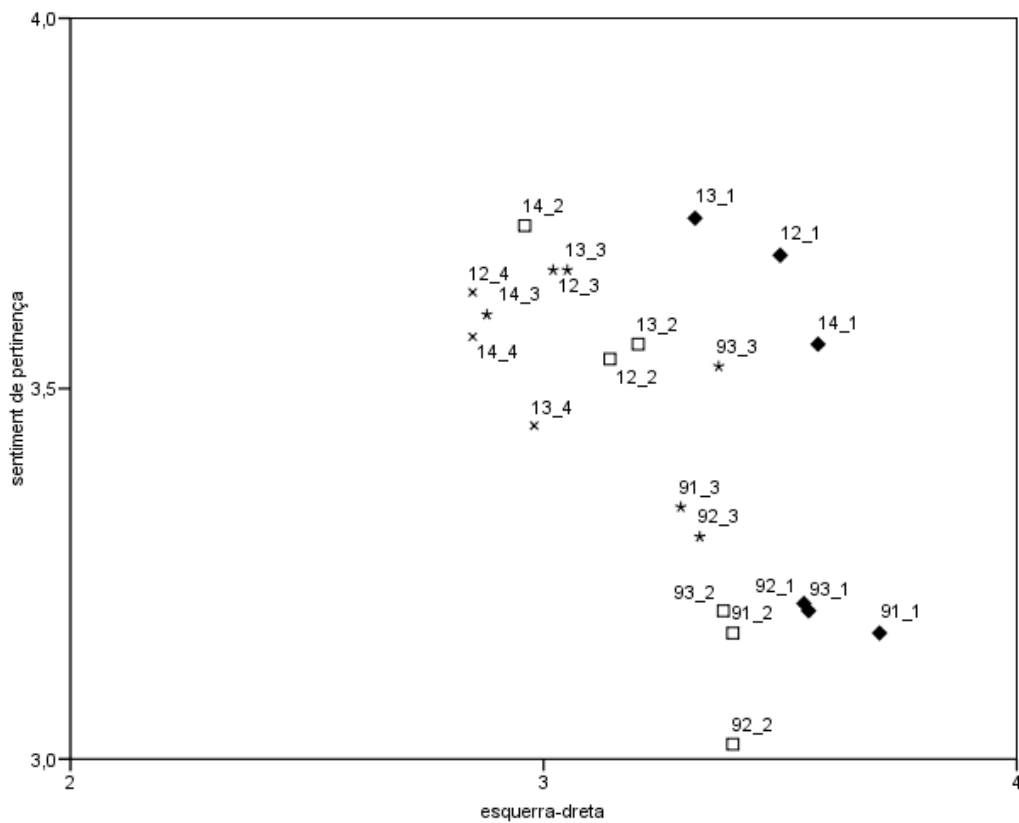
Font: sondeigs ICPS 1991-2014

Pel que fa a l'evolució en les ubicacions mitjanes de les generacions també s'aprecia, com es feia quan s'observaven els eixos per separat, un desplaçament de tots quatre grups cap a posicions més a l'esquerra i de major sentiment de pertinença català. Ara bé, en la generació de la guerra civil el moviment entre els tres primers sondeigs de la sèrie i els tres últims es produeix principalment al llarg de l'eix de sentiment de pertinença, mentre que en les altres generacions és un moviment en els dos eixos alhora (cap a l'esquerra i cap al sentiment de pertinença català). Aquest desplaçament

semblaria obeir a factors lligats a la conjuntura política dels darrers anys a Catalunya. El fet important és que és un desplaçament que afecta totes les generacions.

Tot i això, semblaria que el desplaçament de les generacions en l'esquema bidimensional generat per la intersecció dels dos eixos ideològics principals és més acusat entre els membres de les dues generacions més antigues i menys acusat pels de la generació del *desarrollo*, que en bona part ja partia d'una posició lleugerament de major pertinença catalana.

Gràfic 22
Posició de les mitjanes aritmètiques en els dos eixos ideològics segons pertinença generacional (detall)

Font: sondeigs ICPS 1991-1993 i 2012-2014

4.5.6 Preferència de relació entre Catalunya i Espanya

Un element lligat al sentiment de pertinença i que ha pres més importància en l'escenari polític català en els últims anys és la preferència per la relació entre Catalunya i Espanya. Els sondeigs de l'ICPS demanen als enquestats des de 1991 quina creuen que ha de ser la relació entre ambdues²⁸⁵.

L'evolució d'aquesta variable és interessant pel fet que recull les vicissituds de l'anomenat "debat territorial" al llarg de més de dues dècades. Així, la tradicional preeminència de la solució autonòmica es veu contestada en un primer moment, els anys 2003 i 2004, per l'ascens de la preferència federal, coincidint amb la darrera etapa del govern Aznar. Posteriorment, després d'un període de certa represa de la situació anterior, s'observa un afebliment continuat de l'opció autonòmica i un increment paral·lel de l'opció independentista, a cavall de les polèmiques nascudes arran de la reforma estatutària, i que tenen el seu disparador en la sentència del Tribunal constitucional de 2010.

La preferència per una o altra solució territorial no sembla seguir una lògica generacional, llevat precisament de l'opció independentista, que és major a mesura que es passa de les generacions més antigues a les més noves. Ara bé, precisament l'increment de mencions a aquesta opció afebleix fins a pràcticament eliminar el biaix generacional, ja que són els electors pertanyents a les generacions que es mostren menys proclius a la solució independentista abans de 2010, els que fan créixer aquesta opció a partir d'aquesta data.

L'afebliment posterior de la preferència per la independència (que es fa evident en els dos darrers sondeigs), no retorna el biaix generacional a l'opció independentista, ja que els membres de la generació de la postguerra es mantenen com un dels grups més proclius (cosa que no eren abans de 2010). En canvi, sí que s'observa una clara

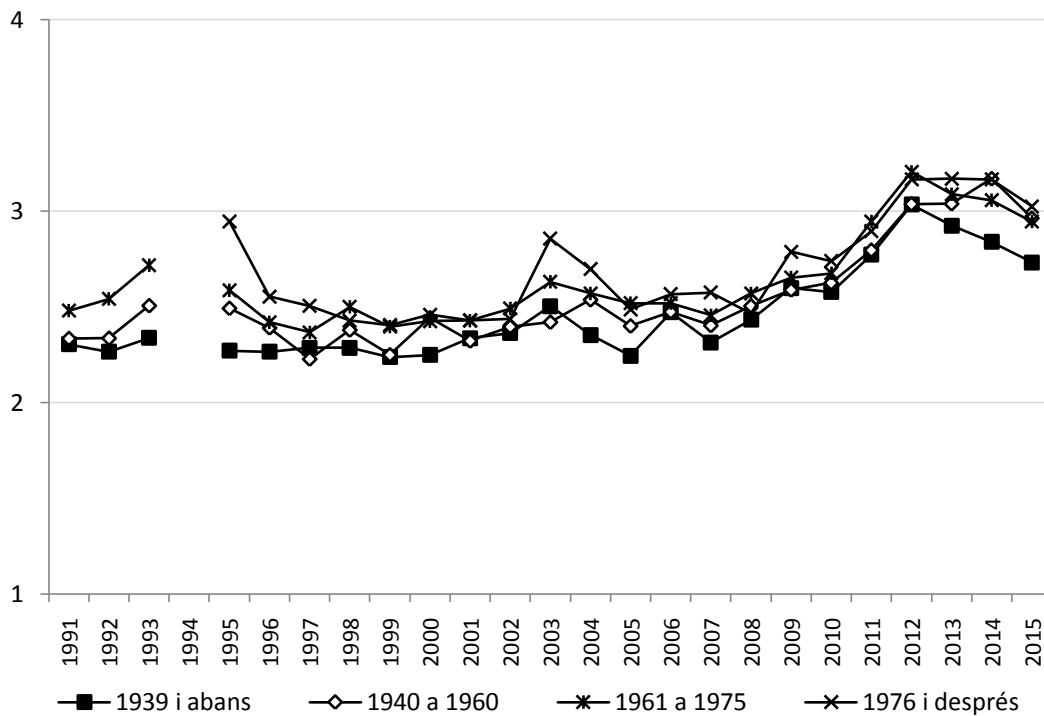
---

²⁸⁵ Els sondeigs donen com a possibles respostes: una regió d'Espanya, una comunitat autònoma d'Espanya, un estat dins d'una Espanya federal, o un estat independent.

retracció de l'opció independentista entre els que pertanyen a la generació de la guerra civil.

Si s'observa el gràfic següent, construït en base al càlcul de la mitjana aritmètica de les possibles respostes a la pregunta sobre la relació preferida entre Catalunya i Espanya²⁸⁶, s'observa que no existeix una diferència molt marcada entre generacions, més enllà que els que pertanyen a la generació de la guerra civil tendeixen a ser més proclius a la solució regional o autonòmica.

Gràfic 23
Mitjana de preferències de relació entre Catalunya i Espanya
Segons pertinença generacional

Font: sondeigs anuals ICPS 1991-2015

²⁸⁶ On s'atorga un 1 a la preferència per la regió, un 2 a la comunitat autònoma, un 3 a l'estat federal i un 4 a l'opció independentista.

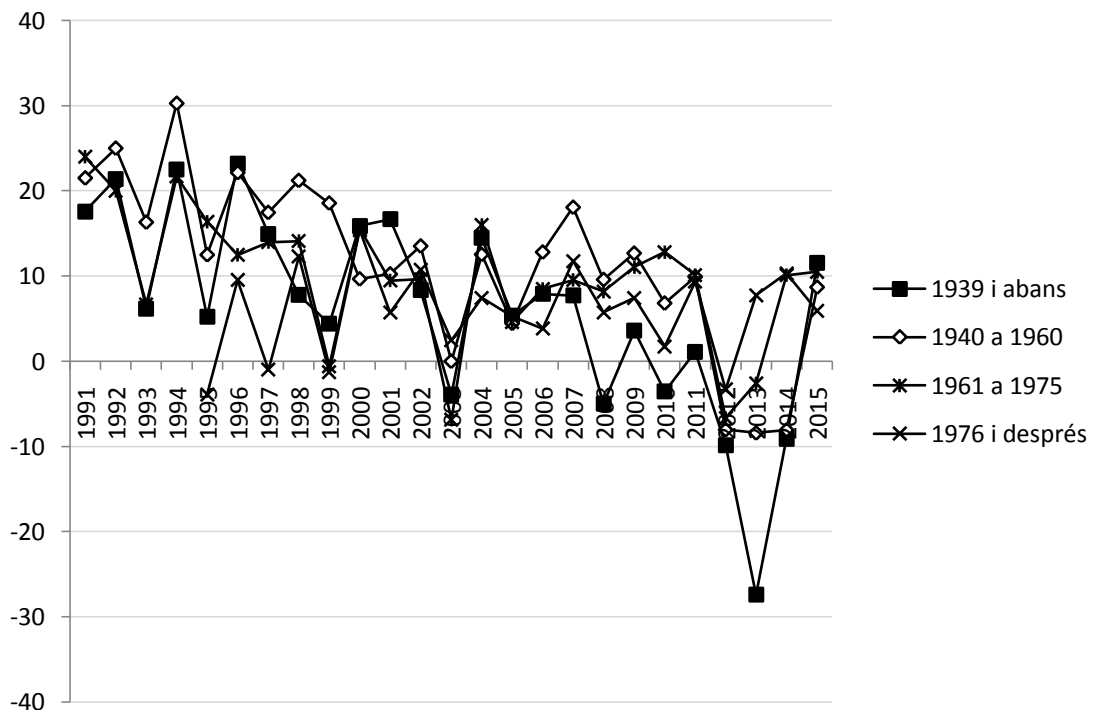
4.5.7 Eleccions més importants

Una altra derivada del debat independentista ha estat el canvi registrat en els sondeigs de l'ICPS pel que fa a quina elecció es considera més important. Tradicionalment, els comicis generals eren els considerats com a més importants per la majoria d'enquestats, però en els últims anys s'ha observat un increment de les mencions a les eleccions autonòmiques en detriment de les generals.

La comparació de les respostes en funció de la pertinença generacional no mostra l'existència d'una relació clara. Les oscil·lacions generals semblen obeir a la conjuntura electoral del moment, sobretot quan se celebren eleccions al Parlament (sondeigs de 2003 i 2012-14).

Gràfic 24

Diferència en mencions d'eleccions generals o autonòmiques com a més importants
Segons pertinença generacional

Font: sondeigs anuals ICPS 1991-2015

4.5.8 Simpatia per partit polític

La manifestació de simpatia per un determinat partit polític expressa un lligam emocional dels electors vers aquesta formació que va més enllà del vot²⁸⁷, de manera que es pot considerar un indicador del grau de sintonia d'un elector envers una organització, que no té perquè coincidir exactament amb el comportament electoral, però que identifica una relació estreta, una coincidència profunda²⁸⁸.

Les dades del sondeig ICPS de 2014 mostren de manera evident un biaix generacional pel que fa a aquesta variable en funció del paper que tradicionalment han jugat les diferents formacions polítiques. Així, els partits que han dominat l'escena catalana o espanyola tendeixen a assolir millors percentatges de simpatia entre els electors que pertanyen a les generacions antigues, mentre que els partits que tradicionalment han tingut un paper secundari (o menys protagonista) o que són de formació recent (cas de C's, la CUP o *Podemos*), tendeixen a obtenir més simpatia per part dels membres de les generacions del *desarrollo* i de la democràcia.

L'expressió de no simpatia per cap partit és significativament la resposta més nombrosa en tots els grups generacionals. Malgrat que en aquest sondeig sigui la generació de la guerra civil la que mostri un major percentatge de no simpatia, si s'observa la sèrie històrica de sondeigs, es pot concloure que són les generacions més noves les que tendeixen a no manifestar simpatia per cap partit en major mesura, destacant la generació de la democràcia en el període 2010-11.

---

²⁸⁷ "Votar un partit i tenir-hi simpatia són dues coses diferents. En molts casos van unides, però no necessàriament. Es pot votar un partit en unes eleccions tot i no tenir simpatia pel partit ni per cap dels que es presenten (...) D'altra banda, es pot votar un partit encara que sigui un altre el que desperti més simpaties en l'elector" Tormos, Raül: La influència de l'edat en el comportament electoral a Catalunya. *Cicle vital o generació?*, pàg.146.

²⁸⁸ En la sèrie de sondeigs ICPS la pregunta concreta és: "Podria dir-me per quin partit sent més simpatia o considera que és més proper a les seves idees?".

Taula 15
Simpatia pels partits segons pertinença generacional

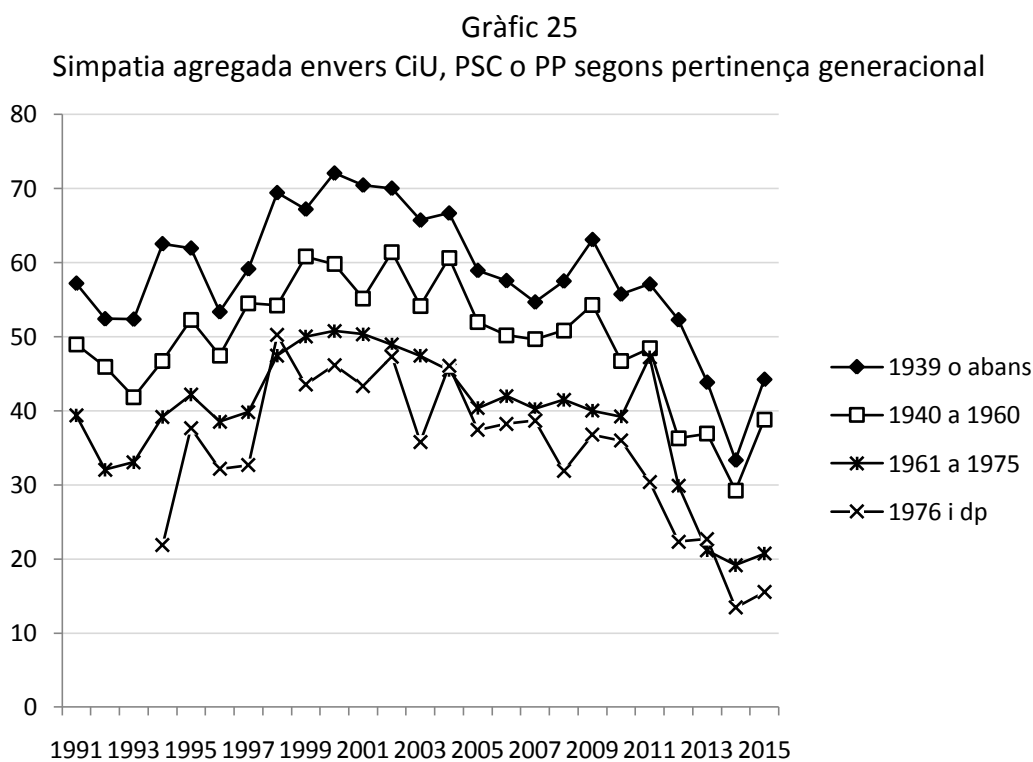
	1939 i abans	1940 a 1960	1961 a 1975	1976 i després
PP	10,6	6,2	3,5	1,6
CDC	17,3	17,1	6,1	5,3
ERC	7,7	13,0	11,8	18,3
PSC/PSOE	15,4	13,0	9,6	8,4
ICV		3,1	3,2	0,6
EUiA-IU		1,9	3,5	0,9
C's	5,8	8,7	12,7	12,4
CUP		5,0	7,3	13,7
Podem		4,0	6,4	9,3
Unió	1,0	2,5	1,6	0,3
Altres		0,6	2,9	2,5
Cap	36,5	19,6	26,8	22,4
No sap	2,9	3,1	1,6	1,9
No contesta	2,9	2,2	3,2	2,5

Font: sondeig anual ICPS 2015

Dels diferents partits, és apreciable un biaix generacional clar en la simpatia per CiU i ERC, però en sentits contraris. Dels primers, hi ha una relació positiva entre antiguitat de les generacions i simpatia, mentre que en els segons la relació és la inversa: obtenen més simpatia quan més noves són les generacions. Aquesta lògica es repeteix pel que fa a les CUP, tot i que aquest partit només apareix en els tres darrers sondeigs, i també pel que fa a ICV-EUiA, tot i que en aquest cas s'observa una important diferència entre els que pertanyen a la generació de la guerra civil (clarament no simpatitzants amb aquesta formació) i els de la postguerra (més propers a les dues generacions més joves).

Pel que fa a la simpatia envers el PSC, s'observen dos grups bastant diferenciats. Entre les dues generacions més velles s'observa un major grau de simpatia cap aquest partit, mentre que aquest és clarament menor entre els membres de les dues generacions més noves. Aquesta diferència es manté al llarg de la sèrie, però les corbes de les generacions s'aproximen en una tendència a l'augment al voltant de l'any 2004

(eleccions generals) i posteriorment es comprimeixen en tendència netament descendent partir de 2010 i fins al final de la sèrie.

Font: sondeigs ICPS 1991-2015

4.5.9 Proximitat als partits

Un altre element important a l'hora de definir la relació entre electors i forces polítiques és la proximitat que aquells manifesten vers aquests. Una de les diferències entre la proximitat i la simpatia és que la primera no obliga l'entrevistat a triar una sola força política sinó que pot manifestar proximitat a diferents partits. D'aquesta manera, i per al cas que aquí ocupa, podríem descobrir que el biaix generacional només actua quan l'elector ha de triar una sola opció.

Les dades del sondeig ICPS de 2014 mostren que el biaix generacional segueix present, tot i que és cert que de manera més matisada, quan es demana als enquestats que declarin la seva proximitat o distància envers els diferents partits polítics. Així, la proximitat a CiU sembla clarament relacionada amb la pertinença generacional, de

manera que aquesta proximitat va afeblint-se a mesura que passem de les generacions més velles a les més joves. El contrari pot dir-se de la proximitat a Podem o les CUP. La resta de partits se situen en un punt intermedi, alguns mostrant un biaix més marcat (cas d'ICV o el PP, en sentit contrari), mentre que altres mostren corbes més aplanades (PSC o C's) o de formes còncaues (ERC).

Taula 16
Proximitat (molt i bastant proper) als partits segons pertinença generacional

	1939 i abans	1940 a 1960	1961 a 1975	1976 i després
EUiA-IU	2,9	19,9	23,6	15,5
ICV	2,9	18,9	27,1	17,4
PSC/PSOE	21,2	19,9	18,5	11,5
ERC	25,0	31,4	30,9	33,5
CDC	26,0	26,4	17,8	16,8
Unió	8,7	8,4	7,3	4,3
PP	17,3	7,5	6,1	2,5
C's	22,1	21,1	20,1	18,3
CUP	5,8	19,6	27,1	32,9
Podem/Podemos	5,8	12,4	21,3	23,6

Font: sondeig ICPS 2015

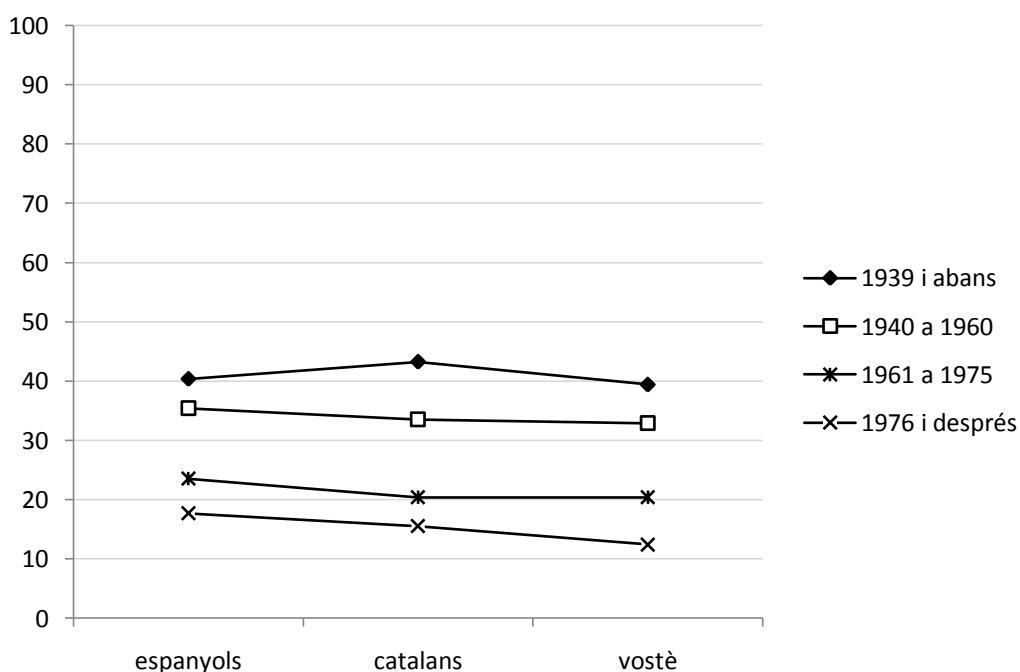
4.5.10 Partit que millor defensa els interessos

Els sondeigs de l'ICPS inclouen des de 1998 una sèrie de quatre preguntes que demanen als enquestats quin creuen que és el partit que millor defensa els interessos dels espanyols, dels catalans, del seu municipi i de la gent com ells.

Més enllà de les diferències entre les preguntes, que indueixen a la resposta en funció dels rols atribuïts a cadascun dels partits en funció de la seva posició predominant (o no) en les arenes electorals espanyola, catalana o municipal, es percep, com ja passava quan es demanava la simpatia, un clar biaix generacional a l'hora de triar entre les diferents forces polítiques. Així, CiU, PSC o PP són més assenyalats pels electors de les generacions més velles, mentre que ERC, CUP o Podem ho són per les més joves.

Gràfic 26

Mencions agregades a CDC, PSC, PP i Unió com a partits que millor defensen els interessos d'espanyols, catalans, i gent com vostè segons pertinença generacional

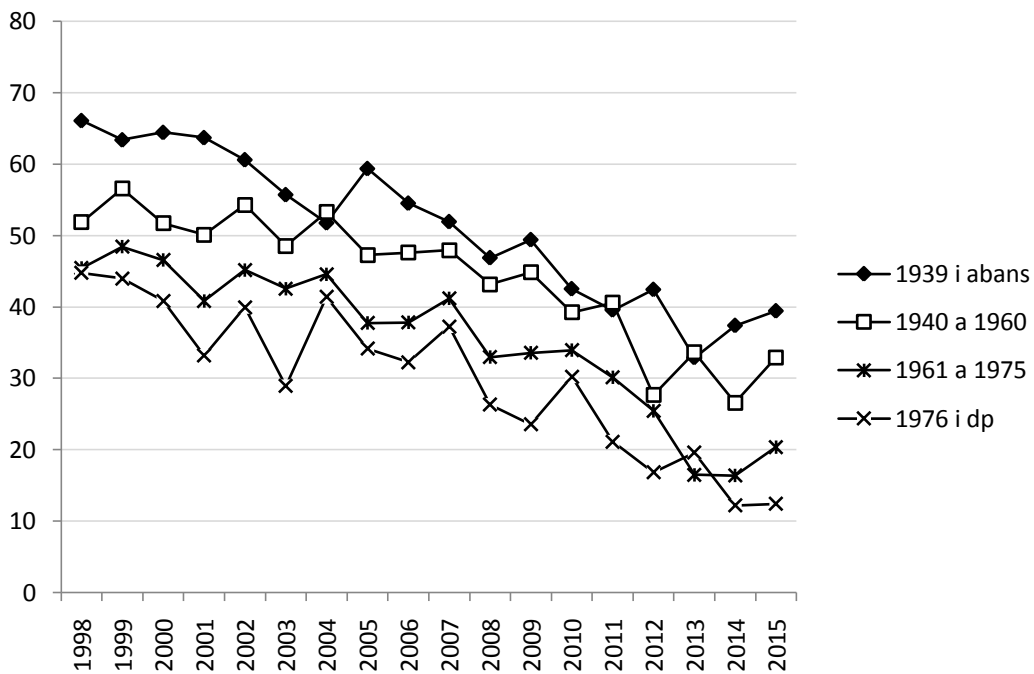
Font: sondeig ICPS 2015

Aquesta relació entre les mencions als partits i la pertinença a les generacions no es produeix només en el darrer sondeig de la sèrie sinó que és visible al llarg dels setze

sondeigs que van de 1998 a 2014, de manera que mostra clarament l'efecte d'un biaix generacional, no del cicle vital. La sèrie també permet veure una tendència conjuntural cap a l'afebliment de les mencions als partits "vells" (CiU, PSC i PP). Tanmateix, aquest afebliment no modifica l'ordre en la disposició de les generacions, com es pot veure al següent gràfic.

Gràfic 27

Mencions agregades a CiU²⁸⁹, PSC i PP com a partits que millor defensen els interessos de la gent com vostè segons pertinença generacional

Font: sondeigs ICPS 1998-2015

²⁸⁹ Per al sondeig de 2015 s'agrupen les mencions a CDC i Unió

4.6 Els perfils de les generacions

Tant pel que fa als perfils sociodemogràfics com al de les actituds envers elements principals del sistema polític s'observen diferències significatives entre les quatre generacions descrites en aquest capítol. D'aquesta manera, els membres de la generació de la guerra civil expressen elements definitoris del seu període de naixement i aprenentatge. És un grup amb un perfil sociodemogràfic "vell", que és perfectament observable en el baix nivell acadèmic, amb una proporció important de membres que no han anat mai a l'escola, i en el poc domini escrit de la llengua catalana, amb un elevat percentatge de catòlics, i dividit a parts pràcticament iguals entre nascuts a Catalunya d'ascendència catalana i nascuts a la resta d'Espanya.

Les actituds polítiques dels membres d'aquesta generació són congruents amb aquest perfil sociodemogràfic. Destaquen per ser els menys interessats en la política, els que menys diuen discutir sobre política, els que mostren actituds netament antipolítiques pròpies de la socialització en plena dictadura, a més de manifestar una certa incapacitat d'entendre el món polític (tot i que això podria deure's més a l'edat que a la pertinença generacional). A més, els que pertanyen a la generació de la guerra civil mostren preferències per institucions de força (l'exèrcit i les forces de l'ordre) o relacionades amb el món passat (l'església catòlica). També és la generació que se situa més a la dreta en l'eix esquerra-dreta i és la que es mostra més propera als partits polítics que han dominat l'escena electoral des de la represa democràtica.

Per la seva banda, els que pertanyen a la generació de la postguerra se situen a prop dels de la guerra civil en el perfil sociodemogràfic, amb una important proporció de membres amb només estudis primaris, amb una majoria que es defineix de religió catòlica i orígens familiars o bé catalans o bé de fora. Així, les actituds envers la política són similars a les de la generació precedent, si bé amb percentatges menors.

Ara bé, en aquesta generació en particular destaquen alguns elements que la diferencien de les altres, no només de la precedent sinó de les que li vénen darrere. Així, els membres de la generació de la postguerra són els que mostren un major

interès per la política i la que es mostren més d'acord amb afirmacions positives sobre valors polítics. Podria ser que aquesta generació mantingui l'empremta d'haver estat el grup central durant el període de transició a la democràcia, de manera que els valors adquirits en aquell moment hagin prevalgut sobre la socialització primera sota el règim franquista. Així, el rol actiu d'aquest grup en la represa democràtica podria haver-li imprès un caràcter més positiu envers elements principals de la política, com podrien ser el paper dels partits o la discussió sobre política.

Els membres de les generacions que vénen darrere, tot i tenir un perfil sociodemogràfic que els hauria de fer més proclius a valors de tipus democràtic, es mostren en conjunt menys interessats en la política que la generació de la postguerra. En aquest sentit, més enllà del manteniment de la lògica evolutiva en molts aspectes entre les dues generacions més noves i les dues anteriors, hi ha alguns elements destacables pel que fa als valors que manifesten els que pertanyen tant a la generació del *desarrollo* com a la de la democràcia.

En primer lloc, sorprèn que es mantingui entre els membres d'aquestes generacions el mateix grau de distanciament i quasi animadversió envers la política que s'observa en la generació de la guerra civil, i en certa mesura de la postguerra. Tenint en compte la diferència substancial en el context de socialització de les dues generacions antigues i les dues noves, és interessant constatar que els que pertanyen a aquestes dues últimes mantenen perfils antipolítics propis del període franquista. La comparació entre els membres de la primera i de la quarta generació és si més no xocant. Tant els uns com els altres mostren una ampla majoria (80% i més) que considera que "els polítics són tots i guals" i que "els polítics no es preocupen molt del que pensa la gent com jo".

L'aplicació simplista de la correlació entre context de socialització i valors hauria de dibuixar una millora significativa dels valors entre les generacions socialitzades en un context democràtic, però la realitat sembla ser més complexa i les dades demostrarien que hi ha elements de tipus cultural que perviuen més enllà de la transformació de les circumstàncies. Així, malgrat que els membres de la generació nascuda a partir de 1976 hagin crescut en un entorn de democràcia i tinguin majors nivells acadèmics,

mantenen actituds que semblarien pròpies de la socialització sota el franquisme. D'aquí que el perfil d'aquestes generacions sigui més complex, més ric, del que podria fer suposar la aplicació d'una lògica simplista entre entorn de socialització i actituds.

El mateix pot dir-se de la relació entre el perfil sociodemogràfic i les actituds. Les dades semblen desmentir aquí també una relació directa i unívoca, en el sentit que un increment important del nivell acadèmic no sembla comportar un increment similar pel que fa a l'interès per la política, per exemple.

Ara bé, el major nivell acadèmic podria estar darrere d'un element que dota els membres d'aquestes generacions d'un perfil complex. I és que malgrat que comparteixin opinions pròpies de la cultura política "cínica"²⁹⁰ de les generacions precedents, mostren un perfil notablement diferent pel que fa als instruments a la seva disposició per influir en la política. Si els que pertanyen a les dues generacions més antigues consideren majoritàriament que el vot és l'únic element per influir en el que fa el govern, els membres de les dues més noves s'hi mostren en clar desacord. Aquest element de diferència podria explicar-se pel major nivell acadèmic en les generacions noves, o tal vegada per un canvi cultural, per una concepció diferent de la relació entre ciutadania i govern, lligada a l'evolució recent del context polític.

Precisament, el segon element que cal remarcar pel que fa als valors dels que pertanyen a les dues generacions més joves és l'evolució d'alguns d'aquests valors en els darrers anys, a partir de 2011 aproximadament. Les dades semblen indicar un canvi en algunes variables que estaria indicant una politització més intensa dels membres d'aquestes dues generacions, que les assimilaria als valors que mostren els que pertanyen a la generació de la postguerra, que tradicionalment apareixien com els més polititzats (aspecte que s'ha tractat més amunt).

Així, s'observa un augment important entre els membres de la generació del *desarrollo* i de la democràcia d'elements com ara l'interès per la política o la freqüència de discussió sobre política. Aquest canvi podria explicar-se per la conjuntura política dels

---

²⁹⁰ Maravall: "La política de la transición" *op. cit.*

últims anys, que hauria provocat l'augment de l'interès d'aquestes generacions que anteriorment es mostraven més distanciades.

Lligat a això, la sèrie històrica de dades també mostra una major propensió per part de els membres de les dues generacions noves a experimentar canvis més bruscs en les respostes, un fenomen que no pot atribuir-se a les magnituds d'aquestes cohorts en les mostres. Tanmateix, tant en el període 2003-04 com en els últims sondeigs s'aprecia com les respostes dels que pertanyen a les dues generacions més noves dibuixen salts de major amplitud, mentre que les evolucions en les generacions antigues són menys amples. Semblaria (i s'hauria de mesurar amb més cura) com si els membres de les generacions del *desarrollo* i de la democràcia fossin més reactius a l'impacte sobtat de canvis d'actituds i variessin de manera més evident i més acusada la seva opinió.

Finalment, s'observa una clara relació entre la pertinença generacional i la proximitat o simpatia als partits polítics, de manera que a mesura que descendim en l'escala generacional (des de la generació més antiga fins a la més nova) es percep un afebliment de la proximitat i la simpatia vers els partits que tradicionalment han tingut una posició de domini, ja sigui a l'arena catalana o a l'espanyola. En canvi, s'observa una tendència inversa pel que fa als partits que històricament han ocupat posicions perifèriques en el sistema. No és el moment de fer hipòtesis sobre les raons d'aquest fenomen, sinó que cal deixar apuntat aquest fet com a avantsala d'una anàlisi més aprofundida sobre aquesta relació que aquí només s'apunta. Aquesta anàlisi a fons es desenvoluparà en el proper capítol.

5. LA INFLUÈNCIA DEL RELLEU GENERACIONAL EN LA TRANSFORMACIÓ DEL COMPORTAMENT ELECTORAL A CATALUNYA

En el capítol anterior hem vist que els perfils de les generacions són diferents en alguns aspectes, de manera que el canvi de variables socials que hi ha hagut a Catalunya els últims anys va lligat en bona part al moviment de reemplaçament d'uns individus que pertanyen a una determinada cohort per uns altres que pertanyen a una altra, en el procés continu del relleu generacional.

Un exemple clar d'aquest moviment de relleu el tenim en el canvi progressiu dels nivells acadèmics observats entre la població catalana al llarg dels últims trenta anys. Aquesta millora no sembla deure's a un increment de l'escolarització en individus concrets, sinó a l'aparició en la societat de cohorts que ostenten millors nivells acadèmics. És a dir, no es tracta que els mateixos individus hagin millorat el seu nivell, sinó que els que mostraven nivells acadèmics inferiors han estat reemplaçats, rellevats, per individus que han adquirit nivells més alts. Així doncs, és el relleu d'unes cohorts amb perfils determinats (o amb menors percentatges d'escolarització superior, fins i tot amb percentatges significatius de no escolarització) per cohorts millor dotades en el pla acadèmic, que al seu torn han estat reemplaçades per cohorts amb encara millor nivell acadèmic. El resultat visible a nivell general és una societat cada cop més formada, però el moviment sota aquest resultat general és el del relleu generacional.

El mateix pot dir-se sobre l'evolució del sentiment religiós a Catalunya, que hem observat que obeeix a un clar reemplaçament d'unes generacions (la de la guerra civil notablement) molt majoritàriament catòliques per unes altres on el catolicisme (ja sigui practicant o no) és cada cop menys present. No és que les generacions velles hagin renunciat a la seva fe i a la pràctica d'aquesta, és que han estat reemplaçades per generacions menys creients i practicants.

Al mateix temps que observàvem aquestes transformacions d'algunes variables importants que defineixen la societat catalana, hem constatat en el capítol segon, que

el comportament dels electors catalans ha variat de forma evident. Podrien estar relacionats ambdós fenòmens? Podria ser que la mutació del comportament electoral dels catalans no obeeixi a un canvi en el capteniment dels individus concrets sinó més aviat al reemplaçament d'unes cohorts que es comportaven d'una manera per unes de noves que tenen un comportament diferent?

Aquesta és la pregunta que intenta respondre aquesta part del treball. L'objectiu és el de trobar relacions entre la pertinença a cadascuna de les quatre generacions descrites al capítol tercer amb els elements de transformació del comportament electoral que s'han definit en el capítol segon. A partir d'aquí s'intentarà respondre a la pregunta si els canvis en el comportament electoral observat a Catalunya poden atribuir-se en part al relleu generacional.

En primer lloc es definiran les hipòtesis que es planteja la recerca. S'han establert tres hipòtesis generals, que intenten donar resposta a la pregunta global de si el relleu generacional en l'electorat català està relacionat amb el canvi en el comportament d'aquest electorat. La primera hipòtesi es demana si existeixen diferències entre els membres de les diferents generacions pel que fa al vot als diferents partits, en el sentit que els electors que pertanyen a les generacions més antigues tendrien a votar per les forces que tradicionalment han dominat l'escenari polític català, mentre que els que pertanyen a les generacions més noves tendrien a optar per partits que no han tingut aquest rol dominant o simplement que són nous.

Aquesta primera hipòtesi vol donar resposta a un dels aspectes principals de la transformació del comportament electoral a Catalunya, com és l'afebliment del suport a les formacions que han tingut un paper més important en la vida política catalana (ja que han estat les més votades tradicionalment) i l'enfortiment al mateix temps del suport a aquelles formacions que, o bé havien tingut un paper més secundari, o bé han aparegut més recentment.

La segona hipòtesi plantejada es demana si existeix una relació entre el relleu generacional i els mecanismes que expliquen el comportament electoral dels catalans

durant l'etapa "clàssica" definida en el segon capítol. La idea que es vol posar a prova és si el vot dual entre CiU i el PSC o el PP i l'abstenció diferencial són més presents entre els electors pertanyents a generacions antigues, mentre que no ho són tant entre els membres de les generacions noves, de manera que aquesta diferència explicaria l'afebliment d'aquests mecanismes com a principals explicadors del comportament electoral.

La tercera hipòtesi es qüestiona si l'increment de la volatilitat en el comportament electoral que s'ha observat els últims deu anys està relacionada amb el relleu generacional, en el sentit que els electors de les generacions noves tindrien un comportament menys estable que els de les generacions antigues. Aquesta hipòtesi s'ha dividit en tres sub-hipòtesis per poder abordar-la millor.

La primera sub-hipòtesi planteja la qüestió de si els electors que pertanyen a les noves generacions segueixen un patró menys rígid, menys previsible, que els electors de les generacions precedents. La segona sub-hipòtesi es pregunta si els electors que pertanyen a les noves generacions varien amb més facilitat les seves preferències de vot. Finalment, la tercera sub-hipòtesi està dividida en dos. En primer lloc, es vol saber si hi ha una relació entre la pertinença generacional i el fet de decidir el vot més a prop del dia de les eleccions, en el sentit que a mesura que es passa d'una generació més antiga a una de més nova, hi ha més electors que declaren decidir-se més a tocar de l'elecció. La segona part d'aquesta tercera sub-hipòtesi es demana si hi ha una relació entre la pertinença generacional i els elements que conformen la decisió de votar per un partit determinat, en el sentit que els electors que pertanyen a les noves generacions decidarien el seu vot en base a elements més conjunturals, mentre que els que pertanyen a les generacions més antigues es decidarien per factors de tipus més sòlid.

La validació de les hipòtesis es farà en base a l'anàlisi d'enquestes postelectorals en un període que va de 1992 a 2015, que s'utilitzaran com a sèries històriques o falsos panels, el que permet veure alhora si existeixen diferències en les variables dependents (el comportament electoral) entre els electors en funció de la seva

pertinença generacional i si aquestes diferències es mantenen al llarg del període analitzat. D'aquesta manera, serà possible observar l'existència de relació entre el fet de pertànyer a una generació determinada i les variables dependents i veure si aquesta relació observada es manté en anys diferents, el que permet identificar un efecte cohort i desestimar que les relacions observades siguin producte o bé d'un moment passatger o bé d'un efecte de l'edat (cicle vital).

5.1 Hipòtesis

La hipòtesi general d'aquesta recerca és que el comportament electoral a Catalunya s'hauria transformat en els últims anys en part com a conseqüència del relleu generacional, és a dir del canvi en la composició del conjunt de l'electorat català en funció del període de naixement dels electors. Com hem pogut comprovar, entre principis dels anys noranta i l'actualitat s'ha produït un canvi profund en l'equilibri dels electors a Catalunya, tot passant d'una majoria composta per individus nascuts abans de 1960 a una majoria de nascuts després d'aquest any.

Aquest fet, lluny de ser un simple canvi numèric, significa el desplaçament de l'electorat català des d'una majoria nascuda i socialitzada abans i durant el primer franquisme a una majoria socialitzada durant el segon franquisme i el període democràtic. Seguint la lògica del concepte generacional, aquest canvi en la composició majoritària de l'electorat hauria de comportar un canvi en la manera global com l'electorat català es relaciona amb el món polític i electoral. D'aquí la idea que el relleu generacional hauria de jugar un paper en la transformació de la manera com els catalans es comporten electoralment que, com hem vist en el capítol segon, ha tendit a un afebliment de les pautes i els patrons que han definit el comportament electoral català durant els anys vuitanta i noranta.

En quin sentit han variat aquestes pautes i patrons? En primer lloc, s'ha produït un desplaçament del suport des de les formacions que tradicionalment han dominat l'escenari electoral i polític català cap a noves formacions, o formacions que tradicionalment havien tingut un rol més secundari en el sistema de partits. En segon lloc, s'han afeblit els dos mecanismes que havien dominat el comportament electoral català durant el prop de vint-i-cinc anys d'estabilitat: el vot dual i l'abstenció diferencial, és a dir el vot que optava per CiU a les eleccions autonòmiques i pel PSC a les generals i municipals o pel PP a les generals, i l'abstenció a les eleccions autonòmiques que sí participava a les generals. En tercer lloc, ha emergit un comportament electoral menys estable, més reactiu als canvis de context que als

elements més sòlids lligats a la posició social, a la naturalesa dels comicis i a la proximitat a un partit determinat.

La hipòtesi general suposa doncs que aquests canvis observats en el comportament electoral en els darrers anys obeeixen al reemplaçament d'unes cohorts d'electors velles per unes de noves. Les primeres es caracteritzarien per un suport majoritari a les opcions que tradicionalment han dominat l'escenari polític, amb unes pautes més estables de captivament, tot i que això no vol dir que sempre i en tota ocasió votessin el mateix, ni de bon tros. Una part important d'aquestes cohorts modificava el seu vot en funció del tipus d'elecció que se celebrava (ja fossin autonòmiques, generals o municipals), donant lloc als mecanismes que hem descrit abans i que caracteritzaven el comportament electoral català durant els vuitanta i noranta.

Aquestes cohorts haurien estat substituïdes per unes de noves que es diferenciarien de les primeres per mostrar un suport significativament menor als partits tradicionalment dominants, per modificar el seu vot no només ni principalment pel tipus d'elecció que se celebra sinó per altres motius. Així, aquestes cohorts no mostrarien un patró de vot tan estable com les precedents, sinó que tendirien a ser més volàtils en les seves opcions, en funció de criteris més conjunturals i seguint pautes menys sòlides.

Les raons d'aquesta transformació raurien en les diferents experiències vitals dels individus pertanyents a les diferents generacions, que els incitarien a adoptar comportaments significativament diferents. Aquestes diferents experiències podrien agrupar-se en dues. En primer lloc, les noves generacions donarien menys suport a les opcions tradicionalment dominants precisament perquè han estat les opcions dominants durant bona part de la seva vida. Tant els integrants de la generació del *desarrollo* com els de la democràcia (especialment aquests últims) han viscut pràcticament tota la seva vida adulta en el règim polític actual i en l'etapa d'estabilitat marcada pel predomini de CiU, PSC i PP a les arenes catalana i espanyola. Això vol dir que aquests individus no van participar activament en la construcció del sistema polític, i si ho van fer (els més grans tenien just quinze anys a la mort de Franco) va ser

com a simples activistes, no com a protagonistes, i en qualsevol cas representant una porció ínfima del conjunt del cens. Aquest fet, més evident entre la generació de la democràcia, els membres de més edat de la qual que no accedeixen al sufragi actiu fins a mitjans noranta, implica una certa distància entre aquests ciutadans i les institucions polítiques. D'alguna manera, els membres d'aquestes dues generacions han experimentat l'envelliment institucional del sistema nascut el 1978 sense tenir el fre emocional que sí tenen les generacions més antigues, pel sol fet d'haver format part del naixement d'aquest sistema (ni que sigui com a simples votants o com a espectadors passius). Així, tindria una certa lògica que els electors pertanyents a es generacions del *desarrollo* i de la democràcia se sentin menys propers dels partits polítics que d'alguna manera han protagonitzat el sistema polític des dels primers anys vuitanta, i per tant no els donin tan suport com els nascuts abans de 1960, que sí han viscut el sorgiment del sistema i han estabilitzat el seu vot durant els anys de vigència del model electoral.

L'altra raó que podria ser a la base del diferent captament de les noves generacions té a veure amb el canvi de la societat catalana en els darrers quaranta anys, quan s'ha passat d'una societat regida per un sol patró legítim, estable i vàlid per a la gran majoria (els que en quedaven fora eren l'excepció marginal) a un model on no hi ha un únic patró general sinó que s'accepten com a legítims patrons i estils de vida diferents²⁹¹. Aquest canvi és observable en múltiples aspectes de la vida dels individus, tant pel que fa a la vessant privada com a la pública. Així, en pocs anys s'ha passat d'un patró de vida únic, amb unes etapes definides i estables, que regien l'existència (infantesa, formació, treballa, nupcialitat, procreació, maduresa i envelliment), a una sèrie diferent de patrons, socialment acceptables. Així, hom pot casar-se o no, fins i tot pot casar-se més d'un cop; pot tenir fills o no tenir-ne, tenir-ne amb una sola parella o amb més d'una; casar-se amb un home o una dona. El mateix patró divers s'aplica al món del treball, on ja no és possible definir una sola línia ascendent de progrés professional en un entorn d'estabilitat, el que posa en qüestió també els elements derivats dels ingressos (que el patró clàssic definia com a linealment creixents al llarg

---

²⁹¹ Aquesta idea és visible en l'obra de Bauman: "*La modernidad líquida*", *op. cit.*

de la vida laboral): propietat de la llar, segona residència, relleu del parc automobilístic familiar.

Lligat a aquest canvi d'un patró de vida estàndard a una multiplicitat de patrons hi ha el canvi en els patrons de consum, que també han passat d'una pauta d'estabilitat a una de canvi accelerat²⁹². Aquesta ha estat una tendència comuna als països occidentals, però a Espanya s'ha produït en un lapse de temps més curt, d'acord amb la seva particular evolució històrica²⁹³. Així, en només dues generacions s'ha passat d'un consum d'un ventall molt limitat a un consum de enorme disponibilitat i varietat.

Ambdós fenòmens haurien de tenir, per força, repercussió en el comportament electoral, en el sentit que els individus pertanyents a generacions més antigues, socialitzats en un model de vida únic i general i en patrons de consum estable i restringit, tendrien a comportar-se de manera més estable i amb poques variacions, mentre que les generacions més joves, nascudes i socialitzades en un entorn de major diversitat, sense un patró estàndard i amb una disponibilitat de productes més ampla, que fomenta un consum més variat, que té com a pauta principal el canvi i no la fidelitat (en pràcticament tots els aspectes de l'existència), tendrien a mostrar-se més proclius al canvi d'opcions i a la variació en el suport que atorguen als diferents partits, a més de considerar com a legítimes totes les opcions, fins i tot l'abstenció, o el vot en blanc o nul.

Aquests elements de socialització de les diferents generacions, tant el moment històric en el que aquesta es produeix com el context en el que creixen i adopten els elements fonamentals de la seva personalitat, serien uns dels múltiples causants de les diferències en el comportament electoral dels individus pertanyents a les diferents generacions. I la transformació general del vot a Catalunya s'explicaria pel fet que les generacions antigues, estables i fidels, haurien anat deixant el seu espai en el cens a les generacions més noves, més canviant i volàtils, provocant la tendència del conjunt

---

²⁹² Consejo Económico y Social: *"Los nuevos modelos de consumo en España"*

²⁹³ Alonso i Conde: *"Historia del consumo en España"*

de l'electorat de translació del suport dels partits dominants als nous i dels patrons de comportament més estables a altres de més inconstants.

Evidentment, no esperem trobar en el relleu generacional l'única explicació al canvi de comportament en el vot a Catalunya. La realitat social acostuma a ser molt més rica i diversa que això. És probable que descobrim elements de cicle vital i de període. Però tanmateix és possible també que alguns d'aquests elements, fins i tot els de període, tinguin un rerefons generacional. En aquest sentit, seria del tot normal que la mutació dels patrons que regeixen la societat durant aquestes últimes dècades hagi influït tots els individus i no només aquells que pertanyen a les generacions més joves. Ara bé, també és probable que aquesta influència (aquest impacte) sigui menor entre els membres de les generacions antigues, que més aviat introdueixen aquests canvis en els patrons al seu esquema mental més que modifiquen aquest esquema. Per posar un exemple, les persones nascudes abans de 1940 poden haver acceptat la multiplicitat seqüencial de parelles a la vida dels seus fills i néts, però això no vol dir que hagin interioritzat que aquesta és la manera amb la que cal regir la vida. Ho accepten però no en fan la seva pauta de vida. En canvi, els seus fills i néts, crescuts en un entorn on el divorci està acceptat no integren aquest fet en el seu esquema prefixat sinó que el divorci (i les relacions sexuals abans del matrimoni, o l'homosexualitat) forma part constitutiva del seu esquema mental, fins i tot per aquells que hi estan en contra.

Tenint en compte les conclusions del segon capítol i els elements exposats fins ara, la hipòtesi general que presumeix la influència del relleu generacional en la transformació del comportament electoral a Catalunya es desglossa en tres hipòtesis parcials.

H1: les generacions noves voten menys els partits tradicionalment dominants (CiU, PSC i PP) que les antigues

Ja sigui perquè no han estat partícips actius en la construcció del sistema polític actual, o perquè els partits que tradicionalment han dominat l'escenari polític, a Catalunya i al conjunt d'Espanya, els semblen vells, a cada nova generació s'observaria un

percentatge menor de suport a aquestes formacions (CiU, PSC i PP), que no pot explicar-se per motius de cicle vital o de període (per bé que és probable trobar elements d'aquest tipus al llarg de la sèrie, lligats a la posició d'aquests partits als governs autonòmic o central).

Així, esperem trobar que l'afebliment del vot a aquests partits es deu principalment a un efecte cohort, és a dir que no perdrien suport en aquelles generacions que tradicionalment els voten sinó que la seva davallada es deuria al fet que aquestes generacions amb més suport cada cop constitueixen una porció més petita del conjunt del cens electoral, i que, en canvi, cada cop hi hauria una porció més gran de noves generacions, que presentarien un suport menor a aquests partits.

H2: les generacions noves segueixen menys els patrons del model clàssic d'explicació del vot: vot dual i abstenció diferencial

Aquesta hipòtesi estaria relacionada amb l'anterior. Així, com que entre les generacions més joves el vot als partits tradicionalment dominants seria menor, també ho serien els dos mecanismes que expliquen el model de comportament electoral "clàssic". Així, a cada nova generació trobaríem una menor presència de votants que optarien per CiU a les eleccions autonòmiques i en canvi votarien al PSC (o al PP) als comicis generals. També trobaríem menys electors que participen a les eleccions generals (i opten per PSC o PP) i en canvi s'abstenen a les autonòmiques.

És probable que trobem una confirmació parcial, i per tant un desmentiment parcial, d'aquesta hipòtesi, en el sentit que es confirmi que continua existint entre les generacions joves tant el vot dual com l'abstenció diferencial, però que els partits implicats hagin canviat²⁹⁴. Aquest fenomen tindria la seva lògica, ja que la diferenciació entre eleccions de primer i de segon grau pel que fa a les eleccions generals i autonòmiques es manté, i per tant és possible que es mantinguin els mecanismes de canvi de vot entre una i altra.

---

²⁹⁴ Medina: "Eleccions a Catalunya. Cap a una reedició del vot dual i l'abstenció diferencial?"

H3: els membres de les generacions noves tenen un comportament electoral menys estable que els de les antigues

Aquesta hipòtesi, tal i com està plantejada, és molt genèrica, de manera que hem optat per desglossar-la en tres sub-hipòtesis, de manera que la seva falsació sigui més operativa.

H3a: els membres de les generacions noves no segueixen un patró estable de participació/abstenció

És possible observar una evolució entre les generacions en la cadència entre la participació i l'abstenció. Aquesta cadència aniria des d'una pauta estable en el cas de la generació més vella a una de menys previsible en la més jove. Això obeeiria a dos elements de diferenciació entre generacions. El primer, que en les generacions més velles el pas de la participació a l'abstenció i viceversa està definit per la naturalesa de l'elecció (element que dona forma al mecanisme de l'abstenció diferencial), mentre que entre les generacions més joves la tria entre participar o abstenir-se es basa en elements de conjuntura, per tant més volàtils. D'aquí que no sigui possible formular un patró estable de participació/abstenció, a diferència dels membres de generacions més antigues. Ara bé, hi hauria un segon element a considerar, que seria l'afebliment de la participació com a deure ciutadà en les generacions més noves, que és general a totes les democràcies, però que en el cas català tindria una clara relació amb el sentiment de proximitat al sistema polític (lligat alhora amb l'experiència d'haver o no haver participat en la seva creació).

H3b: els membres de les generacions noves canvien les preferències de vot amb més facilitat

La socialització en un entorn dominat per pautes de canvi en lloc de pautes d'estabilitat i fidelitat faria que a cada nova generació s'observés una major nombre d'electors que varien el seu vot entre eleccions i entre convocatòries. En aquest cas, a

diferència de la hipòtesi 1, no estaríem parlant de que voten a partits diferents dels tradicionalment dominants, sinó que canviarien entre més partits, independentment de quins siguin aquests. I tampoc estaríem parlant de vot dual (canvi de vot en funció del tipus d'elecció), sinó de canvi de vot entre eleccions i entre convocatòries, de manera que l'itinerari de vot al llarg de la vida no mostrés un patró estable sinó un continu canvi d'opció entre un ventall ample de partits.

H3c: els membres de les generacions noves decideixen la participació/vot més a prop de les eleccions

Relacionat amb la sub-hipòtesi anterior, no només hauria variat l'objecte de la tria de vot sinó la manera com es tria entre les generacions més joves i les més antigues. Així, observariem que en cada nova generació hi ha una major proporció d'electors que decideixen participar a les eleccions o votar un determinat partit en un moment més proper al dia de celebració de les eleccions. Si això fos cert, veuríem que en les generacions més antigues dominaria el patró de decidir el vot amb molta antelació al dia de les eleccions, mentre que a mesura que se succeïrien noves generacions el predomini d'aquest patró s'afebliria i en canvi creixeria el percentatge d'electors que manifesten decidir la seva participació o el seu vot a mesura que s'acosten els comicis. Aquesta manera d'actuar lligaria amb la socialització en unes pautes de consum i decisió més accelerades i inestables.

Això tindria una derivada que podríem expressar de la manera següent.

H3c bis: els membres de les generacions noves decideixen el vot en base a elements més conjunturals

Pel fet de decidir el seu vot més a prop de la celebració de les eleccions, els membres de les generacions més joves reaccionarien amb més facilitat a estímuls conjunturals, capaços de fer-los decidir i de guiar el seu vot o la seva participació. Això es relacionaria amb el fet de ser electors que no tenen una tria sòlida i estable, a més d'estar acostumats a un entorn d'estímuls constants ("soroll"), de manera que

tendeixen a prendre decisions gràcies a una forta dosi d'estímul puntuals proporcionada pràcticament al moment de prendre la decisió (consum compulsiu).

En aquest últim cas podria ser que no trobem resposta, ja que ens estaríem avançant a una mena de comportament electoral d'una generació que encara no ha entrat de manera significativa (en nombre) als cens.

5.2 Fonts de dades

La recerca sobre generacions, com assenyalen la pràctica totalitat dels estudis, necessita d'enquestes tipus panel, és a dir d'aquelles enquestes que entrevistes els mateixos individus en anys diferents. Només d'aquesta manera és possible destriar els efectes del cicle vital dels de cohort, ja que és observable la modificació o l'estabilitat de les actituds al llarg de la vida els individus analitzats, que és un dels elements principals en les recerques d'aquest tipus. Malauradament, les enquestes tipus panel són rares o inexistents²⁹⁵.

Així doncs, l'única opció possible per encarar una anàlisi de cohorts és la d'utilitzar sèries temporals d'enquestes tot fent el supòsit que els individus d'edats similars són comprables, de manera que s'obté un cicle vital "artificial". Així, per exemple, els nascuts entre 1940 i 1960 que han estat entrevistats el 1992 i el 2012, els considerem com a casos comparables d'una mateixa cohort en dos estadis diferents del seu cicle vital, tot i no ser exactament els mateixos individus. D'aquesta manera prendrem les seves respostes en els dos moments (quan tenen entre trenta dos i cinquanta dos anys i quan en tenen entre cinquanta dos i setanta dos) com si fossin una evolució d'individus equiparables, com si realment fossin respostes dels mateixos individus en un lapse de vint anys. Només així ens és possible avaluar l'estabilitat o el canvi en les actituds a mesura que els individus es fan grans, tot i que no estem parlant exactament de les mateixes persones²⁹⁶.

Aquest exercici, evidentment, no està exempt de riscos pel que fa a la significació de les conclusions a les que es pot arribar, de manera que cal ser (i s'intentarà al llarg de la recerca) molt curosos a l'hora d'afirmar rotundament la significació de les relacions obtingudes.

---

²⁹⁵ ho han assenyalat Tormos i Capdevila. Tan sols els estudis electorals del CIS a partir de 2011 incorporen una metodologia panel, bo i entrevistant la mateixa mostra d'individus abans i després de cada convocatòria electoral. En aquesta recerca s'utilitzaran aquests estudis per a les convocatòries generals de 2011 i 2015 i les autonòmiques de 2012 i 2015.

²⁹⁶ Aquesta mateixa tècnica és la que fa servir Tormos a " La influència de l'edat en el comportament electoral a Catalunya. Cicle vital o generació?".

A manca d'enquestes tipus panel, doncs, ens calen sèries temporals de sondeigs. Ara bé, aquestes sèries han de reunir dues característiques essencials. En primer lloc, han de ser prou llargues en el temps com per poder observar les diferents generacions en etapes vitals iguals. És a dir, hem de poder comparar els individus de les diferents generacions a la mateixa edat, per poder descartar l'efecte cicle vital. Així, hauríem de poder observar el comportament electorals dels membres de la generació del *desarrollo* i la de la postguerra a la mateixa edat per estar segurs que les diferències entre ells es deuen al fet de pertànyer a diferents generacions. Per posar un exemple, els hauríem de poder observar als quaranta anys. Ara bé, entre uns i altres hi ha una diferència de vint anys. Per tant, hauríem de disposar de sèries històriques d'enquesta que abastessin un mínim de vint anys per poder fer l'exercici.

La segona condició que ha de tenir aquesta sèrie temporal d'enquestes és la de tenir preguntes comparables. Massa sovint trobem enquestes que no són comparables perquè no realitzen exactament les mateixes preguntes. Fins i tot és possible trobar sèries d'enquestes que varien la manera de fer les mateixes preguntes al llarg de la sèrie, el que invalida (o fa difícil) la comparació entre els anys²⁹⁷.

L'única sèrie d'enquestes que reuneix les dues condicions és la de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials²⁹⁸. És una sèrie que abasta més de vint anys de sondeigs anuals ininterromputs, de 1991 a 2015²⁹⁹, el que permet observar els membres de les diferents generacions en etapes vitals similars. A més (i no és poc) permet observar l'evolució de l'opinió tot al llarg del procés de transformació del comportament electoral català des de l'etapa d'estabilitats dels vuitanta i noranta fins a l'actualitat.

---

²⁹⁷ Favre ho denuncia pel que fa al cas francès, el 1989: "*les qüestions n'estaient, à quelques exceptions près, jamais les mêmes (...). D'autre part, d'un institut à l'autre, et pour un même institut, d'un période à l'autre, les classes d'âge ne sont pas définies de la même façon, ce qui rend les résultats impossibles à comparer*" Favre, *op. cit.* pàgines 300-301. El mateix fa Abramson pel cas nord-americà, *op. cit.* pàgina 145

²⁹⁸ A Catalunya existeix una altra sèrie d'enquestes, la del Centre d'Estudis d'Opinió, que fa servir Capdevila en el seu treball. El problema amb aquesta sèrie respecte de la de l'ICPS és que abasta pràcticament la meitat d'anys (2005-2105), el que no permet la comparació entre generacions en la mateixa etapa de la seva vida.

²⁹⁹ Evidentment, seria preferible una sèrie que abastés completament tota l'etapa democràtica, però no en disposem.

Així mateix, la sèrie conté preguntes que es repeteixen en tots els sondeigs amb la mateixa formulació, el que evita disfuncions a l'hora de comparar-ne les respostes.

Tanmateix, en alguns anys, la sèrie de l'ICPS té mostres de dimensió reduïda, el que dificulta l'anàlisi. A més, cal tenir en compte que les enquestes de l'ICPS es basen en mostres del conjunt de la població major d'edat resident a Catalunya, de manera que hi incorporen individus sense dret a vot, que cal que siguin suprimits de la nostra anàlisi. Això redueix encara més la magnitud de la mostra sobre la que volem treballar.

Finalment, les enquestes de l'ICPS tenen una feblesa que considero important quan es tracta d'analitzar comportament electoral. Són una magnífica eina per observar les tendències d'opinió al llarg dels anys, però no estan dissenyades per coincidir temporalment amb la celebració de les eleccions, de manera que les variables de tipus electoral no reflecteixen massa fidelment el comportament en una convocatòria determinada, ja que no acostumen a coincidir amb el calendari electoral. Així, per exemple, la manifestació del record de vot pateix de problemes relatius al lapse de temps transcorregut entre el comportament (el vot) i la resposta sobre aquest comportament (record de vot). Això fa que la manifestació d'aquests comportaments sigui menys acurada³⁰⁰ del que necessariem en un estudi que té com a objectiu principal l'anàlisi dels comportaments electorals. Així mateix, i pel fet de no ser enquestes de tipus electoral, la sèrie de l'ICPS no inclou algunes de les variables imprescindibles per testar algunes hipòtesis d'aquesta recerca, principalment les relacions amb la presa de decisió sobre la participació o el vot, o amb els dubtes a l'hora de decidir. En alguns casos aquestes preguntes es fan, però altre cop el lapse de temps entre el comportament i la resposta ens fan desconfiar d'aquestes.

Així doncs, s'ha optat per utilitzar unes altres enquestes per afermar l'anàlisi sobre els comportament electorals. Aquestes enquestes són les postelectorals del *Centro de Investigaciones Sociológicas*³⁰¹, realitzades després de cada convocatòria autonòmica i

---

³⁰⁰ Per efecte de les modificacions en el record, ja sigui per oblit o per adequació de l'expressió del comportament al context en el que es realitza l'enquesta.

³⁰¹ Tormos combina la sèrie històrica d'enquestes de l'ICPS i els sondeigs postelectorals del CIS.

general. La principal virtut d'aquestes enquestes és que el treball de camp es realitza pocs dies després de les eleccions, el que redueix de forma molt evident el lapse de temps entre el comportament i el seu registre demoscòpic, reduint alhora el possible efecte distorsionador del temps.

Les enquestes postelectorals del CIS, a més, tenen una segona virtut, ja que són comparables entre elles, a més de contenir preguntes més detallades sobre els elements que defineixen el comportament electoral dels individus (moment en el que prenen la decisió de votar, seguretat del vot).

Finalment, les enquestes electorals del CIS per a les autonòmiques de 2012 i les generals de 2011 s'han construït seguint una lògica de panel, és a dir s'ha interrogat als mateixos electors abans i després de les eleccions, de manera que la manifestació de fidelitat o canvi de l'opció de vot és més acurada, tot essent un recurs molt útil sobretot per avaluar l'estabilitat del vot en el tram final de la legislatura, un dels elements que volem analitzar en aquesta recerca.

Així doncs, s'utilitzarà les enquestes postelectorals del CIS realitzades just després de les eleccions autonòmiques de 1992 a 2015, perquè abasten un lapse de temps de vint anys, el que permet comparar les generacions en dos moments pràcticament idèntics del seu cicle vital, el que hauria de fer més evident l'efecte generacional (si n'hi hagués). L'elecció d'aquest període temporal també respon a l'interès de comparar dos moments electorals diferenciats que responen als períodes que hem definit com a clàssic i actual, el que ens permet observar la transformació del comportament electoral, que és la base d'aquesta recerca. A més, també utilitzarem la submostres d'electors catalans de les postelectorals generals de 1993 a 2011, per tenir una observació precisa del vot de l'electorat català en aquest tipus d'eleccions. De tota manera, aquestes submostres tenen un problema de dimensió, ja que no arriben a comptabilitzar ni mil entrevistes³⁰².

---

³⁰² 788 entrevistes a la postelectoral de 1993 (el que suposa un marge d'error de $\pm 3,6\%$), 794 el 1996 ($\pm 3,5\%$), 799 el 2000 ($\pm 3,5\%$), 847 el 2004 ($\pm 3,4\%$), 939 el 2008 ($\pm 3,3\%$) i 934 el 2011 ($\pm 3,3\%$).

Una precisió pel que fa a l'enquesta panel de la convocatòria autonòmica de 2015. Utilitzarem aquesta enquesta amb prudència, ja que els canvis en l'oferta partidista (concretament la creació de la candidatura Junts pel Sí) redueix i fa confusa la relació entre els electors pertanyents a les diferents generacions i el vot a partits, sobretot pel que fa a la divisió entre partits tradicionalment dominants i partits que no ho són. Tanmateix, l'enquesta és perfectament vàlida pel que fa als elements considerats a les hipòtesis 2 i 3.

La sèrie de sondeigs postelectorals del CIS permet comparar la generació de la postguerra amb la de la guerra civil quan tenen una edat similar³⁰³. Els primers el 1992 i els segons el 2012, quan ambdós tenen més de cinquanta-dos anys (per bé que entre els primers hi ha individus de més de setanta-dos anys). També és possible comparar la generació de la postguerra i la del *desarrollo* en la mateixa parella d'anys (quan els primeres tenen entre trenta-dos i cinquanta-dos i els segons entre trenta-set i quaranta-un). I fins és possible comparar la generació del *desarrollo* amb la de la democràcia quan tenen pràcticament la mateixa edat (els anys 1993 i 2008 o entre 1995 i 2012).

Taula 17
Edats de les generacions al llarg de la sèrie de sondeigs postelectorals del CIS

	Generació de la guerra civil	Generació de la postguerra	Generació del <i>desarrollo</i>	Generació de la democràcia
1992	53 i més	32-52	31 i menys	
1993	54 i més	33-53	18-32	
1995	56 i més	35-55	20-34	18-19
1996	57 i més	36-56	21-35	18-20
1999	60 i més	39-59	24-38	18-23
2000	61 i més	40-60	25-39	18-24
2003	64 i més	43-63	28-42	18-27
2004	65 i més	44-64	29-43	18-28
2006	67 i més	46-66	31-45	18-30
2008	69 i més	48-68	33-47	18-32
2010	71 i més	50-70	35-49	18-34
2011	72 i més	51-71	36-50	18-35
2012	73 i més	52-72	37-51	18-36
2015	76 i més	55-75	40-54	18-39

³⁰³ Les "forquilles" d'edats no són exactes entre generacions perquè no totes tenen la mateixa durada.

5.3 Metodologia

Hi ha dos elements que cal esbrinar de les nostres hipòtesis i sub-hipòtesis. En primer lloc caldrà saber si existeix relació entre la pertinença a una generació i els diferents elements del comportament electoral que defineixen cadascuna de les preguntes de recerca. En segon lloc, es voldrà comprovar si aquestes relacions que s'han definit són significatives estadísticament, és a dir si realment la pertinença generacional té una influència en la transformació dels elements que defineixen el comportament electoral a Catalunya.

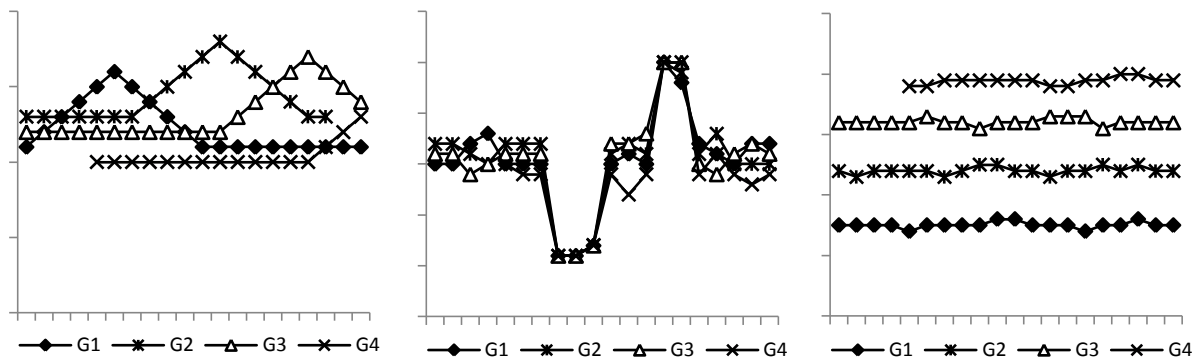
Per respondre a cadascun dels dos elements s'utilitzaran procediments diferents. En el primer cas es calcularan els percentatges de les diferents variables dependents en cadascun dels grups generacionals definits i per a cadascun dels anys determinats, bo i construint una gràfic que permetin alhora comprovar si hi ha diferències en les variables dependents en funció de les diferents generacions i si aquestes diferències en mantenen al llarg del període de temps analitzat. D'aquesta manera s'intentarà esbrinar si les diferències observades es deuen a un efecte realment generacional o si, d'altra banda, podrien atribuir-se a l'acció del cicle vital o de la conjuntura (període).

Els efectes de cicle vital, període i cohort són fàcilment observables en un gràfic de freqüències en funció de les generacions, ja que fan un dibuix diferent. Així, l'efecte del cicle vital mostra un perfil similar a tots els grups però en moments diferents, ja que tots segueixen un mateix patró en funció de l'edat, de manera que la corba de cadascun dels grup és igual però desplaçada en el temps, ja que els grups es diferencien en funció del moment en què han nascut.

L'efecte període és observable perquè mostra una modificació igual de tots els grups generacionals en un mateix moment (a diferència de l'efecte de cicle vital, on la modificació està desplaçada). Així, el gràfic que expressa l'efecte període mostra una tendència igual a tots els grups i en el mateix instant, eliminant així les diferències entre grups, que podrien estar indicant un efecte cohort.

Finalment, l'efecte cohort es mostra gràficament com un seguit de línies paral·leles (tantes com grups definits), com si formessin estrats. Si es tracta d'un efecte generacional cert, aquest gràfic ha de mostrar també una ordenació cronològica de les generacions, de manera que la posició dels "estrats" es correspon amb l'antiguitat dels grups generacionals.

Gràfic 26
Representació gràfica dels efectes de cycle vital, període i cohort

Ara bé, no s'acostuma a trobar una representació gràfica tan clara dels tres efectes com la que mostren els gràfics anteriors, ja que els efectes cohort, cycle vital i període apareixen barrejats en la major part dels casos. Així, es pot observar un efecte cohort al mateix temps que un de període, o un de cohort i un de cycle vital conjuntament (com s'acostuma a trobar en l'anàlisi de la participació electoral). No esperem trobar una representació neta dels efectes, sinó més aviat una barreja de tots tres, o de dos d'ells. A més, s'ha de tenir en compte que en un període de vint anys d'eleccions s'han produït etapes molt diferents, tant des del punt de vista de les variables estrictament electorals (vot als partits i participació), com a les altres.

Així doncs, pot ser complicat destriar un efecte de l'altre. Ara bé, aquesta recerca no té com a objectiu central el destriar els efectes, cosa que sí és l'objectiu d'una branca important i molt fructífera de la ciència política, com s'ha assenyalat en el capítol

anterior³⁰⁴. L'objectiu d'aquesta recerca és arribar a saber si existeix un efecte visible i comprovable de la pertinença generacional en el procés de transformació del comportament electoral a Catalunya. No es vol, per tant, destriar els pesos dels diferents efectes, sinó simplement comprovar que la pertinença generacional n'és un. Per tant, no s'utilitzarà l'instrumental propi dels estudis sobre cohort, cicle vital i període.

Un cop analitzats els gràfics de freqüències es calcularan models de regressió per a aquelles relacions que s'han mostrat com a més evidents. Així, s'especificaran models de regressió logística per a aquelles variables dependents que es poden transformar en categòriques, mentre que s'utilitzaran els models de regressió lineal per a les variables no categòriques.

De les primeres variables, s'ha triat el record de vot als diferents partits³⁰⁵ i l'abstenció declarada, així com a la manifestació de dubte abans de decidir el vot. Totes aquestes variables s'han transformat en categòriques, tot atorgant el número 1 al compliment del supòsit (que hi hagi efectivament record devot a un partit, per exemple) i 0 al fet que no s'acompleixi el supòsit. En el cas particular de la declaració de dubte, s'ha escollit l'1 per aquells que manifesten haver dubtat abans de decidir el seu vot i 0 els que diuen que ja tenien el vot decidit.

Per a la variable "moment de decidir el vot" s'ha optat per un model de regressió lineal, bo i mantenint les quatre possibilitats de resposta, i eliminant els casos de no resposta (no recorda i no contesta).

Per a unes i altres es calcularan dos models de regressió. Al primer només s'introduirà com a variable independent la pertinença generacional, a fi de conèixer si cadascun dels grups generacionals té un efecte significatiu sobre la variable dependent. En un segon model s'introduiran a més de la variable generacional altres variables

---

³⁰⁴ D'aquesta branca, els treballs de Tormos són l'exemple més important per al cas català. Pel cas espanyol, és interessant l'aproximació metodològica de Galais

³⁰⁵ A CiU, PSC, PP, ERC, ICV, C's (des de 2006) i CUP (des de 2012).

independents, de manera que es pugui comprovar si el possible impacte significatiu observat en el model amb una sola variable independent es manté quan concorren altres variables.

Aquestes altres variables que s'introduiran en aquest segon model són el sexe, l'edat, el nivell acadèmic, la situació laboral i el nivell professional³⁰⁶, el volum d'ingressos de la llar³⁰⁷, l'origen familiar³⁰⁸, el coneixement del català³⁰⁹, la ubicació en l'eix de sentiment de pertinença i en l'eix esquerra-dreta.

Els models de regressió només es calcularan per als sondeigs postelectorals corresponents a les eleccions autonòmiques (vuit en total), ja que s'ha considerat que les submostres catalanes dels sondeigs postelectorals de les eleccions generals tenen una dimensió massa escassa per aportar conclusions sòlides.

---

³⁰⁶ Aquestes dues variables s'han substituït per la variable "estatus" per als sondeigs corresponents a les convocatòries de 1999, 2003, 2010, 2012 i 2015.

³⁰⁷ Només per als sondeigs de 1992, 2010, 2012 i 2015.

³⁰⁸ aquesta variable es calcula prenent el lloc de naixement de l'entrevistat i el dels seus pares. En els sondeigs de 2012 i 2015 no ha estat possible fer el càlcul perquè no es registra el lloc de naixement dels pares.

³⁰⁹ Aquesta variable té quatre respostes possibles: l'entén, el parla, el llegeix i l'escriu. No es pregunta el 2006 i el 2015. Pel sondeig de 2012 es substitueix per la pregunta sobre quina és la llengua materna del subjecte.

5.4 Validació de les hipòtesis

H1: els membres de les generacions noves voten menys els partits dominants (CiU, PSC i PP) que els de generacions antigues³¹⁰

Una manera de comprovar l'efecte del relleu generacional sobre el vot als diferents partits és calcular quin hauria estat el suport a cadascun d'ells de no haver-se produït relleu generacional, és a dir si el pes de cada generació en el conjunt de l'electorat s'hagués mantingut inalterat al llarg dels anys³¹¹. En el nostre cas concret prenem com a origen de l'anàlisi la distribució de les cohorts en l'electorat de 1992 i el reproduïm de manera artificial mitjançant el càlcul de coeficients per a cadascuna de les generacions per a donar-los el pes que tenien el 1992. Un cop fet això recalculuem el vot a cada partit per cada generació ponderada.

Els resultats³¹² mostren clarament que, de no haver-se produït relleu generacional, CiU hagués obtingut millors resultats que els que realment ha obtingut durant els anys posteriors³¹³ a 1992. La diferència entre el vot realment obtingut i el vot que hauria obtingut en cas de mantenir-se inalterable el pes de les generacions tal i com era el 1992 es fa més gran a cada nova convocatòria, una prova evident que el relleu generacional ha afectat negativament el resultat de la coalició nacionalista. El mateix pot dir-se del PSC i del PP. Ambdós mostren diferencials negatius entre el vot observat i el vot suposat en cas de no produir-se relleu generacional. En canvi, tant el vot d'ERC com el d'ICV és superior al suport que se'ls suposaria de no haver-hi hagut relleu generacional. I el mateix pot dir-se de C's i les CUP en el cas que la distribució de l'electorat en funció de les generacions hagués sigut idèntica a la de 1992.

---

³¹⁰ Es parla de generacions antigues i noves enlloc de velles i joves per evitar la confusió que podria provocar l'ús d'aquests conceptes amb nocions lligades a l'edat, una distorsió massa present quan es parla de generacions en àmbits no acadèmics.

³¹¹ Aquest és un mètode utilitzat per Inglehart a "*El cambio cultural en las sociedades Industriales avanzadas*", pàgina 96 i següents.

³¹² Veure annex.

³¹³ En el cas de CiU només s'han considerat les eleccions fins a 2012, ja que el 2015 CDC es presentà com a part de la coalició Junts pel Sí, mentre que UDC es presentà en solitari.

Les dades també mostren que l'abstenció observada és en cada convocatòria major de la que haguéssim observat en cas de mantenir-se estables els pesos originals de les diferents generacions, de manera que intuïm que el relleu generacional ha afavorit l'augment de l'abstenció.

De tot plegat s'hauria de deduir que certament el relleu generacional ha tingut un efecte en el vot i que aquest mostra el perfil que havíem suposat, és a dir que en el cas de no haver-se produït relleu generacional els partits tradicionalment dominants (CiU, PSC i PP) haurien obtingut millors resultats dels que realment han obtingut, i al revés hauria succeït amb la resta de partits (ERC, ICV, C's i CUP), que haurien obtingut pitjor resultats si no s'hagués produït el relleu generacional. També hauria estat inferior la taxa d'abstenció.

En tots els casos s'observen diferències entre el suport realment obtingut i el suport suposat de signe positiu o negatiu, no hi ha cap cas que oscil·li entre positiu i negatiu, el que indica que l'efecte del relleu generacional és consistent al llarg del període analitzat.

Així mateix, les diferències entre el record de vot registrat i el suposat van augmentant progressivament convocatòria rere convocatòria, el que demostraria que l'efecte del relleu generacional es va afermant a mesura que passa el temps respecte de l'escenari hipotètic en el que aquest relleu no es produís. Només en dos moments puntuals es trenca la tendència de creixent diferenciació entre les dades reals i les hipotètiques: el 2010 per a CiU i ERC i el 2012 per al PSC. En el primer cas es podria deure a l'efecte d'arrossegament del vot per part de CiU en unes eleccions que li van ser especialment favorables. Aquesta idea podria explicar, per efecte mirall, el moviment d'ERC. Pel que fa al PSC el 2012, el trencament de la tendència podria obeir als mals resultats.

L'interessant en tots tres casos, el de CiU i ERC el 2010 i el del PSC el 2012, és que un cop passat el moment, es reprèn la progressió "natural" de l'efecte generacional sobre el seu vot, el que estaria indicant que certament aquest efecte existeix, i té el sentit que pressuposava la nostra hipòtesi.

Taula 18
Diferència entre el vot real i el vot sense relleu generacional

	1995	1999	2003	2006	2010	2012	2015 ³¹⁴
CiU	-0,8	-1,1	-3,4	-4,6	-3,4	-5,3	
ERC	0,7	0,5	1,8	1,9	0,8	2,5	
PSC	-0,6	-0,7	-2,4	-2,4	-2,6	-1,7	-3,2
PP	-0,3	-0,1	-0,6	-0,6	-0,8	-1,7	-2,3
ICV	-0,1	1,0	1,3	1,5	1,8	2,1	1,7
C's				0,3	0,0	1,2	2,5
CUP						1,9	3,7

Ara bé, el càlcul del supòsit de manteniment del pes de les generacions tal i com era el 1992 i la ponderació consegüent del vot a cada partit afecta sobretot el pes de la primera i última generacions, la de la guerra i la de la democràcia, ja que són les que veuen variar el seu pes de forma més evident al llarg del període. La primera perquè passa de representar el 36% del cens (1992) a només el 10% (2015), i la segona perquè fa el camí invers, no existeix el 1992 (els seus membres de més edat tenien setze anys) i representa el 31% de la mostra de 2015. Les dues generacions intermèdies pràcticament no varien el seu pes durant aquests vint-i-tres anys. La generació de la postguerra passa de representar del 37 al 31%, mentre que la del *desarrollo* del 27 al 28%.

Així doncs, aquest exercici mesura principalment el suport dels diferents partits entre les generacions més vella i més jove, ja que són les que pateixen correccions. La primera a l'alça³¹⁵ i la segona perquè queda eliminada del càlcul. De tal manera que el resultat que aquí s'ha obtingut no acaba de ser un reflex perfecte del possible biaix generacional en el suport als diferents partits en les eleccions al Parlament. Tanmateix, és un bon indicador per començar a introduir-se en l'anàlisi de l'efecte generacional.

³¹⁴ CiU i ERC no apareixen en el sondeig de 2015 perquè en aquella convocatòria es van presentar plegats a la candidatura Junts pel Sí.

³¹⁵ Els coeficients de ponderació per a aquesta generació són 1,1374 el 1995, 1,2500 el 1999, 1,5634 el 2003, 2,088 el 2006, 2,6247 el 2010, 2,9864 el 2012 i 3,7421 el 2015.

La manera més directa i més precisa d'intentar validar aquesta primera hipòtesi és veure quin suport obté cada partit en forma de record de vot entre els individus segons la seva adscripció generacional a cada sondeig postelectoral, ja sigui d'eleccions autonòmiques o generals³¹⁶. De ser cert que existeix un biaix generacional en el suport als partits, el gràfic resultant hauria de reproduir el dibuix en forma d'estrats que mostràvem en l'apartat de metodologia, fins i tot si el suport al partit a cada grup generacional mostrés oscil·lacions degudes a efectes de període en convocatòries puntuals. L'important, en qualsevol cas és que les diferents línies que representen cadascuna de les generacions es dibuixin com a estrats diferenciats i que la seva posició mostri una seqüència temporal lògica (ordenada segons el suport de més vell a més nou o a l'inrevés).

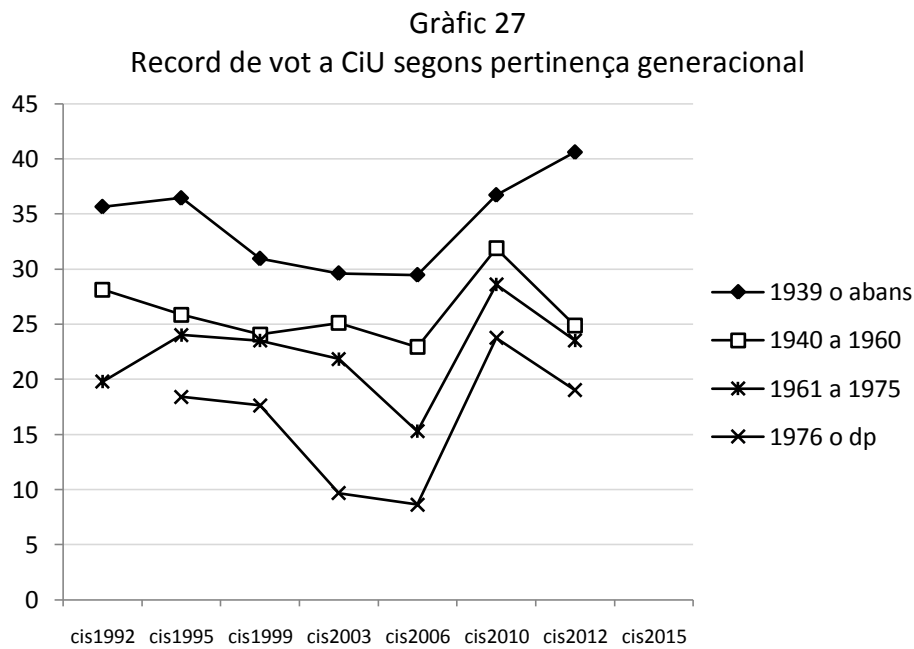
CiU mostra un claríssim dibuix estratificat segons les generacions en el seu record de vot a les eleccions autonòmiques. El suport a la coalició nacionalista es manté per sobre del 30% entre els nascuts abans de 1940 i aquest és el grup capdavanter en tots els sondeigs. Entre la generació de la postguerra el suport a CiU se situa entre el 25 i el 30% al llarg del període, i entre la generació del *desarrollo* al voltant del 20%. En canvi, la generació de la democràcia és el grup que mostra menor vot a CiU en tot el període.

En cap moment les línies definides per cada generació es creuen i en molt pocs casos (en un de sol, de fet) s'ajunten. El dibuix és nítidament estratificat i seqüencial. Fins i tot es percep un moviment harmònic de les diferents generacions al compàs dels efectes de període, tant pel que fa al descens en el suport a CiU a la convocatòria de 2006 com a l'increment d'aquest l'any 2010. Fins i tot és clarament visible que els moviments d'augment i descens són més forts en les dues generacions més joves, mentre que les més velles mostren un capteniment més pla, amb menys oscil·lacions i de menor dimensió. Així, l'afebliment del suport a CiU els anys 2003 i 2006 és més acusat en la generació de la democràcia (vuit punts menys entre 1999 i 2003) o del *desarrollo* (sis punts menys entre 2003 i 2006), com ho són els increments entre la

---

³¹⁶ En el cas dels sondeigs posteriors a les convocatòries generals ja s'han assenyalat els problemes de migradesa de les submostres catalanes.

convocatòria de 2006 i 2010 (tretze punts la generació del *desarrollo* i quinze la de la democràcia, per només nou la de la postguerra i set la generació de la guerra).

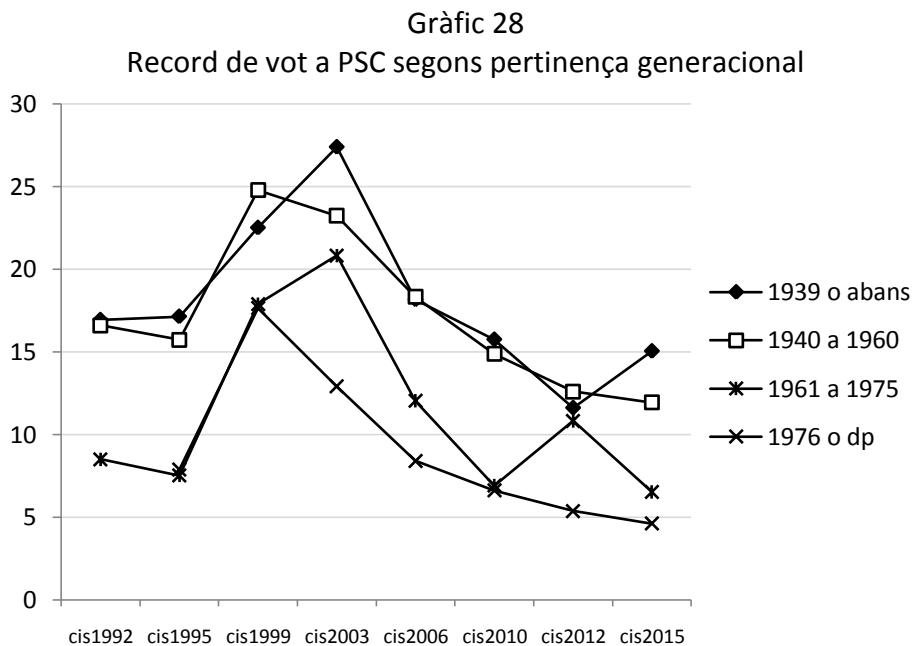

Aquest dibuix estratificat per generacions del vot a CiU es reproduïx també pel que fa al record de vot a les eleccions generals, amb un sol element discordant, que és el vot de la generació de la postguerra a la convocatòria de 2008, que cau fins a ser inferior al vot de la generació del *desarrollo*. Es tracta d'un fenomen puntual, lligat a les vicissituds d'aquelles eleccions³¹⁷, que es recupera a la convocatòria de 2011.

El perfil netament generacional del suport a CiU es reproduïx en part en el cas del PSC, però amb un dibuix menys clar. Les generacions de la guerra i de la postguerra mostren els nivells més alts de vot al PSC, mentre que en les dues generacions més joves el percentatge de record de vot és clarament menor. Ara bé, es fa difícil destriar entre les dues primeres, ja que ambdues mostren percentatges de vot molt similars al llarg del període, destacant-se només en moments puntuals (2003 i 2015), que podrien obeir més a raons mostrals que a elements de conjuntura. Pel que fa a les dues

³¹⁷ Les dades mostren clarament el transvasament d'una part important del vot d'aquesta generació de CiU al PSC, molt probablement per evitar la tornada del PP al govern central.

generacions més joves, la del *desarrollo* queda clarament per damunt la de la democràcia en quatre sondeigs, mentre que s'assimilen en tres.

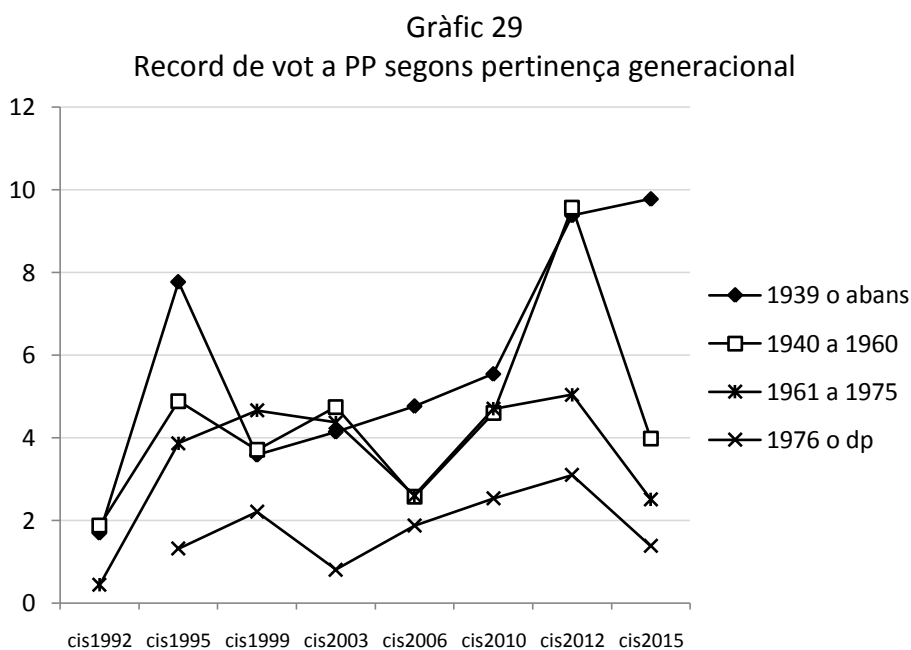

En qualsevol cas, el biaix generacional en el cas del suport al PSC sembla evident, tot i ser menys nítid que en el cas de CiU. El vot socialista és menys vell que el nacionalista perquè hi ha un major equilibri en el suport entre les dues generacions més velles, ja que el gruix del vot al PSC el conformen tant els nascuts abans del 1940 com la generació de la postguerra. La diferència principal entre generacions es produeix entre aquestes dues i les dues més noves.

Aquest dibuix és molt menys clar pel que fa al record de vot al PSC a les eleccions generals, on les diferències en el suport entre generacions són encara més limitades. Tanmateix, les generacions del *desarrollo* i de la democràcia apareixen com les que menys suport donen al PSC, comparades amb les dues generacions més velles. Només en casos excepcionals (2004) es produeix una assimilació en el record de vot als socialistes de totes quatre generacions³¹⁸. Ara bé, sí que és cert que les diferències entre les generacions en aquest tipus d'eleccions són menys acusades que en els comicis autonòmics.

³¹⁸ En aquest cas concret per l'increment del record de vot al PSC entre les generacions més noves.

Pel que fa al record de vot a l'altre partit tradicionalment dominant, el PP, també es percep una certa lògica generacional en el seu suport, tot i que encara menys nítida que la mostrada en el cas del PSC. Certament, la generació de la democràcia és la que mostra el menor suport al PP en totes les enquestes postelectorals des de 1992 fins a 2015, però la resta de generacions no mostren una estratificació cronològica. Només pot veure's un clar predomini del suport al PP entre les dues generacions més antigues en els casos de major vot (1995 i 2012, i parcialment 2015), però això no ens permet arribar a conclusions massa fortes.

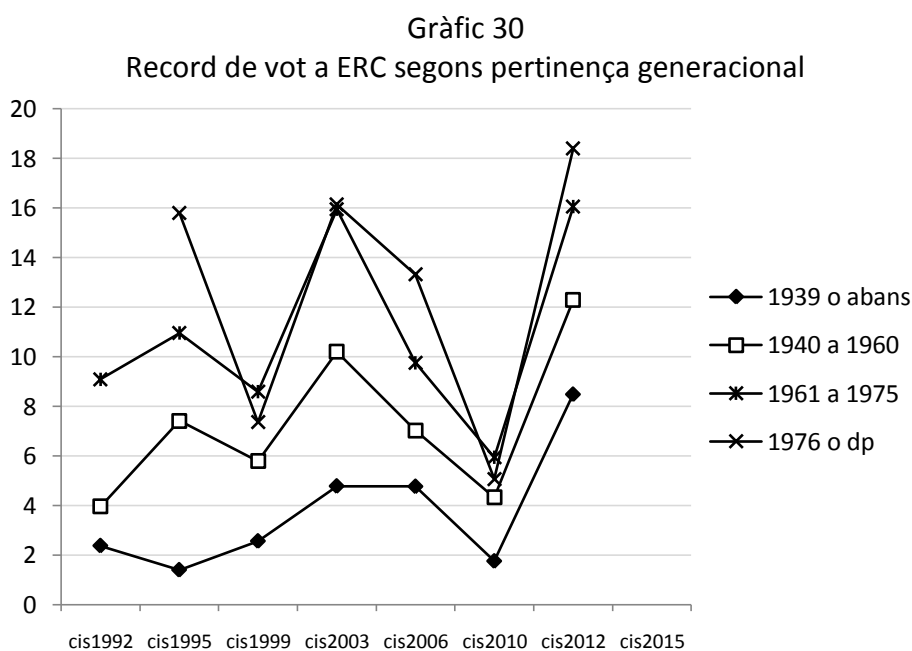

Pel que fa al vot al PP a les eleccions generals, només en dos casos (2000 i 2004) es dibuixa una estratificació clara, amb una distribució lògica del suport, més fort a les generacions més velles i més dèbil a mesura que s'introdueixen les generacions més joves.

Hi ha dos elements que podrien matissar l'escassa correlació entre generacions i suport al PP. D'una banda, l'escassetat d'observacions en el vot a aquest partit, sobretot a les eleccions autonòmiques. De l'altra banda, l'efecte de la ocultació del suport al PP als sondeigs catalans. Tanmateix, tenint en compte un i altre factor,

semblaria clar que l'efecte generacional en el suport al PP és menor del que s'observava en el PSC, i sobretot en CiU.

El suport a ERC és exactament el contrari del de CiU, com si es produís un efecte mirall entre un i altre. El record de vot als republicans és clarament més alt entre les generacions del *desarrollo* i de la democràcia, mentre que és més baix en la generació de la postguerra i encara més en la de la guerra. El dibuix en estrats és clar i evident, llevat de la diferència entre les dues generacions més joves, que es difumina en casos puntuals, ja sigui en eleccions on el vot a ERC s'afebleix (1999 i 2010) o en ocasions en les que creix de forma evident (2003). Més enllà d'aquests moments puntuals, el suport a ERC reproduceix l'estratificació lògica de les generacions.

A més, en el cas del partit republicà es fa evident una major oscil·lació en el suport en les dues generacions més joves, mentre que el record de vot entre les dues més velles mostra una gran estabilitat, sense que s'hi apreciïn pujades o baixades molt acusades, llevat de l'última convocatòria de 2012. Tot i això, fins i tot en aquest cas concret l'augment del vot respecte de 2010 és més gran entre els membres de les dues generacions més joves que en els de les dues més velles. Aquest protagonisme de les generacions del *desarrollo* i de la democràcia en les oscil·lacions del suport a ERC no

només val per als increments de vot sinó també per als moments on aquest cau. És el cas de les eleccions de 2010, on l'afebliment del suport és el doble entre la generació de la democràcia que en les altres generacions.

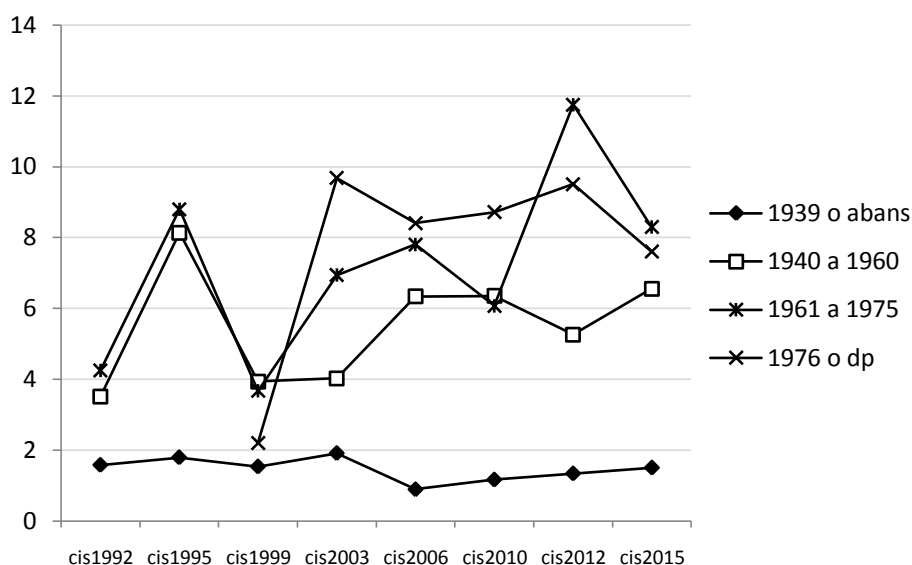
Pel que fa al record de vot a ERC a les eleccions generals també s'aprecia una clara estratificació generacional, per bé que també en aquest cas s'observa un capteniment erràtic per part de la generació més jove, la de la democràcia, amb oscil·lacions molt importants entre convocatòries, sobretot entre la de 2000 i 2004. Aquestes oscil·lacions evidentment poden respondre a un efecte període, però també podrien respondre a un efecte de l'edat dels components d'aquesta generació.

En el cas d'ICV no és tan evident el biaix generacional en el suport. Sí que és cert que el record de vot a aquesta formació entre els membres de la generació de la guerra civil és molt menor i estable, significativament per sota del suport mostrat per qualsevol de les altres tres generacions. També s'aprecia que el suport mostrat per la generació de la postguerra és lleugerament inferior al de les dues generacions més joves, però això no és així en tots els casos. I tampoc no és clara la relació entre aquestes dues generacions més joves, sobretot en l'últim tram del període estudiat, en el que el suport a ICV és clarament superior entre la generació del *desarrollo* que entre la generació de la democràcia, tant a les eleccions autonòmiques (2012 i 2015) com a les generals (2011).

Ara bé, tal i com succeïa en el cas d'ERC, en el d'ICV també s'aprecia que les oscil·lacions en el suport són més fortes en les dues generacions més joves, mentre que el record de vot en les generacions més velles es manté més estable, sense alts i baixos considerables (llevat del cas puntual de les eleccions autonòmiques de 1995, on s'aprecia un increment del suport a ICV molt important entre la generació de la postguerra).

Gràfic 31
Record de vot a ICV³¹⁹ segons pertinença generacional

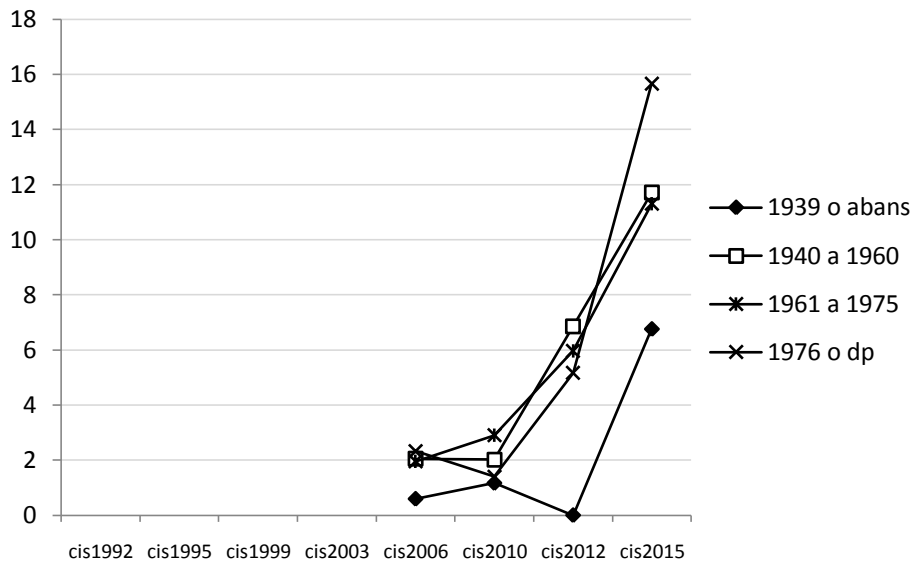

Pel que fa a C's, el seu suport no dibuixa un clar perfil generacional. En les primeres convocatòries (2006 i 2010) per la migradesa del vot registrat, que es correspon al suport obtingut. L'increment del seu suport a partir de 2012 no sembla seguir un patró generacional, per bé que la generació de la guerra és la que mostra una menor taxa de record de vot a C's. Només el 2015 es dibuixa un cert perfil generacional en el suport a C's, gràcies a l'increment entre els membres de la generació de la democràcia, superior al suport que obté entre els de la postguerra i el *desarrollo*. Queda per veure si aquest perfil generacional es mantindrà en el futur.

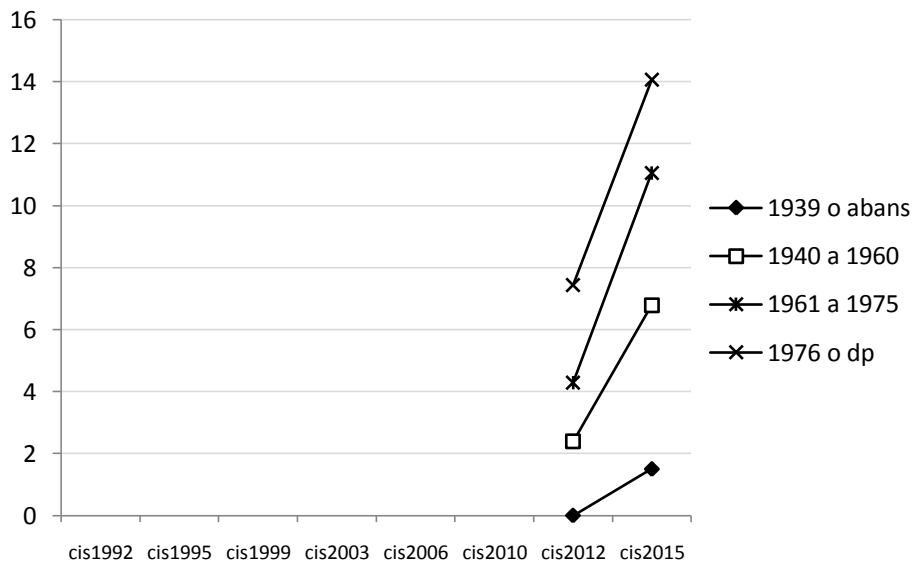
Pel que fa a la CUP, el seu és un suport netament generacional, tant per la convocatòria de 2012 com per a la de 2015. La CUP obté el major suport a la generació de la democràcia, seguida de la del *desarrollo*, que queda per damunt de la de la postguerra, que supera al seu torn el suport obtingut entre la generació de la guerra, on el record de vot a la CUP és testimonial.

³¹⁹ En el sondeig de 1999 s'ha sumat el record a ICV i a EUiA, en el sondeig de 2015 el record de vot es correspon a la candidatura Catalunya sí que es pot.

Gràfic 32
Record de vot a C's segons pertinença generacional

Gràfic 33
Record de vot a la CUP segons pertinença generacional

Finalment, l'anàlisi de l'abstenció declarada s'enfronta a dificultats importants que en compliquen l'arribar a conclusions fermes³²⁰. D'una banda, les enquestes tendeixen a infraestimar l'abstenció, ja que hi ha una porció d'abstencionistes que no apareix als estudis demoscòpics, ja sigui per desconexió social o per no voler respondre als qüestionaris. Lligat a això també existeix certa recança a manifestar que hom és abstencionista, ja que s'entén que aquest és un comportament vergonyant.

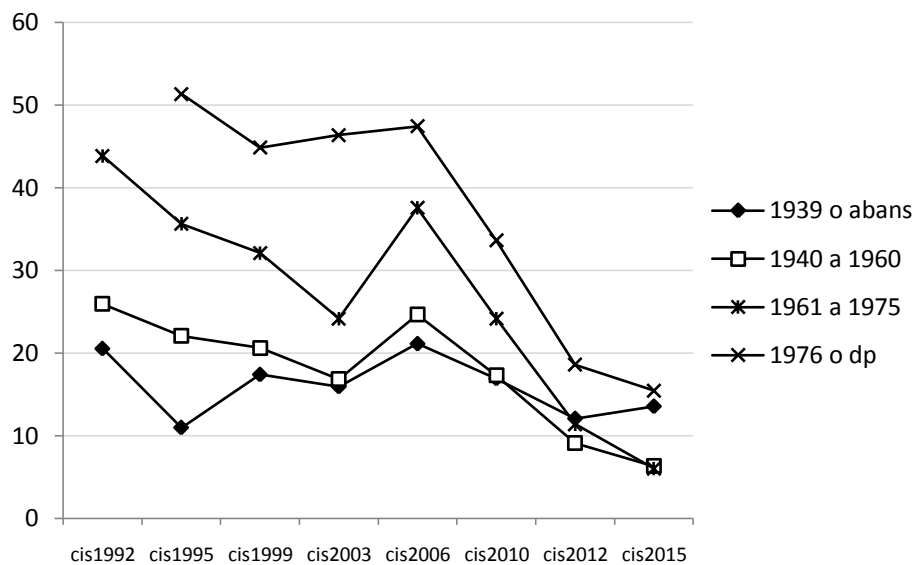
Tanmateix, és interessant l'anàlisi de la declaració de no vot perquè precisament aquest és un comportament que mostra un claríssim perfil generacional, tant per a les eleccions autonòmiques com per a les generals. Així, la generació de la democràcia mostra taxes d'abstenció més alta que qualsevol de les altres tres generacions, mentre que a l'altre extrem, la generació de la guerra (i en part la de la postguerra) és la que manifesta menys que la resta que no va acudir a votar. Certament podríem aduir que en aquestes diferències podria existir un efecte d'expressió, en el sentit que l'abstenció és considerat un capteniment vergonyant per part de les generacions més velles, mentre que no es considera així entre les generacions més joves, sobretot entre la generació nascuda i crescuda en democràcia, que entén que l'abstenció és una opció més en el repertori electoral, tan legítima com el vot a un partit (el mateix passaria amb el vot en blanc o nul, tot i que en molta menor proporció).

Més enllà de l'efecte que pot tenir en l'expressió del comportament abstencionista entre les diferents generacions la consideració d'aquest com a comportament legítim o no (i per tant, manifestable o ocultable), no deixa de tenir el seu interès el perfil netament generacional de l'abstenció. I lligat a això, és també interessant comprovar que el comportament abstencionista no només és major entre les generacions més joves, sinó que també és més fluctuant, més depenent del clima electoral. Així, les corbes que dibuixen les generacions més velles tendeixen a ser més planes que les dibuixades per les generacions més joves, tal i com passava en el suport als diferents partits.

---

³²⁰ Això està molt ben explicat a Font: "Som dos milions: els abstencionistes a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1988"

Gràfic 34
 Abstenció declarada segons pertinença generacional

I a més, és interessant que el perfil clarament generacional de l'abstenció es trenca en les dues últimes convocatòries autonòmiques (2012 i 2015), quan les generacions de la postguerra i del *desarrollo* mostren taxes d'abstenció inferiors a les de la generació de la guerra, que es manté. Aquest fet (i el casi empat entre la generació més jove i la més vella) evidenciaria l'excepcionalitat de les dues últimes convocatòries electorals al Parlament, no només pel que fa a les taxes de participació generals, sinó també a la seva repercussió en les generacions que componen l'electorat català.

Més enllà de l'observació de les taxes de record de vot registrades en les enquestes postelectorals per a les diferents generacions, una manera de fixar l'efecte del relleu generacions en el suport als partits consisteix en comparar aquest suport entre parelles de generacions en dos moments diferents del temps quan els membres d'aquestes dues generacions es troben en el mateix moment del cicle vital. Aquest és un exercici que només és possible realitzar-lo si es disposen de sèries llargues d'enquestes, i aquesta és possiblement una de les causes per les quals l'estudi dels efectes generacionals no ha estat molt explotat a Catalunya i a Espanya, precisament perquè mancaven sèries d'enquestes que abastessin un període prou llarg com per a poder comparar generacions diferents en moments iguals del cicle vital dels seus membres.

En el cas de les enquestes postelectorals del CIS ens és possible comparar dos períodes de vint anys, els que van de 1992 a 2012 i de 1995 a 2015 per a les convocatòries autonòmiques i un de divuit anys per a les generals, de 1993 a 2011. D'aquesta manera es pot comparar les diferents generacions en edats similars³²¹, tal i com mostra la taula següent.

Taula 19
Grups d'edat de les generacions les parelles d'anys 1992-2012, 1995-2015 i 1993-2011

	1992	2012	1995	2015	1993	2011
G1	53 o més	73 o més	56 o més	76 o més	54 o més	72 o més
G2	32-52	52-72	35-55	55-75	33-53	51-71
G3	17-31	37-51	20-34	40-54	18-32	36-50
G4		18-36	18-19	18-39		18-35

Tot i que els grups d'edat no són exactes, els binomis dels anys 1992-2012, 1995-2015, 1993-2011 i 1996-2015 permeten una comparació aproximada entre les diferents generacions a edats similars. Així, es pot comparar la generació de la guerra civil (G1) els anys 1992, 1995 i 1996 amb la de la postguerra (G2) els anys 2012 i 2015 quan ambdues tenien entre cinquanta-dos o cinquanta-cinc i setanta-dos o setanta-cinc anys. Certament, en el cas de la generació més vella s'inclouen els majors d'aquesta edat, que no estan continguts en la generació de la postguerra (precisament perquè aquests pertanyen a la generació de la guerra). En el cas de les generacions de la postguerra (G2) i del *desarrollo* (G3) se les pot comparar quan ambdues tenen entre trenta i escaig i cinquanta i escaig, mentre que aquests últims i la generació de la democràcia (G4) també se'ls pot comparar en una edat similar, entre els divuit i vora dels quaranta. En aquest cas també es produeix un cert decalatge, tal i com passava entre les dues generacions més velles, ja que l'última generació encara és oberta. Tanmateix, la diferència entre la G3 i la G4 pel que fa a l'edat més jove només és de dos anys.

³²¹ Que no exactes, ja que no totes les generacions que hem definit tenen una durada de vint anys.

Taula 20
Comparació del record de vot entre generacions a la mateixa edat

	1992-2012			1995-2015 ³²²			1993-2011		
	G1- G2	G2- G3	G3- G4	G1- G2	G2- G3	G3- G4	G1- G2	G2- G3	G3- G4
CiU	-10,8	-4,6	-0,8				-2,5	-2,7	-3,5
PSC	-4,3	-5,8	-3,1	-5,2	-9,2	-2,9	-9,1	-12,7	-11,6
PP	7,9	3,2	2,7	-3,8	-2,4	-2,5	8,9	5,5	4,0
ERC	9,9	12,1	9,3				4,1	-0,8	3,9
ICV ₃₂₃	3,7	8,2	5,3	4,8	0,2	-1,2	1,0	2,7	-0,1

A la taula anterior s'observa clarament que el suport a CiU, PSC i en part al PP disminueix en cada nova generació, mentre que el vot a ERC i ICV augmenta, del que es podria deduir que el relleu generacional té efectes negatius en els tres primers partits mentre que en tindria de positius en els dos segons, el que donaria suport a la hipòtesi que les noves generacions opten menys que les velles per donar suport als partits que tradicionalment han dominat l'escena política catalana o espanyola, i sí en canvi opten més per les formacions que tradicionalment han tingut un paper secundari (malgrat que hagin participat en la governabilitat). Aquestes diferències serien consistents, ja que sorgeixen de la comparació dels grups generacionals en franges d'edat similar.

El record de vot a CiU disminueix de forma evident entre la generació de la guerra civil i la de la postguerra quan ambdós tenen pràcticament la mateixa edat, mentre que la disminució és menor entre la generació de la postguerra i la del *desarrollo* i el suport és pràcticament el mateix entre aquesta última i la generació de la democràcia. Això fa evident no només el biaix generacional del suport a la coalició nacionalista sinó que aquest suport és especialment alt en la generació més vella, de manera que el salt

³²² El suport a CiU i ERC no està calculat per al període 1995-2015 perquè a les eleccions de 2015 no es van presentar com a tals sinó formant part de la candidatura Junts pel Sí.

³²³ El suport a ICV inclou el record de vot a EUiA per a l'any 1999 i el vot a Catalunya sí que es pot per a la convocatòria autonòmica de 2015 i En Comú Podem per a la convocatòria general d'aquest mateix any.

d'aquesta generació a la següent comporta un descens en el vot més fort que els salts entre les generacions que segueixen.

Això no passa en el suport al PSC, que mostra un clar perfil generacional, però que s'afebleix en proporcions similars en cada salt entre generacions. En el cas dels socialistes és possible també veure que aquest descens esglaonat en el seu suport es manté en el període 1995-2015. Ara bé, també és possible veure que el major salt es produeix entre la generació de la postguerra i la del *desarrollo*, el que referma la primera impressió que havíem obtingut de l'anàlisi dels gràfics, que la diferència en el suport al PSC és més significativa entre les dues generacions més velles i les dues de més noves.

El cas del PP és diferent perquè recull un clar efecte període en la comparació del seu record de vot entre 1992 i 2012, ja que el primer any es correspon a l'etapa anterior a l'increment del suport al PP que experimenta a partir de mitjans dels noranta. Així, la comparació entre 1992 i 2012 dóna un clar resultat positiu en totes les parelles de generacions, perquè el vot al PP creix de forma generalitzada. En canvi, succeeix exactament el contrari en la comparació entre 1995 i 2015, és a dir entre un dels moments culminants de l'ascens del suport al PP i un dels seus moments més baixos (per efecte període i per la competència de C's en el seu espai). El dibuix resultant per als populars no és clar, com havíem dit abans.

Pel que fa a ERC, pel contrari, el dibuix és evident. A cada nova generació augmenta el suport al partit republicà, amb salts de magnitud important i similars entre les diferents generacions. El mateix es podria dir respecte d'ICV, que incrementa el seu suport a cada nova incorporació generacional independentment de l'edat. En aquest cas, però, s'observa (com en el cas del PP) un clar efecte període per a l'any 1995, en el que els ecosocialistes van tenir un molt bon resultat, el que fa que la comparació amb la convocatòria de 2015 mostri taxes positives de menor magnitud, i alguna de negativa. Tanmateix, es pot adduir que es tracta d'un fenomen puntual lligat a l'efecte període dels resultats de 1995.

La comparació en el cas de l'abstenció declarada sembla obeir a un efecte període extrem, ja que es comparen dues etapes diametralment oposades pel que fa a la participació. D'una banda, els anys 1992 i 1995 que van registrar (sobretot el primer) unes molt elevades taxes d'abstenció, i de l'altra el període 2012-2015 que es caracteritza per una intensa mobilització associada a la tensió en el conflicte sobre l'encaix entre Catalunya i Espanya. El resultat és que en totes les comparacions entre generacions s'aprecia un descens important i consistent de les taxes d'abstenció declarada.

Taula 21
Comparació de l'abstenció declarada entre generacions a la mateixa edat

	G1-G2	G2-G3	G3-G4
1992-2012	-11,5	-14,6	-25,2
1995-2015	-4,6	-16,0	-20,2
1993-2011	0,5	9,0	3,6
1996-2015	1,0	3,0	-7,6

H2: els membres de les generacions noves segueixen menys els patrons del model de comportament clàssic

La validesa d'aquesta hipòtesi està en part continguda en la hipòtesi anterior, ja que si els electors de les generacions més joves manifesten haver votat menys els partits tradicionalment dominants de l'escenari català, ja incompleixen una premissa important del model clàssic d'explicació del vot, donat que aquest model preveu que la major part del suport oscil·larà entre PSC i CiU, els dos partits dominants de la política catalana durant els vuitanta i noranta.

Ara bé, aquesta hipòtesi va més enllà del vot a les opcions tradicionalment dominants, ja que els mecanismes principals d'explicació del vot català durant l'etapa clàssica remetent no només a les eleccions autonòmiques sinó que incorporen de manera principal el vot a les eleccions generals. Així, aquests dos mecanismes en realitat són lligams entre un i altre tipus d'elecció. El vot dual fa referència al transvasament de suport de CiU al PSC (i també al PP) en funció del tipus d'elecció que se celebri, concretament als nacionalistes en els comicis autonòmics i dels socialistes (i populars) als generals. Igualment, l'abstenció diferencial fa referència a aquell segment de l'electorat que participa a les eleccions generals però que s'absté a les autonòmiques. Ambdós mecanismes fan referència no a capteniments esporàdics, que podrien explicar-se per efectes de la conjuntura, sinó a comportaments reiterats elecció rere elecció³²⁴, que expliquen el persistent diferencial en els resultats entre els dos tipus d'eleccions durant els primers vint anys de vida democràtica.

Com s'ha apuntat en el segon capítol, dedicat a la transformació del vot a Catalunya, en els darrers cicles electorals aquesta diferència tan clara entre eleccions generals i autonòmiques s'ha anat esvaint, el que donaria una idea que els mecanismes persistents del vot dual i l'abstenció diferencial que explicaven en bona mesura el vot dels catalans han deixat d'explicar el comportament electoral. Aquest fenomen es podria deure a un canvi en el comportament dels votants, que paulatinament han anat

---

³²⁴ RIBA: "Voto dual y abstención diferencial. Un estudio sobre el comportamiento electoral en Cataluña"

modificant-ne les pautes. És una explicació plausible. No entrem a dilucidar quines podrien ser les causes d'aquest canvi en els electors. No ens interessa aquí. Deixem apuntat tan sols que el canvi es podria deure a una modificació en els patrons de vot d'una part significativa de l'electorat.

Ara bé, una altra possibilitat seria no tant la modificació del comportament dels electors, sinó l'aparició d'un nou segment d'electors amb uns patrons de vot diferents dels desenvolupats pels electors antics. Aquest nou segment d'electors, a mesura que ha anat creixent el seu pes en el conjunt de l'electorat, i a mesura que ha anat minvant conseqüentment el pes dels electors antics, ha anat imposant un nou comportament electoral, o millor dit, ha anat afeblint les pautes de comportament que abans, quan els antics electors representaven la gran majoria del cos electoral, definien la manera com el conjunt de l'electorat es comportava.

Aquesta segona explicació és la nostra hipòtesi. Així, segons aquesta, els mecanismes típics del comportament electoral clàssic (el vot dual entre CiU i PSC i PP i l'abstenció diferencial) seguirien sent els patrons majoritaris entre els electors de les generacions més antigues, però serien minoritaris entre les generacions més joves. El resultat del moviment degut al relleu d'unes generacions per unes altres és que aquests comportaments han anat afeblint-se en el conjunt de l'electorat fins a perdre la seva capacitat com a mecanismes decisoris dels resultats de les eleccions a Catalunya. Així doncs, si la nostra hipòtesi fos certa, i l'afebliment del vot dual i de l'abstenció diferencial fos causat pel relleu generacional, hauríem d'observar a les dades d'enquesta una diferència clara en la persistència d'aquesta mena de comportaments en funció de les generacions a les quals pertanyen els electors. D'aquesta manera, entre els electors de generacions més antigues es percebria un clar manteniment d'aquests dos mecanismes, que s'anirien esvaint a mesura que anéssim observant el comportament d'electors de generacions posteriors.

El més probable, tanmateix, és que ens hi hagi una barreja de l'efecte generacional i de l'efecte de conjuntura. És a dir, no esperem trobar una confirmació contundent de la nostra hipòtesi, capaç d'explicar la totalitat del canvi en el comportament electoral.

Més aviat esperem veure que certament en les noves generacions és menor la presència de vot dual i abstenció diferencial, tal i com els identifica el model clàssic d'explicació del vot, i que aquests es mantenen més en les generacions antigues. Però alhora suposem que aquestes generacions antigues no hauran conservat totalment els seus patrons de vot de fa vint anys, al contrari, que els hauran modificat en funció de la conjuntura canviant de l'escenari polític català d'aquest període.

La comprovació d'aquesta hipòtesi no és senzilla ni està exempta de problemes de tipus metodològic. En primer lloc, tant el vot dual com l'abstenció diferencial fan referència a dos comportaments realitzats en dos moments diferents, de vegades molt allunyats en el temps l'un de l'altre. Així, és molt difícil, per no dir pràcticament impossible, tenir una observació pròxima en el temps per a tots dos comportaments, a no ser que ambdues eleccions se celebressin en un lapse molt curt. Només en hi podem aproximar. O bé triem una enquesta postelectoral de les eleccions autonòmiques o bé una de les generals, i en ambdós casos, una de les observacions serà llunyana respecte del moment de realització del vot, amb tots els problemes que això comporta (manca de record, modificació del mateix record). Tanmateix, no se sembla haver més opció que escollir una sèrie d'enquestes determinada i advertir dels problemes relatius al temps transcorregut entre el vot i la manifestació d'aquest vot.

D'altra banda hi ha un problema concret pel que fa a l'abstenció diferencial, ja que la manifestació del comportament abstencionista porta aparellada tota una sèrie de condicionants, lligats d'una banda a la dificultat de les enquestes per capturar una part significativa dels electors que no acudeixen a les urnes³²⁵, i per l'altra pel fet que alguns electors poden considerar el fet d'abstenir-se com un comportament reprobable i per tant poden amagar-lo a ulls de l'enquestador³²⁶. En aquest sentit, podríem obtenir dades que s'explicarien més per aquest fenomen que no per la manifestació fidedigna del comportament electoral per part dels entrevistats.

---

³²⁵ En totes les enquestes el percentatge d'abstencionistes declarats és significativament més baix que el percentatge real d'abstenció, fins i tot en enquestes realitzades pocs dies després de la celebració d'unes eleccions.

³²⁶ Aquest element podria ser especialment important en la nostra recerca, ja que existeix una clara diferència entre electors pel que fa a la consideració reprobable de l'abstenció en funció de la generació a la que pertanyen

Tenint en compte tots aquests entrebancs s'intentarà posar a prova la hipòtesi utilitzant les enquestes postelectorals del CIS de les eleccions autonòmiques. S'ha escollit aquesta sèrie per la simple raó que són mostres de més dimensió i permeten fer segmentacions en funció dels diferents records de vot amb una major garantia de significació estadística³²⁷.

Cal tenir en compte no gensmenys que en algunes de les enquestes utilitzades el record de vot de les eleccions generals queda molt lluny del moment de realització de l'enquesta, i això és especialment greu en aquells casos en els que el record de les generals fa referència a un cicle electoral anterior al de les eleccions autonòmiques³²⁸. En casos com aquest, però, ens pot ser de certa ajuda el mecanisme d'adequació del record de vot a la intenció de vot actual, és a dir l'engany que es pot produir (molts cops, sense voler) a l'hora de recordar comportaments passats.

Per validar la hipòtesi s'ha segmentat la mostra de les diferents enquestes postelectorals en funció de la pertinença dels entrevistats als diferents grups generacionals i per a cadascun d'ells hem creuat els dos records de vot (autonòmic i general), de manera que hem obtingut una variable complexa que resumeix els dos comportaments per a cadascuna de les generacions. La nostra anàlisi se centra en aquells comportaments que responen als elements principals del model clàssic, és a dir al grup d'electors que opta per CiU a les eleccions autonòmiques i pel PSC o el PP a les generals i els que participen en aquestes últimes eleccions i s'abstenen a les convocatòries autonòmiques.

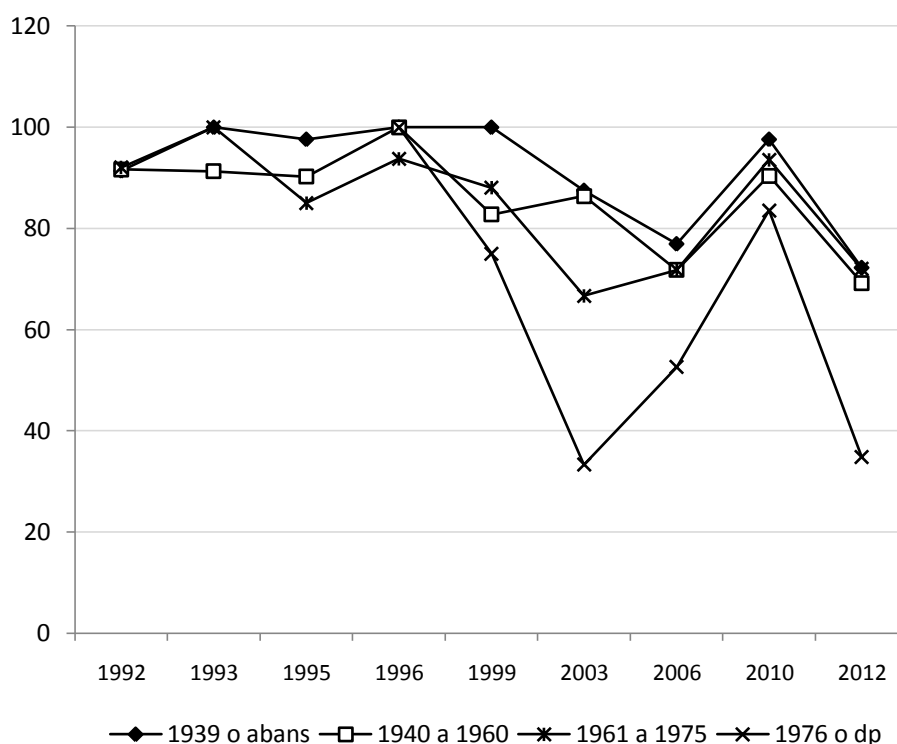
---

³²⁷ Tanmateix, també farem el mateix càlcul per als sondeigs postelectorals de les eleccions generals, per utilitzar-los com a contrast, tot i que la seva significació és menor. Malauradament, només els sondeigs corresponents a les convocatòries de 1993 i 1996 inclouen la pregunta sobre el record de vot autonòmic.

³²⁸ És el cas del sondeig de 1992, en el qual es demana als entrevistats el record de vot de les generals de 1989

Pel que fa al vot dual entre CiU i PSC i PP, les dades no semblen mostrar l'existència d'un efecte generacional clar³²⁹. De fet, l'única diferència que se'n desprèn és entre la generació de la democràcia i la resta, en el sentit que entre els membres d'aquesta cohort s'observa una menor presència de vot dual entre CiU, PSC i PP. Les altres tres generacions mostren percentatges similars, tot i que aquests són més elevats entre la generació de la guerra civil. Tanmateix, les diferències entre els tres grups són molt petites.

Gràfic 35
Percentatge del vot dual "clàssic" sobre tot el vot dual

Ara bé, malgrat que no hi hagi distincions nítides entre generacions, sí que s'observa en el gràfic un cert afebliment del vot dual "clàssic" a partir de 2003. Un afebliment que sembla afectar tots els grup generacionals, el que vindria a explicar l'afebliment general d'aquest comportament en l'electorat, lligat a la reculada en el suport als partits implicats en aquest comportament (CiU, PSC i PP).

³²⁹ L'anàlisi no inclou el sondeig postelectoral de 2015 perquè CiU no es va presentar com a tal, sinó conjuntament amb ERC en la candidatura de Junts pel Sí.

Així doncs, el resultat de la prova és fins un cert punt previsible, tal i com s'havia dit més amunt, ja que els tres partits compresos en aquesta anàlisi tenen menys suport entre les generacions més joves. Això explicaria el fet que les diferències entre la generació de la democràcia i la resta són més acusades en aquelles convocatòries en les que el vot a les forces tradicionalment no dominants (principalment ERC) és més fort. Aquest fenomen és evident en els sondeigs de 2003 i 2012, precisament quan ERC obté els millors resultats, mentre que en sondeig que mesura la convocatòria de 2010, on la força més votada de llarg és CiU a les eleccions autonòmiques i el PSC a les generals³³⁰, s'aprecia una major similitud del vot dual entre totes quatre generacions.

Així doncs, podríem dir que la hipòtesi plantejada, com a mínim pel que fa al fenomen del vot dual entre CiU, PSC i PP, mostraria un biaix generacional molt limitat, en el sentit que només entre els electors pertanyents a la generació de la democràcia hauria menys votants duals en el sentit clàssic que els membres de les generacions que els precedeixen. Així, el relleu generacional només podria explicar una part de l'afebliment d'aquest tipus de mecanisme en els últims anys.

Les dades mostren, juntament amb aquest tímid efecte generacional, un cert afebliment d'aquesta mena de comportament entre totes les generacions. Aquest és un efecte previsible també des del moment que, com havíem vist en la hipòtesi anterior, també s'afebleix el vot a les formacions tradicionalment dominants entre les generacions més velles, especialment el vot al PSC, un dels actors principals en el mecanisme del vot dual.

Així, si s'observa la manifestació de vot dual clàssic entre els sondeigs de 1992 i 2012, tot comparant les diferents generacions en moments similars de la seva vida, amb l'objectiu d'aïllar l'efecte del cicle vital, s'obté en totes les parelles de generacions un descens del vot dual. Entre els membres de la generació de la postguerra per exemple s'aprecia un 20% menys de vot dual el 2012, comparat amb la generació de la guerra

---

³³⁰ El record de vot a les eleccions generals que pregunta el sondeig postelectoral de 2010 fa referència a la convocatòria de 2008.

civil vint anys abans, és a dir quan tenien una edat similar. El mateix succeeix entre la generació del *desarrollo* i la de la postguerra.

Ara bé, entre la generació del *desarrollo* i la de la democràcia el descens del vot dual és del 57%. Això seria així perquè entre aquests dos grups generacionals no només actuaria l'efecte tendencial del temps sinó l'efecte generacional.

Assumit això, fóra possible que el fenomen del vot dual, en el sentit de la persistent modificació del vot en funció de la naturalesa de l'elecció entre formacions de tipus nacionalista i formacions amb referents estatals, es mantingui en l'electorat català, tot i que variant els protagonistes, tal i com apunta Medina³³¹. Si això fos així, la diferència que s'ha observat entre la generació de la democràcia i la resta no obeiria tant a un afebliment del mecanisme de vot dual en si, sinó a una diferència en les opcions entre les que es dóna aquest mecanisme.

Per contrastar aquest supòsit hem avaluat el percentatge d'electors que en cada grup generacional opten per ERC a les eleccions autonòmiques i per PSC o PP a les generals de forma sistemàtica, com expressió d'un nou tipus de vot dual. El resultat és evident en el sentit que s'observa el revés del que s'havia observat en l'anàlisi del vot dual clàssic. Així, la generació de la democràcia és de lluny la que mostra una major presència d'aquest tipus de vot dual nou, molt per damunt de la resta de grups generacionals. Tanmateix, en tots els grups s'aprecia un augment d'aquest tipus de comportament, el que vindria a reforçar la tesi del canvi de vot fins i tot entre les generacions més antigues, en el sentit que cada cop mostren més propensió a optar per formacions diferents de les tradicionalment dominants. Aquesta tendència al transvasament de suport només es trenca en el sondeig de 2010, que recull el record de vot de les eleccions generals de 2008 i de les autonòmiques de 2010, ambdues convocatòries amb un fort increment de suport electoral al PSC i a CiU, respectivament.

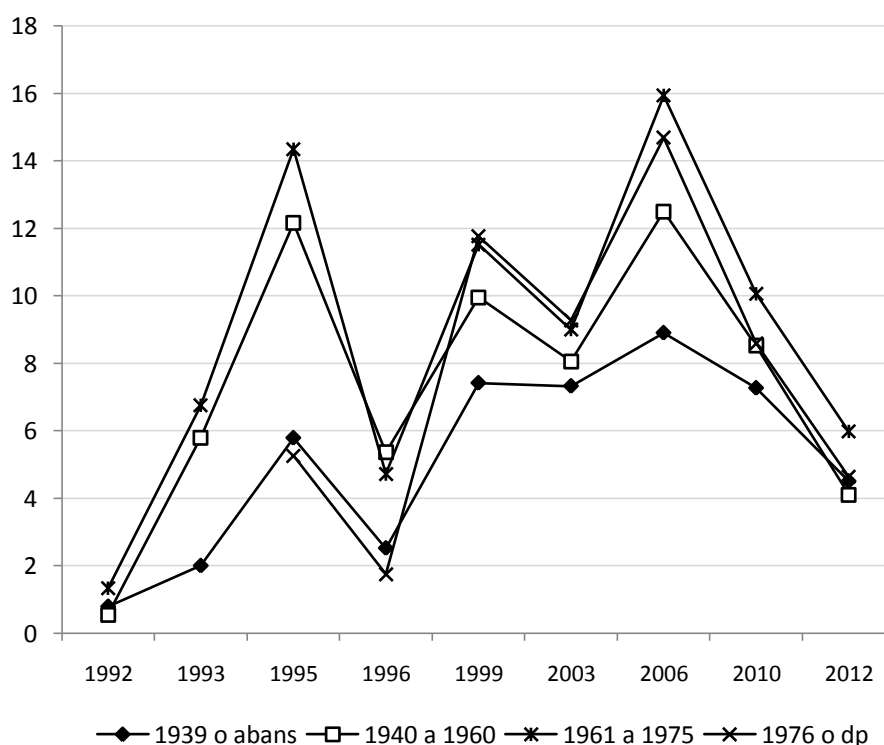
---

³³¹ Medina: "Elecciones a Catalunya. Cap a una reedició del vot dual i l'abstenció diferencial?" *op. cit.*

Si tenim en compte ambdós tipus de vot dual, el clàssic i el nou conjuntament, el gràfic que ens apareix desmenteix l'existència de diferències entre les generacions pel que fa aquest mecanisme, el que donaria la raó a Medina, en el sentit que el vot dual no ha desaparegut sinó que ha modificat les opcions entre les que oscil·la. Així, el percentatge de votants duals en cadascuna de les generacions és similar, independentment de la conjuntura en què es produeix cada convocatòria. Les diferències entre grups generacionals són escasses, i l'ordenació d'aquests grups no sembla seguir una lògica concreta, ja que pràcticament a cada convocatòria l'ordre de les generacions s'altera respecte de l'anterior.

Pel que fa a l'abstenció diferencial sí que s'hi percep un cert efecte generacional, però a l'inrevés del que esperàvem. Així, aquest comportament (la participació a les eleccions generals i l'abstenció a les autonòmiques) és menys present en les generacions de la guerra civil i la postguerra i més entre les dues generacions més noves, per bé que la generació de la democràcia queda per sota de la del *desarrollo* en la major part dels casos.

Gràfic 36
Abstenció diferencial segons pertinença generacional

Aquesta distribució de l'abstenció diferencial entre els grups generacionals contradiu la hipòtesi segons la qual aquest tipus de comportament seria més present a les generacions velles i no seria perceptible entre les més joves. És al revés. D'aquí que l'afebliment de l'abstenció diferencial als últims anys no semblaria que es degui al relleu generacional sinó a una baixada general del fenomen que afecta totes les generacions. Així, les dades mostren clarament un increment conjuntural de l'abstenció diferencial en l'enquesta de 2006, que seria lògic tenint en compte que en aquest sondeig es recull el record devot d'una convocatòria general especialment participativa (2004) i d'una d'autonòmica clarament abstencionista (2006). A partir d'aquest moment, però, l'abstenció diferencial mostra una caiguda evident i continuada en els sondeigs postelectorals de 2010, 2012 i 2015, que coincideixen amb convocatòries autonòmiques especialment participatives.

Ara bé, pel que interessa aquí, aquest descens de l'abstenció diferencial es produeix en tots els grups generacionals amb la mateixa intensitat, el que fa que reproduïxi la mateixa gradació entre cohorts que contradiu la hipòtesi. És possible que aquest afebliment generalitzat es degui principalment a la naturalesa de les últimes convocatòries autonòmiques, especialment les dues últimes, que han estat extraordinàriament participatives, el que ha tingut com a conseqüència evident la minva d'aquell segment electoral que diu mobilitzar-se a les eleccions generals i en canvi s'absté a les autonòmiques. És evident que quan aquest últim tipus d'elecció convoca una enorme quantitat de votants a les urnes, s'afebleix el diferencial respecte de les eleccions generals.

En aquest sentit, sembla coherent que la creixuda de la participació en les dues últimes convocatòries autonòmiques hagi afectat tots els grups generacionals i no un en concret. La pregunta és si aquest fenomen seguiria essent vàlid en cas d'una "normalització" de la participació en properes convocatòries autonòmiques, una hipòtesi que només podem deixar apuntada aquí per a ser contrastada en el futur.

H3: els membres de les generacions noves tenen un comportament electoral menys estable

Aquesta hipòtesi beu de la idea que els electors nascuts en una societat de consum de massa i amb disponibilitat d'una ampla gama de productes per consumir, desenvolupen uns patrons de tria menys estables que els electors nascuts i socialitzats en un context de menor disponibilitat de productes. Aquests diferents patrons de comportament es podrien traslladar al camp electoral³³², fent que els membres de les generacions més antigues mostrin un capteniment més estable, és a dir tendeixin a optar pels mateixos partits i la seva decisió de vot estigui presa en un lapse llarg de temps i en base a identificacions sòlides amb les diferents ofertes partidistes. En canvi, els electors pertanyents a les noves generacions tendrien en major mesura a canviar el sentit del seu vot (o a oscil·lar amb més facilitat entre l'abstenció i el vot) i decidarien aquest en un lapse més proper al dia de les eleccions, a més de decidir-se en funció d'elements més de tipus conjuntural i inestable.

Evidentment, el fet d'haver-se socialitzat en un tipus de context determinat i haver adquirit i desenvolupat unes pautes coherents amb aquest context no determina completament el comportament dels electors, ja que cal tenir en compte l'evolució del context social i econòmic català dels últims setanta anys, en el sentit que aquesta evolució (una autèntica transformació accelerada del model de societat en el lapse de només dues generacions³³³) impacta sobre el conjunt dels individus que conformen la societat, i sens dubte en modifica les pautes originals. És a dir, podria succeir que la diferència entre generacions velles i joves en funció del context de socialització d'unes i altres s'hagi esvaït a mesura que els individus pertanyents a les generacions primeres, i crescuts en un model de societat de consum restringit, hagin anat adaptant les seves pautes al nou context de consum massiu implantat a partir dels anys seixanta. Aquesta hipòtesi és impossible de validar en el cas català, ja que no disposem de registres electorals anteriors a 1977 que ens permetin observar si hi ha hagut un canvi en les pautes de vot dels nascuts abans de la implantació de la societat de consum.

---

³³² Sennett, Richard: "*La cultura del nuevo capitalismo*"

³³³ Alonso i Conde: "*Historia del consumo en España*"

En qualsevol cas, estem posant la bena abans de la ferida, perquè aquí partim de la idea (que refutarem o no) que els patrons adquirits durant la infantesa perduren tot i la modificació de la conjuntura que els ha vist néixer i els dóna sentit. Segurament aquests patrons perduren de forma matisada, tot adaptant-se al nou context, però és possible veure una diferència significativa entre generacions en funció del moment en el que han nascut i s'han socialitzat. Tanmateix, tot i mantenir aquesta idea força, és just deixar escrit aquí els possibles matisos que podrien explicar unes diferències menys evidents entre generacions, i que es correspondrien amb la teoria del “*lifelong openness*” defensada per diversos autors³³⁴.

La hipòtesi plantejada en aquest apartat s'ha dividit en tres sub-hipòtesis per fer-ne més fàcil l'anàlisi. Així, en un primer apartat s'ha volgut analitzar les diferències intergeneracionals en la participació, tot volent esbrinar si és cert que a mesura que s'incorporen noves generacions al cens s'esvaeixen els patrons estables de participació/abstenció, el que vindria a confirmar que les noves generacions participen de manera més erràtica que les anteriors. En el segon apartat es vol analitzar si les noves generacions varien les preferències de vot amb més facilitat que les generacions antigues, que seguirien uns patrons de vot més estables, és a dir que tendrien a optar pels mateixos partits amb major freqüència que les generacions noves. Finalment, un tercer apartat pretén indagar si existeixen diferències entre les generacions pel que fa al moment de prendre la decisió de votar un partit, en el sentit de si les noves generacions tendeixen a decidir el seu vot més a prop de la celebració de les eleccions i si aquesta decisió es basa en elements més conjunturals, menys sòlids, que les generacions antigues.

La validació de les sub-hipòtesis es farà en base a les dades obtingudes de les enquestes postelectorals del CIS per a les eleccions autonòmiques i generals, comparant les respostes aportades pels membres de cadascuna de les quatre generacions definides, i comparant també aquests membres en moments similars del seu cicle vital, per destriar l'efecte d'aquest.

---

³³⁴ Jennings, Dinas, *op. cit.*

H3a: els membres de les generacions noves no segueixen un patró estable de participació/abstenció

Seguint la noció de la hipòtesi general, se suposa que hi ha diferències observables en la manera de participar en funció de la pertinença a les diferents generacions. Així, les generacions més velles manifestarien un patró rígid de participació electoral, mentre que entre les generacions més joves seria més difícil descriure un patró d'aquest estil, ja que la seva participació seria més dependent de la conjuntura concreta de les convocatòries electorals. D'aquesta manera, la participació hauria passat d'un estadi previsible a un de més imprevisible i volàtil. En el període clàssic les taxes de participació a l'engròs s'explicaven per la presència en el cos electoral de diversos segments, relativament estables: un segment format per aquells electors que sempre participaven a les convocatòries electorals, fossin del caràcter que fossin, un d'abstencionistes estables, és a dir d'aquells que mai no participaven en les eleccions, i finalment un últim segment que acostumava a participar a els eleccions generals però no a les autonòmiques i que eren la base del que s'ha denominat abstenció diferencial. A més d'aquests tres segments molt probablement hi havia altres situacions, però la seva presència era pràcticament negligible i explicable tant per situacions personals (malaltia, per exemple) com per situacions particulars de la convocatòria (lideratges, fenòmens puntuals).

Precisament aquest últim comportament, lligat a les circumstàncies concretes d'una convocatòria particular estaria més present en el cos electoral en l'actualitat, mentre que el segment d'abstenció diferencial hauria decaïgut. D'aquesta manera, la participació en els últims anys ha passat a un estadi més volàtil, menys estable que el del període clàssic, més lligat a la conjuntura.

La nostra hipòtesi és que aquest canvi en el patró general de la participació és degut no tant a la modificació dels comportaments del conjunt dels electors sinó al pes que han anat adquirint les noves generacions en els últims anys, és a dir al relleu generacional d'uns electors amb un patró de participació més estable per uns altres

que no mostren un clar patró de participació, sinó que s'activen o desactiven electoralment en funció de les conjuntures particulars de les diferents convocatòries.

La comprovació d'aquesta hipòtesi és complicada per les dificultats que tenen les enquestes alhora de recollir el comportament abstencionista, com s'ha dit més amunt. Per norma general, l'abstenció apareix infrarepresentada en els sondeigs, ja que una part dels abstencionistes electorals s'abstenen també de contestar enquestes (ja sigui per rebuig, ja sigui perquè no són trobables per les vies habituals, domiciliària o telefònica), o també perquè per una part del cos electoral l'abstenció és un comportament reprobable i tendeixen a ocultar-lo.

Per si això no fos prou, la comprovació d'aquesta hipòtesi requeriria de l'observació del comportament electoral dels individus durant diversos cicles electorals, de manera que fos possible detectar aquells que participen "sempre", aquells que s'abstenen "sempre" i els que oscil·len entre la participació i l'abstenció. Aquest és un exercici que requereix d'una metodologia de la que no disposem, com podria ser l'anàlisi de dades censals³³⁵. Així doncs, hem optat per una solució a mig camí, que no permetrà esbrinar completament la hipòtesi, però que pot donar alguna idea sobre la seva validesa. Sense possibilitat d'anar més enllà, ens haurem de conformar amb això.

En la comprovació de la primera hipòtesi s'ha determinat que existeix un clar biaix generacional pel que fa a la participació, en el sentit que aquesta disminueix a mesura que se succeeixen les generacions. També s'ha pogut determinar que aquesta relació entre participació i pertinença generacional no semblava explicable per l'efecte del cicle vital, sinó que a mesura que s'introduïen noves generacions, la seva participació manifestada era menor fins i tot quan aquestes noves generacions assolien una edat comprable amb generacions anteriors.

Dit això, ara no interessa tant corroborar aquesta afirmació sinó comprovar si és cert que hi ha una relació entre la pertinença generacional i la volatilitat en la participació, per tant no s'analitzarà les diferències entre generacions en cada convocatòria

---

³³⁵ O enquestes panel que cobreixin diverses dècades i permetin registrar itineraris de vot dels electors.

electoral sinó les diferències entre les convocatòries. Per fer-ho, es calcularà els diferencials de participació de cada grup generacional entre dos sondeigs postelectorals consecutius, ja siguin autonòmics o generals. Possiblement no sigui la millor manera de detectar la volatilitat en la participació, com ja s'ha dit, però a manca d'eines més adients, aquesta anàlisi pot donar un primer indici.

Les dades mostren una major volatilitat pel que fa a l'abstenció entre les generacions més joves, mentre que les generacions més velles mostren un captament més estable. Això és especialment destacable pel que fa a la generació de la guerra civil, que mostra diferencials en l'abstenció més limitats que les altres generacions. Les cohorts del *desarrollo* i de la democràcia, en canvi, mostren molta més volatilitat en l'abstenció entre sondeigs, ja sigui quan l'abstenció augmenta (entre els sondeigs postelectorals generals de 1996 i 2000) com quan baixa (sondeigs autonòmics 2010 i 2012).

Com ja s'ha dit, no és possible extreure conclusions sòlides d'una anàlisi d'aquest tipus, ja que s'està comparant respostes en sondeigs diferents. Amb tot, com a primera aproximació, aquest exercici semblaria confirmar que existeix una diferència entre els grups generacionals pel que fa a la solidesa de l'abstenció, en el sentit que aquesta seria més forta entre les generacions més velles, mentre que les més joves mostrarien un comportament més volàtil, això és una propensió a oscil·lar entre la participació i l'abstenció molt més ampla.

Una altra manera d'observar si és certa la hipòtesi que hi hauria diferències generacionals pel que fa a la participació, seria analitzar els dos records de vot continguts a cada sondeig postelectoral per a les mateixes eleccions. Així, per al sondeig de 1992, es tindria en compte el record de vot referit a la convocatòria de 1992 i a la precedent, la de 1988. Amb ambdós records seria possible generar una variable que diferenciés els electors que declaren haver participat en ambdues convocatòries, els que manifesten que s'han abtingut els dos cops, i aquells que només han participat un sol cop, ja sigui a la convocatòria immediatament precedent (mobilitzats) o a l'anterior (desmobilitzats).

Aquest exercici té alguns riscos. El més evident és que el record de vot en l'elecció més llunyana pot estar contaminat precisament pel pas del temps, de manera que els entrevistats poden patir d'un efecte que els faci "construir" el record, ja sigui involuntàriament o ja sigui per intentar ser coherents amb el record més immediat. En qualsevol cas està intervenint un factor de distorsió en la manifestació del comportament electoral. Aquest és un problema de molt difícil solució. De fet, només és parcialment solucionable amb l'exercici anterior, que ja hem vist que tenia altres problemes.

El segon risc de l'exercici és que hi ha una quantitat important d'entrevistats de la generació més jove que no van votar a l'elecció més llunyana no pas per voluntat pròpia, sinó perquè no tenien l'edat suficient per fer-ho. Afortunadament, en els sondeigs es recull específicament aquest grup, i per tant són fàcilment eliminables de l'anàlisi.

De ser certa la hipòtesi que hi ha una diferència d'arrel generacional pel que fa als patrons de participació/abstenció, s'hauria d'observar que en les generacions més velles hi ha una major presència d'electors que declaren votar o no votar en les dues eleccions recollides pels sondeigs, mentre que en les generacions més joves s'apreciaria una major presència d'electors que modifiquen la participació/abstenció entre aquest parell de comicis, és a dir que es mobilitzen o es desmobilitzen entre les dues eleccions compreses en el sondeig.

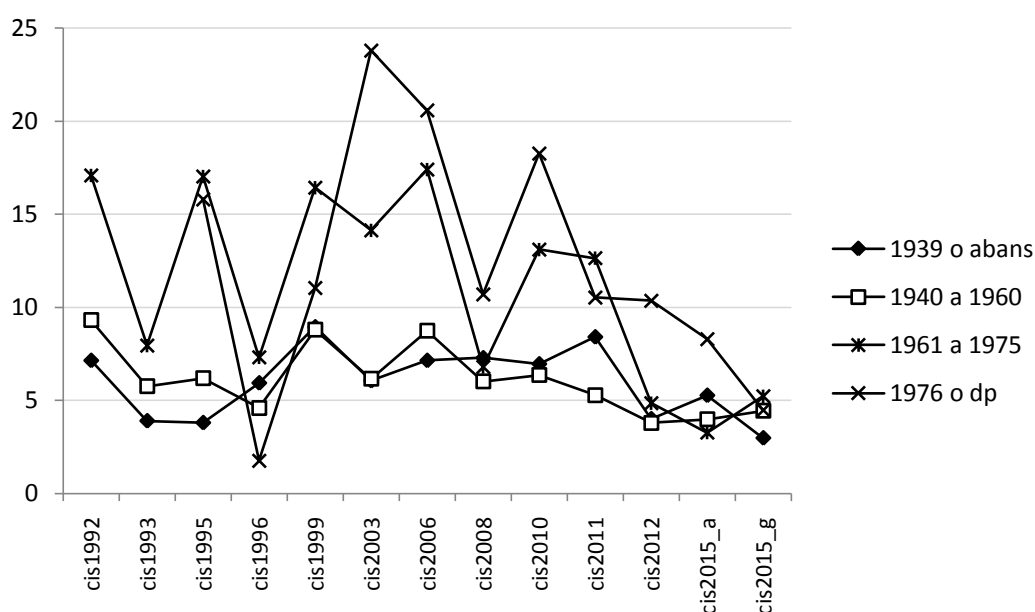
Les dades donen suport a la hipòtesi només en part. Principalment, les dades desmenteixen que entre els membres de les generacions més velles hi hagi més abstencionistes durs³³⁶. No és així. Com ja s'havia apreciat a la primera hipòtesi, l'abstencionisme és més present a mesura que es baixa per l'escala generacional, i això també és així si es consideren dues eleccions consecutives. Només en casos molt excepcionals de convocatòries amb una taxa de participació important s'observa un trencament en la lògica generacional d'aquest segments de l'electorat. Això és

---

³³⁶ Que s'abstenen a les dues eleccions considerades.

observable en els sondeigs postelectorals de les generals de 1996, 2008 i 2015 i les autonòmiques de 2012 i 2015. En el primer cas s'observa un descens molt pronunciat de l'abstencionisme persistent en la generació de la democràcia, mentre que en els altres tres casos són els membres de la generació del *desarrollo* els que mostren un afebliment significatiu d'aquest comportament. Per contra, tant la generació de la guerra civil com la de la postguerra mostren una major estabilitat.

Gràfic 37
Abstencionistes persistents segons pertinença generacional

Això dóna una pista en la direcció del que apunta la hipòtesi, i en el sentit que observàvem en l'exercici anterior, de manera que semblaria que els canvis de conjuntura semblen afectar més les generacions més joves, mentre que les velles mantindrien un capteniment més estable, independentment de la conjuntura.

Aquest seria un fenomen que no s'explicaria ni per un efecte del cicle vital ni per una menor propensió en les generacions més velles a manifestar un comportament abstencionista. En el primer cas, no és possible que es tracti d'un efecte del cicle vital perquè la generació del *desarrollo* mostra una alta volatilitat en l'últim tram del període analitzat, quan els seus membres tenien una edat similar a la de la generació

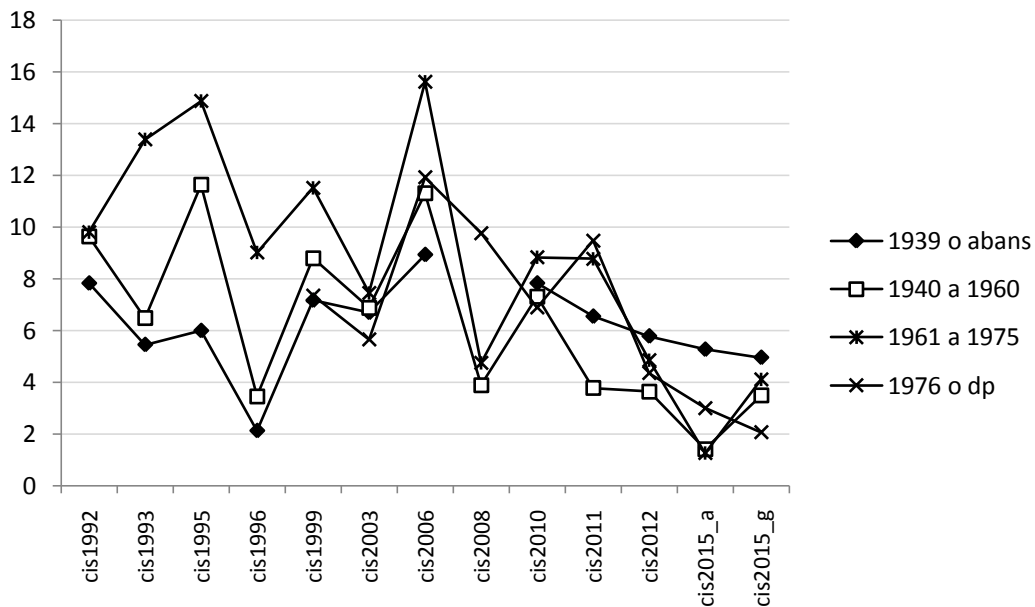

de la postguerra a principis dels noranta, i aquesta generació no mostra una volatilitat similar.

I pel que fa a una possible intervenció d'un efecte d'ocultació del comportament abstencionista, és possible que hi intervingui en termes generals, és a dir que expliqui la menor presència d'abstencionistes durs en les generacions més velles, però no explicaria l'estabilitat d'aquest comportament. O no del tot.

Pel que fa als electors que declaren haver modificat la seva participació electoral entre dues eleccions consecutives, és a dir que s'han mobilitzat, passant de l'abstenció a la participació, o desmobilitzat, fent el moviment en la direcció contrària, no s'aprecia una clara relació generacional, sinó més aviat una nítida influència de la conjuntura, que no té un reflex determinat en funció de la pertinença generacional.

Gràfic 38
Electors desmobilitzats segons pertinença generacional

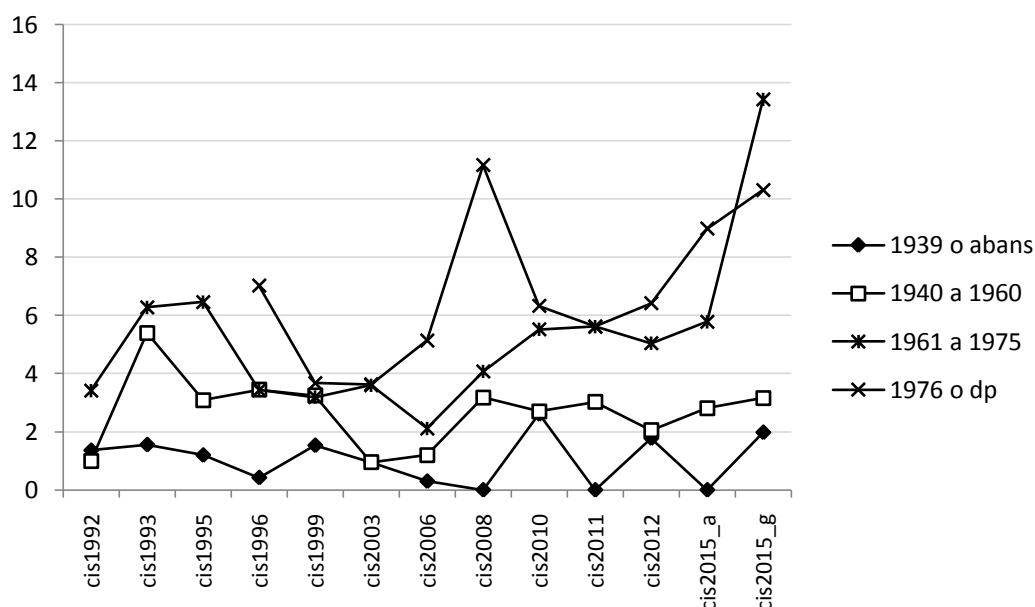

Pel que fa al segment d'electors desmobilitzats, s'aprecia un creixement molt significatiu en aquells sondeigs postelectorals de convocatòries especialment poc participatives, com ara les autonòmiques de 1995 i 2006, i un descens igualment

important en les conjuntures de forta participació, com ara les generals de 1996 i 2008. Més enllà d'aquests moments puntuals, que sí semblen evidenciar un biaix generacional en el sentit que es deia més amunt, és a dir amb uns diferencials més importants per a les generacions més joves i una tendència més estable entre les més velles, no s'observa una relació clara entre el fet de pertànyer a una generació i la desmobilització.

D'altra banda, sí que s'observa una clara relació entre la pertinença generacional i la mobilització, és a dir el fet de declarar que ha participat a les eleccions immediates i s'ha abstingut a les anteriors. La relació, a més, referma el que apuntava la hipòtesi, de manera que aquest comportament és més present a mesura que es passa de les generacions més antigues a les més noves.

Gràfic 39
Electors mobilitzats segons pertinença generacional

Com era d'esperar, s'aprecia un clar efecte de conjuntura en aquest comportament, de manera que se n'observa un augment importat en els sondeigs postelectorals de convocatòries on s'ha registrat una alta taxa de participació, com són els casos de les generals de 2008 i les autonòmiques de 2015. En ambdós casos aquest augment

s'expressa de forma evident en la generació de la democràcia, que mostra uns increments dels electors mobilitzats molt importants. Aquesta dada és interessant perquè no es deu a una mobilització falsa, protagonitzada per aquells electors que eren menors d'edat en les eleccions més llunyanes, ja que aquest grup no està inclòs a l'anàlisi. Així doncs, l'augment del segment de mobilitzats entre els membres de la generació de la democràcia estaria indicant una propensió major d'aquest grup generacional a reaccionar a les diferències en la conjuntura en la que se celebren les eleccions.

Per a la convocatòria general de 2015 també s'observa una mobilització important entre els membres de la generació del *desarrollo*, que fins aleshores havien mostrat un captament bastant estable. Això semblaria obeir a les característiques específiques d'aquesta convocatòria, però és remarcable que sigui aquesta generació i no una d'anterior la que mostri un increment tan significatiu dels votants mobilitzats³³⁷.

Una altra manera encara de comprovar si és certa la hipòtesi plantejada és mitjançant les respostes dels electors a la pregunta sobre la freqüència amb la que participen a les eleccions, ja siguin autonòmiques o generals. Tots els sondeigs postelectorals del primer tipus d'eleccions llevat de les de les convocatòries de 1999 i 2006 inclouen aquesta pregunta³³⁸.

Aquesta pregunta pot servir com a indicador de la participació, però té algun problema. El principal és que amb aquesta pregunta no es mesura el comportament real dels electors (si participa o no participa a les eleccions), sinó la seva opinió sobre el comportament, de manera que aquí hi pot intervenir un cert biaix de desitjabilitat. És a dir, podria succeir que l'elector estigués contestant en funció del que en aquell moment precis creu que seria desitjable que fes (participar o no participar). És el mateix problema que es troba en totes les qüestions relacionades amb la participació. Ara bé, en aquest cas, com que no s'està intentant esbrinar un comportament concret

---

³³⁷ Aquest fenomen semblaria lligar amb la majori propensió d'aquest grup generacional a votar els partits "nous", que obtenen un important creixement en aquestes eleccions.

³³⁸ Les opcions de resposta són: *Vota siempre o casi siempre; Vota sólo algunas veces; No vota nunca o casi nunca.*

sinó més aviat una opinió sobre un comportament allargat en el temps (la freqüència amb la que l'elector declara participar a les eleccions), el possible biaix que els individus manifestin no afecta les conclusions que se'n puguin extreure, ja que en definitiva es pot estar avaluant no tant el comportament real de l'elector com el que aquest electors considera que hauria de ser el seu comportament pel que fa a la participació.

És a dir, que ja ens val la resposta que dóna l'elector fins i tot si no es correspon a la realitat, perquè en el fons aquest elector pot estar manifestant el que ell o ella creu que hauria de ser el capteniment ideal. Per posar un exemple, si un individu diu que vota només algunes vegades, no ens importa que aquesta sigui una manifestació acurada del seu comportament, com que aquesta resposta sigui el que l'elector creu en aquell moment que hauria de ser el seu comportament.

D'aquesta manera, les dades mostren una certa diferència generacional pel que fa a la manifestació d'un patró de participació. I aquesta diferència va en el sentit que suposava la hipòtesi. Així, els membres de la generació de la guerra civil i els de la postguerra declaren quasi per unanimitat³³⁹ que acostumen a participar sempre o casi sempre. Entre els membres de la generació del *desarrollo* aquest comportament, tot i que amplament majoritari, és menor, i encara ho és més entre els electors de la generació de la democràcia.

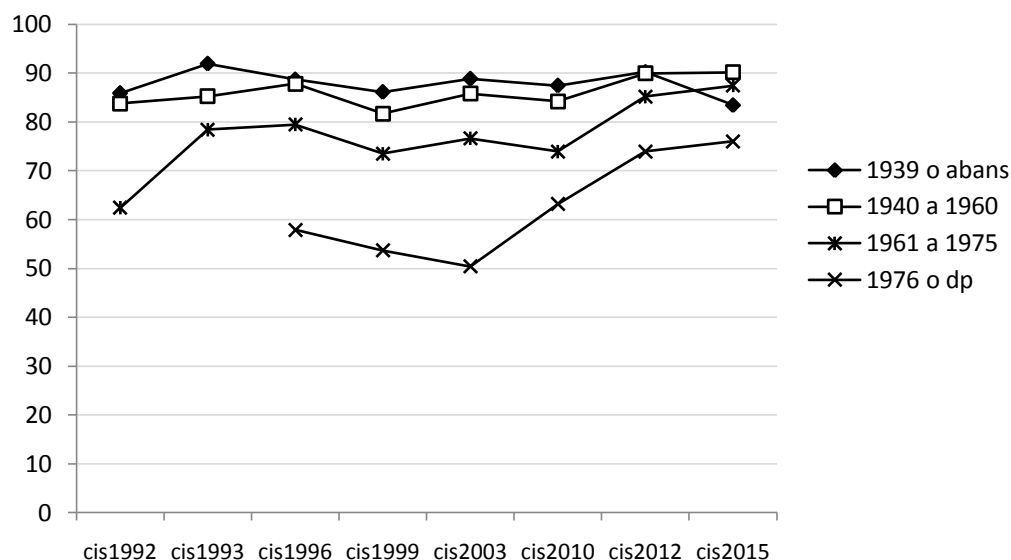
Així, en aquestes dues generacions noves s'aprecia un nombre significatiu d'electors que declaren participar només algunes vegades o mai o casi mai. En aquest últim cas, cal tenir en compte que els sondeigs inclouen l'opinió d'electors que tot just han accedit a l'edat mínima per votar, de manera que en la generació més jove el percentatge d'individus que manifesten no votar mai o casi mai podria incloure aquests casos, que s'explicarien no tant per una voluntat expressa de no participar com per la impossibilitat legal de fer-ho.

---

³³⁹ Pels primers la mitjana de les sis enquestes és del 87%, mentre que pels segons és del 86%.

Gràfic 40

Electors que participen sempre o casi sempre segons pertinença generacional

Tanmateix, les dades donarien suport a l'idea que en les generacions més joves hi hauria un major percentatge d'electors que tendeixen a participar de manera intermitent, mentre que en les més grans la participació seria més constant. Però les dades també mostren un canvi evident en les respostes de les dues generacions més joves, de manera que en els dos darrers sondeigs s'aprecia un increment en aquests grups de l'opció "vota sempre". Aquest increment és significatiu en totes dues generacions, i en el cas de la generació del *desarrollo* arriba a assimilar el percentatge amb el de les dues generacions més velles, de manera que s'eliminen les diferències que s'observaven abans de 2012.

Aquesta evolució podria molt bé respondre a la naturalesa més participativa de les darreres convocatòries autonòmiques, que sembla haver incrementat el sentit de participació especialment entre aquelles generacions que tradicionalment es declaraven menys propenses a participar. D'una banda, és evident que un clima polític que promogui la participació com el que s'ha viscut els últims anys a Catalunya incentiva més a aquells que no participen, deixant igual a aquells que ja ho feien³⁴⁰. Però d'altra banda, aquest canvi significatiu entre les generacions més noves podria estar indicant que aquestes són més propenses a l'impacte de la conjuntura, mentre

³⁴⁰ Això ho explica Anduiza: "Individuos o sistema" *op. cit.*

que les generacions més grans tindrien un capteniment més estable i difícil de modificar. Aquesta idea aniria en consonància amb el que defensa la hipòtesi, ja que demostraria que hi hauria una diferència pel que fa a la solidesa del comportament electoral entre les diferents generacions.

Tanmateix, hi hauria dos elements a considerar. En primer lloc, podria ser que el canvi observat en les generacions més noves no respongui tant a un efecte de la conjuntura com a un de cicle vital, és a dir, que l'increment de la manifestació de votar sempre es degui a l'arribada a una etapa de major maduresa, i d'aquí vindria l'assimilació del comportament amb les generacions més velles, que ja havien assolit aquest estadi vital abans del període estudiat (i per tant, no s'ha pogut captar el seu canvi).

Aquesta possibilitat existeix i no ens és possible esbrinar-ne la certesa. Tanmateix, el fet que tant la generació del *desarrollo* com la de la democràcia evolucionin de la mateixa manera fa sospitar que som davant d'un efecte de conjuntura i no d'un de cicle vital. De tota manera, el dubte roman.

El segon element a considerar és el que s'apuntava al començament d'aquesta part, i és que s'avalua una manifestació i no un comportament. És a dir, caldria matisar aquesta idea en el sentit que fóra possible que entre les generacions més antigues l'abstenció sigui considerada com un comportament indesitjable, de manera que hi hagi una major propensió a declarar que es participa sempre o casi sempre, no tant pel fet que realment es faci sinó perquè és un capteniment valorat. Entre les generacions més noves, en canvi, l'abstenció no tindria associat aquest component negatiu, de manera que els seria més fàcil manifestar que només voten de tant en tant o fins i tot mai o casi mai.

Ara bé, malgrat que aquest element pugui posar en qüestió les dades, no deixa de tenir la seva utilitat, ja que és l'expressió d'un patró de participació, si no real com a mínim desitjable, el que vindria a demostrar que certament hi hauria hagut un canvi de naturalesa generacional en la mentalitat dels electors en relació al fet de participar a les eleccions, en el sentit que s'hauria obert el ventall de possibilitats, donant lloc a

una més ampla varietat de comportaments electorals. Això, al capdavall, aniria en el sentit que apuntava la hipòtesi.

H3b: els membres de les generacions noves canvien les preferències de vot amb més facilitat

Si és cert que les generacions es diferencien en funció de la seva capacitat per modificar el comportament electoral, ja sigui participant o abstenint-se o variant la seva tria entre diferents partits, seria lògic que als electors socialitzats en un context dominat pel canvi els resulti més fàcil variar la seva decisió de vot, en bona mesura perquè el canvi és el patró dominant del seu comportament, com l'estabilitat seria el patró dominant de les generacions crescudes en un context de major privació, en el que la fidelitat a una tria concreta seria el valor predominant del comportament social.

Si això fos cert, seria possible observar una clara diferenciació en funció a la pertinença generacional pel que fa a la facilitat de modificar la tria del vot, en el sentit que als membres de les generacions més velles els costaria més, mentre que als de les més noves els passaria just la contrari.

No hi ha una manera ideal per comprovar aquesta hipòtesi, ja que la manifestació del comportament electoral, com ja s'ha vist i repetit, està subjecta a múltiples manipulacions, voluntàries i involuntàries, per part dels electors, influïdes pels propis valors d'aquests electors, que dirigeixen i esbiaixen el que manifesten sobre els seus propis comportaments. Dit això, tampoc hi ha una pregunta específica als sondeigs per esbrinar (amb la prudència pertinent) si a un elector li és més o menys fàcil variar la seva decisió de votar un partit determinat. Ara bé, és possible validar aquesta hipòtesi mitjançant camins indirectes, que permetrien arribar a conclusions prou sòlides.

En aquest apartat s'utilitzaran dos mètodes complementaris. D'una banda, s'utilitzaran les enquestes tipus panel dels anys 2011 i 2012, que permeten seguir la decisió de vot dels mateixos individus abans i després de les eleccions, el que possibilita observar quins electors varien la seva tria i quins, en canvi, la mantenen. Si aquesta diferència segueix una lògica generacional, s'haurà afermat la hipòtesi. El segon mètode indirecte de validació de la hipòtesi utilitza la manifestació de dubte per part dels electors en els sondeigs postelectorals, és a dir es pot diferenciar els electors que manifesten haver

dubtat a l'hora de decidir el seu vot d'aquells que manifesten el contrari. En aquest sentit, la manifestació de dubte pot entendre's com un indicador indirecte de la predisposició a variar el vot.

Com s'ha dit més amunt, les enquestes tipus panel de les convocatòries general de 2011 i autonòmica de 2012 permeten comparar les declaracions de vot en dos períodes diferents, abans i després de les eleccions, per part dels mateixos individus, de manera que es poden diferenciar els electors que no varien el seu vot d'aquells que manifesten una opció diferent entre un i altre moment d'una manera sòlida, ja que en ambdós moments s'observa la resposta d'un mateix individu. Si la hipòtesi que es planteja fos certa s'hauria de veure que hi ha un increment dels canvis de vot entre el moment preelectoral i la postelectoral³⁴¹ a mesura que es passa de les generacions més antigues a les més noves. Així, els electors pertanyents a la generació de la guerra haurien de mostrar una decisió de vot més sòlida, de manera que no s'haurien d'observar canvis entre un i altre moment, mentre que els membres de la generació de la democràcia haurien de mostrar més comportaments de canvi entre la intenció registrada abans de les eleccions i el record que registra el vot efectiu en aquestes.

Cal dir que el no poder disposar d'enquestes tipus panel per a un període de temps més llarg fa que les conclusions a les que es pot arribar no poden ser molt sòlides, ja que es pot confondre perfectament l'efecte generació amb el de cicle vital, en el sentit que la diferenciació per pertinença generacional en un any concret (o en dos de consecutius com és el cas) se solapa amb la diferenciació per rangs d'edat.

Dit això, l'anàlisi de les dades semblaria donar suport a la hipòtesi. Així, s'aprecia un clar descens del percentatge d'electors que manifesten recordar haver votat aquell partit que tenien intenció de votar abans de les eleccions a mesura que es passa de les generacions més antigues a les més noves.

---

³⁴¹ Per al sondeig de 2011, el treball previ es realitzà entre el 6 i el 23 d'octubre, mentre que el posterior es feu entre el 24 de novembre i el 15 de gener (les eleccions van ser el 20 de novembre). Pel que fa al sondeig autonòmic de 2012, el treball de camp previ fou del 6 al 29 d'octubre i el posterior del 30 de novembre al 12 de febrer (les eleccions van ser el 25 de novembre).

Més de la meitat dels membres de la generació de la guerra mostren una total coincidència entre la intenció de vot que expressen abans de la celebració de les eleccions i el record de vot que manifesten passada la convocatòria. Aquest grup de comportament congruent, però, només representa el 36% de la generació situada a l'altre extrem de la línia, la de la democràcia. Entremig, els votants congruents representen el 46% a la generació de la postguerra i el 45% a la del *desarrollo*. Es percep clarament una lògica coincident amb el que postulava la hipòtesi.

Així mateix, els electors que mostren un record de vot diferent de la intenció, és a dir aquells que manifesten haver canviat d'opció de vot entre el mes anterior a l'elecció i el dia mateix, mostren una relació inversa amb les generacions, ja que representen el 20% de la generació de la democràcia, el 17% de la del *desarrollo*, el 12% a la de la postguerra i només el 7% a la generació de la guerra.

Aquestes dades demostrarien que existeixen diferències pel que fa a l'estabilitat i la solidesa del vot entre les diferents generacions i que aquestes diferències van en el sentit que apuntava la hipòtesi, és a dir que a mesura que es passa de les generacions més velles a les més joves creix el percentatge d'electors que diuen haver canviat de parer pel que fa al seu vot, el que mostraria una major propensió a la modificació del vot i a la flexibilitat.

Certament, el grup més nombrós dels membres de totes quatre generacions assenyala que manté la seva decisió abans i després de les eleccions, però l'important per a l'anàlisi que aquí ens ocupa no és tan això sinó les diferències dels comportaments entre les generacions. I aquestes diferències apuntarien a un efecte generacional clar.

A més, les dades extretes de l'enquesta panel de les eleccions generals de 2011 també apunten en el mateix sentit, que corrobora i aferma la hipòtesi. En aquest cas, però, les diferències són menys notables, principalment perquè el percentatge de votants congruents en les tres generacions més velles és sensiblement menor que l'observat a l'enquesta de les eleccions autonòmiques de 2012. Aquestes diferències es podrien deure a la diferent conjuntura d'ambdós comicis, ja que al panel de 2011 s'aprecia una

major presència d'abstencionistes i fins i tot d'electors que abans de les eleccions declaren que tenen intenció de votar però que amb posterioritat manifesten que es van abstenir.

Aquest últim grup, que en el panel de 2012 era clarament més nombrós entre la generació de la democràcia, es reparteix de manera bastant igual entre les quatre generacions en el cas del panel de les generals de 2011.

Taula 22
Tipologia de votants segons pertinença generacional

	panel2012				panel2011			
	G1	G2	G3	G4	G1	G2	G3	G4
estables	54,2	46,3	44,7	36,4	42,2	40,0	34,7	33,0
abst. durs	3,1	4,4	3,1	5,2	3,7	4,4	9,0	10,0
transvasats	7,1	11,9	17,2	20,7	5,5	11,9	8,3	14,1
mobilitzats	4,0	2,7	2,8	3,3	2,8	4,1	1,7	1,0
desmobilitzats	5,3	3,2	6,5	10,3	11,0	4,1	10,1	8,9
indecisos	10,2	14,1	13,3	11,2	17,4	12,6	13,9	13,4
voten	52,2	68,5	77,8	77,8	63,2	52,9	60,0	61,5
vells	80,0	41,0	46,3	30,8	100,0	77,8	50,0	54,2
nous	20,0	59,0	53,7	69,2	0,0	22,2	41,7	20,8

Un element interessant que matisa d'alguna manera la hipòtesi és que el nombre d'electors que es mostren indecisos abans dels comicis és similar en tots els grups generacionals. És a dir, els membres de les generacions més joves no són més indecisos que els de les generacions més velles. En aquest sentit, el percentatge d'indecisos en totes les cohorts es mou entre el 10 i el 14%, i entre el 12 i el 17% en el panel de 2011, sense que es pugui definir una relació clara entre una i altra variable.

Ara bé, sí que s'observa una clara diferència pel que fa al capteniment final dels electors que declaren no saber què votar abans de la celebració de les eleccions, en el

sentit que a mesura que és més jove la generació hi ha més electors indecisos que finalment diuen haver votat. Això podria fer sospitar que en les generacions més velles, en les que l'abstenció està considerada com un comportament rebutjable, la indecisió és una manera d'evitar declarar que no es pensa acudir a votar. D'aquí que el 20% de diferència en els indecisos que finalment voten entre la generació de la guerra civil, d'una banda, i la del *desarrollo* i la democràcia, de l'altra, podria obeir a aquesta abstenció "oculta". És només un supòsit de molt complicada comprovació.

El que sí és comprovable és que els indecisos que finalment voten es diferencien en clau generacional en funció del partit que finalment trien. Així, entre la generació de la guerra civil, del total d'indecisos que declaren finalment haver votat, el 80% manifesta haver-ho fet per un partit tradicionalment dominant (és a dir, CiU, PSC o PP). Aquest nombre baixa fins a menys de la meitat entre els indecisos que finalment voten pertanyents a la generació del a postguerra o del *desarrollo*. Finalment, entre aquest segment de la generació de la democràcia, el 69% diu haver votat partits diferents de CiU, PSC i PP.

Taula 23
Tipologia de votants indecisos segons pertinença generacional

	panel2012				panel2011			
	G1	G2	G3	G4	G1	G2	G3	G4
indecisos	10,2	14,1	13,3	11,2	17,4	12,6	13,9	13,4
dels quals:								
voten	52,2	68,5	77,8	77,8	63,2	52,9	60,0	61,5
vells	80,0	41,0	46,3	30,8	100,0	77,8	50,0	54,2
nous	20,0	59,0	53,7	69,2	0,0	22,2	41,7	20,8

Aquest aspecte també és comprovable entre els electors que declaren haver acabat votant un partit diferent del que tenien intenció de votar abans de les eleccions. Així, tot i que les magnituds d'aquests grups són massa petites per extreure'n conclusions fortes, s'aprecia una relació clara amb la pertinença generacional, de manera que els

que tenien intenció de votar un dels partits tradicionalment dominants i en van acabar votant un altre del mateix tipus mostren una relació positiva amb les generacions (en el sentit que la seva magnitud decreix a mesura que passen les generacions), i el mateix passa amb els que abans de les eleccions mostraven intenció de votar un partit diferent de CiU, PSC o PP i en van acabar votant un d'ells.

Tot el contrari passa amb els electors que o bé manifestaven intenció de votar un partit dels tradicionalment dominants i van acabar votant ERC, ICV, C's o CUP i aquells que van modificar la seva tria, però entre aquest tipus de partits. En ambdós casos aquests comportaments són més presents a mesura que es passa de les generacions més velles a les més joves.

Així doncs, l'anàlisi de les dades de les enquestes panel sembla corroborar la hipòtesi que entre les generacions més joves s'observa una major presència d'electors que varien la seva tria durant l'últim mes abans de les eleccions, mentre que entre les generacions més grans hi ha una major presència d'electors congruents, és a dir que mantenen la tria entre el període pre i el postelectoral. Tanmateix, com ja s'ha dit, el fet de disposar d'enquestes panel realitzades en un curt lapse de temps fa impossible saber si aquestes diferències observades obeeixen a un efecte generacional o a un de cicle vital, és a dir que no es pot saber si els membres de la generació de la democràcia varien la seva opció de vot pel fet d'haver-se socialitzat en un context històric diferent del dels seus predecessors o pel fet de tenir trenta-cinc anys o menys³⁴².

Les enquestes panel són eines fantàstiques perquè fan possible observar els mateixos individus en dos moments temporals diferents, però només són concloents en l'anàlisi generacional si es disposa d'una sèrie històrica de suficient abast per comparar els comportaments dels membres dels grups generacionals en moments similars del seu cicle vital, cosa que aquí no és possible.

---

³⁴² Aquí altre cop s'ha de lamentar la impossibilitat de comparar aquest grup amb grups precedents en un moment vital similar.

És per això que s'ha recorregut a una altra tècnica, que permeti afermar la hipòtesi plantejada i que es basa en demanar als electors si abans de prendre la decisió de votar un determinat partit o d'abstenir-se han dubtat, ja sigui entre diferents partits o entre un d'ells i l'abstenció o el vot en blanc. La manifestació de dubte és un indicador de la poca solidesa de la tria electoral i va associada a un element que es veurà més tard, el moment en el que es pren la decisió del vot.

La hipòtesi suposa que les generacions més joves, socialitzades en un entorn de societat de consum, tendeixen a decidir-se mitjançant un procés de tria, de comparació entre diferents propostes. Les generacions més velles, en canvi, tenen un patró de decisió menys versàtil, més fixat, la seva tria és més sòlida, en el sentit que és més estable en el temps. No s'ha d'associar aquesta idea amb la joventut, en el sentit que aquesta etapa vital es caracteritza per la no configuració sòlida dels patrons de comportament, patrons que encara no estan arrelats en l'individu. En el nostre cas no ens referim a aquest tipus de comportament, propi del cicle vital, sinó de diferències en els comportaments entre individus adults, que tindrien la seva explicació en la socialització d'aquests individus en entorns significativament diferenciats. En aquest sentit, s'espera trobar diferències entre els electors pertanyents a les diferents generacions al llarg de les seves vides, de manera que aquestes diferències no es poden explicar pel fet que aquests individus es trobin en etapes del cicle vital diferenciades.

La hipòtesi planteja que els electors que pertanyen a les generacions més noves tendeixen a dubtar més no perquè siguin joves sinó perquè s'han socialitzat en un entorn on el patró de consum és la tria, mentre que les generacions anteriors ho han fet en entorns on el patró probablement era la fidelitat (a més de disposar de menys opcions per a la tria). Les diferències entre ambdós grups d'individus es mantindran al llarg de les seves vides, i s'aniran reproduint (i qui sap si fent més grans) a mesura que noves cohorts vagin incorporant-se al cos electoral.

Això no treu que els individus socialitzats en entorns previs al de la societat de consum massiu no puguin readaptar els seus patrons de comportament, en el sentit que

propugna la teoria del “lifelong openness”. Ara bé, segons la idea defensada en aquesta recerca, l’adequació dels individus pertanyents a les generacions més antigues mai no s’assimilarà del tot amb aquelles generacions que ja han nascut en un entorn de societat de consum.

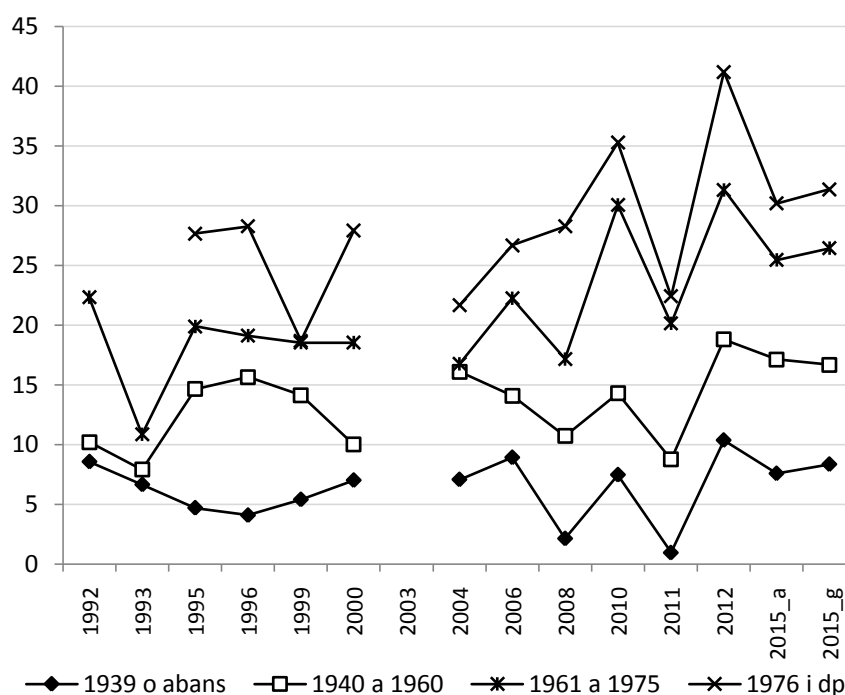
Ara bé, dit tot això, cal remarcar l’existència d’un problema pel que fa a la manifestació de dubte. És un problema de naturalesa similar al que es troba en referència a l’abstenció, i és que entre les generacions més antigues es podria considerar la manifestació de dubte com un comportament no desitjat, ja que entre aquestes es valoraria més la convicció. Així, és possible que les diferències que s’observen entre les generacions pel que fa al dubte a l’hora de decidir el seu vot es deguin a l’existència d’un dubte “ocult” i no a una veritable diferència de capteniments.

Les dades dels sondeigs postelectorals del CIS mostren una clara diferència entre generacions pel que fa a la declaració de dubte a l’hora de decidir el vot. Aquestes diferències, a més, ordenen les quatre generacions cronològicament, de manera que els nascuts abans de 1940 són la generació que assenyalen en major percentatge que no va dubtar a l’hora de decidir el seu vot. Al voltant del 90% d’aquest grup ho afirma així. Aquest comportament, però, només és ratificat per vuit de cada deu entre els membres de la generació de la postguerra, entre el 75 i el 80% de la generació del *desarrollo* i menys de set de cada deu entre la generació de la democràcia.

Si s’observen els electors que declaren haver dubtat a l’hora de definir el seu vot, ja sigui entre diferents partits o entre algun d’aquests, l’abstenció o el vot en blanc, també s’obté un gràfic típic d’efecte generacional. Els membres de la generació de la guerra civil són els que en menor mesura declaren haver dubtat, mentre que els de la generació de la democràcia són els que més assenyalen haver-ho fet a l’hora de decidir el seu vot. Els altres dos grups generacionals se situen a mig camí entre l’un i l’altre.

Gràfic 41

Ha dubtat a l'hora de decidir el seu vot segons pertinença generacional

Aquestes diferències no es deuen a l'efecte del cicle vital, ja que si es comparen les diferents generacions en edats similars s'obté una clara disminució del percentatge d'aquells electors que declaren no haver dubtat en decidir el seu vot, tant per a les eleccions autonòmiques com per a les generals. Així, si es compara la generació de la guerra civil amb la de la postguerra quan tenien edats similars³⁴³, es comprova que el percentatge de votants decidits ha caigut al voltant d'un deu per cent, per a les dues parelles d'eleccions autonòmiques (de 1992 i 2012 i de 1995 a 2015). A les eleccions generals, entre la convocatòria de 1993 i la de 2011, però, es manté el percentatge d'electors amb el vot decidit. Tanmateix, es pot considerar un cas excepcional, ja que per al binomi 1996-2015 s'observa que el descens del vot decidit entre aquestes generacions a les eleccions generals és pràcticament el mateix que s'observa a les eleccions autonòmiques. Pel que fa a la comparació de la resta de generacions, en totes es percep un descens dels electors que manifesten tenir el vot decidit, i en

³⁴³ Més de cinquanta-tres anys els membres de la generació de la guerra civil en el període 1992-1995, entre cinquanta-un i setanta-cinc anys els de la postguerra en el període 2011-2015.

correspondència, un augment d'aquells que declaren haver dubtat abans d'escollir el partit al qual votar.

Les diferències entre les generacions es mantenen a pesar dels canvis en les conjuntures, com es fa evident en la convocatòria autonòmica de 2012, on s'aprecia un increment en la quantitat d'electors que declaren haver dubtat abans de decidir el seu vot, o en la convocatòria general de 2004, en la que s'aprecia un increment del dubte entre la generació de la postguerra. Ambdues convocatòries poden qualificar-se d'excepcionals.

L'excepcionalitat de la convocatòria autonòmica de 2012 també es percep quan es comparen parelles de generacions en un moment similar del cicle vital respecte de la convocatòria de 1992. Entre la generació de la postguerra i la del *desarrollo* i entre aquesta i la generació de la democràcia s'aprecia un descens de prop del vint per cent dels electors que declaren no haver dubtat a l'hora de decidir el vot, i un increment similar d'aquells que manifesten el contrari.

Ara bé, més enllà de les pujades i baixades pròpies de les conjuntures específiques de cada convocatòria, es percep clarament una tendència a l'increment del dubte entre les dues generacions més noves, la del *desarrollo* i la de la democràcia. A diferència de les dues generacions més velles, que mostren un perfil estable, les dues més joves són cada cop més dubitatives a l'hora de decidir el vot, sense que això es pugui atribuir a un efecte de la conjuntura, ja que l'increment d'aquest comportament és clarament lineal.

Així doncs, sembla evident que la hipòtesi ha quedat validada, de manera que seria cert que cada nova generació mostra un comportament més dubitatiu a l'hora de decidir el seu vot, el que fa que el conjunt del cos electoral tendeixi a manifestar cada cop amb més força que dubta quan ha de decidir el seu vot, o el que seria el mateix, que decideix el vot mitjançant un procés de tria entre les diferents opcions. A més, tot semblaria indicar que també hi ha un increment del dubte intrageneracional, focalitzat en les dues generacions més joves.

Essent això així, es pot suposar que en el futur cada cop més l'electorat català tindrà menys decidit el seu vot, ja que no es tractaria d'un fenomen de cicle vital sinó d'un canvi en els paràmetres, en els patrons, de configuració de la decisió electoral. I tampoc no es pot atribuir el canvi a la transformació del context electoral, en el sentit que s'ha passat d'un marc estable en relació a les forces que competeixen i fins i tot a la previsió dels resultats, a un marc diferent, amb més competidors i de resultats més incerts. Si això fos així, si aquesta transformació fos la causant del canvi en els patrons, aquest canvi s'hauria de veure en els darrers anys i no, com passa, al llarg de tota la sèrie. Definitivament, no és un canvi provocat per la transformació de l'escenari polític, sinó que vindria d'abans. Els electors no han començat a dubtar a conseqüència de l'afebliment de l'estabilitat pròpia de l'etapa clàssica, sinó possiblement és a l'inrevés: l'afebliment dels paràmetres d'estabilitat propis d'aquell període es podrien deure a l'aparició i consolidació d'unes noves cohorts amb un patró de vot menys estable, més volàtil, que el de les generacions més antigues.

Hipo3c: els membres de les generacions noves decideixen el vot més a prop del dia de les eleccions

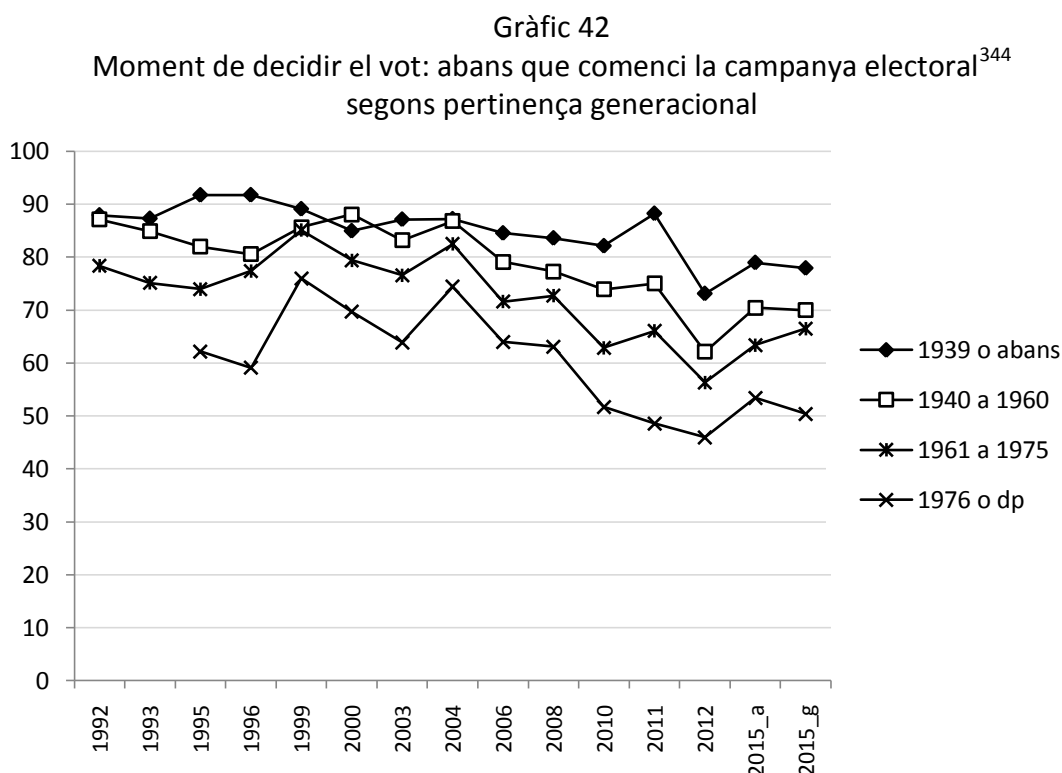
La idea que hi ha una relació entre la pertinença generacional i el moment en què es pren la decisió de votar un partit o coalició, en el sentit que els membres de les generacions més noves tendeixen a decidir el seu vot més a prop del dia de les eleccions en major percentatge que els membres de les generacions més velles, lliga amb la concepció que els nascuts en un context de societat de consum desenvolupen un patró de tria menys estable i més curt en l'aspecte temporal. En canvi, els individus pertanyents a generacions que s'han socialitzat en un entorn previ a la societat de consum tindrien un patró de tria més sòlid i de llarg abast.

Aquesta idea ja s'ha desgranat en hipòtesis anteriorment testades, quan s'ha analitzat la volatilitat de la tria electoral entre diferents convocatòries. En aquest cas, la hipòtesi sosté que a mesura que es passa de generació en generació s'hauria de percebre un increment gradual del nombre d'individus que manifesten decidir el seu vot en un moment més proper al dia de les eleccions. D'aquesta manera, s'observaria una diferència entre les generacions, de manera que el percentatge d'individus que manifesta que decideix el seu vot abans que comenci la campanya electoral seria menor a mesura que es passa de generació a generació, en un sentit cronològic, és a dir, de la més antiga a la més nova.

Per validar o refutar aquesta hipòtesi s'ha analitzat les respostes dels entrevistats als diferents sondeigs postelectorals del CIS per a les eleccions autonòmiques i generals a la pregunta en quin moment prenen la decisió de votar per un partit. Si la hipòtesi fos correcta, les dades mostrarien una clara diferència entre les quatre generacions. Tanmateix, no s'espera trobar només un efecte generacional, sinó que és molt probable també percebre efectes de conjuntura, en el sentit que hi haurà diferències significatives entre les distintes convocatòries. Això seria degut a elements com ara la percepció de competència en les diferents convocatòries i la incertesa percebuda pel que fa al resultat final de l'elecció. Tant un com altre element podrien provocar un

increment de les decisions de vot tardanes, ja que és de suposar que un resultat competitiu i incert incentiva el dubte en la tria electoral.

Precisament, el moment de decidir el vot hauria de tenir en principi una relació amb la manifestació de dubte, en el sentit que seria lògic que els electors que declaren haver dubtat a l'hora de decidir el seu vot tindrien més propensió a decidir-lo més a prop del dia de les eleccions. En aquest sentit, i tenint en compte el que s'ha vist quan s'analitzava la relació entre la manifestació de dubte i la pertinença generacional, s'espera també trobar una relació en el sentit que defineix la hipòtesi.

Les dades mostren netament una diferència entre les generacions pel que fa a la pregunta plantejada, i aquesta diferència segueix la lògica que apuntava la hipòtesi. Així, per bé que la majoria de tots els grups generacions assenyala decidir el seu vot abans

³⁴⁴ Per al sondeig postelectoral de les eleccions generals de 2004 les opcions de resposta són diferents, ja que es té en compte l'atemptat del 11 de març. De manera que les opcions en aquest cas són: a) ho tenia decidit des de feia temps (abans de l'inici de la campanya electoral); b) ho va decidir durant la campanya electoral, però abans de l'atemptat del 11-M; c) ho va decidir després de l'atemptat del 11-M.

que comenci la campanya, és ben perceptible que aquest comportament és més estès en la generació de la guerra civil i menys en la de la democràcia. Les quatre generacions dibuixen un clar efecte generacional en el gràfic que resum aquesta hipòtesi.

És més, aquesta relació generacional es fa més evident a la segona meitat del període analitzat, a partir de l'enquesta postelectoral de les autonòmiques de 2006. Abans d'aquest any, tot i que s'aprecia una relació entre la pertinença generacional i el decidir el vot abans de començar la campanya, aquesta és menys clara, sobretot pel que fa a les generacions de la guerra i civil i la postguerra, i la del *desarrollo* a la convocatòria autonòmica de 1999.

L'etapa a partir de 2006 no només fa més evident l'efecte generacional sinó que mostra una clara disminució del percentatge de votants que manifesten decidir el seu vot abans que comenci la campanya. Aquesta disminució no només no desmenteix l'efecte generacional sinó que el potencia. Així, pel que fa a les eleccions autonòmiques, entre 2006 i 2015 el percentatge d'electors que declaren haver decidit el seu vot abans que comenci la campanya baixa un 5,6% entre la generació de la guerra civil, un 8,7% a la de la postguerra, un 8,2% entre els del *desarrollo* i un 10,6% en la generació de la democràcia. Pel que fa a les convocatòries generals (comparant les convocatòries de 2008 i 2011), les diferències entre generacions es fan més evidents, ja que creix un 4,7% el nombre de votants que diuen haver decidit el seu vot abans que comenci la campanya entre la generació de la guerra civil, però baixa un 2,3% entre la generació de la postguerra, un 6,6% entre la del *desarrollo* i fins un 14,5% entre els membres de la generació de la democràcia.

Així, les diferències entre les generacions augmenten al llarg d'aquesta última etapa, reforçant l'efecte cohort. La diferència entre la generació de la guerra civil i la de la postguerra creix set punts per a les eleccions generals i tres per a les autonòmiques, entre aquesta última generació i la del *desarrollo* creix quatre punts entre les convocatòries generals i es manté entre les autonòmiques, mentre que la diferència

entre les dues generacions més joves creix vuit punts entre les eleccions generals i un entre les autonòmiques.

Això demostraria que en l'última etapa no ha disminuït sinó que crescut la diferència entre generacions, en el sentit que cada nova generació tendeix a decidir menys el seu vot abans que comenci la campanya electoral. Ara bé, l'important d'aquest increment de les diferències és que no desmenteix la relació generacional i no tant que la reforci, perquè això es podria deure a un efecte de conjuntura o de cicle, en el sentit que les convocatòries de l'últim període són més competides que les anteriors. Això semblaria ser més evident en el cas de les eleccions generals, ja que l'increment de diferències és superior al de les autonòmiques.

Aquesta evolució deixa a l'aire la qüestió de si som davant d'un efecte conjuntural o una tendència sòlida en el sentit que cada cop hi haurà més electors que decidiran el seu vot més a prop del dia de les eleccions. La incògnita és pertinent perquè no només es percep un efecte generacional, que conduirà necessàriament en el futur a un increment de la decisió tardana del vot pel sol fet que les noves generacions, on aquest comportament és més present, aniran substituint les meves velles, que són més propenses a decidir el seu vot abans de començar la campanya.

La pregunta és pertinent perquè, a més de l'efecte del relleu generacional, s'aprecia un increment d'electors que decideixen el seu vot més a tocar de les eleccions dins de cada generació (i especialment entre les més joves), el que afegiria a les conseqüències de l'efecte generacional un efecte la naturalesa del qual no se sap si és conjuntural o estructural. És a dir, no se sap (no es pot saber encara) si l'increment del nombre d'electors que diuen decidir el seu vot un cop iniciada la campanya és fruit de l'excepcionalitat del darrer cicle electoral, marcat pel canvi i la volatilitat, o té més a veure amb una mutació del comportament dels electors, que podria repetir-se en properes eleccions, malgrat que la conjuntura s'estabilitzés.

Les dades també demostrarien que les diferències intergeneracionals no es deuen a efectes del cicle vital. Tal i com s'ha fet amb les hipòtesis anteriors, si es comparen les

respostes de les diferents generacions en moments similars del seu cicle vital s'obté una clara disminució del percentatge d'individus que declaren haver decidit el seu vot abans que comenci la campanya, tan pel que fa a les eleccions autonòmiques com a les generals³⁴⁵.

Així, els membres de la generació de la postguerra declaren haver decidit el seu vot abans que comenci la campanya menys que els membres de la generació de la guerra civil a la seva mateixa edat, i el mateix succeeix amb les generacions successives. La magnitud dels dígitos en tots els casos (del 12 al 32%) és prou elevada per desestimar l'efecte del cicle vital.

Taula 24
Moment de decidir el vot: abans que comenci la campanya electoral
Diferències entre generacions en edats similars

	G1-G2	G2-G3	G3-G4
1993-2011	-12,3	-18,8	-26,6
1992-2012	-25,8	-30,8	-32,4
1995-2015a	-21,3	-18,6	-20,6
1996-2015g	-21,8	-14,1	-27,0

De les tres parelles de convocatòries analitzades, destaca la que compara les eleccions autonòmiques de 1992 i 2012, que posa en evidència que aquesta última convocatòria marca el rècord inferior pel que fa al percentatge de votants que decideixen el seu vot abans que comenci la campanya electoral. Aquestes dades mostren un clar efecte conjuntura pel que fa a aquesta convocatòria de 2012, que ja apareixia com un cas excepcional en altres anàlisis.

Així, la validesa de la hipòtesi plantejada es reforça quan s'observa els entrevistats que declaren decidir el seu vot un cop ja ha començat la campanya electoral, i que són el revés del que observàvem més amunt. Tant entre els electors que diuen decidir el seu

---

³⁴⁵ Per a les eleccions autonòmiques s'han comparat les convocatòries de 1992 i 2012 i les de 1995 i 2015, mentre que per a les eleccions generals s'han comparat les convocatòries de 1993 i 2011.

vot durant la campanya com els que declaren fer-ho al final d'aquesta o el mateix dia de les eleccions, es percep un clar efecte generacional, que ve a corroborar la hipòtesi.

A grans trets, entre els membres de la generació de la democràcia és on s'aprecia més presència de votants que declaren prendre la decisió del vot durant la campanya, mentre que entre els votants de la generació de la guerra civil aquest comportament és netament menor.

També s'aprecia la mateixa estructura generacional de resposta entre els que declaren haver decidit el seu vot en els últims dies de campanya o en el mateix dia de les eleccions, i també es percep el mateix increment en aquest comportament a partir de mitjans de la dècada dels dos-mil. De fet, s'aprecien dues tendències, una de fons al llarg de tota la dècada i que afecta totes les generacions pràcticament per igual, i una altra d'excepcional en els anys que van de 2010 a 2012, on s'aprecia un augment molt significatiu dels que assenyalen haver decidit el seu vot els últims dies de campanya o el mateix dia de les eleccions, i que és especialment remarcable entre les generacions del *desarrollo* i de la democràcia.

La pregunta sobre el moment de prendre la decisió de votar a un partit concret pot convertir-se en una única variable, tot calculant la mitjana aritmètica de les respostes per a cada grup generacional.

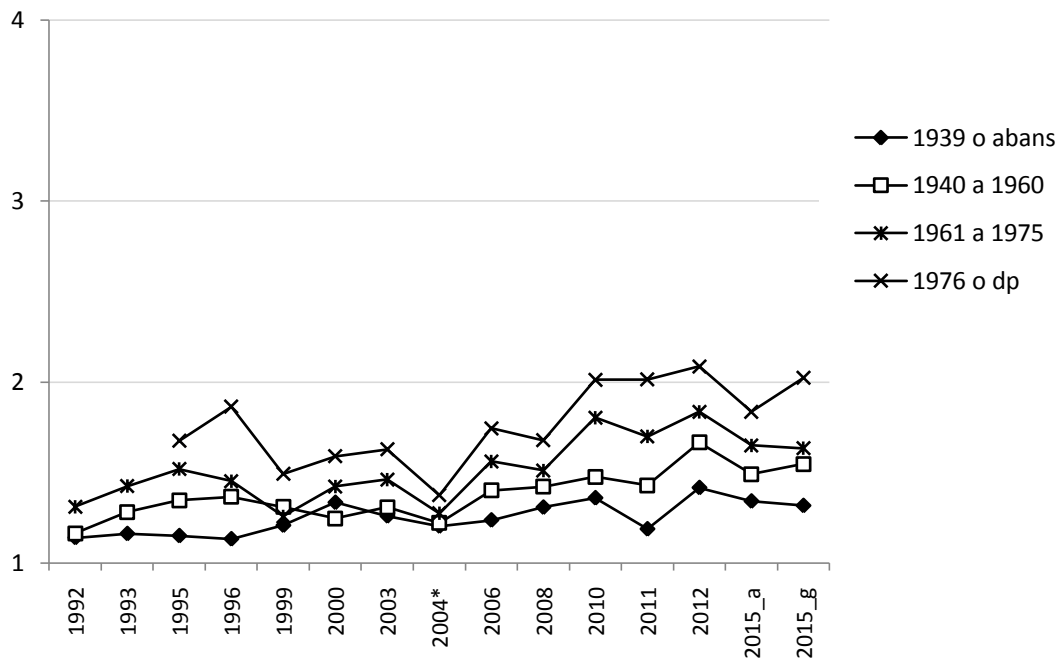
El gràfic mostra clarament l'efecte generacional sobre la variable, en el sentit que a mesura que apareixen cronològicament les diferents generacions augmenten els valors de la variable, és a dir augmenta el nombre d'electors que diuen decidir el seu vot un cop ja ha començat la campanya electoral i fins el mateix dia de les eleccions. Així, cada nova generació se situa per damunt de l'anterior.

Al mateix temps, es percep una clara tendència a l'increment dels valors de la variable en totes les generacions, que semblaria començar en el tombant del segle, precisament quan comença a afeblir-se l'esquema d'estabilitat del que s'ha definit com a "període clàssic". Tanmateix, la progressió dels valors de la variable no és lineal.

Clarament la convocatòria general de 2004 apareix com un moment de trencament d'aquesta progressió, possiblement perquè es tracta d'una elecció d'una extraordinària càrrega política a la que una part molt important dels electors arriben amb el vot ja decidit³⁴⁶.

Gràfic 43
Moment de prendre la decisió de votar un partit segons pertinença generacional³⁴⁷

També es pot qualificar d'extraordinari el període de 2010 a 2012, o més concretament les eleccions autonòmiques d'aquests dos anys, en les que s'aprecia un augment significatiu dels valors de la variable, sobretot entre les dues generacions més joves per a la primera convocatòria i en totes les generacions per a la segona. Això vol dir que en aquestes convocatòries hi hauria hagut un augment sòlid d'electors que van decidir el seu vot un cop començada la campanya.

³⁴⁶ El mateix fenomen sembla produir-se per a la convocatòria autonòmica de 1999.

³⁴⁷ Els valors de la variable fan referència a "ho va decidir fa temps o abans de la campanya electoral" (1), "ho va decidir durant la campanya electoral" (2), "ho va decidir en els últims dies de campanya" (3) i "ho va decidir el dia de les eleccions" (4).

En aquest sentit la convocatòria autonòmica de 2015 representa un cert retorn a la tendència “natural” del període, això és a un augment sostingut però limitat dels valors de la variable. És a dir, que cada cop més electors manifesten decidir el seu vot durant les setmanes de campanya i el mateix dia de les eleccions. Aquesta tendència, a més, sembla ser més acusada entre les generacions més joves, de manera que no contradiu sinó que referma la relació que s’ha trobat entre el moment de decidir el vot i la pertinença generacional. Ara bé, la convocatòria general de 2015 torna a situar les dades en un nivell molt similar a les del període 2010-12, sobretot pel que fa a la generació de al democràcia.

En aquest sentit, les dades donarien suport a la idea continguda a la hipòtesi, que el relleu progressiu en l’electorat d’origen generacional fa que cada cop més electors decideixin el seu vot més a prop de les eleccions.

H3c_bis: els membres de les generacions noves decideixen el seu vot en base a elements més conjunturals

Una altra manera d'analitzar la solidesa del vot consisteix a observar les raons que els electors expressen a l'hora de justificar el seu vot. De ser certa la hipòtesi plantejada, seria coherent que existís una diferència d'arrel generacional pel que fa a les raons sobre les que l'elector fonamenta la seva tria, en el sentit que els electors socialitzats en contextos on es valora principalment l'estabilitat i la continuïtat haurien d'adquirir raons sòlides per justificar el seu vot, mentre que els electors crescuts en un context on es valora el canvi i la capacitat d'adaptar-se i modificar les pròpies tries haurien de basar el seu vot en elements més inestables.

Aquesta idea, tanmateix, és difícilment expressable d'aquesta manera tan crua, ja que per norma general el vot té una consideració diferent de la de qualsevol altra tria, i això fa difícil que l'elector manifesti de manera oberta que el decideix en base a elements febles. I dit això, també cal considerar que aquesta mateixa naturalesa "especial" (per no dir "elevada") del vot per part dels electors, i sobretot dels electors que voten, influeix a l'hora de manifestar les raons que suporten aquesta tria.

Per si això no fos prou, els sondeigs analitzats es diferencien pel que fa a la manera de preguntar per les raons que han impulsat els electors a votar un determinat partit. Així, en alguns sondeigs només es demana les raons del vot als votants d'alguns partits³⁴⁸, mentre que a la resta es fa la pregunta a tots els entrevistats que han declarat votar algun partit. Finalment, hi ha diferents opcions de resposta en els sondeigs, de manera que només s'han comparat les respostes similars. Per poder-ho fer, s'ha hagut d'analitzar separatament les enquestes postelectorals de generals i autonòmiques³⁴⁹, perquè les bateries de possibles respostes eren molt diferents en unes i altres.

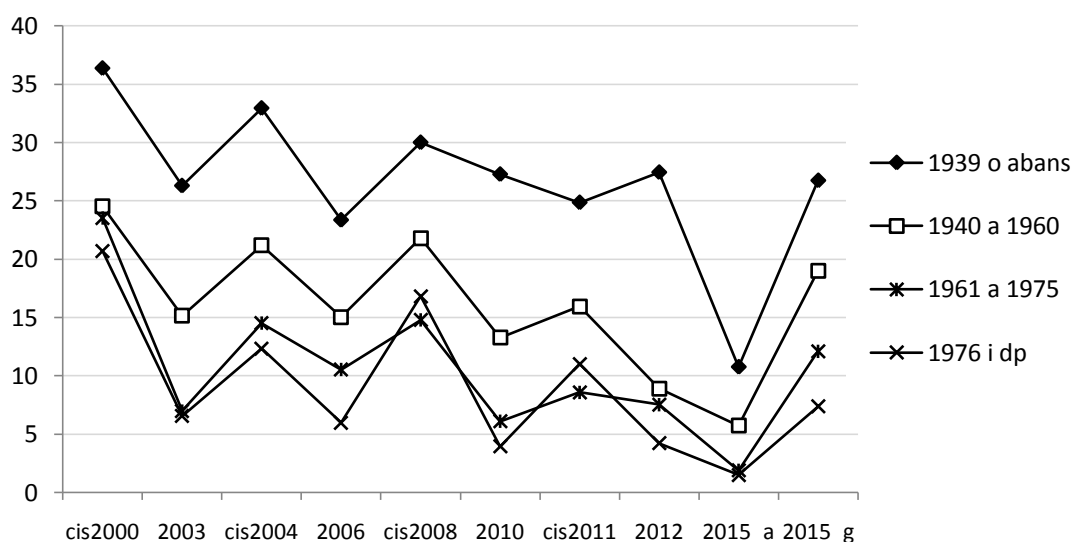
---

³⁴⁸ Al sondeig de 2003 es demana només als votants declarats de CiU, PSC, PP, ERC i ICV, mentre que el 2006 es demana als que assenyalen haver votat CiU, PSC, PP, ERC, ICV o C's. Pel que fa als sondeigs postelectorals de les eleccions generals, entre 2000 i 2008 només es demana als votants declarats de PSC, PP i IU.

³⁴⁹ Dels sondeigs de les eleccions generals només s'han pogut aprofitar per a l'anàlisi els de la convocatòria de 1996 i posteriors, i els de la convocatòria de 2003 i posteriors per a les eleccions autonòmiques.

Amb totes les prevencions, els resultats mostren una certa congruència amb el que defensa la hipòtesi, tot i que no es poden donar per concloents. Així, s'observa una clara relació entre els electors que raonen el seu vot declarant que han votat un determinat partit perquè el voten sempre. Aquest comportament és més present entre la generació de la guerra civil i va decreixent a mesura que es passa de generació en generació en ordre cronològic.

Gràfic 44
Electors que voten un partit perquè l'han votat sempre³⁵⁰
segons pertinença generacional

Val a dir, però, que s'observa un clar afebliment d'aquest comportament al llarg del període analitzat, i que és comú a tots quatre grups generacionals, que només es corregeix a la convocatòria general de 2015. Aquest afebliment podria ser conseqüència d'un fet real, i és que cada cop hi ha menys electors que votin el mateix partit "sempre", de manera que el descens d'aquesta raó estaria expressant això. En aquest sentit, és evident que els canvis en la oferta partidista, sobretot en l'última convocatòria autonòmica de 2015, converteixen en més difícil el fet que sempre es

³⁵⁰ En el cas dels sondeigs postelectorals de les convocatòries generals la frase és. "Porque es mi partido (siempre voto a este partido)".

voti al mateix partit, en alguns casos perquè aquest partit ja no es pot votar³⁵¹. Tanmateix, aquest raonament no és vàlid a la vista de l'evolució d'aquest mateix indicador pel que fa a les eleccions generals. En els sondeigs corresponents també s'observa un afebliment d'aquells que diuen votar un partit perquè "sempre el voten" fins el 2011, i en aquest cas particular no hi ha una modificació significativa de l'oferta electoral en els últims anys. Precisament, en el moment que hi ha una modificació important de l'oferta, amb l'aparició de noves formacions amb capacitat d'atraure vot³⁵², el nombre d'electors que manifesten voten un partit perquè l'han votat "sempre" no només no baixa sinó que augmenta. Així doncs, podria ser que aquesta tendència decreixent expressi un canvi en els valors socials, de manera que cada cop menys electors de qualsevol generació consideren desitjable manifestar que opta per un partit perquè l'ha votat sempre.

Hi ha un element en aquesta resposta que distorsiona l'anàlisi, ja que sembla evident que els electors de més edat siguin els que més diguin que voten un partit perquè l'han votat sempre. Hi podria haver doncs un biaix de cicle vital, en el sentit que per als electors més joves la noció de votar sempre implica un recorregut temporal que possiblement no tenen. De tota manera també és cert que la noció de "votar sempre" el mateix partit té una càrrega de congruència en el vot, de fidelitat, que no fa referència necessàriament al temps que es porta votant aquesta determinada opció, sinó al fet que es reconeix que mai no s'ha canviat de vot.

Pel que fa a les altres opcions que es contempen, no s'aprecia relació amb la pertinença generacional quan es declara que s'ha votat un partit a causa del líder o perquè és el que millor defensa els interessos de Catalunya o el més preparat per governar-la³⁵³. Només s'observa un clar efecte generacional en la resposta "és el partit que millor representa les meves idees". En aquest cas la relació amb les generacions és inversa a la que s'observava abans. Així, aquesta raó és més manifestada pels

---

³⁵¹ Serien els casos evidents de CiU, ERC o ICV, que no van presentar candidatura a la convocatòria de 2015.

³⁵² En aquest cas, es tracta de EnComú Podem i C's.

³⁵³ Aquestes últimes raons conciten el suport de prop del 30% dels entrevistats a tots els sondeigs autonòmics.

membres de la generació de la democràcia i va disminuint a mesura que pugem els quatre graons de l'escala generacional.

Aquesta raó és difícilment classificable com a sòlida o conjuntural, i en aquest sentit no té un gran valor per corroborar o no la hipòtesi. Ara bé, la relació generacional d'aquesta resposta és interessant perquè expressaria una relació diferent entre l'elector i el partit que tria, en el sentit que l'elector considera que el partit s'adequa al que ell pensa i no a l'inrevés. És l'elector que tria el partit perquè aquest s'adequa a les idees de l'elector, de manera que s'estaria davant d'un elector/consumidor amb capacitat de discernir entre les diferents ofertes segons el seu propi criteri i en funció del que ell considera, no del que li ofereixen. En aquest sentit és congruent que siguin els electors pertanyents a les generacions noves els que justifiquin el seu vot amb aquesta raó.

Els sondeigs postelectorals de les eleccions generals, malgrat que es basen en mostres més reduïdes, tenen una bateria de possibles respostes a la pregunta que permet una validació més acurada de la hipòtesi plantejada. Així, dels quatre sondeigs corresponents a les convocatòries de 2000, 2004, 2008 i 2011 s'han pogut extreure tres possibles raons de vot coincidents en totes quatre enquestes. Aquestes tres respostes sí que són classificables segons la hipòtesi, ja que n'hi hauria una clarament sòlida (*"es mi partido, lo he votado siempre"*), mentre que les altres dues correspondrien a elements de tipus més conjuntural (el líder i *"para evitar que ganase otro partido o coalición"*).

La relació generacional en el primer cas és clara i en el sentit que apunta la hipòtesi. Així, quan més antiga és una generació més presència d'electors que diuen escollir el seu vot perquè és el partit que han votat sempre, tal i com passava als sondeigs autonòmics. En canvi, la justificació del vot segons el líder no sembla tenir relació amb la pertinença generacional. Sí que la té, d'altra banda, l'apel·lació a evitar que guanyi un altre partit, que és més present de manera clara entre la generació del *desarrollo* i la de la democràcia. En ambdós casos aquesta raó supera la de "perquè el vota sempre" des del començament del període analitzat.

5.5 Significació de les relacions entre la pertinença generacional i el comportament electoral

Fins ara s'ha pogut comprovar l'existència de relacions entre la pertinença generacional i alguns elements que configuren el comportament electoral, de manera que s'ha vist que podria existir un lligam entre la transformació del comportament i el moviment de relleu entre les quatre generacions de la Catalunya contemporània.

En aquest apartat es pretén esbrinar si aquestes relacions descobertes són significatives estadísticament, és a dir que no són fruit de l'atzar. Per esbrinar-ho s'utilitzaran models de regressió on la pertinença generacional és la variable independent i els diferents elements del comportament electoral que s'han usat per a la validació de les variables actuaran com a variables dependents³⁵⁴.

L'anàlisi estadística que s'emprarà aquí no permet dilucidar si les relacions que s'han descobert tenen naturalesa causal ni tampoc quina part del canvi en les variables dependents s'explica per l'efecte de la variable independent, és a dir quina part de la transformació del comportament electoral es deu a la influència del relleu generacional.

Aquesta recerca no aborda aquestes qüestions per raons d'abast i d'objectiu. Tanmateix, futures recerques hauran necessàriament de respondre aquestes qüestions fonamentals, de manera que es pugui arribar a concloure si efectivament el relleu generacional és causa de la transformació del comportament electoral a Catalunya, i pressuposant que aquell no és l'únic factor causant, quina part d'aquesta transformació es deu a l'efecte del relleu.

Aquesta recerca, tanmateix, s'atura a les portes d'aquestes qüestions, i ho fa conscientment.

---

³⁵⁴ La definició precisa dels models de regressió emprats és a l'apartat sobre metodologia del present capítol

Així doncs, el càlculs dels models de regressió pretenen solament refermar l'existència de les relacions observades, bo i fent aflorar la seva significació estadística. De manera que aquí no se segueix la productiva línia de recerca de Tormos o Galais (per posar dos exemples propers), que tenen com a objectiu principal el desbrossar l'efecte de les cohorts dels efectes d'altres variables, notablement l'edat o el període. La seva és una línia de recerca magnífica, però s'entén que el que es pretén en aquestes pàgines no és això.

S'han calculat dos tipus de models de regressió. El primer és un model de regressió logístic, només amb la pertinença generacional com a única variable independent. En aquest model la variable independent és de tipus dicotòmic, de manera que a més de saber si les relacions entre les variables són estadísticament significatives, es coneix la direcció d'aquesta relació, en el sentit de si el pas d'una generació a la següent incrementa o fa decreixer la probabilitat que es doni el comportament que resumeix la variable dependent³⁵⁵.

El segon model és una regressió lineal, que a més de verificar la significació de la relació, també calcula la direcció d'aquesta, entesa com l'efecte de passar d'una generació a la següent sobre la variable dependent.

Per al primer model s'han utilitzat com a variables dependents el record de vot als diferents partits i a l'abstenció, així com la declaració de dubte a l'hora de decidir el vot³⁵⁶. A més, s'ha generat dues noves variables partint del record de vot als partits, bo i agrupant els partits tradicionalment dominants (CiU, PSC i PP) i la resta.

El segon model s'ha utilitzat per calcular la relació entre el relleu generacional i el moment de prendre la decisió de votar un partit.

---

³⁵⁵ votar un partit determinat, abstenir-se, o dubtar del vot.

³⁵⁶ Aquesta variable s'ha recodificat per convertir-la en dicotòmica: dubte o no dubte.

A ambdós tipus de càlcul s'ha afegit un model que inclou altres variables independents a més de la pertinença generacional. Amb aquesta càlcul es pretén veure si la significació de la relació es manté quan s'integren altres variables al model.

Els càlculs s'han reproduït per a cada sondeig³⁵⁷, de manera que a més de veure si les relacions entre variables independents i dependents són significatives és possible observar si la significació es manté al llarg del temps.

La següent taula resumeix els principals indicadors del models de regressió amb la pertinença generacional com a única variable independent³⁵⁸. Els signes manifesten l'existència de relació significativa i alhora expressen el sentit de les relacions (positiva o negativa). La magnitud dels signes evidencia si la significació és per a totes les generacions o si n'hi ha que no tenen relació estadísticament significativa.

Taula 25
Significació i "direcció" dels models de regressió

	1992	1995	1999	2003	2006	2010	2012	2015
Record CiU	-	-	-	-	-	-	-	
Record ERC	+	+	+	+	+	+	+	
Record ICV	+	+		-	+	+	+	+
Record PSC	-	-		-	-	-	-	-
Record PP	-						-	-
Record C's							+	
Record CUP								+
Record NO VOTA	+	+	+	+	+	+		-
Record VELL	-	-	-	-	-	-	-	
Record NOUS	+	+	+	+	+	+	+	
Dubte	+	+	+		+	+	+	+
Moment	+					+	+	+

³⁵⁷ En aquest exercici només s'han fet servir els sondeigs postelectorals de les eleccions autonòmiques, ja que les mostres dels sondeigs de les eleccions generals són massa reduïdes.

³⁵⁸ Les dades completes dels models són als annexos.

La taula posa en evidència que el relleu generacional té una relació significativa amb el record de vot a CiU, a ERC i a ICV³⁵⁹ a la majoria dels sondeigs. En el primer cas, la relació és de tipus negatiu, el que vol dir que a mesura que es passa d'una generació més antiga a una de més nova disminueix la probabilitat de votar CiU. En els casos d'ERC i ICV la relació seria a l'inrevés, de manera que la probabilitat de votar a un o a altre augmentaria a mesura que els electors pertanyessin a generacions cada cop més noves.

També son significatives les relacions amb l'agrupació de partits "vells" i "nous". En el primer cas, de tipus negatiu, és a dir amb probabilitat decreixent a mesura que les generacions són més noves, mentre que per al segon cas la relació seria creixent.

La taula també mostra una relació majoritàriament significativa del relleu generacional amb la manifestació de dubte, de manera que a mesura que els electors pertanyen a generacions més noves, creix la probabilitat que declarin dubtar a l'hora de decidir el seu vot.

Pel que fa al record de vot al PSC, el signe lliga amb la hipòtesi que hi ha menys probabilitat de votar aquest partit a mesura que els electors pertanyen a generacions més noves. Ara bé, la significació de la relació és menys forta que en altres casos.

Pel que fa a l'abstenció el model troba una relació positiva, el que assenyalaria que creix la probabilitat d'abstenir-se a mesura que es pertany a una generació més nova. Ara bé, la significació de la relació, forta als dos primers sondeigs, mostra un notable afebliment a partir de 1999.

En general, els models de regressió són coherents amb el que ja assenyaven els gràfics. Fins i tot en el cas del PP la direcció de la relació és evident, malgrat que la significació estadística no sigui forta. També en el cas de les dues formacions més recents el model de regressió mostra una direcció en la relació positiva, és adir que

---

³⁵⁹ *Catalunya sí que es pot* en el cas de les eleccions autonòmiques de 2015.

augmenta la probabilitat de votar-los a mesura que la pertinença generacional es desplaça dels grups més antics als més nous.

Pel que fa a la relació entre el relleu generacional i el moment de prendre la decisió de votar un partit determinat, els models mostren que no és una relació significativa a la majoria de sondeigs (només en quatre casos). Ara bé, hi ha dos elements a considerar. Primer, que el signe de la relació és positiu en els quatre casos, de manera que es referma la hipòtesi que a mesura que passem de generacions més antigues a més noves augmenta el nombre d'electors que declaren decidir el seu vot més a prop de les eleccions. I el segon element és que s'observa un increment de la significació en l'últim tram del període estudiat (de 2010 en endavant), de manera que es podria suposar que la relació entre la pertinença generacional i el moment de decidir el vot es reforça amb el temps.

En resum, els resultats dels càlculs dels models de regressió semblen donar suport al que apuntaven les hipòtesis analitzades en l'apartat anterior.

La pertinença generacional manté una relació negativa amb la probabilitat de votar per als partits que tradicionalment han estat els dominants de l'escena política catalana. Aquesta relació és clara i evident en el cas de CiU, com ja s'observava en el gràfic corresponent, mentre que és menys forta en el cas del record de vot al PSC. Ara bé, aquesta menor fortalesa es deu gairebé en exclusiva a la similitud de les generacions de la guerra civil i de la postguerra pel que fa al vot als socialistes. En les dues generacions més noves, la relació entre pertinença generacional i vot al PSC és igual de forta que amb el vot a CiU.

També el record de vot al PP mostra una relació clarament negativa amb la pertinença generacional, per bé que la seva significació pateixi de la manca de registres.

D'altra banda, la pertinença generacional mostra una relació sòlidament positiva amb la probabilitat de votar per als partits que tradicionalment han tingut un paper

secundari en l'escena política catalana, o que han aparegut en els últims anys, tal i com suposava la primera hipòtesi.

Pel que fa als elements relacionats amb la decisió del vot, els models de regressió també mostren relacions positives entre la pertinença generacional i el dubte a l'hora de decidir quin partit votar o el moment de prendre la decisió de vot.

En el primer cas, la relació és sòlida i té el signe que s'esperava, és a dir que la probabilitat de dubtar creix a mesura que es passa de les generacions més antigues a les més noves. En el segon cas, la relació es mostra més feble, però tanmateix té signe positiu.

Els resultats dels models, doncs, donen suport a les hipòtesis que s'havien plantejat i refermen el que es desprenia de les anàlisis dels diferents sondeigs postelectorals. En la gran majoria dels sondeigs als que s'ha aplicat el model de regressió s'ha descobert una relació significativa entre la pertinença generacional i el vot als dos tipus de partits. Només per a la convocatòria de 1999 el model troba no significatiu l'impacte de la generació de la postguerra, fet que es podria deure a la inclusió del vot d'ICV a la província de Barcelona al record de vot del PSC, ja que ambdós partits es van presentar junts en aquesta circumscripció.

La robustesa de la relació entre la pertinença generacional i el record de vot agregat de les formacions tradicionalment dominants i les altres no es trasllada a l'anàlisi concret de cada partit, tot i que en general se segueix apreciand una relació significativa a la majoria dels casos. De fet, el càlcul de regressió reproduïx alguns dels elements que ja s'observaven en els gràfics.

Així, ERC, CiU i ICV són les formacions que mostren una relació més sòlida entre la pertinença generacional i el seu record de vot, mentre que en els casos de PP i PSC hi ha cohorts que no mostren una relació significativa. Pel que fa a C's i la CUP, les poques aparicions no permeten afirmar que existeixi una relació consolidada.

Pel que fa al cas de CiU, les anàlisis de regressions mostren nítidament l'impacte generacional sobre el seu vot, amb coeficients negatius i de magnitud creixent respecte de la generació més antiga. Això està dient que a cada nova generació que s'allunya d'aquesta primera generació de contrast la probabilitat de no votar la formació nacionalista és més alta. Això ja s'havia observat en l'anàlisi de creuament, però la diferència que aporta l'anàlisi de regressió és que defineix aquesta relació com a estadísticament significativa.

Els casos per a ERC i ICV són exactament els contraris. Així, la probabilitat de votar aquestes formacions creix a mesura que s'incorporen generacions més noves a l'anàlisi comparat amb la generació més antiga, una conclusió coincident amb el que ja s'apreciava en els gràfics.

Pel que fa al PSC, en tots els models s'aprecia una relació significativa de les generacions més noves, la del *desarrollo* i la de la democràcia. En canvi, el model no troba significatiu l'impacte de la generació de la postguerra en totes les convocatòria analitzades. Aquest fenomen és coherent amb el que s'havia vist en els gràfics, ja que el record de vot al PSC en les dues generacions més antigues és molt similar, de manera que si s'utilitza la generació de la guerra civil com a contrast, el que succeeix és que el model no aprecia diferències significatives entre aquesta i la generació següent, la de la postguerra. Ara bé, sí que hi ha un clar impacte significatiu de les dues generacions més noves, i aquest impacte és de signe negatiu, el que ve a dir que la probabilitat de votar el PSC és menor a mesura que es passa de les generacions més antigues a les més noves.

En el cas del PP, la meitat de les anàlisis no aprecia significació estadística a la relació entre la pertinença generacional i el record de vot a aquest partit. Això podria entendre's per la migradesa dels casos analitzats en la majoria dels sondeigs, i també perquè, com ja s'observava als gràfics, a diferència d'altres formacions la relació entre el vot al PP i la pertinença generacional no és molt evident. De fet, només en l'última convocatòria, la de 2015, el model troba que hi ha un impacte significatiu de les generacions sobre el vot al PP. I és precisament en aquesta convocatòria on l'anàlisi

dels gràfics apreciava una clara estratificació generacional en el suport a aquest partit, degut en bona mesura al transvasament cap a C's d'una part substancial del vot popular entre els membres de la generació de la postguerra.

Pel que fa als models per al record de vot a C's i la CUP, també coincideixen en certa mesura amb el que s'havia conclòs de l'anàlisi dels gràfics. En el cas del suport a C's les diferències entre generacions no són molt clares, tot i que per a la convocatòria de 2012 el model assenjala que hi ha un impacte significatiu, tot i que els coeficients no segueixen una progressió lògica.

Per a la CUP, en canvi, sembla evident que el creixement del seu suport en l'última convocatòria segueix una clara tendència generacional, el que porta al model a detectar una clara significació estadística, a més de fer evident que els coeficients en aquest cas sí segueixen una progressió creixent, és a dir que la probabilitat de votar la CUP creix a mesura que es passa de les generacions més antigues a les més noves.

Tal i com s'apreciava a l'anàlisi del gràfic que relacionava la pertinença generacional amb l'abstenció, els models de regressió mostren un impacte significatiu entre ambdues variables. Ara bé, tal i com assenyalava el gràfic, la relació entre la pertinença generacional i l'abstenció ha anat fent-se cada cop més complexa a mesura que passaven les convocatòries. Així, per a 1992 i 1995 el model assenjala que hi ha un impacte significatiu de totes les generacions sobre l'abstenció i que aquest és positiu i creixent, el que vol dir que a mesura que es passa de generacions més antigues a més noves creix la probabilitat d'abstenir-se.

A partir de 1999 i fins 2010 hi ha una assimilació entre les dues generacions més antigues, de manera que la significació de l'impacte de la generació de la postguerra desapareix (perquè s'iguali amb la generació de la guerra civil, que s'utilitza com a contrast). A les dues últimes convocatòries, tal i com s'apreciava al gràfic, s'ha produït una igualació a la baixa de l'abstenció declarada en totes les generacions, de manera que la significació estadística de l'impacte de la pertinença generacional sobre l'abstenció s'ha esvaït per pràcticament totes les cohorts.

També s'ha volgut analitzar si existia un impacte significatiu de les generacions sobre el fet d'haver dubtat abans de prendre la decisió de votar. Anteriorment s'havia apreciat una clara relació entre el fet de pertànyer a una generació i el manifestar que s'havia dubtat, de manera que s'apreciava un increment en el percentatge d'enquestats que declaraven dubte a mesura que es passava d'una generació més antiga a una de més nova.

Els models de regressió mostren en la majoria dels casos³⁶⁰ que efectivament existeix un impacte significatiu entre ambdues variables, i que aquest impacte segueix la lògica que ja s'havia fet evident abans, en el sentit que cada nova generació tendeix a manifestar més que la precedent que ha dubtat a l'hora de decidir el seu vot. Només en els casos puntuals de 1992 i 2006 s'aprecia una manca de significació en la generació de la postguerra. Precisament en aquests dos casos ja s'havia pogut percebre en el gràfic una igualació dels resultats entre aquests dos grups generacionals.

Finalment, s'ha fet un càlcul de regressió lineal per esbrinar si hi ha una relació significativa entre la pertinença generacional i el moment de prendre la decisió de votar un partit. Anteriorment, s'havia apreciat que a mesura que es passa d'una generació a la següent augmenta el percentatge d'electors que declaren decidir el seu vot cada cop més a prop del dia de les eleccions. La majoria dels models no indiquen que aquesta relació sigui estadísticament significativa o que ho és només per algunes generacions³⁶¹.

Ara bé, en els dos últims sondeigs, corresponents a les convocatòries de 2012 i 2015, els models aprecien significació per a totes les generacions. És a dir, que la relació entre la pertinença generacional i el moment de decidir el vot s'ha enfortit en els últims anys fins a convertir-se en una relació que té significació estadística. Això vol dir

---

³⁶⁰ En aquest cas són set i no vuit el sondeigs inclosos en l'anàlisi, ja que el corresponent a la convocatòria de 2003 no inclou aquesta variable.

³⁶¹ En els models realitzats en base als sondeigs de 1995, 2003 i 2006 no s'ha trobat significació per a cap grup generacional. En el de 1992 només per a un i en els de 1999 i 2010 per a dos.

que hi ha diferències robustes en el moment de decidir el vot en funció de la generació a la que es pertanyi. Ara bé, és possible que aquest enfortiment de la relació entre ambdues variables tingui a veure amb l'especial conjuntura en la que es produeixen les dues convocatòries autonòmiques de 2012 i 2015. Això no obstant, la conjuntura no explicaria la relació, sinó més aviat el seu reforçament, en el sentit que una conjuntura de major incertesa i mobilització faria créixer unes diferències intergeneracionals que ja existien prèviament, però que en conjuntures menys dramàtiques s'expressarien de manera més tímida.

Pel que fa als models que inclouen més d'una variable independent³⁶², la gran majoria posen de manifest que la relació entre la pertinença generacional i les diferents variables dependents s'esvaeix. Això es podria deure als efectes de col·linealitat entre les variables que s'han pres com a independents, de manera que els efectes que poden observar-se agafant-les d'una en una, es dilueixen quan se les considera de forma conjunta.

Només en quatre casos puntuals s'observa que la significació de la relació entre la pertinença generacional i les variables dependents es manté quan s'incorporen al model altres variables independents. És el cas del record de vot a ERC en els sondeigs de 1995 i 2003, el record de vot als partits tradicionalment dominants en el sondeig de 1995 i el dels partits "nous" en el de 1999. En la resta de càlculs, les relacions no tenen significació.

Aquests resultats fan evident la necessitat d'aprofundir en l'anàlisi estadístic, tot fent ús de mètodes més sofisticats, que permet abordar aquelles qüestions que aquí no s'han abordat.

---

³⁶² S'han incorporat al model el sexe, l'edat, el nivell acadèmic, la situació laboral, els ingressos, el lloc de naixement de l'entrevistat i dels seus pares (quan ha estat possible), el grau de coneixement del català, la posició a l'eix esquerra-dreta i al de sentiment de pertinença.

5. CONCLUSIONS

Aquesta recerca es proposava esbrinar si el relleu generacional, la substitució progressiva i constant en el cos electoral de les persones nascudes fa molts anys per unes de noves, estaria al darrere de les transformacions viscudes en el comportament electoral a Catalunya a l'última dècada. Es partia de l'observació de dos fenòmens coincidents en el temps: d'una banda, la mutació del patró de vot català des d'un període d'estabilitat vers una etapa on els elements que conformaven aquesta estabilitat s'afeblien, donant pas a una modificació profunda de la manera de votar dels electors catalans. El segon fenomen, d'altra banda, era la constatació que s'havia produït un intens reemplaçament dels individus en l'electora català en funció del seu moment de naixement en aquests darrers vint anys i escaig. Aquest reemplaçament, més enllà de ser un fenomen demogràfic habitual i continu a qualsevol societat, adquiria elements de importància social i política, per la naturalesa canviant dels períodes històrics en els què havien anat naixent i socialitzant-se els individus.

Ambdós fenòmens, recents en termes històrics i coincidents, podrien estar lligats, de manera que el relleu generacional operat en els darrers vint anys podria explicar en part la transformació del captament polític del conjunt de l'electorat català. Esbrinar si això és cert ha estat l'objectiu d'aquesta recerca.

Evidentment, no es pretenia que el relleu generacional expliqués la totalitat del canvi que hi ha hagut en el comportament electoral dels catalans i les catalanes, però aquesta recerca pretenia saber si el relleu generacional és un dels elements que expliquen aquesta transformació en la manera de votar. Possiblement és una aspiració modesta, fins i tot es podria dir que òbvia. En qualsevol cas, representava posar damunt la taula un element que històricament ha estat negligit en l'estudi del comportament electoral a Catalunya. Negligit no per miopia dels investigadors, sinó perquè l'estudi del possible efecte del relleu generacional requereix d'un lapse de temps important, que en el cas de Catalunya no s'ha produït fins fa ben poc temps, en termes d'història electoral democràtica continuada. Així, tot just ara és possible observar els efectes del relleu generacional sobre el vot a Catalunya.

S'entén que aquesta recerca només fa que encetar un camí que cal anar desbrossant. Un camí feixuc com acostuma a ser el camí de les ciències socials, ja que gairebé mai una sola variable n'explica una altra. Aquesta és la gràcia de les ciències socials, aquesta és la seva riquesa. Recapitulant el que s'ha exposat fins aquí, sembla evident que el relleu en els individus enquadrats en les generacions ha tingut un paper en la transformació del vot a Catalunya. No és l'únic element responsable, potser ni tan sols el més important, però el seu pes no és superflu.

El moviment del relleu generacional posa de manifest l'existència de diverses generacions, clarament diferenciades pel que fa alguns elements constitutius, que s'expressen de manera distinta en l'arena política i electoral, i fent-ho ajuden a fer evolucionar la manera com el conjunt de l'electorat actua i es comporta, i a la llarga modifiquen profundament la manera com s'entén (i com s'explica) el vot a Catalunya.

Es parteix de la idea que les generacions són expressions del canvi històric, expressions vives de mutacions significatives de la conjuntura social i política d'una societat. Aquests canvis de la conjuntura impacten en els individus, de manera que aquests es configuren en un grup singular, diferenciat dels que el precedeixen i dels que el succeiran. El pas del temps dóna a aquests grups diferenciats una cadència, un moviment, que els fa néixer, créixer, establir-se i desaparèixer, tot essent reemplaçats pels grups més nous, que la seu torn seran reemplaçats per altres grups de més nous, i així contínuament.

El relleu generacional, tal i com s'ha entès aquí, no és només un moviment successiu d'individus definits per uns períodes més o menys llargs d'anys de naixement. El relleu generacional és un procés significatiu, ja que cada generació és l'expressió humana d'un moment, d'una conjuntura històrica, i com a tal porta incorporats una sèrie d'elements propis que defineixen al seu torn un període, el moment en què aquesta generació ocupa el lloc preeminent en la societat que li atorga el seu nombre, la seva dimensió.

Aquesta afirmació no s'ha de confondre amb la idea, bastant escampada, que cada generació té un "moment estel·lar", com si portés als seus gens un projecte vital, una mena d'objectiu generacional implícit, i que si no s'assoleix es parla de "generació perduda" o "generació fracassada". Res de tot això. Cada generació és diferent perquè precisament la diferència és l'essència mateixa de la idea generacional. I cada generació està cridada a ocupar per un lapse de temps la part central de la societat simplement per efecte del moviment natural de les persones, sempre i quan no sigui delmada demogràficament abans d'assolir aquesta plenitud numèrica (com acostuma a passar quan hi ha guerres). Ara bé, això no té res a veure amb l'existència de generacions "excepcionals" o amb el supòsit que totes les generacions han de fer quelcom d'excepcional.

Pel cas català, el període estudiat recull l'existència de quatre generacions diferents, que són expressió de tres moments de tall històrics: la guerra civil, el canvi econòmic lligat als plans de desenvolupament de finals dels anys cinquanta i la transició a la democràcia. Les quatre generacions, doncs, es corresponen als anys de naixement dels individus en funció d'aquests talls. La generació més vella seria la que hauria viscut la guerra civil, nascuda el 1939 o abans; la seguiria la generació de la postguerra, els nascuts entre 1940 i 1960; després, la generació del *desarrollo*, el *baby boom* lligat al canvi econòmic, nascuts entre 1960 i 1975; finalment, hi hauria la generació nascuda a partir d'aquell any, la generació de la democràcia.

Els vint i escaig anys estudiats han vist com es passava d'una societat on les tres primeres generacions dominaven el cos social (1991), amb un mateix pes numèric, a una on la generació de la democràcia adquiria preponderància numèrica (2015), per bé que aquesta preponderància no es traduïa en domini per qüestions d'edat. Les generacions no dominen per ser més nombroses, o no només. El domini social de les generacions està relacionat amb la seva maduresa, és a dir amb l'edat, i en aquest sentit avui en dia estem vivint el domini de la generació de la postguerra, un grup especialment longeu perquè començà a dominar a una edat molt jove, coincidint amb el procés de canvi de règim del franquisme a la democràcia, i encara es manté al capdamunt. De fet, és possible afirmar sense arriscar-se a equivocar-se que tot just

s'està iniciant el relleu de la longeva generació de la postguerra per la generació curta³⁶³ del *desarrollo*. Els membres de la llarga³⁶⁴ generació de la democràcia tot just tenen menys de quaranta anys.

La divisió de l'electorat en aquests quatre grups pretenia esbrinar si el seu capteniment polític era significativament diferent, tenint en compte que aquests grups generacionals eren l'expressió de moments i situacions històriques diverses. Per una banda, els nascuts abans i durant la guerra civil tenien el conflicte armat com a element definitori de la seva experiència vital, fins i tot aquells que l'havien viscut com a infants. El grup següent havia crescut durant el primer franquisme, en un context de forta repressió i escassetat. La cohort del *desarrollo*, com indica el seu nom, havia crescut en un context de major puixança econòmica i obertura al món, mentre que els membres de la cohort de la democràcia ja havien crescut en un entorn homologable al dels països europeus de l'entorn.

Aquestes diferents experiències constitutives, no només en l'àmbit polític sinó també, i molt especialment, en l'econòmic i social, en els valors dominants, per força havien de generar comportaments electorals diferenciats. Al capdavant el comportament electoral no és sinó un capteniment més, no molt diferent d'altres, en el sentit que és l'expressió d'un patró dominant, unes maneres de fer i uns valors, que són alhora l'expressió d'una època. En el cas electoral català especialment, degut a les enormes transformacions ocorregudes en un lapse de temps relativament curt, ja que no és el mateix néixer en un context democràtic que votar per primer cop als cinquanta anys després de tenir-ho prohibit durant quatre dècades. Per força la relació amb els partits i les institucions, la manera d'actuar en el terreny electoral, fins i tot els valors associats al fet de votar, han de ser diferents. Aquesta és la base de la recerca.

Així doncs, l'anàlisi de les dades demoscòpiques per al període estudiat pretenia treure a la llum l'existència de diferències significatives en la manera de comportar-se electoralment en funció de la generació a la que es pertany, tant pel que fa als partits

---

³⁶³ Curta perquè només abasta quinze anys, del 1960 al 1975.

³⁶⁴ Abastaria més de trenta anys, del 1976 al 2007.

que es votaven, com a la relació amb l'abstenció, el manteniment de patrons estables o canviants al llarg de la vida pel que fa a la participació, a la manera com es pren la decisió de votar o als elements que s'utilitzen per fer-ho.

En primer lloc, s'ha observat que hi ha una diferència clara entre les generacions pel que fa a les forces polítiques per les quals s'opta, en el sentit que els membres de les generacions antigues tendeixen més que els de les noves a votar pels partits que han ocupat tradicionalment posicions de govern, ja sigui a la Generalitat o al govern central. Els electors que pertanyen a les generacions noves, en canvi, trien menys aquestes opcions i es decanten en major mesura per aquells partits que han tingut posicions més secundàries en el sistema de partits català (malgrat que en algun moment hagin estat al govern) o per partits de nova creació.

S'ha observat que aquestes diferències es mantenen al llarg de la vida, de manera que no poden atribuir-se a l'edat dels electors, sigui perquè són joves o perquè són vells. Certament, s'han observat variacions, algunes de molt significatives, al llarg del període estudiat pel que fa al suport a les diferents forces entre les generacions, atribuïbles als canvis en la conjuntura, però el dibuix que en surt és que hi ha un evident efecte generacional en l'opció del vot. Un efecte que sembla més rellevant en alguns casos, com pot ser el del suport a CiU, o que apareix barrejat amb elements de tendència en altres, com és el cas del vot al PSC, que mostra una inclinació decreixent en tots els grups generacionals, tendència tanmateix que no anul·la l'efecte generacional.

L'explicació d'aquest fenomen és complexa, tot i que se'n poden intuir alguns elements. Les generacions antigues possiblement bastessin un lligam fort amb els partits dominants durant el canvi al règim democràtic, un moment històric excepcional en el qual aquestes forces apareixien com a portadores de l'anhel de democràcia i llibertat. Aquest lligam no s'ha generat en les cohorts més noves probablement pel simple fet que aquestes no van viure com a individus adults aquest moment de gènesi del nou règim, sinó que han viscut pràcticament tota la seva vida adulta en un sistema on aquests partits ja eren les forces dominants. És només una aproximació. No vull dir

amb això que totes les generacions noves han de desfer allò que han fet les que les han precedit, però és possible que hi hagi un cert recel entre els nous envers les forces a les que els seus pares han donat suport. L'important en aquest cas és que aquest recel no és cosa de "joves" sinó que es manté a mesura que aquest grup es va fent gran. Per això podem parlar d'efecte generacional i no de cicle vital.

Aquesta diferència a l'hora de seleccionar les opcions partidistes per les que votar afecta els mecanismes que definien el comportament electoral a Catalunya durant el període "clàssic", el vot dual entre CiU i PSC o PP i l'abstenció diferencial. Tanmateix, les diferències generacionals aparentment semblen aturar-se aquí, en el sentit que els elements profunds dels mecanismes de vot dual i abstenció diferencial es mantenen més enllà de la tria específica per uns o altres partits. Així, tant entre les generacions antigues com entre les noves, s'observa una major predilecció per partits d'àmbit català a les eleccions autonòmiques i per partits d'àmbit estatal (o que mantenen una relació orgànica amb partits d'àmbit estatal) a les eleccions generals. Ara bé, com s'havia observat en la hipòtesi primera, en aquesta segona es percep clarament que hi ha diferències entre generacions pel que fa als partits concrets pels quals es tria, de manera que els electors pertanyents a generacions més antigues opten majoritàriament per partits tradicionalment dominants, ja siguin d'àmbit català o estatal, mentre que els electors de generacions més noves tendeixen a votar partits diferents d'aquests.

Igualment, les dades mostren com hi ha una major propensió a la participació a les eleccions generals que a les autonòmiques (llevat de les dues últimes convocatòries, que es poden considerar excepcionals), és a dir que es manté el mecanisme de l'abstenció diferencial. Això és així perquè la naturalesa de les convocatòries no ha variat, i les eleccions al Parlament continuen sent percebudes com eleccions de segon ordre. Aquest caràcter menys decisiu d'aquest tipus d'eleccions és possible que es mantingui fins i tot quan l'índex de participació és excepcional, ja que en aquests casos és la conjuntura i no la modificació del caràcter de l'elecció el que fa que acudeixin més votants a les urnes.

El que interessa aquí, en qualsevol cas, és que aquests elements constitutius del comportament electoral, el vot dual i l'abstenció diferencial, continuen manifestant-se entre les generacions noves, el que fa evident el manteniment d'elements de configuració profunds de l'esquema electoral català. Sembla evident que ambdós mecanismes expressen la complexitat d'un sistema dual, autònom i alhora incardinat en un altre. A Catalunya, doncs, hi ha hagut, hi ha i hi continuarà havent vot dual i abstenció diferencial, però un i altre seran diferents en funció de les generacions. El vot dual no se circumscriu als partits tradicionalment implicats, sinó que s'obre a altres formacions, i la magnitud i direcció de l'abstenció diferencial depèn cada cop més dels elements de conjuntura que dominen en cada convocatòria.

La tercera hipòtesi que es pretenia testar era si existia una diferència significativa entre generacions d'electors pel que fa al patró de comportament electoral, en el sentit que si a mesura que es recorria l'escala generacional s'observava un capteniment més volàtil, menys estable. Aquesta idea es fonamentava en la transformació de l'entorn social i econòmic que han experimentat les diferents generacions, des d'un univers rígid on prevalia un únic patró de comportament majoritari, a un de més divers i voluble. L'existència de les diferents generacions de catalans del darrer segle ha mudat de manera important pel que fa al cicle vital (la cadència de les etapes de la vida), a la vida laboral, familiar, afectiva, social i política. Es poden esmentar infinitat d'elements quotidians inèdits fa només dues generacions. La generació de la postguerra respecte de la de la guerra civil és la generació del cotxe. La del *desarrollo* respecte de l'anterior és la de la televisió (en el sentit que aquesta generació és la primera "nascuda" amb televisió). La generació de la democràcia és la que viu la normalització dels divorcis i les famílies recompostes (l'anterior generació ja ho experimenta, però no tant abastament com aquesta), la diversitat racial (deguda a la immigració estrangera i a les adopcions internacionals) i la normalització de la diversitat sexual (que practiquen els més grans, però que els nens de la democràcia ja hi neixen).

A tot això cal incorporar la multiplicació exponencial de productes per al consum en els cinquanta anys que van dels plans de desenvolupament a l'actualitat, i el correlatiu increment de la capacitat de consum de les famílies, amb tot el que això comporta

d'aprenentatge de patrons de gaudi, de creació de noves necessitats, de multiplicació de perfils socials, i d'una certa emancipació dels constrenyiments que marca la pertinença a les classes socials, amb el seu correlat en els valors (i en la política). Per no parlar dels canvis que comporta l'aparició i generalització de les tecnologies lligades a internet o als instruments de comunicació mòbil, que seran visibles electoralment amb tota la seva força quan es vagin incorporant al cens els nadius digitals.

Tots aquests canvis marcarien una línia d'un cert afebliment dels patrons lligats a l'estabilitat i la fidelitat, al manteniment de costums i a la ordenació de l'existència en compartiments més o menys diferenciats. Els canvis en aquests cinquanta anys han produït l'afebliment de les pautes que marcaven la cadència vital de la societat antiga, tot passant de l'estabilitat al canvi com a patró regidor de l'existència, i de l'estandardització a la compartimentació.

Les dades indiquen que aquesta evolució tindria un impacte sobre la manera com es comporten electoralment les generacions, i que aquest impacte va en la direcció que pronosticava la hipòtesi. Així, és més difícil establir un patró previsible de comportament en els electors de les generacions més noves, ja que són més proclius a modificar el seu capteniment, ja sigui pel que fa a les pautes de participació i abstenció com a les de tria per un partit. L'elector nou tendeix a ser més volàtil, mentre que l'antic és més fidel, més estable. I tal i com passava en les anteriors hipòtesis, aquesta diferència entre uns i altres no és atribuïble a l'edat. Les dades no donen suport a la idea que l'elector nou és un elector en formació (fins i tot si concedíssim un lapse generós al concepte formació), en el sentit que encara no ha assentat el seu patró de vot. No sembla que sigui així. Més aviat som davant d'un elector amb un patró diferent, més volàtil, que no dóna senyals de canviar a mesura que envellaix.

Aquesta volatilitat sembla respondre al nou entorn en què aquest nou elector ha crescut. Un entorn fet d'una infinitat d'impulsos que predisposen l'individu a la tria constant, a la tria diversa que bandeja la idea de permanència, de fidelitat. Això, en un elector socialitzat en democràcia, políticament es trasllada a un capteniment més lliure, on el canvi entre partits, o fins i tot entre la participació i l'abstenció, no només

és vist com a legítim sinó com a positiu, un capteniment del qual hom no s'ha d'amagar sinó tot el contrari, se'n pot fer bandera.

D'aquí que l'abstenció aparegui com un element distintiu dels electors nous, però cal anar amb compte. S'ha dit al llarg del text però no està de més repetir-ho aquí. Les dades mostren una major presència del comportament abstencionista entre els electors de les generacions noves, clarament superior als de les generacions antigues. Això lliga amb el fet que l'abstenció ha perdut entre els nous la connotació negativa, quasi vergonyant, que té en els electors de més edat. Però precisament per això, perquè entre les generacions antigues l'abstenció és un capteniment a amagar, la diferència pel que fa a aquest element entre generacions antigues i noves conté una part de mentida.

Dit això, i pel que interessa aquí, l'important del capteniment abstencionista entre generacions és la seva major volatilitat a mesura que es passa de les generacions més antigues a les més noves. Així, els que gosen manifestar que no voten entre les generacions més antigues mostren una estabilitat molt més alta que el mateix tipus d'electors en les generacions més noves. I el mateix succeeix amb el vot als diferents partits, que també es mostra més estable, més constant, en les generacions antigues que en les noves.

Aquesta diferència podria respondre a des maneres distintes d'actuar políticament (i fins i tot socialment). Així, mentre que el votant antic tindria una major propensió a participar "d'entrada", el nou només ho faria si se'l convenç, és a dir si troba en l'entorn estímuls suficients o suficientment poderosos per fer-lo participar. I el mateix succeiria amb la tria del vot. Mentre que el votant antic tindria el vot decidit a l'avançada, el nou esperaria a què el convencessin. És una simplificació, però es percep un element d'aquest tipus en els resultats obtinguts.

Lligat a això, les dades també mostren que hi ha una diferència d'arrel generacional pel que fa al moment de prendre la decisió de votar per un partit. Malgrat que la majoria assenyalava que té la decisió presa des d'abans que comenci la campanya electoral, les

dades mostren un increment dels votants que diuen prendre la decisió un cop començada la campanya, i fins al dia mateix de les eleccions. Aquest increment és clarament generacional i podria explicar-se pel mateix argument que s'exposava més amunt. Així, els nous electors, socialitzats en la tria constant i múltiple, avesats a un ritme de tria més curt, més "d'últim moment", traspassarien aquest patró a la tria electoral, de manera que no tindrien cap problema a decidir el seu vot més a tocar del dia de les eleccions.

El votant vell, en canvi, format en un patró d'estabilitat i continuïtat, amb un ritme de tria més llarg (i possiblement menys múltiple, de ventall més reduït, per dir-ho d'alguna manera), tindria decidit el seu vot des de més abans. A més, com s'ha vist abans, aquest és un votant més estable, més fidel, de manera que una bona part ja tenen decidit el vot molt abans que s'iniciï la campanya.

En aquest punt cal tornar a dir que és una llàstima que no existeixin registres de votació de llarg abast on fos possible resseguir l'itinerari de vot individualitzat d'una mostra significativa del cens, ja que sense aquesta eina no és possible determinar si és realment cert el supòsit de major fidelitat de vot entre els electors pertanyents a les generacions més antigues. Per a aquesta recerca s'ha disposat d'algunes enquestes tipus panel que permeten respondre al supòsit, només de manera parcial, tan sols per a una convocatòria concreta, tot registrant la intenció de vot prèvia a l'elecció i el record de vot posterior. Això permet veure si els electors han variat la seva tria o l'han mantingut. I certament s'ha observat una major presència d'electors sòlids (que no varien la seva tria) en les generacions més antigues, el que valida la hipòtesi. Ara bé, per acabar de reblar l'argument exposat fóra necessari comptar amb un registre que cobris més d'una convocatòria, és a dir un estudi de tipus longitudinal com els que disposen els estudiosos nord-americans o britànics, que permeten registrar el vot al llarg d'una vida, o d'un episodi llarg en la vida, dels individus.

Malgrat que no es disposa d'instruments d'aquest tipus, les dades analitzades en aquesta recerca han permès apuntar aquesta diferència de naturalesa generacional pel que fa al moment de triar el vot, un element que lliga amb la manifestació de dubte a

l' hora de decidir què votar, més implantada en les generacions noves que en les antigues. Aquest element podria ser un reflex també de la major propensió de l'elector nou a triar, i evidentment seria un reflex de la menor estabilitat i fidelitat d'aquest elector, i fins i tot de la facilitat amb què aquest elector manifesta que dubta, el que estaria lligat amb l'afebliment de la solidesa com a patró dominant del comportament.

En aquest sentit, l'emergència d'aquest nou elector comporta una interessant paradoxa. D'una banda, la major propensió a la tria, al dubte, fa que aquest elector sigui més vulnerable als canvis en la conjuntura, com es deduïa de la major volatilitat en els patrons de participació i abstenció. Així, aquest nou elector estaria més a mercè dels canvis en el clima de les diferents convocatòries, seria més susceptible a les modificacions d'elements circumstancials que els electors pertanyents a generacions antigues, que mantindrien el seu vot malgrat les modificacions de la conjuntura en què se celebren les eleccions.

Ara bé, i aquí rau la paradoxa, el nou elector apareix com un individu més dominant que l'antic, en el sentit que és més conscient de la seva força a l' hora de decidir el seu vot, és més individualista, menys dependent de la seva pertinença a una classe o grup social, que d'alguna manera determina, influeix, la seva opció electoral. Les dades permetien intuir aquest canvi profund en el rol de l'individu pel que fa al vot entre les generacions antigues i les noves. Així, mentre que els electors que pertanyen a les generacions antigues semblen tenir un paper més passiu en la tria, els de les generacions noves en tindrien un de més actiu. Es podria dir que els primers són triats pels partits mentre que els segons trien els partits, en el sentit que és el votant el que escull un partit que lligui amb el seu pensament, que s'adeqüi al que pensa l'elector, mentre que en els primers semblaria ser l'elector el que s'adaptaria a l'oferta partidista.

És una intuïció més que una constatació, i caldria un estudi més aprofundit, possiblement en base a enquestes qualitatives, per determinar que realment existeix aquesta diferència entre generacions. Ara bé, no sembla del tot desencaminada la idea que hi ha hagut un canvi profund en el paper de l'individu, que hauria passat a ser el

centre gravitatori de la tria electoral, tot prenent aquest rol als partits polítics, com si abans fossin els partits els que triessin els votants, mentre que ara són els votants els que trien els partits. És el consumidor el que decideix què compra perquè ha estat educat en una tria individualitzada que té com a únic objectiu la satisfacció de les seves necessitats individuals. Això lligaria per una banda amb la progressiva millora del nivell acadèmic que s'ha operat en les generacions noves, que els reforça el sentiment de domini sobre l'entorn, i alhora lliga amb l'afebliment de les pertinences preestablertes, de les pertinences a grups socials que són preexistents a l'individu. Aquest afebliment hauria estat substituït per la pertinença volguda, en el sentit que els individus ara només formarien part d'aquells grups dels quals volen formar part i no es reconeixien com a membres de grups als quals no volen pertànyer.

Això traslladat al món electoral veuria néixer un contingent de votants que només acceptaria votar per un partit com a resultat d'una decisió "lliure" i individual, i no com a conseqüència de la pertinença a un grup social, al qual no pertany per voluntat pròpia sinó per naixement o herència. Així doncs, el nou elector seria un individu emancipat de qualsevol lligam que no sigui fruit d'una decisió conscient i volguda, que té en el seu criteri individual l'únic barem per prendre decisions. És un elector que decideix per si sol, tot rebutjant qualsevol interferència en la seva tria.

A més, en un elector d'aquest tipus no val la hipòtesi que la reiteració d'un mateix vot aferma la seva predisposició a continuar votant el mateix, ja que la decisió en qualsevol cas no dependrà tant del comportament previ com de la presència d'estímuls prou poderosos per convèncer-lo de seguir optant per la mateixa força política. En aquest sentit, l'elector nou tant pot "enganxar-se" a un partit com "desenganxar-s'hi" amb la mateixa facilitat.

La paradoxa que es comentava més amunt ve del fet que aquest elector individualitzat és precisament el més sotmès als elements canviants de la conjuntura. Per una banda es creu alliberat dels constrenyiments que predeterminaven el vot de l'elector antic (la pertinença a una determinada classe social, per exemple), però a l'hora se sotmet,

possiblement sense acceptar-s'ho a si mateix³⁶⁵, als elements volubles de la conjuntura sobre els que acaba fonamentant la seva tria electoral. Com ja s'ha dit, caldria una anàlisi més aprofundida per acabar d'assegurar la validesa d'aquesta idea.

En qualsevol cas, la recerca ha deixat assentat una bateria prou diversa i alhora coherent d'elements que distingeixen la manera com els membres de les diferents generacions es comporten electoralment, de manera que pot afirmar-se que el relleu generacional té una influència en la transformació d'aquest comportament en el sentit que s'havia observat en l'anàlisi de les diferents eleccions celebrades a Catalunya en els últims vint-i-cinc anys.

Ara bé, les observacions contingudes en aquesta recerca apunten un escenari de futur més que no pas constaten una realitat. El nou elector que semblen apuntar les dades no ha arribat encara. El moviment del relleu generacional actua en diferit, en el sentit que el que s'observa avui no es materialitza avui, sinó que es va desplegant al llarg dels anys a venir, a mesura que els elements observats en les noves generacions van prenent força coincidint amb el creixement d'aquestes generacions, i el desplaçament de les generacions antigues. Així, els efectes dels trencaments històrics que atorguen naturalesa i nom a les generacions no es produeixen plenament fins a molts anys després, que és el temps necessari per a què l'impacte d'aquests esdeveniments, imprès en els costums dels que han nascut i s'han socialitzat després, es faci dominant.

És en aquest sentit que el relleu generacional actua en diferit, fent-se present només quan la generació nascuda arran d'un canvi significatiu es converteix en generació dominant. Així, el 2016, quaranta anys després d'iniciada la transició democràtica, la generació nascuda en aquell moment encara no és la generació dominant a Catalunya. La generació dominant segueix essent la de la postguerra, que ha dominat l'escenari català des de la transició i que tot just ara comença a cedir espais de domini a la generació que la succeeix, la del *desarrollo*, els membres de la qual avui tenen entre quaranta-un i cinquanta-sis anys. La generació de la democràcia, que té com a molt

---

³⁶⁵ És interessant en aquest sentit que els membres de les generacions noves declaren molt més que la resta que han tingut coneixement dels resultats d'enquesta abans de les eleccions, però molt pocs admeten que aquest coneixement els hagi influït a l'hora de decidir el vot.

quaranta anys i que pesa pràcticament el mateix que la generació antiga de la guerra civil, trigarà encara uns anys a ser la generació dominant, de manera que els perfils que li hem observat trigaran el mateix temps a fer-se dominants en la societat.

Les projeccions demogràfiques de l'Institut d'Estadística de Catalunya assenyalen que no serà fins al 2030 que la generació de la democràcia serà la més nombrosa de llarg (en part per què és la generació que abasta un període més ample de temps), i que la generació següent, la que sorgirà a partir de la crisi econòmica de 2007, haurà superat la del *desarrollo* com a segona cohort en nombre. Per la seva banda, la generació de la postguerra, que ha estat el grup central durant la major part del període democràtic, i que encara ara representa prop d'una quarta part de la població, el 2030 només en representarà el 15%, mentre que la generació de la guerra civil tan sols serà l'1% de tota la població catalana.

En aquest escenari de futur, les tendències observades en aquesta recerca s'afermaran, ja que el pes de les generacions antigues s'haurà afeblit significativament i haurà crescut el pes de les noves. Així, sense poder tenir en compte els elements lligats a les conjuntures, que desconeixem, però suposant que els perfils generacionals es mantindran de manera genèrica a mesura que les cohorts es facin grans, el més probable és que el vot als partits tradicionalment dominants continuï afeblint-se i segueixi creixent el vot als altres partits, així com l'abstenció declarada. Igualment, augmentarà el percentatge d'electors amb un capteniment més volàtil i disminuirà el d'electors estables, amb tot el que això comporta, és a dir que cada cop hi haurà més electors que dubtaran abans de triar, que decidiran el seu vot més a prop del dia de les eleccions i que triaran el partit per al qual votar en base a elements més conjunturals, menys sòlids.

Tanmateix, en aquest escenari futur hi ha una gran incògnita, ja que és impossible preveure el capteniment de la nova generació d'electors, aquells nascuts amb la crisi econòmica. Els primers membres d'aquest grup generacional accediran al vot l'any 2025, i el 2030 l'Idescat pressuposa que seran més de la cinquena part de tota la població, és a dir aproximadament una desena part del cens electoral. Aquesta

generació pot rebaixar l'exuberància consumista de la seva predecessora, la llarga generació de la democràcia. A diferència d'aquesta, els membres de la generació de la crisi hauran nascut en un context de contenció de la despesa, de manera que podrien desenvolupar un patró de consum menys volàtil.

També a diferència dels seus immediats predecessors, és possible que els nens de la crisi no creixin en un llarg període d'estabilitat institucional i política, com han sigut els trenta primers anys de la democràcia recuperada, sinó en una etapa de major convulsió i canvi. O potser no, no es pot saber encara. No sabem si la conjuntura observada des de 2011, de major politització, lligada al canvi en alguns dels paràmetres principals dels sistemes polítics espanyol i català, es mantindrà, o si s'esvairà. I en aquest segon cas, no podem saber quin pòsit haurà deixat, ni quin impacte tindrà aquest episodi en la generació que tot just ara comença. En qualsevol cas, la situació futura serà diferent, de manera que quan els membres de la "generació de la crisi" comencin a entrar al cens, a partir del 2025, aportaran una altra manera de fer, un perfil distint.

En aquest sentit és necessari assenyalar dos elements importants pel que fa al relleu generacional. Sovint es concep el relleu generacional com un moviment en una direcció determinada, com si la successió de generacions seguís indefectiblement una línia d'evolució recta. No ho creiem així. El que s'ha observat en aquesta recerca no pot projectar-se vers el futur sense més. La generació de la crisi no està predestinada a seguir la tendència de les generacions que l'han precedit, en el sentit d'una major volatilitat, una menor propensió a votar determinats partits o una major dependència d'elements conjunturals. Pot ser que sigui així o pot ser que no, pot ser que aquesta nova generació, precisament perquè ha crescut en un context determinat, diferent del que han crescut els seus predecessors, desenvolupi un perfil que l'acosti més a les generacions antigues que a les noves.

Aquesta idea ja s'ha vist pel que fa a la generació de la postguerra, que en alguns aspectes apareix com un grup "excepcional", en el sentí que és diferent tant dels seus

predecessors com dels que el segueixen³⁶⁶. Aquesta naturalesa excepcional podria ser fruit del protagonisme d'aquesta generació en l'etapa de canvi del franquisme a la democràcia, que hauria imprès en els membres d'aquesta cohort un perfil singular, que no haurien heretat les generacions posteriors, que en aquests aspectes mostren elements més propis de la generació de la guerra civil.

Les societats no estan condemnades a seguir una línia preestablerta. Si fos així, seria difícil mantenir que existeix realment un relleu generacional en el sentit significatiu d'aquest terme, és a dir més enllà de la successió de cohorts definides per l'any de naixement. Precisament la idea de relleu generacional implica que no hi ha una direcció definida per endavant, sinó que són les condicions canviants en les que neix i se socialitza un grup d'individus les que defineixen el caràcter d'aquest grup, i que això pot no seguir (no segueix de fet) una progressió continuada.

El segon element a tenir en compte quan es projecta un escenari de futur és que no hi té perquè haver una coherència entre tots els elements que s'observen en una generació, en el sentit que no es pot preveure com serà una generació en un aspecte determinat en funció de com observem que és en un altre. L'exemple del nivell acadèmic és aclaridor d'aquest problema. A Catalunya s'ha observat un increment continu en els nivells acadèmics de la població, de manera que s'observa una nítida diferència entre generacions pel que fa a aquest aspecte. A mesura que se succeeixen els grups generacionals es pot veure com va desapareixent el gruix d'individus sense escolaritzar i en canvi creix el grup amb titulació d'educació secundària i universitària. Aquesta progressió és evident i continuada, patent sobretot entre les dones, que partien d'una situació molt pitjor que la dels homes.

Aquest increment en els nivells acadèmics podria pressuposar l'existència de diferències significatives pel que fa als valors socials entre les generacions antigues i les noves, tot seguint el raonament que un major nivell acadèmic comportaria indefectiblement uns valors més democràtics. Les dades no donen suport a aquesta

---

³⁶⁶ Aquest tret l'assimilaria en part als seus coetanis nord-americans i europeus occidentals, les generacions del 68.

idea. Hi ha aspectes en les generacions que han evolucionat en un sentit, i amb una força transformadora extraordinària, però això no suposa que tots els elements que conformen una generació, i que la diferencien de les precedents, segueixin la mateixa evolució. Una generació nova pot distingir-se de la precedent en aspectes molt diversos, però a l'hora pot assemblar-se-li en infinitat d'altres elements. L'evolució no es produeix en tots els aspectes i no a la mateixa velocitat. És a dir, les generacions no es diferencien les unes de les altres en tot, sinó només en alguns aspectes.

En aquest sentit és interessant veure com hi ha elements que perviuen de generació en generació, malgrat que cadascuna d'elles és expressió d'un canvi històric significatiu (o més aviat, de l'impacte d'aquest canvi), i malgrat que hi hagi elements de diferenciació importants entre les generacions. S'ha vist en aquesta recerca. Malgrat l'increment del nivell acadèmic, per tornar a l'exemple d'abans, hi ha elements de la cultura política que es mantenen, elements que semblarien associats a períodes com el franquisme que perviuen en electors nascuts en democràcia. És el cas de l'acord massiu amb expressions com ara "els polítics són tots iguals" o "els polítics no es preocupen del que pensa la gent com jo". Si se seguís el raonament simple que lliga la millora del nivell acadèmic amb un canvi en els valors, s'hauria d'observar un afebliment en el grau d'acord amb aquest tipus d'afirmacions, i aquest no es dona.

Això és així perquè cada generació és una combinació única de factors de permanència i de canvi i no un nou estadi completament coherent en una escala determinada cap a un objectiu concret. El relleu generacional no marca una pauta concreta, no té un objectiu, i cada nova generació no representa un "pas endavant" complet respecte de la seva predecessora. És per això que no és possible determinar el futur d'una societat en base a la successió generacional, perquè no és possible definir el perfil que tindran les generacions futures en base als perfils de les generacions existents. Ara bé, el que sí és possible saber és que el procés de relleu generacional no s'aturarà, de manera que les actuals generacions seran substituïdes per altres que vindran després. Així, de la mateixa manera que la generació de la guerra civil desapareixerà un dia, també ho farà més tard la de la postguerra, i la del *desarrollo* en el seu moment. No és possible saber quines noves generacions les succeiran, però sí que és possible saber, arran del que

s'ha vist en aquestes pàgines, que aquest moviment, aquest relleu, canviarà la manera com els individus voten.

Aquesta recerca pretenia descobrir si era possible identificar generacions en l'electorat català actual, i en base a això, identificar si aquestes generacions tenien alguna influència en la transformació del comportament electoral a Catalunya dels darrers anys. Considero que s'ha aconseguit donar resposta a aquesta pregunta. Evidentment, la resposta és una aproximació parcial. Aquesta recerca només és un primer pas en una direcció que ara és possible emprendre perquè disposem de quaranta anys de dades electorals continuades i de més de vint anys de sèries demoscòpiques que permeten dibuixar els perfils de les generacions catalanes en diferents moments del seu cicle vital, un element essencial per a qualsevol recerca en l'àmbit generacional.

Tanmateix, queda molta feina per fer que aquesta recerca no ha abordat. Caldria aprofundir en l'anàlisi estadística, amb eines i metodologia més complexa, que permetin calcular el pes d'aquesta influència generacional en relació a altres variables.

Caldria considerar així mateix la presència cada cop més nombrosa en l'electorat català d'individus nascuts a l'estranger, per als quals no són vàlids els talls històrics que s'han fet servir aquí.

També seria interessant comparar les dades obtingudes en aquesta recerca amb les que es podrien obtenir d'altres comunitats autònomes espanyoles o fins i tot del conjunt d'Espanya, amb la finalitat d'esbrinar si el que s'ha observat per al cas català és traslladable a aquests altres escenaris.

Així mateix, podria ser interessant comparar el cas català amb altres països, per comprovar si hi ha elements de coincidència i si es pot establir un patró general en el lligam entre relleu generacional i comportament electoral. Aquest seria un exercici complex, ja que les cohorts definides en aquesta recerca per al cas català no tenen perquè coincidir amb les que es puguin definir per a altres països, ja que la successió de talls històrics no és la mateixa. En aquest sentit, la reproducció exacta de grups

generacionals importats d'altres societats, com ara els *millennials* nord-americans, és un error si es considera el concepte de generació que aquí s'ha fet servir.

Igualment, crec que pot ser interessant aprofundir en l'estudi del lligam entre pautes de consum i comportament electoral, sense intenció de determinar una relació de causa efecte, sinó més aviat com dos elements que poden estar relacionats. En aquest sentit, considero que l'estudi del comportament no pot fer-se aïlladament, com si es tractés d'un capteniment incomparable amb cap altre. Certament és necessari destacar-lo per poder-lo estudiar, però això no pot fer perdre de vista que el comportament electoral forma part de l'ample repertori de capteniments humans i, per tant, es relaciona amb elements que queden fora de l'abast de l'estudi de la ciència política estrictament, però que han de ser considerats, ni que sigui tangencialment, per poder tenir una visió completa i fefaent de l'objecte que pretenem estudiar.

BIBLIOGRAFIA

ABRAMS, Philip: *Historical Sociology* Open Books, 1982

ABRAMSON, Paul R.: *Génération et changement politique aux Etats-Unis* a CRÊTE, Jean I

FAVRE, Pierre: *Génération et politique* Les Presses de l'Université Laval, 1989

Alonso, Luis Enrique i Conde, Fernando: *Historia del consumo en España* Debate, 1994

Alonso, Luis Enrique: *La era del consumo* Siglo XXI de España, 2005

Alwin, Duane F. i Krosnick, Jon A.: *Aging, cohorts, and the stability of sociopolitical orientations over the life span* *American Journal of Sociology* Vol. 97, No. 1 juliol, 1991, pp. 169-195

Alwin, Duane F. i McCammon, Ryan J.: *Generations, cohorts, and social change* a MORTIMER, Jeylan T. i SHANAHAN, Michael J. (eds.): *Handbook of the life course* New York : Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2003

Anduiza, Eva i Bosch, Agustí: *Comportamiento político y electoral* Barcelona Ariel, 2004

Anduiza, Eva: *¿Individuos o sistemas?: las razones de la abstención en Europa Occidental* Madrid Centro de Investigaciones Sociológicas Siglo XXI, 1999

Baras, Montserrat i Matas, Jordi: *El sistema electoral i les eleccions a Catalunya* a Caminal, Miquel i Matas, Jordi (eds.): *El sistema polític de Catalunya* Barcelona Tecnos, 1998

Barberà, Òscar i Barrio, Astrid: *Convergència i Unió: from stability to decline?* a Lieven DE WINTER, Margarita GÓMEZ-REINO i Peter LYNCH (ed.): *Autonomist parties in Europe: identity politics and revival of the territorial cleavage* Barcelona ICPS, 2006

Barberà, Òscar, Barrio, Astrid i Rodríguez, Joan: *Cambios políticos y evolución de los partidos en Cataluña (1995-2007)* Barcelona ICPS working paper núm. 277, 2009

Bartolini, Stefano i Mair, Peter: *Identity, competition, and electoral availability : the stabilisation of European electorates 1885-1985* Cambridge University Press, 1990

Bartomeus, Oriol i Medina, Lucía: *La competencia entre los partidos: síntomas de cambio* a Joan MARCET i Xavier CASALS: *Partidos y elecciones en la Cataluña del siglo XXI* Barcelona ICPS, 2011

Bartomeus, Oriol: *La transformació de l'espai polític català 2004-2014* Quaderns de l'ICPS núm.10, maig 2015

Bartomeus, Oriol: *Abstencionistes* Barcelona Editorial Mediterrània, 2003

Bauman, Sygmunt: *Modernidad líquida* México Fondo de Cultura Económica, 2003

Beck, Paul Allen i Jennings, M. Kent: *Family traditions, political periods, and the development of partisan orientations* *The Journal of Politics* Vol. 53, No. 3 agost, 1991, pp. 742-763

Beck, Paul Allen i Jennings, M. Kent: *Political periods and political participation* *The American Political Science Review* Vol. 73, No. 3 setembre, 1979, pp. 737-750

Blais, André i Rubenson, Daniel: *The source of turnout decline: new values or new context?* *Comparative Political Studies*, Gener 2013 vol. 46 núm. 1 pàgs. 95-117

Bosch, Agustí i Rico, Guillem: *Leadership effects in regional elections: the Catalan case* Barcelona ICPS working paper núm.216, 2003

Botella, Joan: *Elementos del sistema de partidos de la Cataluña actual Papers*, vol.21 (1984) pp. 27-45

Botella, Joan: *El comportament electoral* a Giner, Salvador (director): La societat catalana Barcelona Generalitat de Catalunya, 1998

Boumaza, Magali: *Les générations politiques au prisme de la comparaison: quelques propositions théoriques et méthodologiques* Revue Internationale de Politique Comparée, vol. 16 núm. 2, 2009

Boy, Daniel i Mayer, Nonna: *L'électeur a ses raisons* Paris Presses de Sciences Po, 1997

Braungart, Richard i Braungart, Margaret: *Les générations politiques* a Crête, Jean i Favre, Pierre: *Génération et politique* Les Presses de l'Université Laval, 1989

Brey, Antoni : *La Generació freda : els protagonistes del relleu generacional a Catalunya : identitat i reptes* Cerdanyola del Vallès Montflorit, 2003

Butler, David i Stokes, Donald: *Political change in Britain : the evolution of electoral choice* 2a edició London: Macmillan, 1974

Caballero Guisado, Manuela i Baigorri Agoiz, Artemio: *¿Es operativo el concepto de generación?* Aposta, Revista de Ciencias Sociales num.56, febrer/març 2013

Cabré, Anna: *El sistema català de reproducció* Barcelona Proa, 1999

Caminal, Miquel i Matas, Jordi (eds.): *El sistema polític a Catalunya* 1999 Barcelona Tecnos, 1999

Canals, Ramon M. i Virós, Rosa: *L'estructura político-electoral de Catalunya 1977-1984* a Equip de Sociologia Electoral: Decisió electoral i cultura política Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1986

Canals, Ramon M. i Virós, Rosa: *La geografia electoral de Catalunya* a Equip de Sociologia Electoral: Atlas electoral de Catalunya 1976-1980 Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1981

Capdevila Muntadas, Alexandra: *Edat i cultura política de la societat catalana. 2007-2014* col·lecció Apunts Centre d'Estudis d'Opinió, octubre 2015

Castells, Manuel: *La era de la informació vol.2 El poder de la identitat* Madrid Alianza, 1998

Castro, Carles: *16-N: un vot estrany en unes eleccions agòniques* Barcelona ICPS working paper núm.238, 2005

Castro, Carles: *Escenaris electorals de futur a Catalunya* Barcelona ICPS working paper núm.215, 2003

Cicchelli V., Merico M., Pugeault C.: *Age, generation, life cycle et life course dans les titres d'articles sociologiques américains : 1940-2000* a Temporalité, vol. 1, núm. 2, vol. 1, 2004, pp. 89-106

Cirici, Enric: *La Generació dels Fets del Palau* El Prat de Llobregat Rúbrica, 2001

Civit i Carbonell, Roger: *Anàlisi dels efectes de l'edat, la generació i el període en el suport a la independència de Catalunya 1991-2011*. ICPS working paper núm.312, 2013

Clarke, Harold D. et al.: *Political choice in Britain* Oxford University, 2004

Coduras, Alicia i Rodríguez, Carme: *L'evolució electoral a la ciutat de Barcelona* a Francesc PALLARÉS (ed.): *Eleccions i comportament electoral a Catalunya 1989-1999* Barcelona Mediterrània, 2000

Consejo Económico y Social: *Los nuevos modelos de consumo en España* Informe núm.2, 2008

Crewe, Ivor: *Party identification theory and political change in Britain* a Budge, Ian, Crewe, Ivor i Farlie, Dennis: *Party identification and beyond* ECPR, 1976

Dalton, Russell J. i Wattenberg, Martin P.: *Partisan change and the democratic process* a Dalton, Russell J. i Wattenberg, Martin P.: *Parties without partisans. Political change in advanced industrial democracies* Oxford University Press, 2003

Dalton, Russell J., Flanagan, Scott i Beck, Paul Allen (eds.): *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton Princeton University Press, 1984

Dalton, Russell J.: *The good citizen* CQ Press, 2008

de Miguel, Amando: *España cíclica: ciclos económicos y generaciones demográficas en la sociedad española contemporánea* Madrid Fundación Banco Exterior, 1987

Delli Carpini, Michael X.: *Stability and change in American politics: the coming of age of the generation of the 1960s* New York University Press, 1986

Demazière, Didier: *Les générations comme catégories d'analyse* Temporalités, núm.2, segon semestre 2004 pp. 1-5

Dinas, Elias *The impressionable years. The formative role of family, vote and political events during early adulthood* Tesi doctoral Institut Universtiari Europeu, setembre 2010

Equip de Sociologia Electoral: *Atlas electoral de Catalunya : 1982-1988* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1990

Equip de Sociologia Electoral: *Atlas electoral de Catalunya 1976-1980* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1981

Equip de Sociologia Electoral: *L'electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988: opinions, actituds i comportaments* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1991

Espina, Álvaro: *Generaciones y cambio político a VV.AA.: Lo que hacen los sociólogos. Libro homenaje a Carlos Moya Valgañón* Centro de Investigaciones Sociológicas, 2007

Favre, Pierre: *De la question sociologique des générations et de la difficulté à la résoudre dans le cas de la France* a Crête, Jean i Favre, Pierre: *Génération et politique* Les Presses de l'Université Laval, 1989

Feixa Pàmpols, Carles: *Generació @: la joventut del segle XXI* Barcelona Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Secretaria General de Joventut, 2001

Font, Joan i Rico, Guillem: *Spanish Multilevel Turnout: Learning to Vote?*, Madrid, Universidad Autónoma de Madrid Working Paper núm.11, 2003

Font, Joan, Pallarés, Francesc i Serra, Joan: *El comproment electoral dels catalans: factors i pautes* a Francesc PALLARÉS (ed.): *Eleccions i comportament electoral a Catalunya 1989-1999* Barcelona Mediterrània, 2000

Font, Joan: *Som dos milions: els abstencionistes a les eleccions al Parlament de Catalunya de 1988* Equip de Sociologia Electoral: *L'electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988: opinions, actituds i comportaments* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1991

Font, Joan: *Non-voting in Catalonia* Barcelona ICPS working papers núm.75, 1993

Font, Joan; Conteras, Jesús; Rico, Guillem: *L'abstenció en les eleccions al Parlament de Catalunya* Barcelona Fundació Jaume Bofill-Editorial Mediterrània, 1998

Font, Joan; Virós, Rosa: "Catalan electoral abstention: a critical review" a Font, Joan; Virós, Rosa (eds): *Electoral abstention in Europe* Barcelona ICPS, 1995

Franklin, Mark N., Mackie, Thomas T. i Valen, Henry (eds.): *Electoral Change. Responses to volving social and Attitudinal Structures in Western Countries* Cambridge Cambridge University Press, 1992

Galais, Carolina: Edad, cohortes o periodo. Desenredando las causas del desinterés político en España. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* núm.139 juliol/setembre 2012, pàgs.85-110

Gallego, Aina: *Where Else Does Turnout Decline Come From? Education, Age, Generation and Period Effects in Three European Countries* *Scandinavian Political Studies*, Vol.32 – núm.1, 2009 pp. 23-44

Gifreu, Josep i Pallarés, Francesc (eds.): *Comunicació política i comportament electoral. Eleccions autonòmiques de 1995 a Catalunya* Barcelona Ed.Mediterrània, 1998

Gifreu, Josep i Pallarés, Francesc: *La campanya més disputada. Mitjans, partits i ciutadans a les eleccions catalanes de 1999* Barcelona Pòrtic, 2001

Glenn, Norval D.: Cohort analysts' futile quest: statistical attempts to separate age, period and cohort effects *American Sociological Review* vol.41, núm.5, octubre 1976, pàgs.900-904

Graells, Guillem-Jordi: *La Generació dels setanta: 25 anys* Barcelona Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, 1996

Grunberg, Gérard: *L'instabilité du comportement électoral* a Gaxie, Daniel (ed.): *Explication du vote. Un bilan des études électorales en France*, París, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1985

Hierro, María José: *Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya* Informes breus núm.32 Fundació Jaume Bofill, 2010

Himmelweit, H., Humphreys, P. i Jaeger, M.: *How voters decide* Open University Press, 1981

Hood, Andrew i Joyce, Robert: *The economic circumstances of cohorts born between the 1940s and the 1970s* Institute for Fiscal Studies Report R89, desembre 2013

Howe, Neil i Nadler, Reena: *Yes we can. The emergence of millennials as a political generation* Next Social Contract Initiative New America Foundation, febrer 2009

Howe, Neil: *Generations in pursuit of the american dream* Saeculum Research, 2014

Inglehart, Ronald i Norris, Pippa: *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change Around the World* Cambridge University Press, 2002

Inglehart, Ronald: *El cambio cultural en las sociedades avanzadas* Centro de Investigaciones Sociológicas, 1991

Inglehart, Ronald: *Modernización, cambio cultural y democracia: la secuencia del desarrollo humano* Centro de Investigaciones Sociológicas, 2006

Institut d'Estadística de Catalunya: *Projeccions de la població a Catalunya 2013-2051* Dossiers Idescat núm.18, gener 2015

Ipsos MORI Social Research Institute: *Understanding society. Generations* octubre 2013

Jaime Castillo, Antonio M.: Trayectorias de participación política de la juventud europea: ¿Efectos de cohorte o efectos de ciclo vital? *Revista de Estudios de Juventud* núm.81, juny 2008 pàgs.67-93

Jennings, M. Kent i Markus, Gregory B.: *Partisan orientations over the long haul: results from the three-wave political socialization panel study* *The American Political Science Review* Vol. 78, No. 4, desembre 1984, pp. 1000-1018

Jennings, M. Kent i Niemi, Richard G.: *Generations and politics: a panel study of young adults and their parents* Princeton University Press, 1981

Jennings, M. Kent i van Deth, Jan W. (dir.): *Continuities in Political Action. A Longitudinal Study of Political Orientations in Three Western Democracies* Walter de Gruyter, Berlín/Nova York, 1990

Jennings, M. Kent, Stoker, Laura i Bowers, Jake: *Politics Across Generations: Family Transmission Reexamined* *The Journal of Politics*, Vol. 71, núm.3, juliol 2009, pp. 782-799

Jennings, M. Kent: *Residues of a movement: The aging of the American protest generation* *American Political Science Review* vol.81 núm.2 juny 1987, pàgs.367-382

Justel, Manuel: *Panorama de la abstención electoral en España* *Revista de Estudios Políticos*, Madrid, núm.68, abril-juny 1990

Justel, Manuel: *Edad y cultura política* *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* núm.58, 1992 pàgs.57-96

Kohli, Martin: *The problem of generations: family, economy, politics* *Collegium Budapest/Institutue for Advanced Study* num.14, novembre 1996

Lancelot, Alain: *L'abstentionnisme électoral en France* Paris Librairie Armand Colin, 1968

Leccardi, Carmen i Feixa, Carles: El concepto de generación en las teorías sobre la juventud última Década, CIDPA Valparaíso, juny 2011, pàgs.11-32

Lee, Lucy i Young, Penny: *A disengaged Britain? Political interest and participation over 30 years* a British Social Attitudes núm.30, 2013

Lipovetsky, Gilles: *La felicidad paradójica* Barcelona Anagrama, 2007

Magre, Jaume: *L'abstencionisme entre els joves a Catalunya: una primera tipologia* ICPS Working Paper núm.76 Barcelona, 1993

Mair, Peter: *Myths of electoral change and the survival of traditional parties* European Journal of Political Research núm.24, 1993, pàgs.121-133

Mannheim, Karl: El problema de las generaciones Revista Española de Investigaciones Sociológicas núm.62, abril/juny 1993, pàgs.193-242

Maravall, José María: *La política de la transición* 2a edició Madrid Taurus, 1984

Marcet, Joan i Bartomeus, Oriol: *Las elecciones municipales de 2007 en Cataluña* Barcelona ICPS working papers núm.269, 2008

Marcet, Joan i Casals, Xavier (eds.): *Partidos y elecciones en la Cataluña del siglo XXI* Barcelona ICPS, 2011

Marías, Julián: *El método histórico de las generaciones* Revista de Occidente 4a edició, 1967

Martin, Pierre: *Comprendre les évolutions électorales* Paris Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 2000

Medina, Lucía, Liñeira, Robert i Freixanet, Maria: *Vot i canvi. Una estimació dels fluxos de vot a les eleccions al Parlament de Catalunya de 2012 a partir de les dades del Sondeig de l'ICPS* ICPS Quadern núm.1, gener 2013

Medina, Lucía: *Eleccions a Catalunya. Cap a una reedició del vot dual i l'abstenció diferencial?* ICPS Quadern núm.9, gener 2015

Medina, Lucía: *Més partits i més polarització. El canvi en la competència electoral a Catalunya* ICPS Quadern núm.5, gener 2014

Miller, Warren E.: *The puzzle transformed: explaining declining turnout* Political Behavior vol.14 núm.1, 1992 pàgs.1-43

Miquel, Jaime: *La Perestroika de Felipe VI* Barcelona RBA, 2015

Miret i Martí, Jordi: *Canvi intergeneracional i evolució dels valors i actituds polítiques de la societat catalana: comparativa entre dades de l'any 1994 i l'any 2006* Memòria de Doctorat Universitat de Barcelona, 2007

Molas, Isidre i Bartomeus, Oriol: *Estructura de la competència política a Catalunya* Barcelona ICPS working papers núm.138, 1998

Molas, Isidre i Bartomeus, Oriol: *Els espais de frontera entre els electorats* Barcelona ICPS working papers núm.165, 1999

Molas, Isidre: *Electores, simpatizantes y partidos políticos: el caso de Cataluña* Revista del Centro de Estudios Constitucionales, num.12. Madrid, maig-agost 1992

Molas, Isidre: *Abstenir-se és una altra manera de participar* Barcelona ICPS working papers núm.100, 1994

Montero, José R. i Font, Joan: *El voto dual: lealtad y transferencia de voto en las elecciones autonómicas* a Equip de Sociologia Electoral: *L'electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988: opinions, actituds i comportaments* Barcelona Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, 1991

Montero, José R.: *Elecciones "normales" y elecciones "excepcionales": Algunos datos y factores de la movilización electoral de octubre de 1982* a Equip de Sociologia Electoral: *Decisió electoral i cultura política* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1986

Montero, José Ramón i Torcal, Mariano: *La cultura política de los españoles: pautas de continuidad y cambio* sistema núm.99, 1990, pàgs.39-74

Montero, José Ramón, Gunther, Richard i Torcal, Mariano: *Actitudes hacia la democracia en España: legitimidad, descontento y desafección* Revista Española de Investigaciones Sociológicas núm.83, 1998, pàgs.9-49

NatCen Social Research: *A disengaged Britain? Political interest and participation over 30 years* British Social Attitudes núm.30, 2013

Norris, Pippa: *Democratic phoenix: reinventing political activism* Cambridge University, 2002

Ortega y Gasset, José: *El tema de nuestro tiempo* Espasa Calpe, 2005

Ortega y Gasset, José: *En torno a Galileo* Revista de Occidente 2a edició, 1967

Padró-Solanet, Albert i Colomer, Josep M.: *Modelos espaciales y temas de campaña. El caso de las elecciones autonómicas de Cataluña de 1992* Revista de Estudios Políticos, núm. 78, desembre 1992, pàgs. 131-159

Pallarès, Francesc (ed.): *Eleccions i comportament electoral a Catalunya 1989-1999*. Estudis electorals, 11 Barcelona Editorial Mediterrània/Fundació Jaume Bofill, 1999

Pallarés, Francesc i Font, Joan: *Les eleccions autonòmiques a Catalunya 1980-1992* a Pilar Del Castillo (ed.): *Comportamiento político y electoral* Madrid CIS, 1994

Pallarés, Francesc i Font, Joan: *The autonomous elections in Catalonia (1980-1992)* Barcelona ICPS, 1995

Pallarés, Francesc, Canals, Ramon M. i Virós, Rosa: *Els eixos de competència electoral* a Equip de Sociologia Electoral: *L'electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988: opinions, actituds i comportaments* Barcelona Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, 1991

Pallarés, Francesc, Gifreu, Josep i Capdevila, Arantxa: *De Pujol a Maragall. Comunicació política i comportament electoral a les eleccions catalanes de 2003* Documenta Universitària, 2007

Pallarés, Francesc, Muñoz, Jordi i López, Lucia: *El context polític i els resultats: aspectes principals* a Francesc Pallarés, Josep Gifreu, Arantxa Capdevila (eds.): *De Pujol a Maragall : comunicació política i comportament electoral a les eleccions catalanes de 2003* Barcelona Unitat d'Investigació en Comunicació Audiovisual; Girona Documenta Universitària, 2007

Pallarès, Francesc, Soler, Josep i Font, Joan: *Las elecciones autonómicas en Cataluña* a Aja, Eliseo (dir.): *Informe Comunidades Autónomas 1995* Barcelona Instituto de Derecho Público, 1996

Pallarès, Francesc: *Anàlisi electoral* a Fundació Jaume Bofill: *Catalunya 77-88* Barcelona Edicions de la Magrana, 1989

Pallarès, Francesc: *Electorats i geografia electoral de Catalunya* a Equip de Sociologia Electoral: *Atlas electoral de Catalunya 1982-1988* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1990

Pallarès, Francesc: *Las elecciones autonómicas del 19 de Octubre de 1999 en Cataluña* a Joaquín Tornos (dir.): *Informe Comunidades Autónomas 1999* Barcelona Instituto de Derecho Público, 2000

Park, Alison: *Has modern politics disenchanted the Young?* a Parks, Curtice, Thomson et al. (eds): *British political attitudes. The 21st report* SAGE, 2004

Park, Alison: *The generation game* a Jowell, Curtice, Park et al. (eds.): *British Social Attitudes: Focusing on Diversity* SAGE, 2000

Percheron, Annick: *Age, cycle de vie, génération, période et comportement électoral* a Gaxie, Daniel (ed.): *Explication du vote. Un bilan des études électorales en France* Paris Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1985

Pérez Díaz, Julio: *Transformaciones sociodemográficas en los recorridos hacia la madurez* tesi doctoral UNED Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia, juny 2001

Pérez-Díaz, Víctor i Rodríguez, Juan Carlos: *La Generació de la transició: entre la feina i la jubilació* Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, Servei d'Estudis, cop. 2007

Pew Research Center: *Baby boomers: the gloomiest generation* 25 juny 2008

Pew Research Center: *The whys and hows of generations* research 3, setembre 2015

Pilcher, Jean: *Mannheim's sociology of generations: an undervalued legacy* British Journal of Sociology, 45(3), pp. 481-495

Recaño, Joaquín: *La immigració de la resta d'Espanya al Baix Llobregat. L'onada migratòria dels anys seixanta i setanta* Materials del Baix Llobregat núm.5, 1999

Reither, E., Masters, R., Yang, Y., Powers, D., Zheng, H., Land, K.: Should age-period-cohort studies return to the methodologies of the 1970s? *Social Science & Medicine*, volum 128, març 2015, pàgs.356-365

Riba, Clara: *El comportament electoral dual a Catalunya* Revista Eines, estiu 2008

Riba, Clara: *Vot dual i abstenció diferencial. Tres aproximacions a l'estudi del comportament electoral a Catalunya (1982-1993)* Tesi Doctoral Universitat Autònoma de Barcelona, 1995

Riba, Clara: *Voto dual y abstención diferencial. Un estudio sobre el comportamiento electoral en Cataluña* Revista Española de Investigaciones Sociológicas núm.91, 2000 pàgs.59-88

Riera, Pedro: *L'evolució del vot dual a Catalunya* Barcelona ICPS working paper núm.278, 2009

Riera, Pedro: *La abstención diferencial en el País Vasco y Cataluña* Revista de Estudios Políticos núm. 154, Madrid, octubre-desembre 2011, pàgs. 139-173

Rokkan, Stein i Lipset, Seymour M.: *Party systems and voter alignments : cross-national perspectives* New York The Free Press, cop. 1967

Sánchez de la Yncera, Ignacio: *La sociologia ante el problema generacional. Anotaciones al Trabajo de Karl Mannheim* Reis, 62 abril/juny 1993, pàgs. 147-192

Scully, Sharon Opal: *The theory of generational change: a critical reassessment* ProQuest Co. Published, 2000

Sennett, Richard: *La cultura del nuevo capitalismo* Barcelona Anagrama, 2006

Serracant i Melendres, Pau: "*Generació ni-ni*" : estigmatització i exclusió social : gènesi i evolució d'un concepte problemàtic i proposta d'un nou indicador Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social i Família, 2012

Solé, Carlota: *Catalunya: societat receptora d'immigrants* Barcelona Institut d'Estudis Catalans, 1988

Soler Llebaria, Josep: "Las elecciones autonómicas en Cataluña (1980-1995)" a Alcántara, M. i Martínez, A.: *Las elecciones autonómicas en España, 1980-1997* Madrid Centro de Investigaciones Sociológicas, 1999

Stein, Joel: *The me me me generation* revista Time, 20 de maig de 2013

Tárraga, Raúl: *Legitimidad, satisfacción y desafección política en España: ¿efecto cohorte o periodo?* Ponència presentada a les I Jornadas Doctorales de la Universidad de Murcia

Toni Rodon, Lluís Orriols (eds.): *Cataluña en la encrucijada: las elecciones catalanas de 2012* Madrid Marcial Pons, 2014

Torcal, Mariano, Montero, José Ramón i Gunther, Richard: *Ciudadanos y partidos en el sur de Europa: los sentimientos antipartidistas* Revista Española de Investigaciones Sociológicas núm.101, 2003, pàgs. 9-48

Torcal, Mariano: *Análisis dimensional y estudio de valores: el cambio cultural en España* Revista Española de Investigaciones Sociológicas núm.58, 1992, pàgs. 97-122

Tormos, Raúl: *La influencia de l'edat en el comportament electoral a Catalunya. Cicle vital o generació?* Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria General de Joventut. Col·lecció Estudis, n.19 Barcelona, 2006

Tormos, Raül: *Les diferències en el comportament electoral del joves a Catalunya : cicle vital o generació?* Memòria de doctorat Facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona, 2004

Tormos, Raül: *Postmaterialist values and adult political learning. Intracohort value change in Western Europe* Revista Española de Investigaciones Sociológicas num.140, octubre-desembre 2012, pàgs. 89-120

Tormos, Raül: *The rythms of modernization. Contextual effects and within-cohort value change* Tesi Doctoral Universitat Autònoma de Barcelona, departament de ciència política i dret públic, 2013

Ucelay Da-Cal, Enric: *¿Coincidir en una época? ¿Hubo una “generación” que juntó a Almirall y Costa?* a Ucelay Da-Cal, Enric i Pich, Josep (eds.): *Dos contemporanis enfrontats* Barcelona Nova Editorial, 2015

Vallès, Josep M. i Molins, Joaquim M.: *La vida electoral a Catalunya: eleccions i referèndum entre 1982 i 1988* a Equip de Sociologia Electoral: *Atlas electoral de Catalunya 1982-1988* Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1990

Vallès, Josep M.: *La abstención “diferencial”: una nota sobre los casos de Cataluña y de la Comunidad de Autónoma de Madrid*, *Revista Española de Ciencia Política*, núm. 21, octubre 2009, pàgs. 93-105

Vallès, Josep Maria: *La vida electoral a Catalunya: eleccions i referenda entre 1976 i 1980* a Equip de Sociologia Electoral: *Atlas electoral de Catalunya 1976-1980* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1981

Vallès, Josep Maria: *La vida electoral a Catalunya: les eleccions entre 1989 i 1996* a Pallarés, Francesc (ed.): *Eleccions i comportament electoral a Catalunya 1989-1999* Mediterrània, 2000

Vallès, Josep Maria: *Sobre les eleccions legislatives del 1977. I Col·loqui de Sociologia Electoral. Barcelona 21-22 d'abril de 1978* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1978

Virós, M. Rosa, Canals Ramon M. i Pallarès, Francesc: *Influència d'alguns factors socio-demogràfics i polítics. Perfil dels electorats a Equip de Sociologia Electoral: L'electorat català a les eleccions autonòmiques de 1988: opinions, actituds i comportaments* Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1991

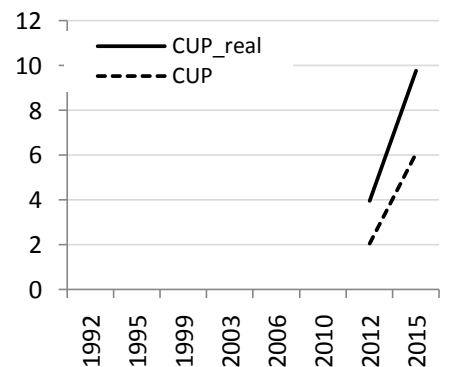
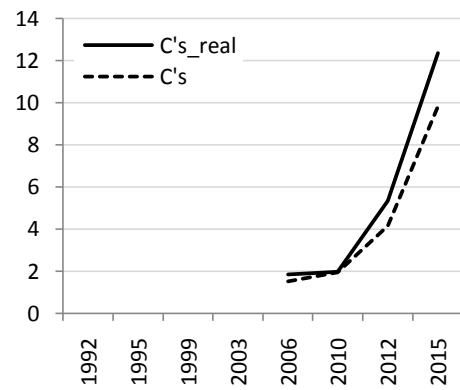
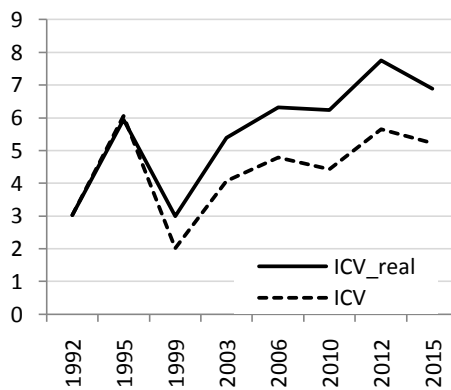
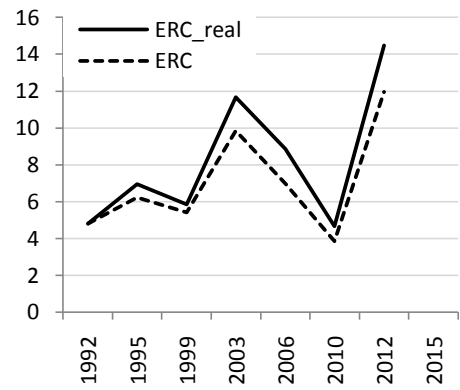
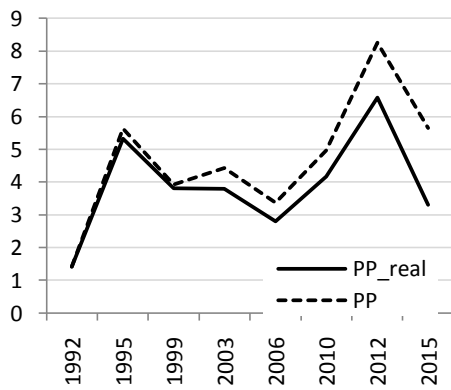
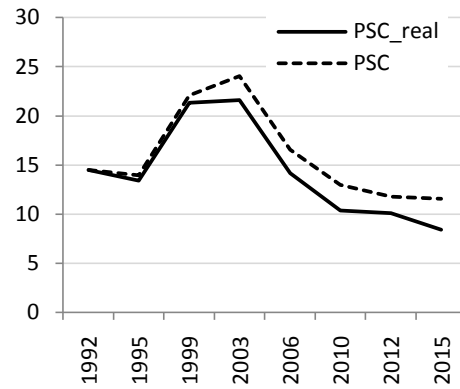
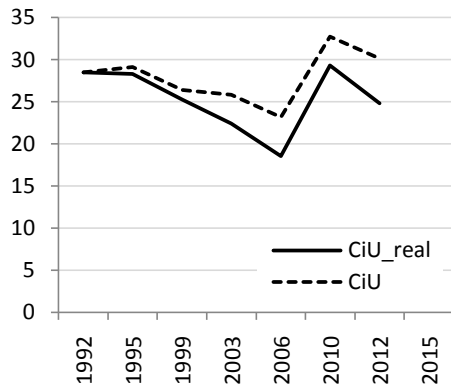
Virós, M. Rosa: *Influència d'alguns factors i variables en el comportament electoral de les comarques de Catalunya a les eleccions legislatives del 15 de juny del 1977* a Equip de Sociologia electoral: *Sobre les eleccions legislatives de 1977* Barcelona Fundació Jaume Bofill, 1978

Virós, M. Rosa: *A qualitative approach to electoral abstention* Barcelona ICPS working paper núm. 98, 1994

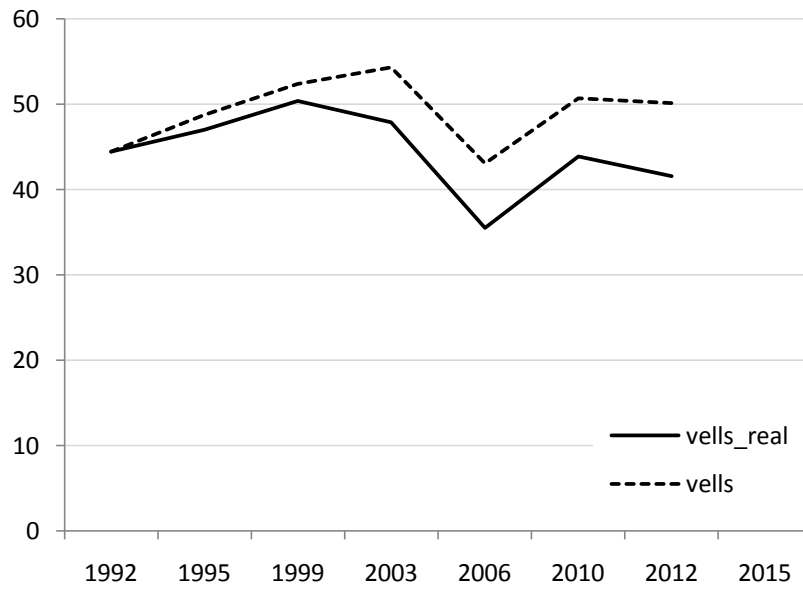
Wattenberg, Martin P.: *Is voting for young people?* Pearson, 2008

ANNEX ESTRADÍSTIC

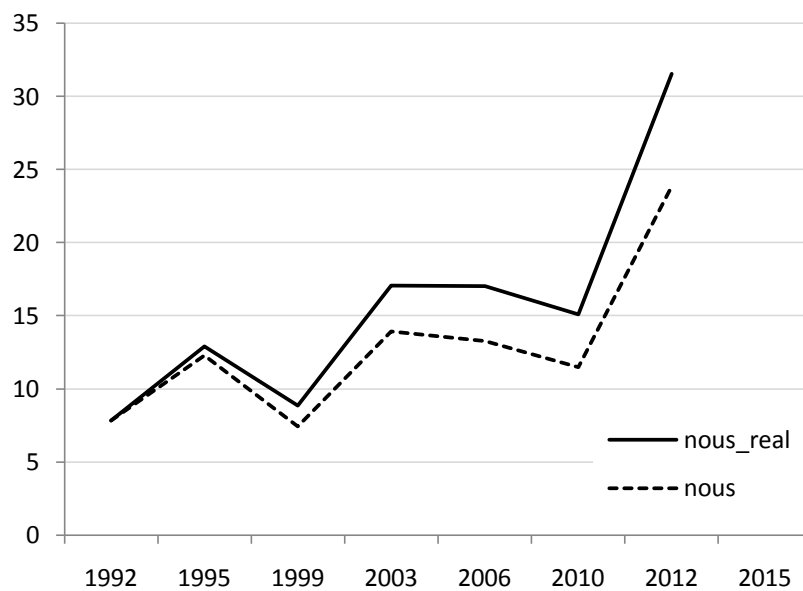
Record de vot real i record de vot en el supòsit de no existir relleu generacional

Record de vot real i record de vot en el supòsit de no existir relleu generacional
Agrupació del record de vot a CiU, PSC i PP

Record de vot real i record de vot en el supòsit de no existir relleu generacional
Agrupació del record de vot a ERC, IC, C's i CUP

Models de regressió

Record CiU 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2919,058(a)	,019	,027

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso 1(a) cohort			46,113	2	,000	
cohort(1)	-,346	,102	11,588	1	,001	,707
cohort(2)	-,803	,119	45,590	1	,000	,448
Constante	-,598	,070	72,741	1	,000	,550

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ERC 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	918,648(a)	,015	,048

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso 1(a) cohort			36,865	2	,000	
cohort(1)	,543	,279	3,780	1	,052	1,722
cohort(2)	1,432	,259	30,633	1	,000	4,186
Constante	-3,732	,222	282,821	1	,000	,024

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record IC 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	657,372(a)	,005	,020

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso 1(a) cohort			9,839	2	,007	
cohort(1)	,843	,326	6,696	1	,010	2,322
cohort(2)	1,017	,332	9,372	1	,002	2,765
Constante	-4,152	,272	233,708	1	,000	,016

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PP 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	359,732(a)	,003	,023

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso 1(a) cohort			5,470	2	,065	
cohort(1)	,151	,359	,178	1	,673	1,163
cohort(2)	-1,285	,625	4,222	1	,040	,277
Constante	-4,098	,265	239,941	1	,000	,017

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PSC 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2020,934(a)	,012	,021

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			25,916	2	,000	
1(a) cohort(1)	-,023	,126	,034	1	,854	,977
cohort(2)	-,780	,164	22,666	1	,000	,458
Constante	-1,598	,090	317,684	1	,000	,202

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record No vota 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2881,944(a)	,041	,059

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			104,461	2	,000	
1(a) cohort(1)	,300	,112	7,129	1	,008	1,350
cohort(2)	1,104	,113	94,831	1	,000	3,015
Constante	-1,355	,083	266,139	1	,000	,258

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record "vells" 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	3307,547(a)	,041	,055

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			99,368	2	,000	
1(a) cohort(1)	-,302	,095	10,219	1	,001	,739
cohort(2)	-1,067	,108	97,623	1	,000	,344
Constante	,158	,067	5,539	1	,019	1,172

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record "nous" 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1350,307(a)	,020	,046

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			45,432	2	,000	
1(a) cohort(1)	,755	,211	12,775	1	,000	2,129
cohort(2)	1,357	,205	43,676	1	,000	3,884
Constante	-3,197	,173	342,960	1	,000	,041

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Dubte 92

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1588,961(a)	,014	,029

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			35,918	2	,000	
1(a) cohort(1)	,141	,175	,648	1	,421	1,152
cohort(2)	,884	,165	28,596	1	,000	2,421
Constante	-2,516	,128	385,234	1	,000	,081

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Moment 92

Modelo	R	R cuadrado	R cuadrado corregida	Error típ. de la estimación
1	,110(a)	,012	,011	,60176

Modelo		Coeficientes no estandarizados		Coeficientes estandarizados	t	Sig.
		B	Error típ.	Beta		
1	(Constante)	1,137	,023		48,949	,000
	cohort_2	,029	,033	,023	,876	,381
	cohort_3	,172	,039	,117	4,408	,000

a Variable dependiente: MOMENT

Record CiU 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1878,559(a)	,016	,022

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			25,040	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,495	,134	13,596	1	,000	,610
cohort(2)	-,590	,143	17,148	1	,000	,554
cohort(3)	-,911	,308	8,730	1	,003	,402
Constante	-,556	,093	35,948	1	,000	,574

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ERC 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	753,036(a)	,031	,077

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			32,976	3	,000	
1(a) cohort(1)	1,660	,404	16,914	1	,000	5,259
cohort(2)	2,097	,398	27,759	1	,000	8,139
cohort(3)	2,478	,488	25,766	1	,000	11,919
Constante	-4,196	,369	129,196	1	,000	,015

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ICV 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	686,525(a)	,023	,064

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			23,985	3	,000	
1(a) cohort(1)	1,564	,369	17,969	1	,000	4,776
cohort(2)	1,662	,372	19,972	1	,000	5,271
cohort(3)	-1,148	1,543	,553	1	,457	,317
Constante	-3,991	,334	142,512	1	,000	,018

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PP 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	644,115(a)	,007	,022

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			9,924	3	,019	
1(a) cohort(1)	-,499	,260	3,677	1	,055	,607
cohort(2)	-,748	,295	6,438	1	,011	,473
cohort(3)	-2,074	1,146	3,276	1	,070	,126
Constante	-2,486	,168	220,181	1	,000	,083

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PSC 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1228,058(a)	,016	,030

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			23,216	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,100	,167	,360	1	,548	,905
cohort(2)	-,938	,213	19,446	1	,000	,391
cohort(3)	-,845	,437	3,745	1	,053	,430
Constante	-1,582	,119	177,795	1	,000	,206

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NV 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1644,220(a)	,069	,103

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			102,745	3	,000	
1(a) cohort(1)	,832	,176	22,446	1	,000	2,298
cohort(2)	1,501	,172	75,890	1	,000	4,486
cohort(3)	2,134	,270	62,368	1	,000	8,447
Constante	-2,090	,143	214,884	1	,000	,124

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record VELS 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2128,605(a)	,048	,064

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			74,927	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,599	,125	22,935	1	,000	,549
cohort(2)	-1,059	,133	63,031	1	,000	,347
cohort(3)	-1,405	,272	26,727	1	,000	,245
Constante	,455	,092	24,686	1	,000	1,576

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NOUS 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1150,571(a)	,047	,088

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			51,689	3	,000	
1(a) cohort(1)	1,678	,276	36,920	1	,000	5,357
cohort(2)	1,979	,276	51,552	1	,000	7,236
cohort(3)	1,705	,402	18,010	1	,000	5,501
Constante	-3,379	,250	182,788	1	,000	,034

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

DUBTE 95

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	969,770(a)	,043	,079

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso 1(a) cohort			46,762	3	,000	
cohort(1)	1,226	,254	23,327	1	,000	3,408
cohort(2)	1,602	,257	38,845	1	,000	4,965
cohort(3)	2,124	,392	29,397	1	,000	8,362
Constante	-2,992	,218	187,653	1	,000	,050

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

MOMENT 95

Modelo	R	R cuadrado	R cuadrado corregida	Error típ. de la estimación
1	,061(a)	,004	,002	,888

Modelo		Coeficientes no estandarizados		Coeficientes estandarizados	t	Sig.
		B	Error típ.	Beta		
1	(Constante)	1,023	,040		25,774	,000
	cohort_2	,020	,055	,011	,362	,717
	cohort_3	-,058	,057	-,030	-1,012	,311
	cohort_4	-,217	,109	-,052	-1,985	,047

a Variable dependiente: MOMENT

Record CiU 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1532,627(a)	,009	,013

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			11,697	3	,008	
1(a) cohort(1)	-,346	,157	4,860	1	,027	,708
cohort(2)	-,376	,160	5,525	1	,019	,687
cohort(3)	-,738	,250	8,701	1	,003	,478
Constante	-,803	,109	53,828	1	,000	,448

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ERC 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	594,336(a)	,011	,030

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			12,613	3	,006	
1(a) cohort(1)	,850	,381	4,983	1	,026	2,340
cohort(2)	1,274	,366	12,123	1	,000	3,575
cohort(3)	1,107	,459	5,815	1	,016	3,024
Constante	-3,640	,320	129,123	1	,000	,026

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ICV 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	274,760(a)	,004	,024

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			4,541	3	,209	
1(a) cohort(1)	1,218	,655	3,455	1	,063	3,379
cohort(2)	1,366	,649	4,423	1	,035	3,919
cohort(3)	1,071	,823	1,694	1	,193	2,917
Constante	-4,862	,580	70,384	1	,000	,008

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PP 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	440,048(a)	,001	,005

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			1,782	3	,619	
1(a) cohort(1)	,035	,373	,009	1	,925	1,036
cohort(2)	,274	,360	,581	1	,446	1,315
cohort(3)	-,499	,644	,599	1	,439	,607
Constante	-3,293	,272	146,395	1	,000	,037

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PSC 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1410,715(a)	,005	,008

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			7,284	3	,063	
1(a) cohort(1)	,125	,165	,581	1	,446	1,134
cohort(2)	-,287	,177	2,633	1	,105	,750
cohort(3)	-,304	,255	1,417	1	,234	,738
Constante	-1,236	,121	104,247	1	,000	,290

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NV 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1500,051(a)	,038	,056

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			52,701	3	,000	
1(a) cohort(1)	,209	,179	1,368	1	,242	1,233
cohort(2)	,809	,170	22,551	1	,000	2,246
cohort(3)	1,352	,218	38,432	1	,000	3,863
Constante	-1,558	,133	136,380	1	,000	,211

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record VELS 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1875,078(a)	,014	,019

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			19,523	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,181	,140	1,666	1	,197	,834
cohort(2)	-,440	,142	9,553	1	,002	,644
cohort(3)	-,794	,204	15,080	1	,000	,452
Constante	,283	,102	7,685	1	,006	1,327

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NOUS 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	798,459(a)	,014	,031

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			16,039	3	,001	
1(a) cohort(1)	,926	,303	9,364	1	,002	2,524
cohort(2)	1,186	,297	15,987	1	,000	3,273
cohort(3)	,907	,388	5,478	1	,019	2,477
Constante	-3,154	,255	152,683	1	,000	,043

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

DUBTE 99

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	898,092(a)	,018	,036

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso 1(a) cohort			19,599	3	,000	
cohort(1)	1,055	,283	13,939	1	,000	2,873
cohort(2)	1,215	,280	18,826	1	,000	3,372
cohort(3)	1,070	,355	9,101	1	,003	2,914
Constante	-2,999	,242	154,152	1	,000	,050

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

MOMENT 99

Modelo	R	R cuadrado	R cuadrado corregida	Error típ. de la estimación
1	,100(a)	,010	,008	,85563

Modelo		Coeficientes no estandarizados		Coeficientes estandarizados	t	Sig.
		B	Error típ.	Beta		
1	(Constante)	,992	,044		22,784	,000
	cohort_2	,045	,060	,024	,749	,454
	cohort_3	-,140	,061	-,075	-2,306	,021
	cohort_4	-,169	,085	-,059	-1,977	,048

a Variable dependiente: MOMENT

Record CiU 03

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1421,684(a)	,028	,042

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			31,697	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,226	,167	1,837	1	,175	,797
cohort(2)	-,407	,174	5,460	1	,019	,666
cohort(3)	-1,370	,248	30,464	1	,000	,254
Constante	-,868	,124	49,271	1	,000	,420

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ERC03

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	957,526(a)	,021	,042

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			24,846	3	,000	
1(a) cohort(1)	,816	,310	6,927	1	,008	2,262
cohort(2)	1,331	,299	19,806	1	,000	3,784
cohort(3)	1,346	,316	18,107	1	,000	3,842
Constante	-2,995	,265	127,771	1	,000	,050

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ICV 03

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	556,074(a)	,015	,043

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			17,625	3	,001	
1(a) cohort(1)	,766	,481	2,540	1	,111	2,151
cohort(2)	1,343	,458	8,604	1	,003	3,829
cohort(3)	1,706	,465	13,489	1	,000	5,508
Constante	-3,937	,412	91,310	1	,000	,020

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PP 03

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	432,925(a)	,007	,027

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			5,968	3	,113	
1(a) cohort(1)	,140	,364	,147	1	,701	1,150
cohort(2)	,055	,376	,021	1	,884	1,057
cohort(3)	-1,668	,763	4,785	1	,029	,189
Constante	-3,139	,283	123,120	1	,000	,043

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PSC 03

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1416,073(a)	,014	,021

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			17,470	3	,001	
1(a) cohort(1)	-,222	,171	1,681	1	,195	,801
cohort(2)	-,361	,178	4,120	1	,042	,697
cohort(3)	-,933	,228	16,802	1	,000	,393
Constante	-,972	,126	59,080	1	,000	,378

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NV 03

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1429,211(a)	,059	,089

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			84,276	3	,000	
1(a) cohort(1)	,068	,202	,113	1	,737	1,070
cohort(2)	,521	,195	7,176	1	,007	1,684
cohort(3)	1,520	,200	57,657	1	,000	4,572
Constante	-1,667	,154	116,516	1	,000	,189

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record VELS 03

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1810,251(a)	,064	,085

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			79,845	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,331	,151	4,775	1	,029	,718
cohort(2)	-,571	,154	13,737	1	,000	,565
cohort(3)	-1,640	,190	74,872	1	,000	,194
Constante	,454	,116	15,372	1	,000	1,575

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NOUS 03

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1200,051(a)	,038	,063

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			44,791	3	,000	
1(a) cohort(1)	,838	,266	9,947	1	,002	2,312
cohort(2)	1,421	,256	30,756	1	,000	4,143
cohort(3)	1,582	,269	34,675	1	,000	4,865
Constante	-2,637	,226	136,052	1	,000	,072

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

MOMENT 03

Modelo	R	R cuadrado	R cuadrado corregida	Error típ. de la estimación
1	,091(a)	,008	,006	,95766

Modelo		Coeficientes no estandarizados		Coeficientes estandarizados	t	Sig.
		B	Error típ.	Beta		
1	(Constante)	1,055	,055		19,324	,000
	cohort_2	,030	,072	,015	,422	,673
	cohort_3	,050	,073	,023	,677	,499
	cohort_4	-,194	,082	-,078	-2,361	,018

a Variable dependiente: MOMENT

Record CiU 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1815,219(a)	,034	,055

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			61,735	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,334	,155	4,658	1	,031	,716
cohort(2)	-,835	,164	25,976	1	,000	,434
cohort(3)	-1,483	,209	50,133	1	,000	,227
Constante	-,877	,120	53,794	1	,000	,416

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ERC 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1155,003(a)	,010	,023

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			19,626	3	,000	
1(a) cohort(1)	,415	,303	1,878	1	,171	1,515
cohort(2)	,774	,290	7,129	1	,008	2,169
cohort(3)	1,123	,293	14,691	1	,000	3,074
Constante	-2,999	,256	137,058	1	,000	,050

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ICV 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	894,366(a)	,016	,041

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			15,692	3	,001	
1(a) cohort(1)	2,019	,604	11,163	1	,001	7,531
cohort(2)	2,243	,599	14,022	1	,000	9,425
cohort(3)	2,322	,606	14,708	1	,000	10,198
Constante	-4,713	,580	66,031	1	,000	,009

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PP 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	496,126(a)	,003	,013

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			6,016	3	,111	
1(a) cohort(1)	-,637	,366	3,027	1	,082	,529
cohort(2)	-,624	,360	2,998	1	,083	,536
cohort(3)	-,964	,439	4,819	1	,028	,381
Constante	-2,999	,256	137,058	1	,000	,050

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PSC 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1574,413(a)	,014	,025

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			25,812	3	,000	
1(a) cohort(1)	,015	,177	,007	1	,933	1,015
cohort(2)	-,480	,188	6,508	1	,011	,619
cohort(3)	-,881	,224	15,410	1	,000	,414
Constante	-1,510	,141	113,839	1	,000	,221

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record Cs 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	354,675(a)	,002	,014

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			3,237	3	,356	
1(a) cohort(1)	1,257	,767	2,686	1	,101	3,514
cohort(2)	1,204	,767	2,465	1	,116	3,333
cohort(3)	1,386	,778	3,172	1	,075	3,998
Constante	-5,121	,709	52,138	1	,000	,006

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NV 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2406,983(a)	,043	,060

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			83,039	3	,000	
1(a) cohort(1)	,204	,165	1,536	1	,215	1,226
cohort(2)	,813	,157	26,650	1	,000	2,254
cohort(3)	1,213	,165	54,148	1	,000	3,365
Constante	-1,321	,134	97,768	1	,000	,267

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record VELLS 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2433,420(a)	,060	,083

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			113,304	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,337	,137	6,022	1	,014	,714
cohort(2)	-,940	,140	44,996	1	,000	,391
cohort(3)	-1,547	,165	88,251	1	,000	,213
Constante	,089	,109	,667	1	,414	1,093

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NOUS 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1739,214(a)	,026	,044

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso 1(a) cohort			42,091	3	,000	
cohort(1)	1,008	,253	15,912	1	,000	2,741
cohort(2)	1,294	,247	27,395	1	,000	3,648
cohort(3)	1,559	,252	38,242	1	,000	4,754
Constante	-2,711	,225	144,746	1	,000	,066

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

DUBTE 06

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1536,515(a)	,012	,021

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso 1(a) cohort			20,656	3	,000	
cohort(1)	,450	,242	3,471	1	,062	1,569
cohort(2)	,851	,232	13,486	1	,000	2,343
cohort(3)	,932	,241	14,980	1	,000	2,540
Constante	-2,419	,205	139,662	1	,000	,089

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

MOMENT 06

Modelo	R	R cuadrado	R cuadrado corregida	Error típ. de la estimación
1	,052(a)	,003	,001	1,03945

Modelo		Coeficientes no estandarizados		Coeficientes estandarizados	t	Sig.
		B	Error típ.	Beta		
1	(Constante)	,967	,057		16,867	,000
	cohort_2	,085	,072	,038	1,190	,234
	cohort_3	,002	,071	,001	,031	,976
	cohort_4	-,063	,076	-,025	-,831	,406

a Variable dependiente: MOMENT

Record CiU 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	3028,634(a)	,009	,013

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			22,168	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,220	,137	2,584	1	,108	,803
cohort(2)	-,377	,139	7,388	1	,007	,686
cohort(3)	-,625	,142	19,237	1	,000	,535
Constante	-,539	,112	23,228	1	,000	,583

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ERC 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	941,057(a)	,004	,014

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			8,742	3	,033	
1(a) cohort(1)	,899	,442	4,124	1	,042	2,456
cohort(2)	1,234	,433	8,106	1	,004	3,436
cohort(3)	1,058	,439	5,813	1	,016	2,881
Constante	-3,990	,404	97,426	1	,000	,019

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ICV 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1148,625(a)	,011	,031

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			17,962	3	,000	
1(a) cohort(1)	1,747	,525	11,095	1	,001	5,738
cohort(2)	1,705	,526	10,509	1	,001	5,500
cohort(3)	2,088	,520	16,135	1	,000	8,067
Constante	-4,438	,502	78,018	1	,000	,012

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PP 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	865,206(a)	,003	,011

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			7,040	3	,071	
1(a) cohort(1)	-,181	,295	,379	1	,538	,834
cohort(2)	-,164	,295	,309	1	,579	,849
cohort(3)	-,814	,337	5,828	1	,016	,443
Constante	-2,846	,237	144,155	1	,000	,058

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PSC 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1630,438(a)	,018	,037

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			44,287	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,059	,181	,105	1	,746	,943
cohort(2)	-,917	,209	19,247	1	,000	,400
cohort(3)	-,959	,212	20,496	1	,000	,383
Constante	-1,688	,149	128,750	1	,000	,185

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record Cs 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	487,787(a)	,002	,012

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			5,263	3	,154	
1(a) cohort(1)	,574	,565	1,033	1	,310	1,776
cohort(2)	,926	,549	2,841	1	,092	2,523
cohort(3)	,189	,595	,101	1	,750	1,208
Constante	-4,438	,502	78,018	1	,000	,012

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NV 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2703,781(a)	,025	,038

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			63,047	3	,000	
1(a) cohort(1)	,025	,174	,021	1	,883	1,026
cohort(2)	,454	,168	7,291	1	,007	1,575
cohort(3)	,915	,165	30,928	1	,000	2,498
Constante	-1,596	,144	122,474	1	,000	,203

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record VELLS 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	3373,462(a)	,033	,044

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			81,589	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,266	,132	4,075	1	,044	,766
cohort(2)	-,719	,133	29,227	1	,000	,487
cohort(3)	-1,031	,135	58,061	1	,000	,356
Constante	,320	,109	8,539	1	,003	1,377

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NOUS 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2244,234(a)	,023	,039

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			45,847	3	,000	
1(a) cohort(1)	1,083	,256	17,874	1	,000	2,953
cohort(2)	1,398	,253	30,628	1	,000	4,048
cohort(3)	1,579	,251	39,495	1	,000	4,848
Constante	-2,822	,235	144,793	1	,000	,059

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

DUBTE 10

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2348,414(a)	,042	,067

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			89,455	3	,000	
1(a) cohort(1)	,738	,248	8,819	1	,003	2,091
cohort(2)	1,577	,238	43,903	1	,000	4,841
cohort(3)	1,683	,238	50,172	1	,000	5,382
Constante	-2,690	,222	146,937	1	,000	,068

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

MOMENT 10

Modelo	R	R cuadrado	R cuadrado corregida	Error típ. de la estimación
1	,074(a)	,005	,004	1,16875

Modelo		Coeficientes no estandarizados		Coeficientes estandarizados	t	Sig.
		B	Error típ.	Beta		
1	(Constante)	1,121	,063		17,717	,000
	cohort_2	,088	,077	,034	1,149	,251
	cohort_3	,239	,077	,093	3,117	,002
	cohort_4	,210	,077	,081	2,728	,006

a Variable dependiente: MOMENT

Record CiU 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2064,005(a)	,019	,029

		B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso	cohort			37,607	3	,000	
1(a)	cohort(1)	-,725	,164	19,450	1	,000	,485
	cohort(2)	-,800	,170	22,180	1	,000	,449
	cohort(3)	-1,067	,178	35,735	1	,000	,344
	Constante	-,378	,136	7,719	1	,005	,686

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ERC 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1529,161(a)	,009	,016

		B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso	cohort			16,239	3	,001	
1(a)	cohort(1)	,434	,271	2,562	1	,109	1,543
	cohort(2)	,748	,269	7,719	1	,005	2,112
	cohort(3)	,917	,269	11,626	1	,001	2,501
	Constante	-2,403	,242	98,576	1	,000	,090

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record ICV 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	980,797(a)	,020	,047

		B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso	cohort			27,100	3	,000	
1(a)	cohort(1)	1,314	,587	5,015	1	,025	3,722
	cohort(2)	2,198	,574	14,646	1	,000	9,011
	cohort(3)	1,968	,580	11,527	1	,001	7,154
	Constante	-4,219	,559	57,074	1	,000	,015

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PP 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	879,216(a)	,013	,034

		B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso	cohort			22,070	3	,000	
1(a)	cohort(1)	,038	,267	,020	1	,888	1,038
	cohort(2)	-,658	,304	4,696	1	,030	,518
	cohort(3)	-1,174	,350	11,230	1	,001	,309
	Constante	-2,283	,230	98,234	1	,000	,102

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PSC 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1205,974(a)	,010	,021

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			16,146	3	,001	
1(a) cohort(1)	,112	,241	,216	1	,642	1,119
cohort(2)	-,073	,252	,084	1	,772	,930
cohort(3)	-,817	,290	7,932	1	,005	,442
Constante	-2,043	,209	95,161	1	,000	,130

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record Cs 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	755,631(a)	,013	,038

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			6,146	3	,105	
1(a) cohort(1)	3,885	1,734	5,022	1	,025	48,671
cohort(2)	3,759	1,736	4,689	1	,030	42,900
cohort(3)	3,577	1,739	4,232	1	,040	35,761
Constante	-6,503	1,726	14,187	1	,000	,001

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record CUP 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	589,373(a)	,018	,065

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			14,499	3	,002	
1(a) cohort(1)	17,499	2682,925	,000	1	,995	39801945,169
cohort(2)	18,120	2682,925	,000	1	,995	74040655,101
cohort(3)	18,670	2682,925	,000	1	,994	128348314,668
Constante	-21,203	2682,925	,000	1	,994	,000

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NV 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1393,013(a)	,012	,023

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			23,084	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,316	,247	1,629	1	,202	,729
cohort(2)	-,069	,246	,078	1	,780	,934
cohort(3)	,511	,236	4,693	1	,030	1,666
Constante	-1,984	,205	93,898	1	,000	,137

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record VELLS 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2454,107(a)	,045	,060

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			81,417	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,577	,159	13,224	1	,000	,561
cohort(2)	-,898	,163	30,276	1	,000	,407
cohort(3)	-1,430	,171	70,216	1	,000	,239
Constante	,464	,137	11,460	1	,001	1,591

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NOUS 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	2236,955(a)	,049	,069

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			74,838	3	,000	
1(a) cohort(1)	1,196	,241	24,611	1	,000	3,307
cohort(2)	1,727	,241	51,499	1	,000	5,622
cohort(3)	1,821	,242	56,638	1	,000	6,178
Constante	-2,209	,224	97,637	1	,000	,110

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

DUBTE 12

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1995,741(a)	,047	,070

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			80,136	3	,000	
1(a) cohort(1)	,714	,253	7,987	1	,005	2,041
cohort(2)	1,375	,248	30,640	1	,000	3,956
cohort(3)	1,704	,248	47,128	1	,000	5,495
Constante	-2,273	,229	98,172	1	,000	,103

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

MOMENT 12

Modelo	R	R cuadrado	R cuadrado corregida	Error típ. de la estimación
1	,119(a)	,014	,013	1,13882

Modelo		Coeficientes no estandarizados		Coeficientes estandarizados	t	Sig.
		B	Error típ.	Beta		
1	(Constante)	1,242	,078		15,978	,000
	cohort_2	,271	,090	,112	3,004	,003
	cohort_3	,383	,092	,151	4,157	,000
	cohort_4	,456	,093	,175	4,877	,000

a Variable dependiente: MOMENT

Record JxSI 15

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1799,367(a)	,002	,003

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			2,861	3	,414	
1(a) cohort(1)	,055	,208	,069	1	,793	1,056
cohort(2)	,124	,210	,348	1	,555	1,132
cohort(3)	-,115	,209	,303	1	,582	,891
Constante	-,637	,182	12,220	1	,000	,529

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record Cs 15

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1031,943(a)	,007	,012

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			8,553	3	,036	
1(a) cohort(1)	,603	,377	2,562	1	,109	1,827
cohort(2)	,563	,380	2,200	1	,138	1,756
cohort(3)	,940	,370	6,467	1	,011	2,560
Constante	-2,623	,345	57,734	1	,000	,073

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PSC 15

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	779,304(a)	,017	,039

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			22,922	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,266	,285	,873	1	,350	,766
cohort(2)	-,929	,316	8,633	1	,003	,395
cohort(3)	-1,298	,334	15,153	1	,000	,273
Constante	-1,732	,243	50,954	1	,000	,177

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record CSQEP 15

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	688,455(a)	,007	,019

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			6,280	3	,099	
1(a) cohort(1)	1,525	,739	4,262	1	,039	4,596
cohort(2)	1,779	,735	5,851	1	,016	5,922
cohort(3)	1,685	,735	5,251	1	,022	5,390
Constante	-4,182	,712	34,453	1	,000	,015

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record PP 15

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	384,778(a)	,014	,055

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			19,980	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,960	,383	6,295	1	,012	,383
cohort(2)	-1,436	,433	10,976	1	,001	,238
cohort(3)	-2,045	,504	16,445	1	,000	,129
Constante	-2,223	,292	57,939	1	,000	,108

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record CUP 15

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	861,857(a)	,021	,044

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			20,174	3	,000	
1(a) cohort(1)	1,563	,738	4,485	1	,034	4,773
cohort(2)	2,097	,730	8,247	1	,004	8,141
cohort(3)	2,371	,726	10,676	1	,001	10,712
Constante	-4,182	,712	34,453	1	,000	,015

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

Record NV 15

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	861,556(a)	,021	,044

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			28,278	3	,000	
1(a) cohort(1)	-,841	,322	6,816	1	,009	,431
cohort(2)	-,892	,330	7,321	1	,007	,410
cohort(3)	,154	,286	,289	1	,591	1,166
Constante	-1,855	,253	53,530	1	,000	,157

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

DUBTE 15

Paso	-2 log de la verosimilitud	R cuadrado de Cox y Snell	R cuadrado de Nagelkerke
1	1394,821(a)	,027	,042

	B	E.T.	Wald	gl	Sig.	Exp(B)
Paso cohort			31,011	3	,000	
1(a) cohort(1)	1,003	,369	7,372	1	,007	2,726
cohort(2)	1,496	,364	16,859	1	,000	4,464
cohort(3)	1,639	,362	20,531	1	,000	5,152
Constante	-2,615	,345	57,346	1	,000	,073

a Variable(s) introducida(s) en el paso 1: cohort.

MOMENT 15

Modelo	R	R cuadrado	R cuadrado corregida	Error típ. de la estimación
1	,117(a)	,014	,011	1,05006

Modelo		Coeficientes no estandarizados		Coeficientes estandarizados	t	Sig.
		B	Error típ.	Beta		
1	(Constante)	1,146	,092		12,445	,000
	cohort_2	,244	,106	,107	2,308	,021
	cohort_3	,401	,107	,172	3,761	,000
	cohort_4	,392	,106	,172	3,718	,000

a Variable dependiente: MOMENT